

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Media lokalne Śląska Cieszyńskiego. Historia i współczesność

Author: Monika Kornacka-Grzonka

Citation style: Kornacka-Grzonka Monika. (2019). Media lokalne Śląska Cieszyńskiego. Historia i współczesność. Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

Uznanie autorstwa - Na tych samych warunkach - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, rozprowadzanie, przedstawianie i wykonywanie utworu tak długo, jak tylko na utwory zależne będzie udzielana taka sama licencja.

MONIKA KORNACKA-GRZONKA

MEDIA LOKALNE ŚLĄSKA CIESZYŃSKIEGO

HISTORIA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU ŚLĄSKIEGO

Media lokalne Śląska Cieszyńskiego

Historia i współczesność

*Pamięci Profesora Mariana Gieruli,
bez którego wsparcia, ciepłego słowa i zachęty
ta monografia by nie powstała.*

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3891

Monika Kornacka-Grzonka

Media lokalne Śląska Cieszyńskiego

Historia i współczesność

Redaktor serii: Publikacje Wydziału Nauk Społecznych w dostępie otwartym
DARIUSZ ROLNIK

Recenzent
RYSZARD KOWALCZYK

Publikacja współfinansowana ze środków Polskiego Towarzystwa Komunikacji Społecznej (PTKS)

Polskie Towarzystwo
Komunikacji Społecznej

Spis treści

Wstęp	7
ROZDZIAŁ 1	
Media lokalne w Polsce w perspektywie teorii i praktyki badawczej.	11
1.1. Media lokalne – rozważania teoretyczne	13
1.2. Typologia mediów lokalnych	20
1.2.1. Pojęcie, rola i kryteria typologii	20
1.2.2. Omówienie wybranych elementów typologii mediów lokalnych	22
1.3. Rozwój mediów lokalnych po roku 1989	34
1.4. Ograniczenia w funkcjonowaniu mediów lokalnych	45
1.4.1. Koncentracja i konsolidacja własności	46
1.4.2. Rynek reklamowy	48
1.4.3. Spadek czytelnictwa prasy	50
1.4.4. Niezależność mediów lokalnych	52
1.5. Ograniczenia w funkcjonowaniu mediów lokalnych na Śląsku Cieszyńskim	54
1.5.1. Rywalizacja między prasą samorządową a komercyjną	55
1.5.2. Płytki rynek reklamowy	56
1.5.3. Rozwój mediów internetowych i związany z tym spadek czytelnictwa prasy	57
1.5.4. Duopol własności na rynku lokalnej prasy prywatnej	58
ROZDZIAŁ 2	
Społeczność lokalna	61
2.1. Społeczność lokalna – rozważania teoretyczne	63
2.1.1. Pojęcie i cechy społeczności lokalnej	63
2.1.2. Społeczności wirtualne (dopełnienie społeczności istniejących w świecie realnym).	72

2.2. Tożsamość lokalna i regionalna	77
2.2.1. Wymiary tożsamości lokalnej i regionalnej	81
2.3. Społeczność Śląska Cieszyńskiego	85
2.3.1. Terytorium Śląska Cieszyńskiego	85
2.3.2. Realizacja wybranych wymiarów tożsamości lokalnej na Śląsku Cieszyńskim	90
2.3.3. Śląsk Cieszyński współcześnie	107
ROZDZIAŁ 3	
Krajobraz mediów lokalnych Śląska Cieszyńskiego	119
3.1. Historia polskich mediów lokalnych Śląska Cieszyńskiego do roku 1989	121
3.1.1. Okres zaborów (do roku 1920)	122
3.1.2. Okres międzywojenny (1920–1939)	133
3.1.3. Okres Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1945–1989)	139
3.2. Prasa lokalna współcześnie	142
3.2.1. Prasa samorządowa	143
3.2.2. Prasa prywatna	148
3.2.3. Prasa kościelna	155
3.2.4. Prasa lokalnych organizacji pozarządowych	158
3.2.5. Prasa oddziałów partii i organizacji politycznych	161
3.2.6. Prasa zakładowa	162
3.2.7. Prasa innych podmiotów	165
3.3. Media elektroniczne	167
3.3.1. Radio lokalne	167
3.3.2. Telewizja lokalna	172
3.3.3. Lokalne portale internetowe	176
3.4. Media lokalne Śląska Cieszyńskiego – zarys przeobrażeń na tle procesów ogólnopolskich	185
Zakończenie	189
Aneksy	191
Bibliografia	229
Spis grafik, tabel, wykresów i aneksów	263
Summary	265

Wstęp

6 maja 2018 roku upłynęło 170 lat od dnia, w którym ukazał się pierwszy tytuł prasowy wydany na Śląsku Cieszyńskim. Z początku dość skromy „Tygodnik Cieszyński”, przez samych twórców określany mianem „pisma dla ludu wiejskiego”¹, zapoczątkował okres intensyfikacji działalności społeczno-politycznej mieszkańców Śląska Cieszyńskiego, a co za tym idzie – gwałtowny rozwój mediów lokalnych.

Sam Śląsk Cieszyński jest terenem unikalnym zarówno pod względem kulturowym, jak i wyznaniowym czy też jeśli chodzi o kwestie tożsamościowe. Jego mieszkańcy charakteryzują się silnie rozwiniętym poczuciem przynależności do określonej społeczności. Mówiąc *my som stela*², sygnalizują głęboko zakorzeniony podział na „my i oni”, który przejawia się na wielu płaszczyznach, m.in. w ciągle żywej i stosowanej na tych terenach gwarze. Na kształtowanie się i podtrzymywanie lokalnej tożsamości mieszkańców, prócz innych czynników, wpływ mają niewątpliwie długoletnie tradycje czytelnicze i wydawnicze Śląska Cieszyńskiego. W tym miejscu warto przytoczyć słowa Karola Jakubowicza, który podkreślał, że to właśnie mediom lokalnym przypada rola napędzania swoistej „spirali interakcji”, zaangażowania i aktywnego uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej, „[...] by istotnie stali się częścią swego środowiska i z niego czerpali swą tożsamość oraz mieli czynny udział w kształtowaniu warunków swojego życia”³. W konsekwencji to „[...] regionalne media odgrywają centralną rolę

¹ „Tygodnik Cieszyński” 1848, nr 1, za: Śląska Biblioteka Cyfrowa, <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=16336&from=FBC> [dostęp: 13.11.2012].

² *My som stela* – gwarowe określenie, które jest wpisane w poczucie tożsamości ludności Śląska Cieszyńskiego, oparte na poczuciu „bycia stąd”.

³ K. JAKUBOWICZ: *Decentralizacja: jeden z kierunków ewolucji radia i telewizji w krajach rozwiniętych*. „Aktualności Radiowo-Telewizyjne” 1984, nr 10, s. 15.

w konstruowaniu i cementowaniu tożsamości i kultury społeczności oraz ich (mediów) publiczności”⁴. Na Śląsku Cieszyńskim występowały zaś w powiązaniu ze sobą wszystkie czynniki sprzyjające rozwojowi mediów lokalnych⁵, co dawało optymalne warunki do rozkwitu kultury czytelnictwa prasy, a w późniejszych czasach – odbioru pozostałych mediów lokalnych, jednak nadal z przewagą słowa pisanego.

Istotność mediów lokalnych wydaje się być bezdyskusyjna, jednak w dobie globalizacji zdarza się nam pomniejszać znaczenie tego, co małe, lokalne, bliskie miejscu zamieszkania. Jednak zdaniem wielu badaczy⁶ lokalizm⁷ jest dziś w ofensywie. Proces ten traktuje się bowiem jako antidotum na powszedniejący globalizm, który zwłaszcza w ostatnich latach gwałtownie przybrał na sile. Renesans lokalności ma swój konkretny, praktyczny wymiar wynikający z pewnego kryzysu społeczeństwa globalnego, niemającego zaspokoić niektórych, nawet elementarnych, potrzeb zbiorowości lokalnych. Wobec tego globalizacja jako proces cywilizacyjny, paradoksalnie, sprzyja skupianiu się jednostek na tym, co bliskie i sprawdzalne – lokalne; natomiast w wymiarze komunikacyjnym przyspiesza rozwój lokalnych mediów. Często to właśnie one są zewnętrzną, materialną oznaką odrębności poszczególnych społeczności.

⁴ J. EWART: *Capturing the Heart of the Region – how regional media define a community*. “Transformations 2000” nr 1, http://www.transformationsjournal.org/journal/issue_01/pdf/ewart.pdf [dostęp: 13.02.2013].

⁵ Józef Mądry twierdził, że wśród najistotniejszych czynników sprawczych rozwoju mediów lokalnych są: potencjał oświatowy i intelektualny danego ośrodka lokalnego, który zawsze, od początku po dzień dzisiejszy, rozstrzygał o poziomie i społecznej wartości realizowanego obiektu prasowego; społeczny zasięg zapotrzebowania na druk periodyczny, czyli poziom oświaty i możliwości odbiorcze danej społeczności lokalnej w całej jej stratyfikacji, które w przeważającej mierze rozstrzygały o charakterze i typie wydawanego obiektu prasowego i dość często, ale nie zawsze, także o trwałości przedsięwzięcia; lokalne możliwości techniczno-poligraficzne. Zob. J. MĄDRY: *Przegląd czynników sprawczych rozwoju polskiej prasy lokalnej*. W: *Socjologiczne problemy społeczności lokalnych. Prasa lokalna jako czynnik kształtowania się więzi lokalnych*. Red. J. MIKUŁOWSKI POMORSKI. Rzeszów 1990, s. 21–38; J. MĄDRY: *Teoretyczne i praktyczne implikacje przestrzennego umiejscowienia tygodników lokalnych w ogólnokrajowym systemie prasowym*. W: *Tygodniki lokalne i ogólnopolskie konfrontacje dziennikarzy pism regionalnych*. Red. E. KURZAWA. Kraków–Katowice 1984, s. 35–36.

⁶ Zob. E. CHUDZIŃSKI: *Między regionalizmem a lokalizmem*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria i zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007, s. 106; T. SKOCZEK: *Regionalne i lokalne media elektroniczne. Systemowe możliwości rozwoju*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 187; M. RÓŻYCKA: *Globalizacja a lokalizm w perspektywie medialnej*. „Naukowy Przegląd Dziennikarski” 2013, nr 4, s. 6.

⁷ Lokalizm – względna autonomia oraz upodmiotowienie konkretnych społeczności lokalnych w zakresie społecznym, gospodarczym i kulturowym w ramach szerszego układu społeczno-przestrzennego i politycznego. K.Z. SOWA: *Zmierzch i odrodzenie lokalizmu w XX stuleciu*. W: *Społeczności lokalne. Teraźniejszość i przyszłość*. Red. B. JAŁOWIECKI, K.Z. SOWA, P. DUTKIEWICZ. Warszawa 1989, s. 24.

Przede wszystkim zaś, jak już wspomniano, przyczyniają się do kształtowania tożsamości lokalnej⁸.

Współcześnie świadomość własnej lokalnej tożsamości jest trudna do przecenienia, zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę implikacje dla konstruowania i umacniania tożsamości w dzisiejszym globalizującym się świecie, gdzie dzięki nowoczesnej technologii jednostka bez problemu może kontaktować się z obywatelami innych krajów, a niejednokrotnie nie zna swojego najbliższego sąsiada. Poczucie przynależności do danej społeczności integruje jej członków, umacnia więzi między nimi, kreuje poczucie solidarności, współpracy, a w konsekwencji ułatwia odnalezienie się w zatowizowanej rzeczywistości. Media lokalne stanowią ważną instytucję społeczną, wyrażającą interesy mieszkańców i ich tożsamość. Mają możliwość zapobiegania procesom nie tyle globalizacji, co uniwersalizacji w sensie rozmywania się lokalnych i regionalnych wartości i norm społecznych w trakcie procesów ogólnocwilizacyjnych i konwergencyjnych współczesnego świata⁹.

Celem niniejszej publikacji jest z jednej strony ukazanie społeczności Śląska Cieszyńskiego¹⁰: tego, co składa się na jej tożsamość, a więc dziedzictwa, tradycji, jak również przemian, jakim podlega, zwłaszcza w zakresie komunikowania masowego. Z drugiej – zaprezentowanie, jak wyglądają i funkcjonują dziś media lokalne tego specyficznego regionu, jakie procesy i zmiany je kształtują oraz – wreszcie – czy wpisują się w ogólne tendencje rozwojowe mediów lokalnych w Polsce.

Wybór zagadnienia wynikał z kilku przesłanek. Autorka dostrzegła, iż pomimo że media lokalne i ich funkcjonowanie są dobrze opracowane na gruncie polskiej nauki, o Śląsku Cieszyńskim w tym kontekście nie ma żadnych naukowych opracowań¹¹. Niniejsza publikacja ma więc w zamierzeniu uzupełnić ową

⁸ M. GIERULA: *Rola prasy lokalnej w integracji małych miast i wsi*. W: *Prasa lokalna w budowie społeczeństwa obywatelskiego*. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Kultury i Środków Przekazu przy współudziale Izby Wydawców Prasy pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka 21 września 2004. Warszawa 2005, s. 32.

⁹ S. MICHALCZYK: *Obszary badawcze w komunikowaniu lokalnym*. W: *Media lokalne i dziennikarstwo. Aspekty współczesne i historyczne*. Red. K. POKORNA-IGNATOWICZ, S. MICHALCZYK. Kraków 2010, s. 15.

¹⁰ Część Śląska Cieszyńskiego pozostająca w granicach Rzeczypospolitej Polskiej. Terytorium Śląska Cieszyńskiego szerzej zdefiniowano w rozdziale drugim.

¹¹ Brak opracowań zwłaszcza o współczesnym rynku medialnym Śląska Cieszyńskiego. Istnieją jedynie pojedyncze monografie dotyczące konkretnych, historycznych tytułów prasowych (zob. I. HOMOLA: *Tygodnik Cieszyński i Gwiazdka Cieszyńska pod redakcją Pawła Stalmacha*. Katowice–Kraków 1968; J. GLENSK: *Pierwsze procesy „Gwiazdki Cieszyńskiej”*. B.m. 1994), tematycznie szersze dzieła, które tylko we fragmentach dotykają problematyki mediów na Śląsku Cieszyńskim (zob. J. GLENSK: *Czarna księga prasy śląskiej*. T. 1. Opole 2006; IDEM: *Czarna księga prasy śląskiej*. T. 2. Opole 2007; S. ZAHRADNIK: *Czasopiśmiennictwo w języku polskim na terenach Czechosłowackich*. Opole 1989) oraz pojedyncze artykuły (zob. A. STĘPNIAK: *Polska prasa polityczna na Śląsku Cieszyńskim w latach 1848–1920*. „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1988, nr 1.

lukę. Kolejnym powodem, dla którego podjęto temat mediów lokalnych, jest fakt, iż w ostatnich latach zainteresowanie tą tematyką zdaje się słabnąć – wśród publikacji z zakresu komunikowania dominują prace dotyczące funkcjonowania mediów społecznościowych i, szerzej, elektronicznych, dziennikarstwa internetowego, marketingu (w tym politycznego) czy też Public Relations. Dlatego też zdecydowano o podjęciu tego istotnego w dzisiejszym globalizującym się świecie, choć niezbyt popularnego obecnie tematu, jakim są media lokalne. Prócz wymienionych czynników do podjęcia niniejszego zagadnienia skłoniły Autorkę również długoletnie tradycje badań nad prasą lokalną na Śląsku. Były one prowadzone przez pracowników Zakładu Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego, którego Autorka jest wychowanką. Do dnia dzisiejszego Katowice są jednym z najsilniejszych ośrodków naukowych zajmujących się komunikowaniem lokalnym w Polsce. W intencji Autorki publikacja miała stać się więc kontynuacją bogatego dorobku medioznawców z Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Praca składa się z trzech rozdziałów, a każdy z nich został dodatkowo podzielony na podrozdziały, stanowiące uszczegółowienie podstawowych zagadnień. Ponieważ media lokalne na Śląsku Cieszyńskim nie funkcjonują w próżni, konieczne stało się zaprezentowanie szerszej wiedzy z zakresu mediów i komunikowania lokalnego, uwzględniające teoretyczne zagadnienia z nimi związane. Kwestie te omówiono w rozdziale pierwszym, który stanowi swoiste wprowadzenie do rozważań szczegółowych. Przedstawiono w nim również krótki rys rozwoju mediów lokalnych po 1989 roku w wymiarze ogólnopolskim, a także potencjalne ograniczenia związane z ich funkcjonowaniem na współczesnym rynku medialnym w Polsce oraz na Śląsku Cieszyńskim. Rozdział drugi poświęcony jest rozważaniom teoretycznym związanym z pojęciem społeczności lokalnej. Omówiono w nim dylematy definicyjne społeczności lokalnej/regionalnej oraz kwestie tożsamości i jej wymiarów (wyznaczników). Zarysowano również kwestię wirtualnych społeczności i ich relacji ze światem realnym. Rozdział kończy się przedstawieniem Śląska Cieszyńskiego jako społeczności lokalnej/regionalnej z silnie rozwiniętym poczuciem tożsamości. W rozdziale trzecim przedstawiono rys historii mediów lokalnych Śląska Cieszyńskiego do roku 1989, a następnie opisano i scharakteryzowano współczesny krajobraz mediów lokalnych analizowanego obszaru.

ROZDZIAŁ 1

Media lokalne w Polsce w perspektywie teorii i praktyki badawczej

1.1. Media lokalne – rozważania teoretyczne

Refleksja praktyczno-teoretyczna oraz badania empiryczne nad mediami lokalnymi stanowią od wielu lat istotną część nauki o komunikowaniu masowym. Wynika to bezpośrednio z roli, jaką odgrywają w życiu społeczności lokalnych i regionalnych; w szczególności zaś z roli w lokalnej komunikacji, socjalizacji, demokracji czy budowaniu i utrzymywaniu tożsamości i integracji społecznej¹.

Współcześnie do mediów lokalnych² badacze zaliczają cztery główne elementy lokalnego systemu komunikacyjnego:

- Prasa lokalna. Jest najstarszym środkiem komunikowania lokalnego. W Polsce zaczęła się kształtować w połowie XIX wieku (zabór pruski, austriacki, rosyjski). Jej burzliwy rozwój przypada na okres międzywojenny. Nowe impulsy rozwojowe prasa lokalna uzyskała po roku 1956, a z eksplozją tytułów i nakładów mieliśmy do czynienia po roku 1989. Aktualnie, mimo znacznego spadku nakładów, nadal jest istotnym elementem systemu. Korzystają z niej ludzie przyzwyczajeni przez dziesiątki lat do drukowanych form komunikacji lokalnej. Występuje w różnorodnych formach organizacyjnych, m.in. w postaci prywatnej prasy lokalnej, prasy samorządowej, prasy stowarzyszeń i organizacji lokalnych, prasy kościelnej itd. Jest medium lokalnym *sensu stricto* (wybitnie lokalna treść, lokalny zasięg przestrzenny, lokalne usytuowanie redakcji).
- Radio lokalne. W Polsce zaczęło się rozwijać w okresie transformacji społeczno-ustrojowej. Środek ten zyskuje coraz większy zasięg społecznego odbioru. Ma jednak dwie zasadnicze wady: po pierwsze, w swojej działalności informacyjno-publicystycznej nie ogranicza się tylko do poziomu lokalnego, lecz serwuje treści zagraniczne i ogólnokrajowe, zwłaszcza w dziennikach; po drugie, znaczną część czasu antenowego wypełnia muzyka, często o cha-

¹ S. MICHALCZYK: *Media lokalne. Terminologia i typologia*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007, s. 37.

² Przed przystąpieniem do próby przybliżenia terminu i specyfiki mediów lokalnych warto jednak zaznaczyć, że – jak słusznie zauważa Tadeusz Skoczek – w „literaturze przedmiotu związanej z funkcjonowaniem środków masowego (społecznego) przekazu często zamiennie podaje się terminy »prasa« i »media«”. T. SKOCZEK: *Wpływ lokalizmu i regionalizmu na media*. „Realia” 2012, nr 1(27), http://realia.com.pl/dzial_7/arttykul_249.html [dostęp: 6.05.2012]; IDEM: *Regionalne i lokalne media elektroniczne. Systemowe możliwości rozwoju*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 188. Podziela ów pogląd Stanisław Michalczyk, który twierdzi, iż w latach osiemdziesiątych XX wieku, gdy w polskiej nauce trwała dyskusja o nazewnictwie i zawartości omawianego pojęcia, używano raczej kategorii takich jak: prasa, tygodniki czy pisma, jednocześnie mając na myśli ogół środków masowego przekazu. Także definicje prasy lokalnej z tamtego okresu można, w mniejszym bądź większym stopniu, odnieść do dzisiejszego pojęcia „media lokalne”. W związku z tym, kiedy używano w niniejszych rozważaniach pierwszego pojęcia, zwłaszcza w cytatach opinii medioznawców, znaczenie może być tożsame.

rakterze dyskotekowym, co skutecznie odstrasza potencjalnych starszych słuchaczy. Prezentowana reklama ma na ogół charakter lokalny.

- Telewizja lokalna. Występuje w Polsce w postaci telewizji kablowej i stacji naziemnych. W określonych godzinach emituje lokalne programy informacyjne. Badania pokazują, że cieszą się one dużym zainteresowaniem widzów posiadających dostęp do tejże telewizji w miastach, osiedlach, spółdzielniach mieszkaniowych itp. Istotną częścią programu jest także lokalna publicystyka. Pozostałą część czasu antenowego wypełniają programy o charakterze pozalokalnym bądź uniwersalnym (np. filmy). Coraz częściej następuje profesjonalizacja zarówno w obszarze produkcji, jak i prezentacji programów lokalnych. W ostatnim czasie telewizja zaczyna być dostępna również w Internecie³.
- Lokalne portale internetowe. Mają charakter zarówno samorządowy (publiczny), jak i prywatny. Jest to forma nabierająca coraz większego znaczenia społecznego. Badania realizowane na potrzeby prac licencjackich lub magisterskich pokazują, że w miastach 100-tys. dzienna liczba „wejść” wynosi nawet 7 tys. Adresatami tej formy komunikacji lokalnej są jednak przeważnie osoby młode. Stałemu ulepszaniu ulega zawartość portali. Mamy tu do czynienia z profesjonalizacją nadawczą. Tematyka treści jest bardzo szeroka i obejmuje właściwie wszystkie dziedziny życia społeczności lokalnej. Liczba portali lokalnych stale rośnie⁴.

Znaczenie mediów lokalnych w ogólnokrajowym systemie medialnym podkreśla fakt, iż medioznawcy sytuują je u podstawy piramidy obrazującej strukturę krajobrazu medialnego państwa. Dominują one bowiem pod względem ilościowym oraz są najbardziej zdecentralizowane terytorialnie⁵. Stanowią również podstawę funkcjonowania demokracji na szczeblu lokalnym, gdyż to na nich opiera się aktywna komunikacja na linii obywatel–władza oraz zasada podmiotowości obywatelskiej. Mają też potencjalne możliwości zapobiegania procesowi uniwersalizacji, który polega na zanikaniu lokalnych i regionalnych wartości oraz norm społecznych pod wpływem dążeń globalizacyjnych.

Na pozycję mediów lokalnych w ogólnokrajowych systemach medialnych wpływają ponadto następujące czynniki:

- Stopień demokratyzacji państwa. Państwo, gwarantując pewien zakres swobód obywatelskich, powinno zapewnić swobodę działalności prasowo-wydawni-

³ Współczesne słowniki ortograficzne i słowniki ogólne języka polskiego uwzględniają dwie możliwe formy zapisu wyrazu internet/Internet, w związku z czym Autorka zdecydowała się na pisownię omawianego terminu małą literą. Zob. *Nowy słownik ortograficzny*. Red. A. MARKOWSKI, W. WICHROWSKA, 2005; *Uniwersalny słownik języka polskiego*. Red. S. DUBISZ, 2003. Wyjątkiem są cytaty, gdzie zachowano pisownię oryginalną.

⁴ S. MICHALCZYK: *Obszary badawcze w komunikowaniu lokalnym*. W: *Media lokalne i dziennikarstwo. Aspekty współczesne i historyczne*. Red. K. POKORNA-IGNATOWICZ, S. MICHALCZYK. Kraków 2010, s. 31–32.

⁵ Pozostają w dyspozycji największej liczby ośrodków wydawniczych o różnych formach własności oraz są rozproszone geograficznie.

czej i nadawczej. Duże znaczenie w tym zakresie ma również istnienie bądź brak organów kontroli mediów.

- Stopień decentralizacji państwa. Podział administracyjny kraju i związane z nim przekazanie kompetencji decyzyjnych w dół gminom i powiatom sprzyja rozwojowi mediów lokalnych.
- Historycznie ukształtowane tradycje medialne. Społeczne przyzwolenia dla działalności mediów lokalnych jest silniejsze w tych regionach i subregionach, w których powstanie mediów wynikało z naturalnej potrzeby danej jednostki terytorialnej.
- Stopień rozwoju gospodarczo-technologicznego. Rozwój gospodarczy decyduje o wielkości konsumpcji treści medialnych. Wiąże się z tym także zasobność lokalnych rynków reklamy, siła nabywca ludności i jej wyposażenie w odpowiedni sprzęt odbiorczy, możliwość druku gazet oraz zakupu sprzętu nadawczego⁶.

Jednym z podstawowych wyznaczników mediów lokalnych jest *nomen omen* ich lokalność. Odwołując się do etymologii tego słowa⁷, można stwierdzić, że pod omawianym terminem rozumie się media miejscowe, przypisane do określonego obszaru. Zatem do wyróżnienia z ogółu systemu medialnego lokalnych środków masowego komunikowania podstawowym kryterium będzie właśnie dane terytorium, przestrzeń, którą można pojmować w dwojaki sposób – geograficznie oraz w sensie społecznym.

W rozumieniu pierwszym, geograficznym, przestrzeń definiowano jako teren, na którym dane medium się ukazuje, rozprzestrzenia, dociera do odbiorcy (z pojęciem tym wiąże się m.in. zagadnienie społecznego zasięgu czytelnictwa). Medioznawcy, zwłaszcza w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (PRL), termin ów często odnosili do podziału administracyjnego kraju. Sylwester Dziki⁸ twierdził, że do lokalnych mediów można zaliczyć te ukazujące się w granicach województwa, powiatu bądź danego miasta – traktował więc je jako przeciwieństwo mediów ogólnokrajowych. Jak się wydaje, przyjęte przez niego kryterium zasięgu przestrzennego pozwoliło w zasadniczy sposób ograniczyć ilość obiektów prasowych mogących być określonych mianem „prasy lokalnej”, jednak w dalszym ciągu w obręb omawianego terminu włączano bardzo różne pod wieloma względami elementy.

⁶ K. BRZOZA: *System lokalnego komunikowania masowego Ziemi Rybnicko-Wodzisławskiej*. Nieopublikowana praca doktorska napisana w Zakładzie Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 2010, s. 52–53.

⁷ *Localis* (łac.) – miejscowy, lokalny.

⁸ *Encyklopedia wiedzy o prasie*. Red. J. MAŚLANKA. Wrocław 1976, s. 174. Czytamy tam: „prasa lokalna to bardzo niejednolita grupa wytworów prasowych, których wspólną cechą jest fakt ukazywania się poza głównym centrum lub głównymi ośrodkami życia społeczno-politycznego oraz kulturowego danego kraju i kolportowania ich na określonym (zwykle granicami wewnętrznego podziału administracyjnego) terytorium”.

Z przedstawioną przez Dzikiego koncepcją lokalności wydawał się zgadzać Marian Gierula, twierdząc, że „pojęcie lokalności prasy w znaczeniu najbardziej pierwotnym przejawia się w ograniczeniu zasięgu przestrzennego publikacji jakiegokolwiek pisma do obszaru z góry ustalonego. W przypadku tygodników PZPR są nimi, jak dotychczas, granice administracyjne województw. Wszystko to, co wychodzi poza te granice, jest materiałem pozalokalnym⁹”. Tendencja do tego, by media lokalne określać w odniesieniu do podziału administracyjnego kraju, widoczna jest nie tylko u polskich badaczy. Rosyjski medioznawca Aleksander Akopow pisał o nich: „funkcjonują one jako odzwierciedlenie struktury polityczno-administracyjnej kraju z uwzględnieniem poszczególnych szczebli hierarchii [...]”¹⁰.

Również współcześnie nie brak zwolenników koncepcji wyodrębniania mediów lokalnych na podstawie podziału administracyjnego. Znajdują się wśród nich wspomniany już wcześniej Sylwester Dziki oraz Włodzimierz Chorążki, którzy stwierdzają wprost, że media lokalne „wiążą się ściśle z aktualnym podziałem administracyjnym kraju (w różnych okresach mamy do czynienia z prasą wojewódzką, powiatową, miejską czy też gminną)”¹¹.

Z kolei według Jacka Sobczaka do mediów lokalnych również „należy zaliczyć [...] [te – M.K.-G.] adresowane do wyodrębnionych, dość małych obszarów administracyjnych (rzadziej geograficznych), takich jak miasto, gmina, dzielnica, powiat, ale także mikroregion czy parafia”¹². Jednak zastanawia się on, czy granice występowania prasy lokalnej powinny być granicami administracyjnymi, czy też naturalnymi granicami, ukształtowanymi historycznie lub w procesie różnych zmian (np. urbanizacyjnych, politycznych czy społecznych).

Jedną z najbardziej znanych w Polsce klasyfikacji prasy, opracowaną przez Ośrodek Badań Prasoznawczych Uniwersytetu Jagiellońskiego (OBP UJ), także opiera się na podziale administracyjnym kraju. Proponuje ona, by dzielić prasę na:

- ponadogólnokrajową, adresowaną do czytelników w kraju i za granicą;
- ogólnokrajową – rozpowszechnianą na całym obszarze Polski;
- regionalną – kolportowaną na obszarze mniejszym niż terytorium Polski i równym co najmniej jednemu „nowemu” województwu¹³;

⁹ M. GIERULA: *Struktura tematyczno-przestrzenna tygodników lokalnych PZPR*. W: *Tygodniki lokalne. I ogólnopolskie konfrontacje dziennikarzy pism regionalnych, Wigry 1983*. Red. E. KURZAWA. Kraków-Katowice 1984, s. 121.

¹⁰ A. AKOPOW: *Miestnyje żurnaly: osobienosti i miasto w sistemie*. W: *Tipologija miestnoj priessy*. Red. E. KORNIŁOV. Rostów 1991, s. 90, cyt. za: P. SZOSTOK: *Współczesna prasa samorządowa w województwie śląskim. Analiza prasoznawczo-politologiczna wybranych tytułów*. Praca doktorska napisana w Zakładzie Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 2009, s. 20.

¹¹ W. CHORĄZKI, S. DZIKI: *Prasa lokalna i regionalna*. W: *Dziennikarstwo i świat mediów*. Red. Z. BAUER, E. CHUDZIŃSKI. Kraków 2004, s. 121.

¹² J. SOB CZAK: *Wolność prasy w myśl litery prawa i w praktyce prasy lokalnej*. W: *Media lokalne a demokracja lokalna*. Red. J. CHŁOPECKI, R. POLAK. Rzeszów 2005, s. 62.

¹³ Obszary województw obowiązujące po 1998.

- lokalną – zasięg jej oddziaływania nie przekracza jednego „nowego” województwa lub jednej diecezji, ale obejmuje co najmniej jeden powiat;
- sublokalną – pozostała grupa mediów, np. miejsko-gminne, gminne, osiedlowe, parafialne; w tej grupie znajdują się również pisma uczelniane, gazety zakładowe, szkolne itp.¹⁴

Podział ten można odnieść również do tradycyjnych mediów elektronicznych, gdzie przebiega on podobnie. Jest możliwe bowiem np. na „podstawie analizy danych technicznych (moce nadajników), danych o liczbie ludności objętej zasięgiem i danych o promieniu zasięgu przestrzennego, [...] wydzielić trzy typy stacji: stacje radia sublokalne o efektywnej słyszalności do 25 km, lokalne o efektywnej słyszalności do 50 km, lokalno-regionalne o efektywnym zasięgu słyszalności do 100 km”¹⁵.

Odmiennie przedstawia się sprawa zasięgu przestrzennego mediów internetowych – ponieważ pod tym względem są one w praktyce mediami globalnymi. Zatem w „konsekwencji za wirtualne media lokalne uważać się będzie wszelkiego typu portale internetowe lub portale tematyczne (wortale), których dominująca część zawartości związana jest ściśle z określonym miejscem. Najważniejszą kategorią pozwalającą wyróżnić wirtualne media lokalne będzie więc ich zawartość; mniej istotny będzie – ważny w przypadku mediów tradycyjnych – zakładany krąg odbiorców czy miejsce wydawania”¹⁶.

Na ważkość tematyki mediów lokalnych zwracają uwagę liczni medioznawcy, m.in. Stanisław Michalczyk, Dziki czy Gierula. Podkreślają oni, że jest to najistotniejszy czynnik wyróżnienia prasy lokalnej (innymi słowy – mają na myśli wyraźną ilościową dominację treści lokalnych w danym medium). Wyznacznik ten jest tym, co ostatecznie i bezdyskusyjnie wyróżnia media lokalne spośród innych¹⁷. Za tematykę lokalną Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji (KRRiT) uznała w szczególności:

- aktualne wydarzenia i problemy (społeczne, polityczne, gospodarcze, artystyczne, sportowe i inne) dotyczące lokalnej społeczności;
- kulturę i historię danego regionu (w tym twórczość ludową i muzykę ludową regionu w wykonaniu zespołów ludowych, ze względu na jej ścisły związek z kulturą i tradycją obszaru, w którym nadaje program);
- użyteczne informacje lokalne, tj. lokalna prognoza pogody, wiadomości drogowe, o pracy służb miejskich, urzędów, o awariach, wypadkach, reper-

¹⁴ W. CHORĄZKI: *Polskie media lokalne i sublokalne 1989–1999*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1999, nr 1–2, s. 61; por. IDEM: *Obraz niezależnej prasy lokalnej w Polsce w I połowie 1994 roku*. Kraków 1994.

¹⁵ S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie komunikowania. Współczesne tendencje i uwarunkowania rozwojowe*. Katowice 2000, s. 213.

¹⁶ R. POLAK: *Lokalne portale internetowe jako nowe narzędzie komunikowania lokalnego (na przykładzie województwa podkarpackiego)*. W: *Media lokalne i dziennikarstwo...*, s. 70.

¹⁷ S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 80.

tuary kin i teatrów, zapowiedzi imprez kulturalnych, rozrywkowych, sportowych itp.¹⁸

Odnosząc się natomiast do samego „regionu”, który jest pojęciem interdyscyplinarnym, warto zauważyć, że KRRiT używa omawianego terminu w jego socjologicznym ujęciu. A w „sensie socjologicznym region jest synonimem zbiorowości, czyli społeczności ludzkiej stanowiącej jeden z typów społeczności terytorialnej. Istotą tej społeczności jest złączenie jej mniej czy więcej rozwiniętym poczuciem odrębności i wiedzą opartą o emocjonalny stosunek do zamieszkiwanego terytorium”¹⁹.

W tym miejscu warto przywołać poglądy Reinera Dierichsa, który w kontekście relacji region–media zwracał uwagę na to, że zarówno granice, jak i specyfika poszczególnych regionów mają określone podłoże historyczne i są skutkiem wcześniejszych stosunków politycznych będących udziałem danej wspólnoty terytorialnej, jej kolektywnych doświadczeń oraz współzależności. Zatem niedopuszczalne jest, by regiony definiować jedynie na płaszczyźnie geograficznej, istnieją one bowiem przede wszystkim w świadomości mieszkańców, w ich poczuciu wspólnoty, wspólnej historii oraz jedności psychiczno-organizacyjnej, a także w poczuciu wspólnej kultury i rozwiniętej masowej komunikacji społecznej. Przy czym regiony mogą mieć strukturę społeczną mniej lub bardziej heterogeniczną. Dlatego też można mówić o istnieniu w ich ramach subregionów (mikroregionów) wraz ze swoistą dla nich strukturą medialną²⁰.

To za sprawą treści koncentrujących się na życiu określonej społeczności lokalnej i do niej adresowanych media wirtualne mogą być postrzegane jako lokalne. Dzięki internetowi dokonana się rewolucja w konwencjonalnym pojmowaniu środków masowego przekazu, w tym także lokalnych, gdyż „lokalność przestaje oznaczać ograniczenia. O ile w przypadku prasy drukowanej, tradycyjnego radia czy telewizji (przede wszystkim kablowej), zasięg oddziaływania pozostaje ograniczony do określonego miejsca, o tyle już wersja elektroniczna tejże prasy, internetowe radio bądź telewizja przekraczają wszelkie bariery terytorialne. Internet łączy wszystkie te media. Łączy publiczność każdego z nich. Zmienia tradycyjne role nadawcy i odbiorcy”²¹.

¹⁸ KRRiT: *Udział tematyki lokalnej w programach o zasięgu lokalnym na podstawie monitoringów w latach 2009–2011*. Warszawa 2012, <http://www.krrit.gov.pl/dla-mediow-i-analitikow/aktualnosci/news,608,raport-udzial-tematyki-lokalnej-w-programach-o-zasiegu-lokalnym.html> [dostęp: 7.05.2012].

¹⁹ A. KWILECKI: *Teoretyczne i metodologiczne aspekty socjologii regionu*. W: *Opolszczyzna w 35-lecie PRL. Teoretyczne i metodologiczne aspekty regionu*. Opole 1980, za: M. JACHIMOWSKI: *Regiony periodycznej komunikacji medialnej*. Katowice 2006, s. 42–43.

²⁰ R. DIERICHS: *Regionalisierung als Unternehmensstrategie einer Zeitung*. W: *Journalismus für die Praxis*. Hohenheim 1991, s. 268, za: S. MICHALCZYK: *Media lokalne. Terminologia i typologia*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 44.

²¹ J. KĘPA-MĘTRAK: *Lokalna (r)ewolucja. Charakterystyka rynku mediów lokalnych w Polsce*. W: *Radio i gazety. Transformacja polskich mediów regionalnych po 1989 roku*. Red. K. WOLNY-ZMORZYŃSKI, W. FURMAN, B. NIERENBERG et al. Toruń 2010, s. 166.

Jak już wspomniano, pojęcie terytorialności mediów lokalnych można również rozumieć w sensie społecznym, jako mediów koncentrujących się na danej grupie odbiorców przekazu, ich liczbie, cechach demograficznych i określonej charakterystyce społecznej. Definiując media lokalne, trzeba wspomnieć także o pozostałych kryteriach określających ich istotę. Dziki wymienia: miejsce wydawania i redagowania oraz faktyczny obszar kolportażu²². Dodając wyróżnik zasięgu emisji, włączymy do nich również media elektroniczne (bez mediów wirtualnych, co zostało już uzasadnione).

By w pełni pojąć swoistość mediów lokalnych, trzeba wspomnieć także o specyfice dziennikarstwa lokalnego, które różni się od ogólnokrajowego. Dziennikarza lokalnego, prócz zaangażowania osobistego i odpowiedzialności (które to cechy można przypisać również dobrze dziennikarzom mediów ogólnokrajowych, tak więc nie stanowią one dostatecznie mocnego wyróżnika pozwalającego na scharakteryzowanie zawodu dziennikarza lokalnego), powinno znamionować swoiste „zanurzenie” w środowisku, o którym tworzy materiały. Jest to zazwyczaj osoba, dla której problemy, o których pisze, są bliskie, świat odbiorcy, do którego adresowane jest medium, jest również jego światem. Według Józefa Mądrego najbardziej charakterystyczną cechą dziennikarstwa lokalnego „jest jego społeczno-przestrzenne umiejscowienie”²³. Manifestuje się ono najczęściej w postaci przynależności i aktywnego działania dziennikarzy lokalnych w różnego rodzaju organizacjach społecznych, ruchach kulturowych, politycznych czy religijnych danej społeczności. Sprawia to, iż występują oni w podwójnej roli – jako dziennikarze, którzy są znani ze względu na swoją pracę, a także jako osoby publiczne, ze względu na pełnione w danej społeczności funkcje.

Jak pisał Gierula, podmiotem tak rozumianych mediów miejscowych jest społeczność lokalna „nie tylko [...] jako całość, ale też jej poszczególne części, które składają się na jej społeczną stratyfikację w różnych wymiarach. Mogą się one kształtować i być wydzielane na podstawie zainteresowań, potrzeb profesjonalno-zawodowych, przekonań, przynależności, polityczno-ideowo-organizacyjnej czy też terytorialnej. W zależności od wielkości i typu aktywności społeczności lokalnej tworzy się tym samym w jego ramach mniej lub bardziej rozwinięta lokalna sieć komunikacyjna o różnych zakresach i poziomach funkcjonowania”²⁴.

Reasumując, można powiedzieć, że media lokalne:

- Są bezpośrednio powiązane z lokalnymi społecznościami, a dokładniej – z ich życiem, historią i współczesnością.

²² S. DZIKI: *Media lokalne i regionalne*. W: *Dziennikarstwo i świat mediów*. Red. Z. BAUER, E. CHUDZIŃSKI. Kraków 1997, s. 77.

²³ J. MĄDRY: *Dziennikarstwo lokalne. Zarys charakterystyki środowiska*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1983, nr 3, s. 75.

²⁴ M. GIERULA: *Znaczenie mediów lokalnych w życiu społeczności lokalnych*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 109–110.

- Tego rodzaju media są skierowane w pierwszej kolejności do społeczności lokalnych i właśnie wśród ludzi miejscowych mają wiernych odbiorców.
- Przyjęty termin („media lokalne”) akcentuje podmiotowość publiczności i wskazuje na miejsce, gdzie należy lokować funkcje programowe i zadania medium.
- Termin ten nie podkreśla istotnej roli podziału administracyjnego wynikającego z decyzji politycznych, lecz akcentuje fundamentalną zasadę, że naturalnym podmiotem skutecznego systemu medialnego jest tylko publiczność²⁵.
- Media lokalne charakteryzują się swoistym rodzajem dziennikarstwa, które cechuje osobista styczność z opisywaną społecznością, czy to przez odgrywane w niej role, czy też przez miejsce zamieszkania.

1.2. Typologia mediów lokalnych

1.2.1. Pojęcie, rola i kryteria typologii

Typologia, według *Słownika języka polskiego PWN*, to „nauka o typach, [...] podział czegoś według określonych zasad [a także – M.K.-G.] zbiór zasad umożliwiających grupowanie poszczególnych osób, przedmiotów, zjawisk itp. według określonych typów”²⁶.

Zatem mówiąc o typologii, mamy na myśli pewnego rodzaju porządkowanie i grupowanie części określonego zbioru na podstawie ich podobieństwa do elementów uznanych za wzorcowe, typowe dla danej kategorii. Jej rezultatem jest wyłonienie w grupie tych elementów typów, które nie muszą być tworzone na zasadzie rozłącznego podziału logicznego. Katalog typów w typologii nie musi być więc ani wyczerpujący, ani rozłączny (wymagania takie często stawia się klasyfikacji)²⁷.

Zamierzeniem typologii w nauce o środkach masowego komunikowania jest wypracowanie uogólniających modeli oraz ich konfrontacja z realnie funkcjonującym systemem mediów. Typologia służy głównie do opisywania i wyjaśniania systemu jako całości oraz zachodzących w nim procesów, choć na jej podstawie opisuje się i wyjaśnia także system jako całość, jego strukturę, zachodzące w nim procesy itp.²⁸ Typologia jest konieczna dla wszelkiego rodzaju rozważań

²⁵ S. MICHALCZYK: *Media lokalne. Terminologia i typologia*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 41.

²⁶ *Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/typologia;2579028> [dostęp: 13.03.2012].

²⁷ R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce. Podręcznik akademicki*. Poznań 2009, s. 28–29; IDEM: *Media lokalne w Polsce*. T. 2. Poznań 2008, s. 158–159.

²⁸ M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000. Typologia i społeczne funkcjonowanie*. Katowice 2005, s. 78–79; IDEM: *Prasa lokalna*. W: *Słownik wiedzy o mediach*. Red. E. CHUDZIŃSKI. Warszawa–Bielsko-Biała 2007, s. 137.

nad stanem środków masowego komunikowania, ponieważ pierwszym krokiem badania wydawnictw periodycznych powinna być ich klasyfikacja²⁹.

Kategoria mediów lokalnych jest niezwykle pojemna, tak więc w celu dokonania podziału typologicznego badacze posługują się różnorodnymi kryteriami. Dziki zaproponował trzynaście kryteriów, według których można porządkować media. Są to:

- status organizacyjno-instytucjonalny;
- spełniane funkcje;
- tematyka;
- krąg odbiorców;
- zasięg kolportażu;
- częstotliwość ukazywania się;
- nakład;
- status prawny;
- status ekonomiczny;
- język wydawania;
- format i objętość;
- cena;
- technika druku i obecność wypowiedzi obrazowych³⁰.

Zaprezentowane kryteria mogą oczywiście posłużyć również do przeprowadzenia podziału typologicznego mediów lokalnych. Warto jednak pamiętać, że nie wszystkie z nich są jednakowo istotne dla przedstawienia istoty mediów (w tym też lokalnych). Autor konkluduje, iż jedynie pierwszych siedem atrybutów wystarcza do konstruowania uniwersalistycznych ujęć typologiczno-statystycznych, pozostałych sześć zaś jest użytecznych w przypadku, gdy chce się stworzyć szczegółowe opracowania³¹. Należy ponadto pamiętać, iż Dziki tworzył ową klasyfikację z myślą o prasie, także nie można bezkrytycznie odnosić jej do pozostałych rodzajów mediów lokalnych.

Podobnie szczegółowo przedstawia się typologia mediów zaproponowana w *Słowniku terminologii medialnej*³². Wyszczególniono w niej następujące kryteria podziału:

- częstotliwość ukazywania się;
- zasięg terytorialny;
- wydawca (typ właściciela);
- status polityczny (ideologiczny);

²⁹ A. AKOPOW: *Metodika typologicznego issledowanija periodycznych izdanij*. Irkuck 1985, s. 6–7, cyt. za: P. SZOSTOK: *Współczesna prasa samorządowa...*, s. 29.

³⁰ M. GIERULA: *Typologiczny rozwój prasy lokalnej w Polsce w nowych warunkach społeczno-politycznych i ekonomicznych*. „Studia Kieleckie. Seria Bibliograficzno-Prasoznawcza” 2003, nr 3. Red. J. DZIENIAKOWSKA, T. MIELCZAREK. Kielce 2003, s. 10.

³¹ M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 79.

³² *Słownik terminologii medialnej*. Red. W. PISAREK. Kraków 2006, s. 224.

- status prawny;
- zakres tematyczny;
- technika drukowania;
- adres czytelniczy (odbiorcy);
- poziom intelektualny;
- funkcje;
- język.

Z kolei Akopow wskazał w swoich rozważaniach typologicznych na to, iż kryteria pozwalające określić typ danego pisma można podzielić na te, które:

- formułują określony typ pisma (będą to: organ wydający, cel i zadania pisma oraz odbiorca);
- wtórnie charakteryzują typ pisma (zalicza do nich: zespół redakcyjny, strukturę wewnętrzną pisma, szatę graficzną oraz gatunki dziennikarskie publikowanych materiałów);
- stanowią cechy formalne typu pisma (periodyczność, objętość, nakład)³³.

Zaletą zaproponowanej przez Akopowa typologii jest niewątpliwie jej precyzyjność i jednoznaczność, ponadto jej zastosowanie pozwala na wszechstronne opisanie każdego z typów ze wskazaniem na ich podobieństwa i różnice. Jednakże Autor nie uwzględnił kryterium zasięgu rozpowszechniania, które jest istotne przy charakterystyce m.in. prasy lokalnej (jest to kryterium, które pozwala na dość jednoznaczne jej różnicowanie).

Także Michalczyk twierdzi, że zróżnicowany krajobraz mediów lokalnych można uporządkować, stosując cztery ogólne kryteria. Wskazuje na:

- zasięg przestrzenny;
- częstotliwość (stosowane tylko do prasy);
- zamierzone czytelnictwo (słuchanie, oglądanie);
- dysponencko-organizacyjne przyporządkowanie³⁴.

Badacz podkreśla, że wyróżnione przez niego wskaźniki trzeba traktować łącznie i dostrzegać wzajemne powiązania między nimi. Tylko wtedy można dokonać podziału mediów lokalnych na drukowane i elektroniczne, czyli prasę, radio, telewizję i media wirtualne.

1.2.2. Omówienie wybranych elementów typologii mediów lokalnych

Rafał Polak twierdzi, że „za współczesne media lokalne powinno się uważać: 1) prasę lokalną, 2) radio lokalne, 3) miejską lub miejscową telewizję kablową, 4) różne formy internetowe, pod warunkiem że przeważająca część ich zawarto-

³³ A. AKOPOW: *Metodika typologicznego...*, s. 38–39, cyt. za: M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 81.

³⁴ S. MICHALCZYK: *Media lokalne. Terminologia i typologia*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 48.

ści wiąże się z określonym miejscem³⁵. Mając na uwadze specyfikę każdego ze wspomnianych rodzajów mediów lokalnych, wybrano i przybliżono te kryteria typologiczne, według których najlepiej można scharakteryzować media lokalne jako pewną całość, będącą jednocześnie częścią lokalnego systemu mediów.

Zasięg rozpowszechniania

Zasięg przestrzennego oddziaływania jako kryterium klasyfikacji ma charakter uniwersalny umożliwiający zastosowanie go zarówno do wydzielenia mediów lokalnych z ogółu mediów, jak i dokonywania dalszych podziałów. Pamiętać trzeba tylko, iż internetowe media lokalne nie podlegają kryterium zasięgu rozpowszechniania, ponieważ sam internet, ze względu na swą specyfikę, nie ma określonego zasięgu; o ile spełniony jest warunek techniczny (posiadanie niezbędnego sprzętu i dostępu do sieci), to zasięg treści publikowanych w internecie jest w praktyce globalny.

W przypadku prasy lokalnej można stosować podział klasyfikacyjny stworzony przez OBP UJ i ogólnie wyróżniać prasę:

- ponadgólnokrajową;
- ogólnokrajową;
- regionalną (jej zasięg jest mniejszy niż terytorium państwa, ale większy od województwa z lat 1975–1998; obecnie co najmniej jedno nowe województwo);
- lokalną – prasę lokalną I stopnia (zasięg jest równy jednemu staremu województwu, a dziś mniejszy niż jedno województwo, lecz przynajmniej równy powiatowi);
- sublokalną – prasę lokalną II stopnia (zasięg mniejszy niż jedno stare województwo, współcześnie zasięg mniejszy niż jeden powiat)³⁶.

W celu lepszego zdefiniowania zakresu pojęciowego kategorii prasy lokalnej można dodatkowo podzielić ją na dwa podstawowe typy:

1. Prasę mikroregionalną, której obszar funkcjonowania jest mniejszy niż teren regionu prasowo-wydawniczego³⁷, ale większy niż jednego powiatu, m.in.:
 - prasa diecezjalna;

³⁵ R. POLAK: *Lokalne portale internetowe jako...*, s. 70.

³⁶ W. CHORAŹKI: *Polskie media lokalne i...*, s. 61.

³⁷ Zdaniem Mariana Gieruli regionem prasowo-wydawniczym jest obszar kolportażu i funkcjonowania prasy w Polsce, związany z podziałem administracyjnym państwa (nie z pojęciem regionu w sensie historycznym, geograficznym czy kulturowym). Badacz wskazuje, iż region ten zaczął się kształtować po 1956 roku w ramach koncernu prasowego RSW „Prasa”, a następnie „Prasa-Książka-Ruch”. Do roku 1975 (reformy administracyjnej) regiony prasowo-wydawnicze pokrywały się z podziałem państwa na 17 województw. W latach 1975–1998 było już 49 województw, więc regiony prasowo-wydawnicze obejmowały od jednego do kilku województw. Następnie, od roku 1999, region prasowo-wydawniczy, w związku z podziałem na 16 województw, nie jest tożsamy z podziałem administracyjnym, choć w wielu przypadkach jest on zbliżony. Zob. M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 102.

- prasa dawnych województw³⁸ (nie jest związana z podziałem administracyjnym);
 - prasa miejsko-terenowa (obejmująca miasto będące centrum mikroregionu oraz tereny bezpośrednio ciężące do niego kulturowo, historycznie bądź komunikacyjnie);
 - prasa powiatowa (jej odmianą może być prasa w powiecie grodzkim i ziemskim, kiedy władze obu powiatów mają siedzibę w jednym mieście);
 - pisma kilku większych miast ściśle ze sobą powiązanych kulturowo, komunikacyjnie czy gospodarczo;
 - pisma dużych miast obejmujące zasięgiem obszar dużego miasta (200–500 tys. ludności) lub kilka dzielnic wielkich miast (np. część Warszawy, Łodzi, Krakowa).
2. Prasę sublokalną – jej zasięg przestrzenny nie przekracza terenu jednego powiatu. Jest to w szczególności:
- prasa zakładowa (jej odmianą może być prasa międzyzakładowa, a także prasa szkolna i akademicka);
 - prasa zakładowo-miejska (obejmuje swym zasięgiem zakład przemysłowy, urząd, instytucję bądź jednostkę kształceniową, a także osiedle mieszkaniowe, dzielnicę lub miasto);
 - prasa osiedlowa;
 - prasa dzielnicowa;
 - prasa parafialna;
 - prasa dekanalna;
 - prasa gminna;
 - prasa miejska;
 - prasa miejsko-gminna (obejmująca swym zasięgiem jedno małe lub średnie miasto i gminy wiejskie wokół niego, nie przekraczając terenu jednego powiatu)³⁹.

Inny podział wszystkich mediów lokalnych (z wyjątkiem tych obecnych w internecie) ze względu na zasięg przestrzenny zaproponował Ryszard Kowalczyk, który ogólnie podzielił je na:

- media regionalne, obejmujące swym zasięgiem geograficzno-kulturowy region, którym często jest współczesne województwo lub znaczna jego część;
- media mikroregionalne, rozpowszechniane na terenie subregionu, zazwyczaj obejmujące kilka powiatów;
- media lokalne *sensu stricto*, wydawane/nadawane z myślą o społeczności lokalnej w ścisłym znaczeniu tego słowa, zamieszkującej miasto, gminę lub powiat;

³⁸ Z lat 1975–1998.

³⁹ M. GIERULA: *Prasa lokalna*. W: *Słownik wiedzy o mediach...*, s. 135–137; por. S. MICHALCZYK: *Media lokalne. Terminologia i typologia*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 48–49.

- media sublokalne, przeznaczone dla mniejszych społeczności lokalnych funkcjonujących w ramach miasta, gminy, powiatu (osiedle, parafia, szkoła, zakład, wieś)⁴⁰.

W odniesieniu do lokalnych stacji radiowych można – na podstawie analizy danych technicznych (moce nadajników), danych o liczbie ludności objętej zasięgiem i danych o promieniu zasięgu przestrzennego – wydzielić zasadnicze ich typy ze względu na zasięg efektywnej słyszalności. Zrobił tak Michalczyk, który wyróżnił:

- stacje sublokalne o efektywnej słyszalności do 25 km;
- stacje lokalne o efektywnej słyszalności do 50 km;
- stacje lokalno-regionalne o efektywnej słyszalności do 100 km⁴¹.

Warto przy tym zauważyć, że badacze, mówiąc o zasięgu w przypadku telewizji lokalnej, mają niekiedy na myśli liczbę odbiorców (domostw), do których dociera sygnał. Jednak dzieje się tak, jeżeli nie bierze się pod uwagę podmiotowości komunikacyjnej określonej społeczności lokalnej⁴².

Analizując przytoczone podziały mediów ze względu na zasięg ich przestrzennego oddziaływania, można dostrzec, że na gruncie polskiego medioznawstwa nie wypracowano jednej uniwersalnej klasyfikacji, która byłaby akceptowana przez większość badaczy. W niektórych przypadkach utworzone przez poszczególnych Autorów klasyfikacje się zazębiają, ale jeszcze częściej po prostu się wykluczają. Sporo zamieszania w terminologii mediów lokalnych w omawianej klasyfikacji mediów wprowadziła również reforma administracyjna z 1999 roku, zmieniając w sposób gruntowny podział administracyjny kraju.

Wydawca, nadawca (własność mediów lokalnych)

Własność mediów lokalnych ma ogromne znaczenie dla tego, czy będą one postrzegane jako media wiarygodne, rzetelne oraz profesjonalne, a tym samym czy będą w stanie efektywnie spełniać funkcje im przypisane. W świetle polskiego prawa wydawcą prasy może być: „osoba prawna, fizyczna lub inna jednostka organizacyjna, choćby nie posiadała osobowości prawnej. W szczególności wydawcą może być organ państwowy, przedsiębiorstwo państwowe, organizacja polityczna, związek zawodowy, organizacja spółdzielcza, samorządowa i inna organizacja społeczna oraz kościół i inny związek wyznaniowy”⁴³. Analiza prasy, nie tylko lokalnej, ukazującej się na polskim rynku wskazuje, że organ wydający w znacznym stopniu determinuje inne cechy typologiczne. Znając typ wydawcy,

⁴⁰ R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce. Podręcznik...*, s. 18–19.

⁴¹ S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 213.

⁴² Szerzej o podmiotowości komunikacyjnej odbiorców zob. P. SZOSTOK: *Poczucie podmiotowości komunikacyjnej w samorządzie terytorialnym w Polsce*. Toruń 2017.

⁴³ Art. 8, pkt 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1984 o prawie prasowym (Dz. U. 1984 Nr 5, poz. 24 ze zm.).

można z dużym prawdopodobieństwem określić m.in. zadania, funkcje, strukturę tematyczną, a także cele danego tytułu lokalnego.

W praktyce krąg wydawców prasy lokalnej jest dość szeroki. Wydawcami prasy lokalnej są więc w szczególności:

- osoby fizyczne;
- podmioty prywatne;
- samorządy terytorialne gmin i powiatów oraz ich jednostki organizacyjne;
- parafie, dekanaty, organizacje kościelne i przykościelne, seminaria, zakony;
- partie i organizacje polityczne;
- samorządy pomocnicze (rady osiedlowe i sołectkie);
- stowarzyszenia i fundacje;
- spółdzielnie;
- szkoły (szczególnie od podstawowej po wyższe uczelnie) oraz przedszkola;
- mniejszości narodowe i etniczne⁴⁴.

Często dochodzi do sytuacji, gdy nie jest łatwo określić faktyczny status prawny i własnościowy mediów lokalnych. Dzieje się tak, ponieważ w wielu mediach (głównie w prasie) zaliczanych do grupy mediów komercyjnych ma swój udział samorząd, który dofinansowuje je bezpośrednio lub pośrednio. Może też zaistnieć sytuacja odwrotna, gdy to medium samorządowe uczestniczy w grze wolnorynkowej, jako że dotacje otrzymywane od władz są symboliczne⁴⁵.

W rozumieniu ustawy o radiofonii i telewizji „nadawcą [mediów elektronicznych – M.K.-G.] jest osoba fizyczna, osoba prawna lub osobowa spółka handlowa, która tworzy i zestawia program oraz rozpowszechnia go lub przekazuje innym osobom w celu rozpowszechniania”⁴⁶. Kowalczyk⁴⁷ ujął nadawców mediów lokalnych w dychotomicznym podziale i wyróżnił:

- Media lokalne publiczne (przy czym zasadniczo termin „publiczne” stosuje się raczej do mediów elektronicznych, podczas gdy w stosunku do prasy używa się terminu „państwowe”, „rządowe”), do których zaliczył te należące do państwa oraz do poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, czyli do podmiotów finansowanych przez obywateli oraz odpowiadających za organizację życia wspólnotowego mieszkańców. W rezultacie stanowią one ważny środek komunikowania się tych instytucji z obywatelami oraz kształtowania opinii publicznej⁴⁸.

⁴⁴ M. GIERULA: *Typologiczny rozwój prasy...*, s. 14; R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce. Podręcznik...*, s. 32; IDEM: *Podstawy przeobrażeń ilościowych prasy lokalnej w Polsce po 1989 roku*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 73–74.

⁴⁵ W. CHORĄZKI, S. DZIKI: *Prasa lokalna i regionalna*. W: *Dziennikarstwo i świat mediów...*, s. 133.

⁴⁶ Art. 4, pkt 5 ustawy z dnia 29 grudnia 1992 o radiofonii i telewizji (Dz. U. 2011 Nr 43, poz. 226).

⁴⁷ R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce*. T. 1. Poznań 2008, s. 179–180.

⁴⁸ *Strefa publiczna. Kondycja – przejawy – przemiany*. Red. P. HUDZIK, W. WOŹNIAK. Lublin 2006, cyt. za: R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce. Podręcznik...*, s. 32.

- Media niepubliczne prowadzone przez podmioty o takim właśnie charakterze (mogą być organizowane m.in. przez osoby fizyczne czy prawne, spółdzielnie, spółki, organizacje pozarządowe, partie polityczne, kościoły i związki wyznaniowe, szkoły itd.); są one wyrazicielami indywidualnych interesów, potrzeb, zainteresowań, poglądów ich właścicieli, organizatorów i twórców. Finansowane są ze źródeł prywatnych, nie publicznych, co sprawia, że są niezależne od instytucji państwa i samorządu terytorialnego.

Kwestia niezawisłości mediów lokalnych jest niezwykle istotna, gdyż właśnie „wolność mediów, ich niezależność, stanowią dziś wręcz warunek skuteczności demokracji”⁴⁹. Przedstawiony przez Kowalczyka postulat niezależności mediów niepublicznych często pozostaje jednak spełniany jedynie w sferze teoretycznej. W praktyce bardzo trudno osiągnąć zupełną niezależność od władz lokalnych, a także lokalnych układów politycznych, organizacji pozarządowych, kościołów i innych podobnych podmiotów – lokalne medium uczestniczy przecież w życiu społecznym gminy, miasta, powiatu, gdyż nie może się ono wyizolować i funkcjonować w próżni. A to prowadzi do powstawania zależności na różnych poziomach⁵⁰.

W przypadku mediów wirtualnych do grupy publicznych środków masowego komunikowania zalicza się:

- biuletyny Informacji Publicznej (BIP);
- samorządowe serwisy internetowe.

Wśród niepublicznych możemy zaś wymienić portale:

- przedsiębiorstw lokalnych;
- organizacji lokalnych;
- Kościołów i związków wyznaniowych;
- osób prywatnych;
- wydawców, nadawców lokalnych mediów tradycyjnych (strony WWW gazet, czasopism lokalnych, a także stacji radiowych i telewizyjnych)⁵¹.

Mówiąc z kolei o własności stacji radiowych, medioznawcy wyodrębnili trzy kategorie. Tak więc mamy do czynienia z radiofonią:

- niepubliczną (komercyjną);
- publiczną (państwową i organów władzy samorządowej);
- tzw. trzeciego sektora (radia akademickie, Kościoła Rzymskokatolickiego i innych związków wyznaniowych, a także mniejszości narodowych i etnicznych)⁵².

⁴⁹ Czwartą władza? Jak polskie media wpływają na opinię publiczną. Red. W. NENTWIG. Poznań 1995, s. 5.

⁵⁰ Szerzej kwestię tę omówiono w osobnym podrozdziale 1.5. niniejszej publikacji.

⁵¹ R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce. Podręcznik...*, s. 21, 32; IDEM: *Media lokalne w Polsce*. T. 3. Poznań 2008, s. 228–240.

⁵² S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 221.

Najbardziej ogólnym podziałem według statusu instytucjonalno-prawnego, który można zastosować do mediów zarówno tradycyjnych, jak i internetowych, jest podział zaproponowany przez Chorążkiego⁵³, który wyróżnił:

- media samorządów terytorialnych lub instytucji z nimi związanych;
- niezależne media wolnorynkowe (komercyjne);
- media tzw. trzeciego sektora – organizacji pozarządowych, m.in. stowarzyszeń wyższej użyteczności, celowych fundacji, stowarzyszeń miłośników (przyjaciół) miasta lub ziemi, organizacji mniejszości narodowych;
- media centralnych i terenowych struktur kościelnych (diecezji, dekanatów, parafii, zgromadzeń zakonnych) lub podmiotów prawnych z nimi związanych;
- media centralnych struktur i lokalnych oddziałów partii politycznych lub związków zawodowych;
- media zakładowe (w tym uczelniane)⁵⁴.

Nastawienie wobec rynku

Jeżeli rynek zdefiniuje się jako miejsce wymiany różnorodnych usług i dóbr, to kryterium nastawienia wobec niego daje możliwość podziału mediów lokalnych na trzy zasadnicze kręgi:

- media lokalne komercyjne;
- media lokalne niekomercyjne;
- media lokalne *quasi*-niekomercyjne⁵⁵.

W pierwszej grupie znajdują się media, dla których miernikiem sukcesu jest wysokość zysku osiągniętego z działalności wydawniczo-nadawczej. Denis McQuail twierdził, że „im silniejsze występują tendencje do komercjalizacji, tym większe prawdopodobieństwo, że cele ekonomiczne będą w konflikcie z celami ideowymi i komunikacyjnymi, aż w końcu wyprą je całkowicie i stają się jedynym celem działalności”⁵⁶.

Z kolei dla mediów niekomercyjnych głównym celem nie jest osiągnięcie zadowalającego zysku. Najczęściej ich głównym zamierzeniem jest rozpowszechnianie określonych informacji, a także wpływ na opinię publiczną, na wiedzę i zainteresowania oraz postawy i przekonania odbiorców. Media te częstokroć mają do spełnienia określoną misję: edukacyjną, oświatową, kulturową, zdrowotną, ekologiczną, historyczną itp.

⁵³ W. CHORAŹKI: *Aktualna sytuacja mediów elektronicznych w Polsce na podstawie badań ankietowych z przełomu roku 2001/2002*. „Studia Kieleckie” 2003, nr 3, s. 26; IDEM: *Polskie media lokalne i...*, s. 61.

⁵⁴ Więcej o typach wydawców, nadawców mediów lokalnych zob. R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce*. T. 1..., s. 234–280.

⁵⁵ IDEM: *Media lokalne w Polsce. Podręcznik...*, s. 32–33.

⁵⁶ D. MCQUAIL: *Kommerz Und Kommunikationstheorie*. „Media Perspektiven” 1986, nr 10, s. 640, cyt. za: S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 169, przypis nr 10.

Natomiast trzecia grupa mediów – *quasi-niekomercyjnych* – to media najczęściej należące do podmiotów publicznych. Cechą wyróżniającą je jest fakt, iż jako media publiczne korzystają z dotacji publicznych, ale jednocześnie osiągają zyski np. z tytułu zamieszczania/emitowania reklam. Ich działalność jest wyrazem szczególnej misji, jaką mają do wykonania instytucje publiczne – zarówno państwowe, jak i samorządu terytorialnego (można wymienić tu choćby tworzenie forum dialogu społecznego, prezentowanie różnych mniejszości, zwalczanie patologii społecznych, sprzyjanie zdrowemu stylowi życia, reprezentowanie i obrona interesu publicznego, zapoznavanie odbiorców z działalnością partii politycznych, organów pozarządowych, władz państwowych i samorządowych).

Tematyka

Zawartość medium lokalnego jest wypadkową wielu czynników, wśród których można wyróżnić m.in.:

- zadania i cele, jakie dane medium spełnia wobec społeczności odbiorczej;
- zainteresowania tematyczne zespołu redagującego;
- stopień jego fachowości;
- strukturę społeczno-demograficzną społeczności, dla której medium jest przeznaczone.

Warto podkreślić, że nie wszystkie media przejawiają ujednolicony charakter – niektóre z nich prezentują zróżnicowany zakres tematyczny⁵⁷. Także ze względu na tematykę mediów lokalnych można wyodrębnić te:

- sprofilowane tematycznie – wyspecjalizowane;
- różnorodnie tematycznie – uniwersalne;
- środowiskowe.

Do pierwszej grupy zalicza się media realizujące ściśle określoną tematykę (wąskotematyczne, lecz nie środowiskowe), posiadające ustalony krąg zagadnień, którymi się zajmują; zazwyczaj też nie interesują się innymi problemami. Liczba profilowanych mediów zaczęła wzrastać wraz z pojawieniem i rozprzestrzenieniem się zjawiska formatowania. W przypadku stacji radiowych można mówić o tematyce sprofilowanej np. muzycznie czy słowno-tematycznie. Wyspecjalizowane programy telewizyjne podobne są do tych, które można spotkać w radiu; są to m.in. programy informacyjne, społeczno-religijne, ekonomiczne. Natomiast największe sprofilowanie tematyczne występuje w lokalnych mediach internetowych (wymienić można choćby polityczne, ekonomiczne, społeczne, religijne, ekologiczne czy historyczne). Ma to związek z łatwością publikacji w sieci oraz relatywnie niskimi kosztami utrzymania portalu, bloga czy domeny. Odbiorca ma znacznie większe szanse na to, by stać się aktywnym nadawcą w internecie, niż ma to miejsce w przypadku innych rodzajów mediów

⁵⁷ M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 152–153.

lokalnych. Większa liczba nadawców powoduje zaś zwiększenie puli poruszanych tematów.

Media uniwersalne – zgodnie ze swoją nazwą – są mediami ogólnotematycznymi (szeroko tematycznymi) skierowanymi potencjalnie do całej społeczności lokalnej, bez względu na jej cechy społeczno-demograficzne. Dzięki swojej różnorodności tematycznej wychodzą one naprzeciw potrzebom społeczeństwa, w którym znajdują się osoby o różnorodnych zainteresowaniach, potrzebach oraz poglądach.

Trzecia grupa – media środowiskowe – jest skierowana do określonej części społeczności lokalnej, tak więc wyraża zainteresowania i potrzeby konkretnej grupy społecznej, środowiska. Ich tematyka jest zazwyczaj zawężona do jednej problematyki, a grupa odbiorców jest mocno sprofilowana (np. emeryci, dzieci w wieku przedszkolnym, niepełnosprawni, pasjonaci – m.in. wędkarstwa)⁵⁸.

Ciekawym zagadnieniem jest pojawiające się co jakiś czas, głównie podczas konferencji i różnego rodzaju seminariów⁵⁹, pytanie: czy tematyka wpływa na dobór gatunku w prasie lokalnej? Media lokalne, w tym prasa, charakteryzują się tym, iż podejmują głównie zagadnienia związane z życiem i działaniem społeczności lokalnej, w której kręgu funkcjonują. Faktem jest również, że trudno wskazać, jakie gatunki dziennikarskie przeważają w prasie lokalnej, gdyż w znacznym stopniu zależą one od przygotowania fachowego zespołu dziennikarskiego⁶⁰. Jednak jak zauważa Patrycja Szostok: „można stwierdzić, że częste są proste gatunki informacyjne, rzadziej stosuje się natomiast gatunki publicystyczne. Często trudno jest też określić, z jakim gatunkiem prasowym mamy do czynienia, ponieważ ze względu na brak przygotowania dziennikarskiego osoby piszące do tego rodzaju prasy stosują nieokreślone formy wypowiedzi. Szczególnie widoczne jest to w prasie niekomercyjnej, np. w samorządowej i parafialnej”⁶¹. Analizy gatunków stosowanych na łamach prasy lokalnej, przeprowadzane przez różnych badaczy⁶², skłaniają ku stwierdzeniu, że tematyka lokalna zdaje się wpływać na przewagę gatunków informacyjnych.

⁵⁸ R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce. Podręcznik...*, s. 18–23, 35.

⁵⁹ Zagadnienie takie zostało podniesione m.in. podczas seminarium naukowego „Media lokalne powiatu Police w świetle realizacji programu badawczego stanu mediów lokalnych w województwie zachodniopomorskim” zorganizowanego przez Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Humanistycznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Szczecinie oraz Stowarzyszenie Prasy Lokalnej dnia 14 stycznia 2010 roku.

⁶⁰ M. GIERULA: *Typologiczny rozwój prasy...*, s. 19.

⁶¹ P. SZOSTOK: *Współczesna prasa samorządowa...*, s. 37.

⁶² Na przykład badania przeprowadzone przez Katarzynę Brzozę na terenie Ziemi Rybnicko-Wodzisławskiej w 2010 roku (zob. K. BRZOZA: *System lokalnego komunikowania masowego...*) czy też analizy Gieruli (zob. M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 109–126).

Cele i zadania mediów lokalnych

Zadania i cele mediów lokalnych należy rozpatrywać zarówno w związku z powstawaniem nowych typów tychże mediów, jak i w związku z ich ogólnym różnicowaniem się. Wiele zadań i celów mediów lokalnych, niezależnie od typu czy okresu historycznego, w którym funkcjonowały, jest bowiem bardzo zbliżonych do siebie.

Wśród badaczy nie ma zgody co do tego, jakie funkcje rzeczywiście spełniają media lokalne; różne klasyfikacje uwzględniają inne typy, aspekty mediów, ich relacje z otoczeniem oraz wpływ, jaki wywierają na społeczności lokalne⁶³. Istnieje natomiast szereg klasyfikacji funkcji, które media powinny pełnić ze względu na swą specyfikę.

Do podstawowych zadań mediów lokalnych i sublokalnych zalicza się:

- wszechstronną, bieżącą informację lokalną;
- kontrolę władz lokalnych;
- promowanie inicjatyw lokalnych;
- pełnienie funkcji „trybuny społeczności lokalnej”;
- integrację środowiska lokalnego;
- kształtowanie lokalnej opinii społecznej – funkcje opiniotwórcze;
- integrację społeczności lokalnej w strukturach lokalnych i ponadlokalnych;
- wspieranie lokalnej kultury;
- promocję „małej ojczyzny”, edukację ekonomiczno-gospodarczą społeczności lokalnej;
- funkcje reklamowo-ogłoszeniowe, w stosunku do lokalnych reklamodawców;
- funkcję rozrywkową, zakotwiczoną lokalnie dzięki tematyce, formie lub autorstwu⁶⁴.

Funkcje te wzajemnie się przenikają i uzupełniają. W rezultacie media lokalne nie tylko informują o wydarzeniach, ale także uczą i wychowują, kontrolują władze lokalne, przekonują i motywują, zachęcają do działania, jednoczą albo czasem dzielą ludzi oraz dostarczają rozrywki; nie wszystko to jest realizowane w takim samym stopniu. Jednak ich znajomość pozwala na określenie, jakie miejsce dane medium zajmuje w strukturze typologicznej lokalnych środków masowego przekazu. Należy przy tym zaznaczyć, że konkretne przejawy pełnienia funkcji, cele i zadania mediów lokalnych są wypadkową oczekiwań, planów i zamierzeń mediów jako takich (nadawców) z ich otoczeniem zewnętrznym, którego elementami są:

- odbiorcy (społeczności) lokalni (czytelnicy lub słuchacze – widzowie);
- właściciele mediów lokalnych (nadawcy lub wydawcy);
- lokalny biznes, czyli potencjalni reklamodawcy;

⁶³ R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce*. T. 1..., s. 353.

⁶⁴ W. CHORAŹKI: *Polskie media lokalne i...*, s. 62; por. M. GIERULA: *Typologiczny rozwój prasy...*, s. 14–15.

- nadrzędne ośrodki decyzyjne (np. rząd, władze wojewódzkie, hierarchia Kościołów i związków wyznaniowych), jak również władze lokalne;
- zespół redakcyjny⁶⁵.

Niebagatelny wpływ na stopień realizacji poszczególnych funkcji ma również typ medium; jak bowiem twierdzi Chorążki: „rozmijanie się poszczególnych typów mediów (różniących się formą własności) z funkcjami zakładanymi a spełnianymi w rzeczywistości jest główną przyczyną ich trwałego rozwarstwienia. Promocja »małej ojczyzny«, integracja społeczności lokalnej w strukturach lokalnych i ponadlokalnych, promowanie inicjatyw lokalnych – to funkcje dominujące w mediach samorządowych; funkcje kontrolne wobec władz lokalnych, jak i funkcja »trybuny (rzecznika) społeczności lokalnej« – dominują w mediach wolnorynkowych. Są one często nadużywane, zarówno w jednym, jak i drugim typie mediów”⁶⁶.

Odbiorcy mediów lokalnych

Potencjalnymi odbiorcami mediów lokalnych są wszyscy członkowie społeczności lokalnej, w której dane medium funkcjonuje, przy jednoczesnym założeniu, iż media lokalne sprofilowane oraz wyspecjalizowane skierowane są jedynie do wybranej części owej społeczności. Gdy weźmie się pod uwagę cechy społeczno-demograficzne, wyraźnie widać kilka tendencji zarysowujących kształt publiczności mediów lokalnych. Ogólnie można powiedzieć, że w konsumpcji mediów zwiększa się udział:

- osób z wyższym i średnim wykształceniem;
- zamieszkałych w małych (21–50 tys.) i średnich (50–100 tys.) miastach⁶⁷;
- osób w grupach wiekowych 25–59 lat (prasa) oraz 35–54 (telewizja);
- osób pracujących w grupie zawodów fizyczno-umysłowych (np. pielęgniarka), w administracji, studentów, przedstawicieli zawodów wolnych (np. nauczyciel) – prasa; oraz emerytów, rencistów i osób uczących się – telewizja;
- osób deklarujących niezadowolenie z uzyskiwanych dochodów⁶⁸.

Nie wszyscy potencjalni odbiorcy sięgają po media lokalne. Ich konsumpcja zależy od wielu czynników, w tym od zainteresowania sprawami lokalnymi w ogóle, preferowania określonych treści, które występują bądź też nie w okre-

⁶⁵ W. CHORAŹKI: *Obraz niezależnej prasy...*, s. 17–18; por. M. GIERULA: *Rola prasy lokalnej w integracji małych miast i wsi*. W: *Prasa lokalna w budowie społeczeństwa obywatelskiego*. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Kultury i Środków Przekazu przy współudziale Izby Wydawców Prasy pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka 21 września 2004. Warszawa 2005, s. 24.

⁶⁶ W. CHORAŹKI: *Polskie media lokalne i...*, s. 61–62.

⁶⁷ W mniejszych miejscowościach popularność mediów nie jest duża, co ma zapewne związek z mniejszymi możliwościami ekonomicznymi mieszkańców oraz z przewagą kontaktów interpersonalnych w systemie komunikacyjnym. W dużych miastach natomiast zainteresowanie mediami regionalnymi jest większe.

⁶⁸ M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 135–141; R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce*. T. 1..., s. 141–143.

lonym medium, miejsca zajmowanego w strukturze społecznej społeczności lokalnej, potrzeby uczestnictwa w życiu owej społeczności, a także od związku emocjonalnego ze strefą zamieszkania⁶⁹. Do powyższej listy czynników można jeszcze dodać kryterium rodzaju medium. Nie wszyscy odbiorcy jednakowo lubią, bądź mają możliwość, sięgać po dany ich rodzaj, np. po media wirtualne. Jednak w ostatnich latach znacznie wzrósł odsetek osób korzystających z internetu. Jest to duża grupa ludzi, którzy z jednej strony są jednymi z najaktywniejszych konsumentów innych rodzajów mediów, lecz z drugiej strony – wśród młodych internautów odsetek osób czytających prasę jest znacznie niższy. Ryszard Filas prawie dwie dekady temu wysunął hipotezę, że w miarę jak w dorosłość wkraczać będą młode roczniki wychowane w internecie, rynek tradycyjnych mediów będzie malał⁷⁰. Obecnie obserwujemy urzeczywistnienie jego przypuszczeń.

Biorąc pod uwagę kryterium częstotliwości kontaktów z medium, odbiorców można podzielić na następujące grupy:

- odbiorców względnie stałych (czytają każdy numer lub prawie każdy numer pisma lokalnego, codziennie lub prawie codziennie mają kontakt z lokalnymi mediami elektronicznymi);
- odbiorców dorywczych (mają kontakt z medium lokalnym „od czasu do czasu”);
- odbiorców sporadycznych (rzadko i przypadkowo odbierają media lokalne)⁷¹.

Odbiorcę stałego charakteryzuje najpełniejsza partycypacja w medialnej komunikacji na poziomie lokalnym. Wśród cech odbiorców mogących zwiększać predyspozycje do stałego korzystania z medium można wymienić m.in. długoletni nawyk sięgania po dane medium, wzrost potrzeb informacyjnych spowodowanych np. wyższym wykształceniem czy też wysokie miejsce w lokalnej strukturze. Nie znaczy to jednak, że odbiorcy dorywczy, a nawet sporadyczni, przestają być poddawani działaniu mediów⁷². Czasem zdarza się wręcz, że efekty perswazyjne bywają większe wśród tych, którzy odbierają medium lub program nieregularnie, co powoduje, że treści przekazu przejmują w sposób świeży.

Korelacja zarówno rodzajów (częstotliwości) kontaktów, jak i sposobu odbioru (aktywny⁷³, bierny⁷⁴) mediów pozwala wyodrębnić cztery typy odbiorców.

⁶⁹ M. GIERULA: *Typologiczny rozwój prasy...*, s. 16–17.

⁷⁰ A. GRUCHOT: *Sytuacja ekonomiczna prasy lokalnej w kontekście jej przeobrażeń i perspektyw rozwoju (1989–2006)*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 162; R. FILAS: *Korzystanie z Internetu a czytelnictwo prasy*. W: *Polskie doświadczenia w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego. Dylematy cywilizacyjno-kulturowe*. Kraków 2002, <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty/0037/cz2-r25.pdf> [dostęp: 24.04.2012].

⁷¹ S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 150.

⁷² J. MIKUŁOWSKI POMORSKI, Z. NĘCKI: *Komunikowanie skuteczne?*. Kraków 1983, s. 9.

⁷³ Odbiorca aktywny rozmawia, dyskutuje z innymi ludźmi o treściach przekazywanych przez media.

⁷⁴ Odbiorca bierny w kontaktach interpersonalnych nie powraca do wcześniej odebranych treści medialnych.

Pierwszy z nich, odbiorca typu „A”, systematycznie korzysta z medium i rozmawia o przekazywanych przez nie treściach; jest zatem podwójnie aktywny. Odbiorca typu „B” systematycznie korzysta z mediów, ale nie rozmawia z ludźmi o treściach w nich zawartych. Odbiorca typu „C” korzysta z mediów niesystematycznie, ale rozmawia o treściach medialnych, z kolei odbiorca typu „D” ani nie korzysta z mediów systematycznie, ani też nie rozmawia o treściach medialnych. Odbiorca typu „A” jest oczywiście najbardziej pożądanym typem odbiorcy z punktu widzenia nadawcy medialnego, natomiast z punktu widzenia społecznego najistotniejsze pozostają interakcje zachodzące dzięki odbiorowi treści medialnych. Można zatem mówić w tym sensie o mechanizmie „stymulowania” kontaktów interpersonalnych przez media⁷⁵.

1.3. Rozwój mediów lokalnych po roku 1989

Po roku 1989 w Polsce nastąpił szybki rozwój mass mediów. Stało się tak za sprawą wprowadzenia zasad demokracji i pluralizmu, a także komercjalizacji mediów. W czasie trwania transformacji ustrojowej i w latach następujących bezpośrednio po niej media, w tym również lokalne, rozwijały się niezwykle dynamicznie. Wpływ na taką sytuację miały także inne czynniki, wśród których w szczególności można wyróżnić:

- uwarunkowania społeczne (powstanie różnorodnych projektów społecznych, w tym także prasowo-wydawniczych, które prowadziły do budowy społeczeństwa obywatelskiego oraz odbudowania samorządu terytorialnego na poziomie gminy);
- uwarunkowania polityczne (procesy społeczno-politycznej i ekonomicznej transformacji systemowej, jej wyrazem stała się m.in. demokratyzacja życia społecznego i politycznego, liberalizacja gospodarki oraz decentralizacja władzy);
- popyt ze strony władz administracyjnych i samorządowych na posiadanie własnego medium masowego oraz uwarunkowania ekonomiczne i prawne⁷⁶.

Uregulowania prawne, które w szczególności przyczyniły się do usankcjonowania zachodzących przemian to:

- ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie terytorialnym (Dz. U. 1990 Nr 16, poz. 95) – gmina uzyskała samodzielność oraz osobowość prawną, co pozwoliło jej na wydawanie prasy;

⁷⁵ S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 150–151.

⁷⁶ R. KOWALCZYK: *Podstawy przeobrażeń ilościowych prasy lokalnej w Polsce po 1989 roku*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 68.

- ustawa z dnia 22 marca 1990 roku o likwidacji Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa–Książka–Ruch” (Dz. U. 1990 Nr 21, poz. 125) – przestał istnieć koncern, który do tej pory był dysponentem i wydawcą większości ogólnoinformacyjnych tytułów krajowych, monopolizując działalność wydawniczą również na szczeblu lokalnym;
- ustawa z dnia 11 kwietnia 1990 roku o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy Prawo Prasowe (Dz. U. 1990 Nr 29, poz. 173) – zlikwidowano Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, a tym samym złamany został monopol partyjno-państwowy na wydawanie prasy, nadawanie programów radiowych i telewizyjnych;
- ustawa z 29 grudnia 1992 roku o radiofonii i telewizji (Dz. U. 1993 Nr 7, poz. 34) – powołano do życia KRRiT, której głównym zadaniem jest stanie na straży wolności słowa, prawa do informacji, a także interesu publicznego w radiofonii i telewizji; w szczególności zaś powinna ona zapewniać otwarty i pluralistyczny charakter radiofonii i telewizji, projektować politykę państwa w tej dziedzinie, wydawać koncesje na rozpowszechnianie programów radiowych i telewizyjnych oraz sprawować kontrolę nad działalnością nadawców⁷⁷.

Filas zaproponował, by okres transformacji mediów w Polsce podzielić na osiem charakterystycznych faz. Media lokalne wchodzą w skład systemu medialnego i tym samym również podlegały przemianom zachodzącym w wymienionych przez badacza etapach, wśród których wyróżniamy:

- fazę żywiołowego entuzjazmu nowych wydawców i nadawców oraz wymuszonych przekształceń starych tytułów (maj 1989 – połowa 1991);
- fazę pozornej stabilizacji i zmian podskórnych w prasie i radiu (połowa 1991–1992);
- fazę otwartej walki o rynek mediów, zwłaszcza audiowizualnych (1993 – sierpień 1994);
- fazę zagospodarowania rynku po I procesie koncesyjnym i inwazji tygodników niemieckich (wrzesień 1994 – 1996);
- fazę nowego podziału rynku mediów i postępującej specjalizacji (1997–2000);
- fazę rosnącej dominacji mediów elektronicznych w warunkach kryzysu ekonomicznego (2001–2003);
- fazę wstępnej przebudowy oferty mediów tradycyjnych wobec spodziewanej inwazji nowych technologii medialnych (2004–2007);

⁷⁷ M. GIERULA: *Transformacja prasy lokalnej na Śląsku*. W: *Regionalna prasa polska na Górnym Śląsku w latach 1845–1996: materiały sesyjne*. Red. J. GOŁĘBIEWSKA, M. KAGANIEC. Katowice 1999, s. 181–182; M. GIERULA, M. JACHIMOWSKI: *Możliwości i ograniczenia w kształtowaniu się mediów lokalnych w okresie transformacji. Wybrane aspekty problemu*. W: *Media regionalne i lokalne a demokracja na szczeblu lokalnym*. Red. W. FURMAN, K. WOLNY. Rzeszów 1998, s. 23.

– fazę realnej konfrontacji mediów tradycyjnych z nowymi technologiami w warunkach spowolnienia gospodarczego (2008–dziś)⁷⁸.

Początek lat dziewięćdziesiątych XX wieku upłynął pod znakiem stopniowego wzbogacania oferty wydawniczej, a także powrotu do lokalizmu prasy⁷⁹. W pierwszej fazie rozwoju mediów gwałtownie rozwijały się lokalne niezależne tytuły. Istotnymi bodźcami do ich powstawania były wybory do Sejmu w 1989 roku oraz wybory samorządowe w roku 1990. Charakteryzowała je bezkompromisowość i walka z relikdami poprzedniego systemu politycznego. Były to jednak w większości tytuły efemeryczne, bez stabilnych podstaw ekonomicznych, które spełniwszy swe zadanie, po wyborach przestały się ukazywać. W niektórych jednak przypadkach w efekcie fuzji bądź transformacji kilku pism powstawał jeden ponadgminny tytuł⁸⁰. Jednocześnie tytuły powstałe w poprzednim ustroju politycznym, często mocno zakorzenione w lokalnej społeczności, zaczęły się przekształcać własnościowo i organizacyjnie⁸¹. Trudno podać precyzyjną ilość, ale szacuje się, że w tamtym czasie powstało ok. 22⁸² nowych dzienników lokalnych oraz od 593 do 1020⁸³ czasopism sublokalnych.

„Rynek mediów elektronicznych przez szereg lat był zmonopolizowany przez Polskie Radio (cztery programy, w tym też regionalne) i Telewizję Polską (dwa programy). Dopiero wraz z transformacją ustrojową zaistniała szansa na powstawanie niezależnej radiofonii i telewizji. Pierwsze prywatne stacje zakładali na początku lat dziewięćdziesiątych entuzjaści, polscy biznesmeni oraz dziennikarze radia publicznego. Do czasu uchwalenia ustawy o radiofonii i telewizji sytuacja prawna była dość niejasna; część pierwszych nadawców nadawała nielegalnie, bez jakichkolwiek pozwoleń prawnych. Wywoływało to spore zamieszanie, co trafnie komentował Marian Miszczuk, szef jednej z pierwszych prywatnych roz-

⁷⁸ R. FILAS: *Dwadzieścia lat przemian polskich mediów (1989–2009) w ujęciu periodycznym*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2010, nr 3–4, s. 30–37.

⁷⁹ Szerzej o odrodzeniu lokalizmu zob. E. CHUDZIŃSKI: *Regionalizm. Idea – ludzie – instytucje*. Warszawa 2013, s. 14–36.

⁸⁰ T. MIELCZAREK: *Monopol, pluralizm, koncentracja. Środki komunikowania masowego w Polsce w latach 1989–2006*. Warszawa 2007, s. 136–137.

⁸¹ Pod pojęciem zmian organizacyjnych rozumiano zmiany np. w kierownictwie redakcji czy zmiany tytułów i nazw kojarzących się ze starym systemem politycznym. Natomiast zmiany własnościowe zachodziły głównie na przełomie 1990/1991, kiedy to wchodziła w życie ustawa o likwidacji koncernu RSW „Prasa–Książka–Ruch”.

⁸² Z. BAJKA: *Polska prasa codzienna 1990–1991*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1991, nr 3–4, s. 29–41; W. PISAREK: *Zmiany na rynku prasy codziennej*. W: *Media i dziennikarstwo w Polsce 1989–1995*. Red. G.G. KOPPER, I. RUTKIEWICZ, K. SCHLIEP. Kraków 1996, s. 38–50.

⁸³ Liczbę 1020 tytułów lokalnych i sublokalnych podawał Włodzimierz Chorążki (zob. W. CHORĄŻKI: *Prasa lokalna i sublokalna w Polsce 1989–1991*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1991, nr 3–4, s. 43), natomiast 593 nowych pism sublokalnych oraz 126 lokalnych podawał Sylwester Dziki (zob. S. DZIKI: *Zmiany oferty prasowo-wydawniczej (1990–1991)*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1991, nr 3–4, s. 24, tabela nr 2).

głośni radiowych: Pirat to człowiek, który łamie prawo. Ja łamię coś, czego jeszcze nie ma. Nie ma instytucji, która mogłaby wydać zgodę na nadawanie programu”⁸⁴.

Pierwszymi komercyjnymi stacjami radiowymi w Polsce były: Radio Małopolska Fun (dziś RMF FM), Radio Solidarność (potem Radio S, dziś Radio Eska), Radio GA-ZET-A (późniejsze Radio ZET) i Radio Alex z Zakopanego⁸⁵. W tym samym czasie tworzyła się również radiofonia katolicka (np. diecezjalne Radio Plus z Gdańska). Natomiast w grupie prekursorów niezależnej telewizji znajdujemy założoną w Gdańsku stację SKY-Orunię (1989), TV Lubań (1990), TV Morze ze Szczecina (1991), jak również mającą tymczasową zgodę na emisję – Prywatną Telewizję Echo z Wrocławia (1990). Jak podkreśla Filas: „były to działania czysto lokalne, natomiast szerszy zasięg (i rozgłos) zdobył program regionalny TV Katowice (Tele-3), jako wówczas pionierska, choć niebawem znajdująca naśladowców inicjatywa oddziału terenowego Telewizji Polskiej (OTVP)”⁸⁶.

W następnych latach (1991–1992) zauważalne stają się działania zmierzające do wzmocnienia organizacyjnego i technicznego; mowa tutaj o zmianie szat graficznych, wprowadzeniu większej ilości koloru i ilustracji na łamy prasy, która zaczęła być drukowana na lepszej jakości papierze. Nastąpiło także znaczne ożywienie na rynku mediów elektronicznych, na które, prócz poszerzenia oferty programowej, wpłynęła też większa dostępność technicznych środków korzystania z niej (przybywało anten satelitarnych, zakładano lokalne sieci telewizji kablowej)⁸⁷.

W latach 1993–1994 uwaga przesunęła się z prasy na media elektroniczne. W 1994 roku KRRiT przydzieliła koncesje w ramach I procesu koncesyjnego (1994–1996). Wśród przyznanych koncesji znalazły się trzy ogólnopolskie (RMF FM, Radio ZET, Radio Maryja), jedna ponadregionalna (Rozgłośnia Harcerska), 120 koncesji radiowych lokalnych i 25 diecezjalnych⁸⁸. Na początku 1994 roku uległ zmianie status prawny Polskiego Radia, a także Telewizji Polskiej. Przeistoczyły się one z mediów państwowych w publiczne. Także regionalne rozgłoszenie Polskiego Radia i terenowe Oddziały Telewizji Polskiej zostały objęte owymi zmianami. Zauważalne stało się zjawisko malejącego czytelnictwa prasy regionalnej i lokalnej.

Połowa ostatniej dekady XX wieku zaznaczyła się kilkoma istotnymi wydarzeniami, które wpłynęły na formę i rozwój współczesnego systemu medialnego

⁸⁴ D. DZIŁANIAN: *To ja, pirat*. „Radio i Telewizja” 2002, nr 12, s. 8, za: J. WAJDZIK: *Radio lokalne w Polsce. Narodziny i rozwój*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 211.

⁸⁵ J. BELICZYŃSKI: *Rozwój radia w Polsce w latach 1989–2009*. W: *Radio i gazety. Transformacja...*, s. 112.

⁸⁶ R. FILAS: *Dziesięć lat przemian mediów masowych w Polsce (1989–1999)*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1999, nr 1–2, s. 39.

⁸⁷ Ibidem, s. 40–42.

⁸⁸ J. WAJDZIK: *Radio lokalne w Polsce. Narodziny i rozwój*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 211.

w Polsce. Można tutaj wymienić wspomniany już proces przyznawania koncesji, w wyniku czego ukształtował się nowy ład, łamiący dotychczasowy monopol na media elektroniczne, a także pojawienie się zagranicznych koncernów medialnych. Biorąc pod uwagę konsumpcję dzienników w 1995 roku, największymi udziałowcami rynku mediów drukowanych w Polsce były Polskapersse (Niemcy) oraz Orkla Media (Norwegia). Obie grupy inwestowały w rynek prasy regionalno-lokalnej, jednak bezpośrednio konkurowały tylko na rynku wrocławskim. Strategii Orkla Media nie stanowiła unifikacja przejmowanych pism lokalnych, a raczej zachowanie ich odrębności. Można domniemywać, że wydawcy norweskemu zależało na tym, by czytelnik nie zorientował się, że właściciel tytułu się zmienił. Przeciwną strategię obrało Polskapersse. Cechą charakterystyczną postępowania tej grupy było powoływanie licznych mutacji przejmowanych gazet, co miało zapewnić docieranie do każdego czytelnika, we wszystkich miejscowościach, w których tytuł był kolportowany⁸⁹. Postępujący w tym czasie spadek czytelnictwa prasy lokalnej skutkowało selekcją rynkową, w wyniku której nowe, często niemające silnej pozycji tytuły zmuszone były zakończyć swą działalność. Największą szansę na przetrwanie miały gazety o silnej, utrwalonej pozycji na rynku ze stabilną grupą odbiorców. W takie tytuły najchętniej też inwestowały zagraniczne grupy kapitałowe.

W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych mamy do czynienia ze stale postępującym zjawiskiem koncentracji, zwłaszcza lokalnych stacji radiowych (tzw. sieciowanie) i telewizyjnych (lokalne sieci kablowe, gdzie mniejsze stacje były wchłaniane przez potężniejsze). W tych pierwszych koncentracja przejawiała się na początku poprzez porozumienia reklamowe nadawców, później zaś rozwinęło się zjawisko sieciowania (np. sieć stacji „Złote Przeboje” należąca do Agory). Procesowi temu podlegały także lokalne stacje katolickie⁹⁰. Nadawcy telewizyjni przeszli podobną drogę – w końcówce lat dziewięćdziesiątych również w tym sektorze wyraźnie zaznaczył się trend konsolidacyjno-koncentracyjny.

Ważnym czynnikiem warunkującym zachodzące zmiany, zwłaszcza na rynku prasowym, było „wprowadzenie podziału administracyjnego kraju na 16 »dużych« województw i ponad 300 powiatów; już na kilka miesięcy przed 1 stycznia 1999 trwały wśród wydawców prasy działania wyprzedzające, a później – dostosowawcze, zmierzające do zagospodarowania nowych obszarów oraz obrony dotychczasowych sfer wpływów (po korekcie granic) bądź wreszcie dopasowujące dystrybucję swoich tytułów do struktury powiatowej czy mikroregionalnej (ograniczenie zasięgu do kilku powiatów w miejsce dawnych

⁸⁹ Z. BAJKA: *Kapitał zagraniczny w polskiej prasie – lata dziewięćdziesiąte*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1998, nr 1–2, s. 25–29.

⁹⁰ W 1998 roku powstała katolicka sieć Radia Plus, zrzeszająca ponad 20 stacji diecezjalnych, która współpracowała zarówno reklamowo, jak i programowo. Więcej o strukturze i przekształcaniach mediów katolickich w Polsce po 1989 roku zob. D. GUZEK: *Media katolickie w polskim systemie medialnym*. Toruń 2016.

»małych« województw). Dopiero reforma administracyjna poważniej naruszyła utrzymujący się od kilkudziesięciu lat, RSW-owski system siedemnastu regionów wydawniczo-kolportażowych⁹¹.

Ostatnie lata XX wieku upłynęły pod znakiem rozpoczynającej się w naszym kraju rewolucji komunikacyjnej. Mimo że internet w Polsce jest *de facto* dostępny już od 1990 roku⁹², to dopiero blisko 10 lat później zaczął być powszechnie używany do celów komercyjnych. Początkowo internet charakteryzował się wysoką elitarnością, sprowadzoną do wąskiego grona użytkowników go hobbystów⁹³, natomiast przez ogół społeczeństwa uważany był za nieciekawą oraz – przede wszystkim – zbyt kosztowny. Można wnioskować, że późne upowszechnienie się internetu w naszym kraju było skutkiem barier raczej społeczno-psychologicznych oraz ekonomicznych, a nie technicznych⁹⁴. Dynamiczny wzrost liczby internautów w Polsce spowodowany był głównie pojawieniem się na rynku w miarę przystępnych cenowo usług stałego dostępu do sieci oraz powstaniem i upowszechnieniem się komunikatorów typu Gadu-Gadu (uruchomiony 15 sierpnia 2000 roku)⁹⁵, a w późniejszych latach portali społecznościowych typu nasza-klasa.pl (uruchomiony 11 listopada 2006 roku)⁹⁶ czy Facebook (polska wersja językowa została uruchomiona w maju 2008 roku)⁹⁷. Na rozrywkowy motyw korzystania z internetu zwraca uwagę Gierula, twierdząc, że „jeśli przyjrzymy się motywom kontaktu z Internetem, to na początku jest rozrywka i komunikacja. A np. nauka czy doskonalenie zawodowe są na dalszych miejscach. Wskazują na to np. słowa najczęściej wpisywane w wyszukiwarkach”⁹⁸.

W 2005 roku liczba internautów w Polsce wynosiła ok. 2 mln; obecnie⁹⁹ szacuje się ją na ok. 28 mln. To oznacza penetrację usługami stacjonarnego internetu w przeliczeniu na gospodarstwa domowe na poziomie ponad 80%. Postęp dostępu do internetu w gospodarstwach domowych w Polsce na przestrzeni lat obrazuje poniższy wykres.

⁹¹ R. FILAS: *Dwadzieścia lat przemian...*, s. 214.

⁹² Pierwsze internetowe łącze analogowe zostało uruchomione 26 września 1990 roku. Instytut Fizyki Jądrowej w Krakowie 19 listopada 1990 roku otrzymał, jako pierwszy w Polsce, numer IP (192.86.14.0), który został mu nadany przez Ministerstwo Obrony USA. Pierwsze komputery z dostępem do Internetu znajdowały się w Katowicach, Warszawie, Krakowie i w Toruniu. Zob. A. MALIK: *Prawdziwy początek Internetu w Polsce – sensacyjne odkrycie*, <http://www.kompu terswiat.pl/nowosci/wydarzenia/2011/40/prawdziwy-poczatek-internetu-w-polsce-nieznan-y-fakt.aspx> [dostęp: 20.04.2012].

⁹³ M. CASTELS: *Spółeczeństwo sieci*. Warszawa 2007, s. 361.

⁹⁴ *Jaki będzie polski Internet?*, <http://www.wsp.krakow.pl/papers/psi.html> [dostęp: 20.04.2012].

⁹⁵ <http://info.gadu-gadu.pl/producent/historia> [dostęp: 20.04.2012].

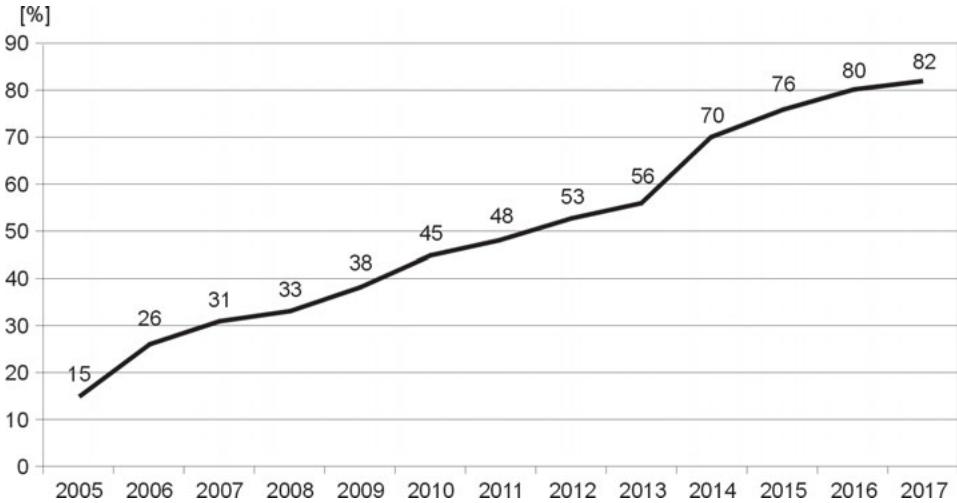
⁹⁶ <http://media.nk.pl/press/o-nas> [dostęp: 20.04.2012].

⁹⁷ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Facebook> [dostęp: 23.04.2012].

⁹⁸ U. RYBICKA: *Medioznawca: internet nie uczy i nie łączy tak, jak nam się wydaje*, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,10129509,Medioznawca_internet_nie_uczy_i_nie_la czy_tak_jak.html [dostęp: 8.05.2012].

⁹⁹ Stan na rok 2018.

Wykres 1. Dostęp do internetu w Polsce w latach 2005–2017

Źródło: Urząd Komunikacji Elektronicznej (UKE): *Analiza cen usług stacjonarnego dostępu do Internetu w Polsce 2015*, s. 4, https://uke.gov.pl/files/?id_plik=19657 [dostęp: 14.03.2016]; Główny Urząd Statystyczny (GUS): *Spółeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2013–2017*, s. 115, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-wyniki-badan-statystycznych-z-lat-2013-2017,1,11.html> [dostęp: 5.01.2018].

Początkowo internet w Polsce nie był rozwinięty równomiernie pod względem zarówno geograficznym, jak i społecznym. Różnice widać było choćby przy porównaniu możliwości dostępu do internetu w gospodarstwach domowych w poszczególnych województwach – najlepsza sytuacja panowała w województwach małopolskim, wielkopolskim oraz pomorskim, natomiast wyraźnie od reszty kraju odbiegały pod tym względem województwa świętokrzyskie, lubelskie i łódzkie. W dostępie do internetu istniała też znaczna rozbieżność między dużymi miastami (powyżej 100 tys. mieszkańców), małymi miastami (do 100 tys. mieszkańców) i wsiami. W 2011 roku odsetek dostępności dla tych pierwszych wynosił 77%, podczas gdy na wsi jedynie 52%¹⁰⁰.

Jednak w ciągu ostatnich kilku lat we wschodniej części kraju można było obserwować dynamiczny wzrost odsetka gospodarstw domowych posiadających dostęp do internetu, co spowodowało, że z biegiem czasu zanika dysproporcja między ścianą wschodnią a ścianą zachodnią i Polską centralną. Wyraźnemu zmniejszeniu uległa także dysproporcja w dostępie do internetu między mieszkańcami dużych miast a obszarami wiejskimi (w 2014 roku wśród tych pierwszych odsetek dostępności wynosił 79,9%, a na wsiach 71,5%)¹⁰¹. Również mimo

¹⁰⁰ Raport *Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*. Red. J. CZAPIŃSKI, T. PANEK. Warszawa 2011, <http://www.diagnoza.com/> [dostęp: 9.05.2012].

¹⁰¹ Urząd Komunikacji Elektronicznej (UKE): *Analiza cen usług stacjonarnego dostępu do Internetu w Polsce 2015*, s. 12–13, https://uke.gov.pl/files/?id_plik=19657 [dostęp: 14.03.2016].

tego, że na obszarach wysoko zurbanizowanych wskaźnik dostępu do internetu (w tym także szerokopasmowego) był najwyższy, można prognozować, że w ciągu najbliższych lat różnice te znikną niemal zupełnie.

Chociaż internet stanowi typ środowiska, w którym komunikowanie wykazuje zupełnie nowe cechy i wywołuje nowe zjawiska, reprodukuje on schematy typowe dla komunikowania masowego¹⁰². Znaczącą zmianę przyniósł dopiero proces konwergencji mediów¹⁰³. Marek Jachimowski zwraca uwagę na to, że „konwergencja medialna [...] zaciera granice w przestrzeni między różnymi kanałami przepływu treści, formami i formatami, segmentami przedsiębiorstw medialnych, czynnościami produkcji i konsumpcji przekazów medialnych. Dokonała ponadto jeszcze jednej istotnej zmiany w kulturze medialnej – spowodowała zmiany w sposobie korzystania z mediów przez adresatów mediów – z biernego na czynny”¹⁰⁴. Typowa dla internetu interaktywność spowodowała złączenie ról producentów i konsumentów; ci ostatni zyskali rolę *wreaderów*¹⁰⁵, czyli swoistych producentów treści, którzy uzyskują dzięki sieci łatwość w szerokim przekazie alternatywnych punktów widzenia¹⁰⁶.

Konsekwencją konwergencji środków masowego komunikowania, również lokalnych, jest ich upodabnianie się do siebie, które prowadzi do tego, że znajdują nie tylko wspólną platformę emisji, jaką jest współcześnie internet, lecz także środowisko powstawania nowych multimedialnych i interaktywnych wzorów i sposobów zarówno komunikowania się ludzi, jak i uprawiania różnorodnych przejawów twórczości, właściwych naturze sieci cyfrowej i wirtualnej przestrzeni. Rozwój lokalnych mediów elektronicznych nie tylko przynosi ze sobą szereg pozytywnych zjawisk i możliwości, lecz jest również źródłem nowych problemów społecznych, politycznych, prawnych, ekonomicznych, kulturowych, obyczajowych¹⁰⁷.

Pierwsza dekada nowego stulecia zaznaczyła się rosnącą stagnacją na rynku mediów drukowanych. Jednakże, mimo niekorzystnych trendów, w 2001 roku grupa Polskapresse podjęła, zakończone sukcesem, działania mające na celu

¹⁰² M. SZPUNAR: *Nowe media a paradygmat kultury uczestnictwa*. W: *Teorie komunikacji i mediów*. Red. M. GRASZEWICZ, J. JASTRZĘBSKI. T. 2. Wrocław 2010, s. 157–158.

¹⁰³ Konwergencja mediów polega m.in. na dopuszczaniu przepływu treści między różnymi medialnymi platformami, który zachodzi w sposób mniej lub bardziej kontrolowany, głównie za sprawą aktywności odbiorców. Zob. E. BENDYKT et al.: *Kultura 2.0. Wyzwania cyfrowej przyszłości*. Warszawa 2007, s. 44.

¹⁰⁴ M. JACHIMOWSKI: *Wpływ konwergencji mediów na kształtowanie się przestrzeni medialnej*. „Rocznik Prasoznawczy” 2012, nr 6, s. 39–40.

¹⁰⁵ Od angielskich słów: *writer* – piszący, *reader* – czytający. Zob. M. SZPUNAR: *Nowe media a paradygmat kultury uczestnictwa*. W: *Teorie komunikacji...*, s. 256.

¹⁰⁶ J. CURRAN: *Rise of new media*. W: *Power without responsibility*. Red. J. CURRAN, J. SEATON. London 2003, s. 269.

¹⁰⁷ R. KOWALCZYK: *Miejsce i rola mediów lokalnych we współczesnym społeczeństwie informacyjnym (refleksje medioznawcze)*. „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” 2011, nr 1, s. 76–77.

zagospodarowanie trzech rynków regionalnych: w Łodzi, Trójmieście oraz we Wrocławiu¹⁰⁸. Na rynku mediów elektronicznych (w szczególności na rynku radiowym) obserwować można było działania KRRiT zmierzające do ograniczenia tzw. sieciowania stacji lokalnych oraz formatowania ich programów¹⁰⁹. Zjawiska te były przejawami postępującego procesu koncentracji własnościowej w stacjach lokalnych. Znaczącym wydarzeniem na rynku mediów telewizyjnych była reforma regionalnych oddziałów Telewizji Publicznej (OTVP), do której doszło w 2002 roku. W jej wyniku powstała TVP3 Regionalna.

Istotną granicą określającą początek następnej fazy przemian na rynku mediów było przystąpienie Polski do Unii Europejskiej (1 maja 2004 roku), co skutkowało m.in. zmianami w polskim prawie. Na zmianę kształtu systemu medialnego miały w szczególności wpływ następujące akty prawne:

- ustawa z dnia 16 lipca 2004 roku o prawie telekomunikacyjnym (Dz. U. 2004 Nr 171, poz. 1800) – określiła warunki podejmowania i wykonywania działalności polegającej na dostarczaniu sieci i udogodnień towarzyszących oraz świadczeniu usług telekomunikacyjnych, w tym sieci i usług służących rozpowszechnianiu lub rozprowadzaniu programów radiofonicznych i telewizyjnych;
- ustawa z dnia 30 czerwca 2005 roku o kinematografii (Dz. U. 2005 Nr 132, poz. 1111) – narzucała operatorom telewizji kablowej obowiązek wspierania polskiej kinematografii poprzez oddawanie 1,5% rocznych przychodów z tytułu reemisji programów;
- ustawa z dnia 29 grudnia 2005 roku o przekształceniach i zmianach w podziale zadań i kompetencji organów państwowych właściwych w sprawach łączności, radiofonii i telewizji (Dz. U. 2005 Nr 267, poz. 2258) – zmieniła skład KRRiT; w miejsce dotychczasowego dziewięcioosobowego wprowadziła radę pięcioosobową; ustawa wzbudziła spore kontrowersje i została zaskarżona do Trybunału Sprawiedliwości przez Rzecznika Praw Obywatelskich oraz grupę posłów na Sejm RP¹¹⁰.

Rynek dzienników regionalnych przeżywał w tym okresie narastający kryzys. Jak obliczał Filas: „ich udział w globalnych nakładach dzienników dystrybuowanych spadł z blisko 46% (2003) do 35% (2004), a w następnych latach – obniżył się do niespełna 29% (2007)”¹¹¹. Zatem powrócił on do stanu

¹⁰⁸ W Łodzi fuzja „Dziennika Łódzkiego” z „Wiadomościami Dnia”, w Trójmieście „Wieczór Wybrzeża” trafił do „Dziennika Bałtyckiego”, we Wrocławiu „Wieczór Wrocławia” i „Słowo Polskie”, kupione nieco wcześniej od Orkli, zostały połączone z „Gazetą Wrocławską”.

¹⁰⁹ Głównie chodziło o ograniczanie przez nadawców lokalnych słowa mówionego oraz wykreślanie z ramówek programów o tematyce lokalnej.

¹¹⁰ Więcej zob. komunikat prasowy po rozprawie dotyczącej ustawy z dnia 29 grudnia 2005 roku o przekształceniach i zmianach w podziale zadań i kompetencji organów państwowych właściwych w sprawach łączności, radiofonii i telewizji (Dz. U. 2005 Nr 267, poz. 2258), http://www.trybunal.gov.pl/rozprawy/2006/k_04_06.htm [dostęp: 20.04.2012].

¹¹¹ R. FILAS: *Dwadzieścia lat przemian...*, s. 43.

z roku 1992, gdy tytuły lokalne stanowiły 29,2% całej puli wydawanej prasy. Zmniejszyły się (prócz liczby wydawanych tytułów) również nakłady pism lokalnych; w 1989 roku wynosiły one średnio 35,8 tys. egzemplarzy, podczas gdy w 2000 roku już tylko 4 tys. Tym samym znaczenie społeczne wielu czasopism lokalnych okazało się stosunkowo niewielkie¹¹². Wraz ze spadkiem zainteresowania komercyjną prasą regionalno-lokalną rosło zainteresowanie prasą darmową¹¹³, której udział w rynku stale się zwiększał.

W połowie dekady zauważalna stała się silniejsza pozycja stacji radiowych regionalnych i lokalnych względem ogólnopolskich stacji RMF FM i Radia Zet. Można domniemywać, iż działało się tak m.in. za sprawą zachodzących wtedy gruntownych przebudowań sieci rozgłośni lokalnych. Na rynku telewizyjnym odczuwalna była postępująca konsolidacja i wzrost ilościowy sieci kablowych. Mocnym akcentem na rynku mediów elektronicznych było pojawienie się i popularyzacja polskojęzycznych kanałów tematycznych (np. TVN Style w 2004).

Koniec dekady upłynął więc pod znakiem swoistej rewolucji medialnej. Odsetek internautów w Polsce pod koniec 2010 roku sięgnął blisko 50% (zob. wykres 1). Ponadto Polacy dynamicznie zmieniali swoje wzorce korzystania z mediów. Stale zwiększa się czas użytkowania telewizji oraz radia (choć w przypadku tego ostatniego raczej jako medium towarzyszącego), a ich programy są coraz bardziej sformatowane i kierowane do wąskich grup docelowych. Mamy do czynienia z tabloidyzacją mediów i wszechobecnością kultury wizualnej („obrazkowej”). Spada poziom czytelnictwa prasy, co jest jednym z powodów jej nie najlepszej kondycji¹¹⁴. Postępuje również proces konwergencji mediów, czyli wzajemnego przenikania się zawartości różnych środków masowego przekazu.

Generalnie przeobrażenia mediów lokalnych w czasie transformacji można scharakteryzować poprzez zjawiska takie jak:

- restytucja prasy lokalnej;
- koncentracja i monopolizacja;
- polaryzacja (w wymiarze zawartości i własności mediów oraz politycznych asocjacji wydawców i dziennikarzy);

¹¹² M. GIERULA: *Znaczenie mediów lokalnych w życiu społeczności lokalnych*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 112.

¹¹³ Chorążki definiował ją jako nowy typ prasy i zaliczał do niej bezpłatne dzienniki i tygodniki ogólnoinformacyjne z rozbudowanymi kolumnami informacyjno-ogłoszeniowo-reklamowymi, wyróżniającymi się formatem, łamaniem, szatą graficzną (tabloid) i sposobem kolportażu, a także czasopisma promujące i prezentujące dorobek współczesnych środowisk kulturalnych (głównie wielkich miast), sposoby spędzania wolnego czasu itp. Są to np. dzienniki „Metro”. Zob. W. CHORĄZKI: *Sytuacja mediów lokalnych w Polsce w III kwartale 2005 roku*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 93; por. I.S. FIUT: *Prasa bezpłatna w Polsce w latach 1989–2009*. *Nowe zjawiska rynkowe i czytelnice*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2009, nr 3–4, s. 7–24; K. KACZOROWSKA: *Bezpłatny wysyp*. „Press” 1999, nr 12, s. 19.

¹¹⁴ Wśród innych powodów można wymienić choćby przejście reklamodawców do mediów internetowych i telewizji, co jest skutkiem ich rosnącej popularności oraz upowszechniania.

- unifikacja i standaryzacja zawartości;
- ukształtowanie się charakterystycznych grup rodzajowych;
- brutalizacja stosunków społecznych;
- wulgaryzacja słownictwa prasowego;
- konkurencja;
- technicyzacja i komputeryzacja;
- przemiany struktury własnościowej¹¹⁵.

Szczególnie sytuacja na rynku prasy lokalnej mocno się zmieniła – z dominującej pozycji na początku transformacji, poprzez rywalizację z rozwijającymi się mediami elektronicznymi, po względną stabilizację. Jednak mimo iż ogólnie sytuacja prasy lokalnej i sublokalnej wydaje się być stabilna¹¹⁶, nie ma ona jednak mocnych podstaw, ponieważ na zachowanie *status quo* wpływa z jednej strony upadek wartościowych, wolnorynkowych tytułów prasy lokalnej niewytrzymujących konkurencji z m.in. samodzielnymi lokalnymi dodatkami tygodniowymi ogólnokrajowych gazet, a z drugiej – stale wzrastająca liczba tytułów samorządowych oraz prasy parafialnej, która równoważy upadek wzmiankowanych tytułów¹¹⁷. Dodatkowo w niekorzystnej sytuacji stawała prasę lokalną rosnąca konkurencja ze strony szybko rozwijających się mediów elektronicznych (głównie internetu) oraz malejące przychody z reklam, będących częstokroć głównym przychodem danego tytułu.

Mimo przedstawionych powyżej niekorzystnych trendów, spora grupa praktyków uznaje, iż prasa nie stoi na straconej pozycji. Zalicza się do nich David Montgomery, były prezes grupy Mecom¹¹⁸, który twierdził, iż „postrzeganie gazet jako schyłkowego biznesu jest całkowicie błędne. Przecież teraz, na całym świecie, mają więcej czytelników niż kiedykolwiek w historii [...]. Co prawda skończyły się już dawne czasy, gdy zarabiały tylko dlatego, że się ukazywały. Dziś mają większe wyzwania, ale szybko się przystosowują do nowych warunków”¹¹⁹. Jeżeli wydawcy dokonają syntezy tradycji z nowoczesnością, prasa lokalna nie zniknie.

¹¹⁵ R. KOWALCZYK: *Media lokalne w Polsce. Podręcznik...*, s. 110–111.

¹¹⁶ W 2005 roku Chorążki odnotował ok. 2 500 tytułów czasopism lokalnych, przy czym podkreślał, iż od 1989 roku liczba tytułów lokalnych nigdy nie była mniejsza niż 1 600 a większa od 2 500. Gierula uważa z kolei, że biorąc pod uwagę niedoszacowanie prasy parafialnej, górną granicę należałoby przesunąć do liczby 3 000 tytułów.

¹¹⁷ W. CHORĄZKI: *Sytuacja mediów lokalnych w Polsce w III kwartale 2005 roku*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 87–88.

¹¹⁸ Grupa jest właścicielem działającego na polskim rynku koncernu-córki Media Regionalne, który z kolei jest wydawcą regionalnych tytułów prasowych w Polsce.

¹¹⁹ A. BŁASZCZAK: *Chcemy budować biznes przez dziesięciolecia*. „Rzeczypospolita” 2006, nr 153, s. B3.

1.4. Ograniczenia w funkcjonowaniu mediów lokalnych

Kwestia funkcjonowania mediów lokalnych oraz odgrywanej przez nie roli w społeczeństwie XXI wieku, w dobie multimediów, jest skomplikowana. Mamy bowiem do czynienia z silnie rozprzestrzonymi mediami elektronicznymi, które rządzą się innymi prawami niż media tradycyjne. Mowa tutaj przede wszystkim o lokalnych mediach internetowych, których szybki i gwałtowny rozwój wpływa na pogorszenie sytuacji pozostałych mediów (głównie prasy lokalnej). Wiele procesów ma rozmaite skutki, różne dla poszczególnych rodzajów mediów. Wziąwszy pod uwagę zaistniałą sytuację, uznano, iż każdy czynnik należy rozpatrywać w kontekście jego wpływu na konkretne medium, wszystkie one bowiem mają inne słabe i silne strony. Medioznawcy zwracają uwagę na to, że często to w samych mediach lokalnych tkwią ograniczenia, bariery obiektywne i subiektywne. Wśród najważniejszych często wymieniane są:

- ekonomiczna koncentracja i komercjalizacja w sektorze lokalnym;
- zależność od lokalnych ogłoszeniodawców i lokalnego biznesu;
- mniejsza lub większa zależność od lokalnych władz;
- błędy w dziennikarskiej realizacji mediów, w tym nastawienie na sensację, skandalizację, roztrząsanie problemów pozornych, błahych, czy wreszcie realizację prywatnych interesów dziennikarzy (grzechy te dotyczą szczególnie prasy samorządowej)¹²⁰;
- cykliczność (brak ciągłego, codziennego dopływu do obywateli nowych informacji lokalnych, który powoduje rozdźwięk między ciągłością życia lokalnej społeczności a możliwością jej odzwierciedlenia w mediach);
- brak powszechności w odbiorze mediów lokalnych (wynikający z kilku czynników: ekonomicznego – ograniczenie wydatków na mass media; obyczajowo-kulturowego – brak nawyku odbioru mediów; intelektualno-świadomościowego – pomimo wzrostu poziomu wykształcenia u ludzi istnieje duża grupa osób, które nie rozumieją treści przekazywanych przez media);
- łatwa selektywność w odbiorze mediów lokalnych (wynikająca z ograniczonego zainteresowania tematycznego odbiorców oraz dobór tematów przez media);
- ograniczony stopień zaufania do treści medialnych (brak wiarygodności, który może wynikać m.in. z niedoskonałości warsztatowo-redakcyjnych)¹²¹.

Omówiono (w kolejnych podrozdziałach) wybrane czynniki powodujące najważniejsze problemy w funkcjonowaniu współczesnych mediów lokalnych.

¹²⁰ *Media lokalne i dziennikarstwo...*, s. 8.

¹²¹ S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 66–67.

1.4.1. Koncentracja i konsolidacja własności

Pisząc o zjawisku koncentracji oraz konsolidacji, trzeba wziąć pod uwagę specyfikę danego medium. I tak, w przypadku mediów elektronicznych mamy do czynienia z czterema rodzajami powiązań:

- własnościowymi (wykupywanie udziałów lub akcji w firmach posiadających koncesję, przez podmioty, które już posiadały inne koncesje o zasięgu lokalnym);
- programowymi (korzystanie przez grupę nadawców lokalnych z produkowanych przez innego nadawcę lub podmiot z nim powiązany audycji lub ich zestawów);
- reklamowymi (związane ze wspólną sprzedażą czasu reklamowego we wspólnych pasmach programowych przez jednego przedstawiciela, agencję reklamową lub dom medialny; także zjawisko przenikania się mediów);
- zjawiskiem przenikania się mediów, tj. związkami między prasą lokalną a radiem lokalnym (np. w przypadku AGORY); natomiast koncentrację i konsolidację na rynku prasy lokalnej można scharakteryzować poprzez zjawiska wydawania mutacji mikroregionalnych, powiatowych lub miejskich, mutowania stron w wydaniach podstawowych, kupowania poszczególnych tytułów lokalnych, przejmowania w sensie wydawniczym lokalnych pism samorządowych i dołączanie ich do wydania podstawowego jako bezpłatnego dodatku¹²².

Jak twierdzi Chorążki: „Powodem »ucieczki od wolności« [...] były głównie kłopoty finansowe i różnorodne naciski formalne i nieformalne, ale także inne istotne powody, np. chęć podniesienia poziomu dziennikarskiego”¹²³. Działania tego typu mają zarówno pozytywne, jak i negatywne skutki. Wśród ich niewątpliwych zalet można wymienić:

- zwiększenie częstotliwości przekazywanych informacji;
- przygotowywanie materiałów przez profesjonalnych dziennikarzy; zaplecze merytoryczne;
- maksymalne wykorzystanie skromnego rynku reklamodawców i ogłoszeniodawców;
- zminimalizowanie kosztów składu i druku (własna drukarnia) oraz wspólny, sprawny kolportaż (w przypadku prasy);
- uzyskanie przez wiele społeczności lokalnych dostępu do stałego źródła informacji o swoim najbliższym otoczeniu¹²⁴.

¹²² KRRiT: *Obrona lokalności i demokracji lokalnej. Strategia działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji na rzecz ochrony lokalnego charakteru i pluralizmu oferty programowej w lokalnych mediach elektronicznych*. Warszawa 2005, http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/pliki/publikacje/strategie/obrona_lokalnosci.pdf [dostęp: 6.05.2012].

¹²³ W. CHORAŹKI: *Polskie media lokalne i...*, s. 69.

¹²⁴ M. GIERULA: *Perspektywy rozwoju prasy lokalnej w Polsce w kontekście funkcjonowania dzienników regionalnych*. W: *Polskie media u progu XXI wieku*. Red. J. ADAMOWSKI, M. JABŁONOWSKI. Warszawa 2001, s. 111; W. CHORAŹKI: *Polskie media lokalne i...*, s. 69.

Jednakże mimo wymienionych zalet zjawisko koncentracji kapitałowej w mediach lokalnych niesie za sobą zagrożenia dla komunikacji lokalnej. Wśród często obserwowanych negatywnych skutków znajdują się:

- wykluczenie zaistnienia konkurencyjnego medium;
- unifikacja zawartości i oferty programowej albo wręcz utrata autonomii programowej;
- osłabienie zdolności do tworzenia programu odzwierciedlającego życie danej społeczności;
- zanik funkcji kreowania forum wymiany poglądów i opinii;
- zagrożenie dla wolności słowa i pluralizmu informacji¹²⁵.

Należy przy tym podkreślić, że „struktury własnościowe mediów i związane z nimi procesy wywierają istotny wpływ na zewnętrzny pluralizm medialny w Polsce”¹²⁶. Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji w swoim raporcie określiła sytuację na polskim rynku mediów jako: „oligopol w prasie codziennej, duopol w prasie regionalnej (Orkla, Polskapersse), oligopol w czasopiśmie (H. Bauer, Axel Springer, Edipresse, G+J, Agora), publiczno-prywatny duopol w telewizji”¹²⁷.

Wiele osób wyraża zaniepokojenie wpływem, jaki koncentracja i konsolidacja wywierają na kondycję współczesnych mediów lokalnych. Anna Hajman, była koordynator Programu Pomocy Niezależnej Prasie Lokalnej w Fundacji Instytut na rzecz Demokracji w Europie Wschodniej (IDEE), twierdzi, że „wydawcy pism należących do dużych koncernów nawet nie ukrywają specjalnie swoich zamiarów. Wydawane przez nie gazety nastawione są na czystą komercję. Mają dostarczać czytelnikowi tego, co najbardziej lubi (a więc przede wszystkim lokalne plotki i sensacje, niewyszukana rozrywka, liczne konkursy z nagrodami, najrozmaitsze plebiscyty) i nie angażować się w lokalną politykę, by nie nudzić czytelnika i nikomu się nie narazić. Dobro społeczności lokalnej, interes społeczny nie są brane pod uwagę. Liczy się tylko zysk”¹²⁸.

Na lokalnych rynkach medialnych często dochodzi do powstawania swobodnych mikro-koncernów, skupiających pod swoją egidą nie tylko tytuły prasy lokalnej, ale – coraz częściej – również lokalne serwisy internetowe. W takiej sytuacji nowym inicjatywom medialnym trudno jest konkurować o odbiorcę i reklamodawców z wydawnictwami posiadającymi ugruntowaną pozycję, kilka tytułów prasowych, solidne zaplecze dziennikarskie oraz preferencyjne stawki

¹²⁵ KRRiT: *Obrona lokalności...*, http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/pliki/publikacje/strategie/obrona_lokalnosc.pdf [dostęp: 6.05.2012].

¹²⁶ B. KLIMKIEWICZ: *Krajobraz medialny w Polsce: struktura własności i pluralizm mediów*. W: *Własność medialna i jej wpływ na pluralizm oraz niezależność mediów*. Red. IDEM. Kraków 2005, s. 91.

¹²⁷ KRRiT: *Obrona lokalności...*, http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/pliki/publikacje/strategie/obrona_lokalnosc.pdf [dostęp: 6.05.2012].

¹²⁸ A. HEJMAN: *Lokalne zwierciadło*. „Wiedza i Życie” 1999, nr 8, <http://archiwum.wiz.pl/1999/99083900.asp> [dostęp: 6.05.2012].

reklam. Może to prowadzić do potencjalnie niebezpiecznej sytuacji, w której lokalny rynek zostanie zdominowany przez dwie grupy – silne tytuły samorządowe oraz media mikro-koncernów. Z drugiej strony sytuacja, w której lokalny wydawca posiada więcej niż jeden tytuł, zapewnia pewną dozę stabilności ekonomicznej – w razie kłopotów finansowych mogą pokryć ewentualne straty z przychodów z pozostałych tytułów. Zachęca to do podejmowania ryzyka związanego z prowadzeniem gazety i poszerzaniem oferty wydawniczej, a tym samym zapewnia czytelnikom dostęp do stałego źródła informacji o swoim najbliższym otoczeniu.

1.4.2. Rynek reklamowy

Dochody z reklam są często podstawą finansową wielu mediów lokalnych i gwarantem ich utrzymania się na rynku. Trzeba zaznaczyć, iż niemożność samodzielnego egzystowania na rynku częstokroć skutkuje różnego rodzaju zależnościami, a także omawianymi już zjawiskami, tzn. konsolidacją i koncentracją własności mediów lokalnych, które mogą prowadzić do zachwiania równowagi w systemie komunikowania, w tym również lokalnego.

Z rynkiem reklamowym i jego wpływem na media lokalne związanych jest kilka problemów. Spore znaczenie ma jego płytkość, jednak największym zagrożeniem (na razie głównie dla prasy; jednocześnie jest to korzyść dla nadawców mediów elektronicznych) jest przechodzenie reklamodawców do mediów internetowych i telewizji. Kryzys finansowy zapoczątkowany w 2008 roku spowodował, że reklamodawcy zaczęli wdrażać programy oszczędnościowe, często zaczynając od obciążenia budżetów przeznaczonych na reklamę.

Owa tendencja powiązana jest z postępującym spadkiem czytelnictwa i sprzedaży pism, a także rosnącą ekspansją mediów internetowych. W konsekwencji prasa lokalna znalazła się w nie najlepszej sytuacji. Za to lokalne media elektroniczne, głównie internetowe, przeżywają rozkwit. Jednak, jak twierdzą specjaliści, nie tylko prasa straci na rzecz internetu; w najbliższej przyszłości również telewizja będzie odczuwała odpływ reklamodawców (w internecie – dzięki zupełnie innym zasadom dystrybuowania dochodów z reklam oraz oderwaniu wytworzenia treści od zagarnięcia wpływu za jej dostarczenie odbiorcy – już dziś np. amatorski filmik nakręcony za pomocą telefonu komórkowego zamieszczony na prywatnym blogu może być więcej wart niż reportaż nadesłany przez wysłaną helikopterem ekipę).

Warto jednak podkreślić, iż reklama zamieszczana w prasie ma przewagę nad reklamą telewizyjną bądź radiową z powodu swej trwałości; reklama znajdującą się wewnątrz danego tytułu prasowego jest stała, nie zniknie. Możliwe jest więc ponowne sięgnięcie po nią, nawet po długim czasie. Inaczej rzecz ma się z reklamą telewizyjną bądź radiową; są one najczęściej oglądane czy słuchane

nieświadomie. Kiedy przychodzi czas na bloki reklamowe, odbiorca zazwyczaj przełącza kanał bądź chwilowo rezygnuje z odbierania medium. W przypadku reklamy prasowej jest ona akceptowana i dekodowana świadomie¹²⁹.

W początkach komercyjnego działania internetu, w latach dziewięćdziesiątych XX wieku, istniało powszechne przekonanie, że wszystkie treści obecne w sieci powinny być dostępne za darmo, a sfinansuje je wyświetlana obok nich reklama. To – wraz z powtarzaniem przez specjalistów założeniem, że wszystkie wpływy, które wydawcy prasowi utracą w realnym świecie, odzyskają w świecie wirtualnym – doprowadziło do znacznego zamieszania, w praktyce bowiem okazało się, że tezy te są z gruntu niepoprawne. „Po pierwszym zachłyśnięciu się możliwościami Internetu [...] wydawcy zorientowali się, że pozyskali wprawdzie czytelników internautów, ale coraz mniej gazet ląduje rano na progach prywatnych domów”¹³⁰. Jak mówi Jakub Bierzyński, prezes domu mediowego OMD: „Przed wszystkim stało się jasne, że choć reklama w Internecie przeżywa boom, jest ona całkiem inaczej dystrybuowana, kto inny czerpie tu profity [...] [ponadto – M.K.-G.] doszło do kompletnego oderwania wartości reklamy od jakości treści, przy których jest prezentowana”¹³¹.

Wydawcy prasy muszą sobie więc poradzić z nową rzeczywistością, w której przyszło im funkcjonować. Chcąc się utrzymać na rynku, muszą znaleźć sposób, by „odbiorcy znów poczuli wartość informacji, za którą przecież kiedyś w kiosku byli gotowi płacić. [...] Zmieniła się forma prezentowania treści. Ale kompetencje redakcji prasowych pozostają niezmiennie – znają się na produkcji profesjonalnych informacji wysokiej jakości. Teraz tylko muszą odkryć, jak na nich zarobić”¹³². Popularnym rozwiązaniem jest stosowanie tzw. paywallów¹³³, które działają na zasadzie systemów płatności za treści publikowane w internecie. Specjaliści twierdzą, że stosowanie ich przez prasę jest sposobem na przetrwanie trudnego okresu przestawienia się na całkiem cyfrowy świat.

W odniesieniu do sytuacji mediów lokalnych powinno się zwrócić uwagę również na rywalizację między prasą samorządową a prywatną. Tytuły wydawane przez władze samorządowe nieraz publikują na swoich łamach odpłatne reklamy, co zagraża pozycji tytułów komercyjnych, dla których dochody z reklam są często podstawą funkcjonowania. Warto ponadto zauważyć, że średnie ceny prasy samorządowej konkurującej z periodykami prywatnymi są zazwyczaj o połowę niższe.

¹²⁹ *Przyszłość prasy jako medium reklamowego*, <http://medialny.net/przyszlosc-prasy-medium.html> [dostęp: 6.05.2012].

¹³⁰ T. ZACHURSKI: *Nie bój się sieci*. „Press” 1999, nr 6, s. 52.

¹³¹ P. STASIAK: *Jak żyć na papierze?*. „Polityka” 2012, nr 17–18, s. 41.

¹³² *Ibidem*, s. 42.

¹³³ Od angielskich słów: *pay* – płacić i *wall* – ściana.

1.4.3. Spadek czytelnictwa prasy

Rewolucja medialna (oraz związane z tym zjawiska zmiany potrzeb i zwyczajów czytelnicy), jak również rosnąca ekspansja mediów elektronicznych stanowią zagrożenie dla funkcjonowania tradycyjnych mediów lokalnych, głównie prasy. W miarę bowiem jak dostęp do sieci staje się bardziej powszechny, spada sprzedaż i czytelnictwo gazet¹³⁴. Można zaobserwować trzy główne, powiązane ze sobą, trendy rozwojowe niekorzystne dla prasy:

- systematyczny spadek nakładów;
- malejący udział prasy w dochodach z reklamy;
- zaburzony cykl naturalnego uzupełniania wolumenu czytelników poprzez kolejne, dojrzewające pokolenia (kiedyś młodzież, która generalnie nie czytała prasy, po wejściu w fazę dorosłości zaczynała to robić, przejmując m.in. wzorce wyniesione z domu, natomiast dziś dzieje się to zdecydowanie rzadziej)¹³⁵.

Filas¹³⁶ w swoim raporcie stawia tezę, iż dostrzegalny rozłam międzypokoleniowy ciągle będzie się pogłębiał – młodzi internauci wychowani w sieci nie sięgną po tradycyjne media, tak więc wraz z ich wejściem w dorosłość ich rynek będzie się kurczył. Internet staje się prasową potęgą. Dzieje się tak m.in. za sprawą takich zjawisk jak:

- zwiększenie przychodów z ogłoszeń i reklam kosztem mediów tradycyjnych (głównie prasy, o czym szerzej wspomniano w poprzednim podpunkcie);
- utrata przez media tradycyjne monopolu na dostarczanie najświeższych informacji (tzw. newsów) – aktualności nie są już wyłączną domeną prasy czy klasycznych mediów w ogóle. Newsy są dostępne w każdej chwili za darmo w prasie darmowej i w internecie;
- dewaloryzacja informacji jako towaru ekskluzywnego czy intelektualnego;
- zwiększenie poziomu aktualności informacji w internecie – medium to zmieniło pojęcie częstotliwości; na portalach informacyjnych wydarzenia są aktualizowane w sposób permanentny, bez przerwy. Nie trzeba czekać na relację czy wyniki z lokalnych rozgrywek piłki nożnej do rana, lub – jak w przypadku polskich tygodników – na analizę wydarzeń tydzień po¹³⁷.

¹³⁴ Spadek poziomu czytelnictwa prasy lokalnej jest jedną z przyczyn systematycznego obniżania ich nakładów. Przykładowo, nakład „Głosu Ziemi Cieszyńskiej” obecnie osiągający 18 tys. (a więc wcale nie tak mało), w roku 1990 był wyższy o przeszło 12 tys. egzemplarzy. Tylko przez ostatnie 10 lat spadł o 9 tys.

¹³⁵ A. GRUCHOT: *Sytuacja ekonomiczna prasy lokalnej w kontekście jej przeobrażeń i perspektyw rozwoju (1989–2006)*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 160.

¹³⁶ R. FILAS: *Korzystanie z mediów a czytelnictwo prasy (i odbiór innych mediów)*. W: *Polskie doświadczenia w kształtowaniu...*, s. 251–252.

¹³⁷ R. POLAK: *Lokalne portale internetowe jako nowe narzędzie komunikowania lokalnego (na przykładzie województwa podkarpackiego)*. W: *Media lokalne i dziennikarstwo...*, s. 82; por. *Pięć zagrożeń jakie Internet stwarza dla prasy*, <http://mediacafepl.blogspot.com/2006/01/pi-zagroe-jakie-internet-stwarza-dla.html> [dostęp: 6.05.2012].

Spadek poziomu czytelnictwa prasy lokalnej jest jedną z przyczyn systematycznego obniżania ich nakładów. Zmianę wymuszają sami internauci, którzy przyzwyczajony do newsów z sieci, coraz rzadziej sięgają po pisma drukowane. Według danych z badań przeprowadzonych przez Polskie Badania Internetu (PBI) już w 2010 roku dwie trzecie internautów deklaroowało, że to właśnie tam codziennie szukają najświeższych wiadomości i newsów o ich regionie i mieście¹³⁸. Widać, że media elektroniczne nie tylko skutecznie rywalizują z prasą o czytelnika (czy też jego czas), ale również stanowią konkurencję jako źródło informacji, w tym lokalnej. Należy przy tym zauważyć, iż internet jest równie groźnym rywalem dla radia i telewizji, oferuje bowiem nowe możliwości dotarcia do odbiorców i uatrakcyjnienia swego repertuaru¹³⁹.

W praktyce jednak funkcjonowanie dwóch lub kilku niezależnych mediów elektronicznych na lokalnych rynkach jest zjawiskiem rzadkim. Zazwyczaj dzieje się tak, że radio lokalne konkuruje o odbiorcę ze stacjami regionalnymi, gdyż nieczęsto mamy do czynienia z sytuacją, by na lokalnym rynku działały dwie stacje skierowane do tego samego kręgu słuchaczy. Skutkiem tego jest upodabnianie się do siebie proponowanych przez nadawców formatów, co nie wpływa na zwiększenie ich atrakcyjności. Natomiast lokalna telewizja nie występuje tak powszechnie jak np. prasa lokalna¹⁴⁰.

Prowadzenie lokalnych czy regionalnych portali informacyjnych jest tańsze i łatwiejsze pod względem logistycznym niż wydawanie tradycyjnej prasy lokalnej. Brak konieczności posiadania rozbudowanej bazy reklamodawców powoduje z kolei, że lokalne portale internetowe są zwykle w dużo mniejszym stopniu uzależnione od lokalnych układów biznesowo-towarzyskich niż periodyki drukowane. Jednak choć sytuacja prasy nie jest najlepsza, to jak podkreślają mediodoznawcy: „lokalne programy w telewizji kablowej, programy lokalnych stacji radiowych oraz wydania gazet lokalnych typu »on line« w Internecie, choć stanowią poważną konkurencję, prawdopodobnie nie doprowadzą jednak do zaniku prasy lokalnej i sublokalnej”¹⁴¹. Potwierdzają to najnowsze dane, według których prasa lokalna, w przeciwieństwie do ogólnopolskich czy regionalnych tytułów, nie notuje drastycznych spadków nakładów i adaptuje się do nowych warunków¹⁴².

¹³⁸ Polskie Badania Internetu (PBI): *Raport: Media on-line*, http://interaktywnie.com/public/upload/data/03/54/35432_raport_media_online.pdf [dostęp: 6.05.2012].

¹³⁹ L. OLSZAŃSKI: *Dziennikarstwo internetowe*. Warszawa 2006, s. 9.

¹⁴⁰ A. JASKIERNIA: *Media masowe w demokratycznych procesach wyborczych. Standardy europejskie i uwarunkowania ich realizacji*. Warszawa 2008, s. 57.

¹⁴¹ W. CHORAŹKI: *Polskie media lokalne i...*, s. 81.

¹⁴² P. PIOTROWICZ: *Prasa lokalna jeszcze żyje*. W: *Media lokalne i regionalne – nierozwiązane problemy, nowe wyzwania*. Red. D. BYCHAWSKA-SINIARSKA, D. GŁOWACKA. Warszawa 2013, s. 111–112.

1.4.4. Niezależność mediów lokalnych

Niezależne media to w pojęciu Jerzego Mianowskiego, prezesa Stowarzyszenia Prasy Lokalnej (SPL), te, których jedyną zależność stanowią ich odbiorcy, którzy poprzez konsumpcję danego medium się z nim utożsamiają¹⁴³. Odmienny pogląd prezentują Maciej Walczak i Dariusz Księski, według których „dobra gazeta powinna umieć być niezależną od siebie (tzn. od poglądów osób redagujących ją oraz od poglądów swych czytelników), nie schlebiać gustom i umieć publikować rzeczy niepopularne”¹⁴⁴.

Z którymkolwiek poglądem byśmy się nie utożsamiali, bezsporna wydaje się jednak kwestia niezależności mediów od władz lokalnych, a także lokalnych układów politycznych, organizacji pozarządowych, kościołów i innych podobnych podmiotów. Jednakże w praktyce bardzo trudno osiągnąć taki poziom niezależności – lokalne medium uczestniczy przecież w życiu społecznym gminy, miasta, powiatu, gdyż nie może się ono wyizolować i funkcjonować w próżni. A to prowadzi do powstawania zależności na kilku różnych poziomach.

Najczęściej spotykane są zależności osobiste dziennikarzy, z uwagi na to, iż funkcjonują oni w małych, zamkniętych społecznościach, gdzie „każdy zna każdego”. Z jednej strony owi dziennikarze są „zanurzeni”¹⁴⁵ w społeczności lokalnej, przez co łatwo im rozeznac się w wydarzeniach lokalnych i tworzyć materiały opisujące to, co rzeczywiście interesuje odbiorców lokalnych, a także mają pojęcie o specyfice różnorodnych więzi i zależnościach panujących w ich najbliższym otoczeniu. Z drugiej jednak strony, są oni ciągle obserwowani przez lokalne środowisko. Muszą liczyć się z tym, iż tworząc materiały krytyczne, mogą narazić na represje nie tylko siebie, ale i swoich bliskich¹⁴⁶.

Warto w tym miejscu przytoczyć swoistą receptę na niezależność, jaką podaje przywoływany wcześniej prezes SPL: „W jaki sposób gazeta lokalna może być niezależną? Przede wszystkim poprzez swoich dziennikarzy, którzy bezwzględnie muszą uprawiać odpowiedzialne, staranne, rzetelne dziennikarstwo, korzystać z własnych źródeł informacji i opierać się na swoich relacjach. Tak stara się czynić wiele niezależnych gazet”¹⁴⁷.

¹⁴³ J. MIANOWSKI: *Zależni, niezależni...*, <http://www.prasalokalna.eu/home/o-prasie-lokalnej/230-niezaleni-zaleni.html> [dostęp: 20.03.2012].

¹⁴⁴ K. BIELENIN: *(Nie)polska i (nie)zależna*, <http://www.obywatel.org.pl/index.php?module=subjcts&func=printpage&pageid=689&scope=page>, cyt. za: P. SZOSTOK: *Współczesna prasa samorządowa...*, s. 76–77.

¹⁴⁵ Więcej zob. J. MĄDRY: *Dziennikarstwo lokalne. Zarys...*

¹⁴⁶ Więcej zob. M. GRASZEWICZ: *Media lokalne w systemie komunikowania politycznego*. W: *Regionalne i lokalne środki przekazu. Kontekst międzynarodowy i krajowy*. Red. J. ADAMOWSKI, K. WOLNY-ZMORZYŃSKI. Warszawa 2007, s. 123–124; R. KOWALCZYK: *Prasa lokalna w perspektywie zmiany społecznej*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 125–126.

¹⁴⁷ J. MIANOWSKI: *Zależni, niezależni...*, <http://www.prasalokalna.eu/home/o-prasie-lokalnej/230-niezaleni-zaleni.html> [dostęp: 20.03.2012].

Na poziomie lokalnym często dochodzi do daleko posuniętej integracji władz lokalnych oraz osób związanych z mediami (personelu mediów), co uwarunkowane jest silnym zaangażowaniem obu tych grup w lokalne życie. Niejednokrotnie pochodzą oni z tych samych środowisk społecznych. Dochodzi do sytuacji, gdy dziennikarze lokalni nie krytykują władz właśnie ze względu na owe sympatie osobiste. Może to być skutkiem nieświadomości co do roli i obowiązków, jakie media powinny spełniać¹⁴⁸. Niektórzy praktycy twierdzą wręcz, że na „lokalnym poziomie między mediami a władzą powstaje symbioza, która przynosi korzyści obu stronom. Ale to gra o sumie zerowej, więc ktoś musi tracić – lokalna społeczność. Transakcja jest prosta: lokalny dziennikarz przymyka oko na potknięcia czy beczynność władzy. Zajmuje się jedynie drobnymi sprawami, takimi jak dziura w drodze, która dzięki bohaterkiej interwencji burmistrza zostaje naprawiona. W zamian dostaje kroplówkę w postaci ogłoszeń urzędu miasta i samorządowych spółek. Poza tym to on pierwszy wie o nowych decyzjach, które zapadły w zaciszu gabinetu. W dobie internetu taka informacja jest na wagę złota”¹⁴⁹.

Przy czym nie tylko elity polityczne dążą do możliwości posługiwania się mediami lokalnymi. Także inne grupy próbują wykorzystać je do realizacji swoich interesów, co niejednokrotnie ujemnie wpływa na rzetelność i wartość materiałów proponowanych przez media. Warto wspomnieć w tym miejscu o naciskach wywieranych niejednokrotnie przez lokalnych przedsiębiorców. Jako że lokalne rynki reklamowe nie są pojemne, częstokroć media funkcjonujące w określonej społeczności, chcąc zachować płynność finansową, nie mogą sobie pozwolić na publikowanie materiałów krytycznych o swoich (nawet potencjalnych) reklamodawcach. Jak słusznie zauważa jednak Bronisław Gołębiowski: „Wtedy wszakże redakcja wciągana jest w krąg partykularnej służebności, wręcz klientelizmu, co praktycznie przekreśla często sens publiczny i kulturowy pisma”¹⁵⁰.

Uzależnienie od władz lokalnych przejawia się m.in. w ingerencji samorządowców w linię programową redakcji, obsadę etatów czy treść publikacji. Do najpopularniejszych form nacisku należą represje finansowe, związane np. z ograniczeniem „publikowania na jej łamach płatnych ogłoszeń samorządowych. Jakub Parnes dodaje, że lokalni urzędnicy niekiedy wymuszają również na miejscowych podmiotach gospodarczych zaprzestanie umieszczania reklam w określonych periodykach, szantażując przedsiębiorców groźbą boj-

¹⁴⁸ B. DOBEK-OSTROWSKA: *Lokalne media masowe i komunikowanie polityczne w demokratyzujących się systemach politycznych*. W: *Media lokalne w świecie wolności i ograniczeń*. Red. I. BORKOWSKI, A. WOŹNY. Wrocław 2003, s. 185.

¹⁴⁹ *Media lokalne, czyli „w gminie nie możemy w ogóle mówić o niezależności mediów”*, <http://natemat.pl/67701,media-lokalne-czyli-w-gminie-nie-mozemy-w-ogole-mowic-o-niezaleznosci-mediow> [dostęp: 15.03.2016].

¹⁵⁰ B. GOŁĘBIOWSKI: *Prasa lokalna w procesach transformacji i kształtowania samorządności w Polsce*, http://www.sierpc.com.pl/sr/5_2001/prasa.html [dostęp: 6.05.2012].

kotowania ich firm w publicznych przetargach lub sabotowania ich działalności nieustannymi kontrolami różnego rodzaju służb podległych samorządom (np. inspekcje sanitarno-epidemiologiczne, kominiarskie itp.). Do rzadkości nie należy także eksmitowanie redakcji z lokalu wynajmowanego przez nią od gminy lub powiatu¹⁵¹.

Niezależności mediów lokalnych nie można przyjąć *a priori*, jako czegoś zagwarantowanego jej przez prawo czy lokalną władzę. Trzeba ją sobie zbudować praktycznie od podstaw. Jednak, jak zauważają sami dziennikarze: „Padają opinie, że niezależna prasa lokalna ma już lata policzone, że wnet wykończy ją Internet, że gazety regionalne zajmą jej miejsce, że »zduszą« ją gazety z gadzetami... Wszystkie te zagrożenia już przeżywaliśmy, a notuje się już od początku XXI wieku. I co? Niezależna prasa lokalna ma się nieźle, ba, coraz bardziej uniezależnia się od lokalnego reklamodawcy i mocno puka do domów medialnych, poszukuje innych możliwości rozwoju, otwiera się na »nowe media«, buduje własne sieci kolportażu, zaś jej największym atutem, który nie pozwoli jej polec, jest świetna znajomość lokalnych realiów i umiejętność poruszania się wśród nich¹⁵².

1.5. Ograniczenia w funkcjonowaniu mediów lokalnych na Śląsku Cieszyńskim

Jako że na Śląsku Cieszyńskim w dalszym ciągu najwięcej ukazuje się tytułów prasowych (w porównaniu do innych rodzajów mediów lokalnych), to głównie z ich perspektywy zostaną omówione problemy, z którymi borykają się media lokalne regionu. Najbardziej uciążliwe są przede wszystkim problemy ekonomiczne, powstałe w rezultacie nierównej konkurencji z prasą samorządową oraz lokalnymi mediami elektronicznymi a także, po części wynikające z tego, problemy ze spadkiem nakładów i odpływem czytelników¹⁵³.

¹⁵¹ J. PARNES: *Wyzwania i szanse dla współczesnej polskiej prasy lokalnej*. „Global Media Journal – Polish Edition” 2009, nr 1(5), <http://www.globalmediajournal.collegium.edu.pl/artykuly/wiosna-2009/parnes-jakub-wyzwania-i-szanse-dla-wspolczesnej-polskiej.pdf> [dostęp: 12.12.2011].

¹⁵² J. MIANOWSKI: *Zależni, niezależni...*, <http://www.prasalokalna.eu/home/o-prasie-lokalnej/230-niezaleni-zaleni.html> [dostęp: 20.03.2012].

¹⁵³ Podrozdział zawiera publikowane wcześniej ustalenia (zob. M. KORNACKA: *Zmierzch prasy lokalnej? Ograniczenia w rozwoju prywatnych tytułów lokalnych na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*. W: *Przemiany mediów regionalnych i lokalnych*. Red. W. FURMAN, P. KUĆA. Rzeszów 2015).

1.5.1. Rywalizacja między prasą samorządową a komercyjną

Wydawcy niezależnej prasy lokalnej Śląska Cieszyńskiego konkurują z mediami ogólnopolskimi i z reguły wygrywają, dzięki poruszaniu spraw najbliższych odbiorcom (co widać choćby po tym, że tytuły te posiadają ugruntowaną pozycję i ukazują się od lat), jednak ich współzawodnictwo z prasą samorządową jest nierówne. Na przestrzeni ostatnich dwudziestu pięciu lat ok. trzydzieści tytułów prasy prywatnej, nie mogąc utrzymać się na rynku, zniknęło z oferty wydawniczej¹⁵⁴. Do dnia dzisiejszego ukazują się tylko te z mocnym zapleczem (dziennikarskim czy finansowym) i z ugruntowaną pozycją wśród czytelników. Istnienie posiadającej silną pozycję prasy samorządowej nie jest oczywiście jedynym czynnikiem mającym wpływ na niepowodzenie wspomnianych inicjatyw wydawniczych, jednakże konkurencja między nimi wywarła istotny wpływ na rozwój wypadków.

Zastępowanie niezależnej prasy lokalnej przez periodyki samorządowe jest zjawiskiem o tyle niebezpiecznym, że te ostatnie nie są zdolne do realizacji wszystkich funkcji, które powinny spełniać media lokalne (chodzi głównie o funkcję kontrolną władz lokalnych)¹⁵⁵. W zakresie płaszczyzny ekonomicznej owa nierówna konkurencja objawia się m.in. tym, iż samorządowe wydawnictwa Śląska Cieszyńskiego są kolportowane bezpłatnie bądź (jak w przypadku np. gazety w Istebnej czy Wiśle) po niższych niż rynkowe cenach. Jest to możliwe głównie dzięki dotacjom ze środków publicznych. Zaburza to warunki konkurencji z prasą prywatną, która nie może liczyć na tego typu ułatwienia. Problemem jest także zamieszczanie w wydawnictwach samorządowych odpłatnych reklam. Ponad połowa pism samorządowych Śląska Cieszyńskiego¹⁵⁶ regularnie publikuje płatne ogłoszenia reklamowe. Prowadzi to do problemów samofinansowania się prywatnych tytułów oraz może powodować wytworzenie układów potencjalnie korupcyjnych między reklamodawcą a lokalną władzą. Ponadto kwestia komplikuje się ze względu na stosunkowo płytki rynek reklamowy oraz związane z tym dodatkowe trudności z pozyskiwaniem reklamodawców.

¹⁵⁴ Na podstawie materiałów zebranych przez Autorkę. Były to m.in.: „Info stela”, „Prowdy i fabule”, „Puls Cieszyna”, „Okolice”, „Hit na granicy”, „Cieszyński informator kulturalny”, „Nad Olzą”, „Meritum Cieszyńskie”, „Tygodnik Skoczowski”, „Południk 18'47'”, „Kurier Skoczowski”, „Kronika Skoczowska”, „Gazeta Wiślańska” i in. (zob. aneks 4).

¹⁵⁵ J. PARNES: *Wyzwania i szanse dla współczesnej...*, <http://www.globalmediajournal.collegium.edu.pl/artykuly/wiosna-2009/parnes-jakub-wyzwania-i-szanse-dla-wspolczesnej-polskiej.pdf>, s. 84 [dostęp: 12.12.2011].

¹⁵⁶ Tytuły z: Wisły, Ustronia, Dębowca, Brennej, Istebnej oraz Chybia.

1.5.2. Płytki rynek reklamowy

Prasa prywatna nazywana jest również niezależną; stopień owej niezależności jest jedną z przesłanek wiarygodności danego tytułu. Niezależność oznacza brak stałych dotacji z kasy miejskiej, gminnej lub ze środków partii politycznych, lecz zmusza do zabiegania o reklamodawców¹⁵⁷. Dochody z reklam są często podstawą finansową wielu mediów lokalnych i gwarantem ich utrzymania się na rynku. Wydawcy niezależnych tytułów lokalnych obawiają się utraty reklamodawców¹⁵⁸. W przypadku większych, regionalnych tytułów jak np. „Głos Ziemi Cieszyńskiej” nie jest to aż tak odczuwalne, gdyż wpływy ze sprzedaży przeważają nad zyskiem z reklam. Jednak właściciele mniejszych tytułów mają problemy – przy wysokich kosztach druku nie mogą sobie pozwolić na obniżenie ceny nawet np. na czas planowanej promocji. Warto ponadto zwrócić uwagę na średnie ceny prasy samorządowej konkurującej z periodykami prywatnymi – w przypadku tych pierwszych jest to średnio ok. 1 zł, natomiast w przypadku prasy niezależnej – ok. 2,5–3 zł. Prócz tego lokalne ogólnoinformacyjne serwisy internetowe są przecież dostępne nieodpłatnie.

Wraz z masowym upowszechnieniem się WEB 2.0, która przekształciła serwisy internetowe w dynamiczne platformy informacyjne pozwalające włączyć użytkowników w proces generowania treści, zwiększyła się konkurencyjność mediów internetowych na lokalnym rynku reklamowym¹⁵⁹. Na Śląsku Cieszyńskim widoczna stała się tendencja do przechodzenia lokalnych reklamodawców do mediów internetowych. Zjawisko to uwidacznia się przy porównaniu zawartości prasy lokalnej Śląska Cieszyńskiego – obecnie ukazujących się numerów oraz tych sprzed kilku lat – oraz zawartości portali ogólnoinformacyjnych; zwracają również na nie uwagę sami dziennikarze¹⁶⁰. Proces ten dotyczy zwłaszcza niewielkich firm, których właściciele są przekonani, że reklama na lokalnych stronach WWW dociera do szerszego kręgu odbiorców przy zachowaniu swego miejscowego charakteru. Ponadto portale internetowe kuszą dodatkowymi funkcjami, tj. np. emisją reklam w określonym czasie, co pozwala skuteczniej dotrzeć do grupy docelowej, czy elastycznością formy ogłoszenia.

¹⁵⁷ L. POKRZYCKA: *Kondycja prasy lokalnej w Polsce*. „Infos” 2013, nr 6(143).

¹⁵⁸ Twierdzenie oparte na podstawie wywiadów przeprowadzonych przez Autorkę z dziennikarzami mediów lokalnych Śląska Cieszyńskiego w 2014 roku.

¹⁵⁹ J. DZIERŻYŃSKA-MIELCZAREK: *Prasa lokalna i regionalna w dobie Internetu*. W: *Przemiany mediów...*, s. 32–36.

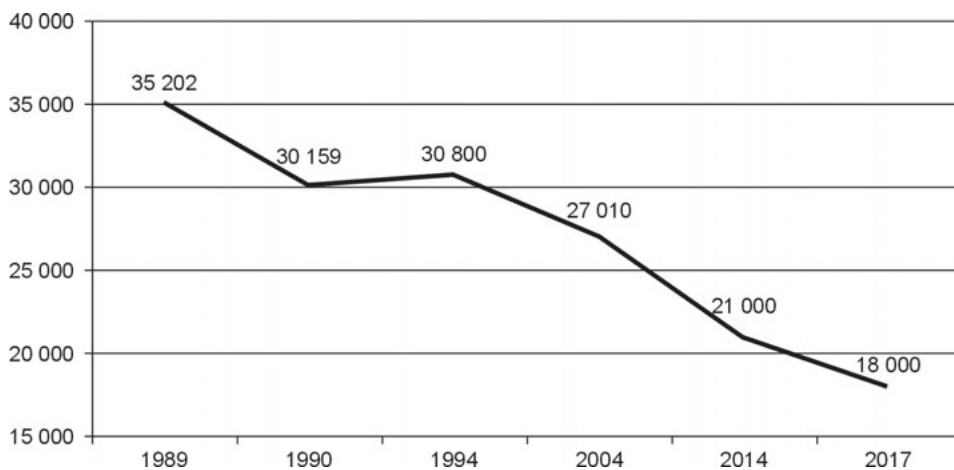
¹⁶⁰ Na podstawie badań własnych – wywiady z dziennikarzami lokalnymi Śląska Cieszyńskiego przeprowadzone w 2014 roku, porównania zawartości na łamach „Głosu Ziemi Cieszyńskiej” (rocznik 2008) oraz numery z 2015 roku; porównania zawartości portali internetowych ox.pl oraz gazetacodzienna.pl.

1.5.3. Rozwój mediów internetowych i związany z tym spadek czytelnictwa prasy

Dominacja internetu w świadomości współczesnego konsumenta informacji skutkuje zaburzonym cyklem naturalnego uzupełniania wolumenu czytelników poprzez kolejne, dojrzewające pokolenia. Kiedyś młodzież, która generalnie nie czytała prasy, po wejściu w fazę dorosłości zaczynała to robić, przejmując m.in. wzorce wyniesione z domu, natomiast dziś dzieje się to zdecydowanie rzadziej¹⁶¹. Dla ok. dwóch trzecich młodych ludzi mieszkających na terenie Śląska Cieszyńskiego to właśnie internet jest miejscem, gdzie regularnie szukają informacji i newsów o regionie¹⁶². Potwierdza to przytaczaną już tezę Filasa¹⁶³, który twierdzi, iż dostrzegalny rozłam międzypokoleniowy będzie ciągle się pogłębiał – młodzi internauci wychowani w sieci nie sięgną po tradycyjne media, tak więc wraz z ich wejściem w dorosłość ich rynek będzie się kurczył.

Spadek poziomu czytelnictwa prasy lokalnej jest jedną z przyczyn systematycznego obniżania ich nakładów. Przykładowo nakład „Głosu Ziemi Cieszyńskiej”, obecnie osiągnął 18 tys. (a więc wcale nie tak mało), w roku 1990 był wyższy o przeszło 14 tys. egzemplarzy. Tylko przez ostatnie trzy lata spadł o 3 tys. (zob. wykres 2).

Wykres 2. Nakład „Głosu Ziemi Cieszyńskiej” w latach 1989–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://sbc.org.pl/dlibra/publication?id=38273&tab=3> [dostęp: 13.04.2015]; <http://prasa.nazwa.pl/kb/wp-content/uploads/2018/01/prezentacja.pdf> [dostęp: 20.06.2018].

¹⁶¹ A. GRUCHOT: *Sytuacja ekonomiczna prasy lokalnej w kontekście jej przeobrażeń i perspektyw rozwoju (1989–2006)*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 160.

¹⁶² Na podstawie ankietowych badań własnych prowadzonych w powiecie cieszyńskim w roku 2014, w których brali udział młodzi ludzie (przedział wiekowy 15–24 lata; N = 400).

¹⁶³ R. FILAS: *Korzystanie z mediów a czytelnictwo prasy (i odbiór innych mediów)*. W: *Polskie doświadczenia w kształtowaniu...*, s. 251–252.

Również pozostałe periodyki borykają się z nieustannym obniżaniem się poziomu nakładów. Zmianę wymuszają sami internauci, którzy – przyzwyczajeni do newsów z sieci – coraz rzadziej sięgają po pisma drukowane. Jednak podkreślić należy, że prasa lokalna na tle innych grup typologicznych nie wypada najgorzej; medioznawcy zwracają uwagę, że jej nakłady i sprzedaż nie spadają tak drastycznie, jak ma to miejsce w przypadku tytułów ogólnopolskich czy nawet regionalnych¹⁶⁴. W przypadku Śląska Cieszyńskiego zaś, niektóre tytuły samorządowe na przestrzeni ostatnich kilku lat wręcz podwyższyły swój nakład¹⁶⁵.

1.5.4. Duopol własności na rynku lokalnej prasy prywatnej

Dla rynku Śląska Cieszyńskiego charakterystyczny jest swoisty duopol własności prywatnych periodyków Śląska Cieszyńskiego. Wydawnictwo Prasa Beskidzka posiada cztery tytuły regionalne: prócz omawianego „Głosu Ziemi Cieszyńskiej” (ukazującego się od 1955 roku) wydaje w Bielsku-Białej tygodnik publicystyczno-informacyjny „Kronika Beskidzka” (który ukazuje się od 1956 roku), na terenie powiatów suskiego i wadowickiego – „Małopolską Kronikę Beskidzką” (ukazującą się od 2010 roku) oraz działającą na terenie powiatu żywieckiego „Żywiecką Kronikę Beskidzką” (na rynku od 2017 roku). W ostatnich latach Wydawnictwo rozwija się także na innych płaszczyznach – w 2012 roku uruchomiło regionalny serwis internetowy beskidzka24.pl. Drugim podmiotem jest Wydawnictwo Prasa Lokalna będące właścicielem lokalnych dwutygodników: „Nowej Formacji” (ukazuje się od 1989/1990), „Gazety Czechowickiej” (ukazującej się od 2002 roku) oraz „Czasu Skoczowa” (który ukazywał się w latach 2008–2017). Wydawnictwo Prasa Beskidzka stale rozbudowuje swoją ofertę i wchodzi na nowe rynki wydawnicze. Natomiast Wydawnictwo Prasa Lokalna, głównie ze względu na kwestie finansowe, na przestrzeni ostatnich lat zrezygnowało z jednego swego tytułu, koncentrując się na pozostałych dwóch, bardziej dochodowych.

Poza periodykami omawianych wydawnictw, dodatkiem lokalnym do „Dziennika Zachodniego” (właściciel: koncern wydawniczy Polskapresse) oraz bezpłatnym miesięcznikiem reklamowym i społeczno-kulturowym „Tramwajem Cieszyńskim” na rynku Śląska Cieszyńskiego nie ukazuje się żaden inny, samodzielny tytuł. Jak już podkreślano, w przeciągu ostatniego ćwierćwiecza odnotowano sporo inicjatyw wydawniczych, jednak w dłuższej perspektywie żadnemu tytułowi nie udało się osiągnąć ekonomicznej stabilizacji pozwalającej na długoterminową egzystencję na rynku wydawniczym. Nowym inicjatywom

¹⁶⁴ P. PIOTROWICZ: *Prasa lokalna jeszcze pożyje*. W: *Media lokalne i regionalne – nierozwiązane problemy...*

¹⁶⁵ Tytuły z: Dębowca, Jaworzna oraz Skoczowa. Porównanie nakładów z lat 2014 i 2017. Badania własne Autorki.

prasowym trudno jest konkurować o czytelnika i reklamodawców z wydawnictwami posiadającymi ugruntowaną pozycję, kilka tytułów prasowych, solidne zaplecze dziennikarskie oraz preferencyjne stawki reklam. Może to prowadzić do potencjalnie niebezpiecznej sytuacji, w której lokalny rynek zostanie zdominowany przez dwie grupy – silne tytuły samorządowe oraz periodyki dwóch omawianych wydawnictw.

ROZDZIAŁ 2

Społeczność lokalna

2.1. Społeczność lokalna – rozważania teoretyczne

2.1.1. Pojęcie i cechy społeczności lokalnej

Stwierdzenie, iż żadne medium nie może działać w próżni, wydaje się być zbyt trywialne, by je przywoływać, jednak w dwójnasób zyskuje ono na znaczeniu w odniesieniu do mediów lokalnych, tworzonych z myślą o mocno sprofilowanych odbiorcach, o ich gustach i potrzebach komunikacyjnych. Naturalnym odbiorcą mediów lokalnych są członkowie danej społeczności lokalnej, w której media funkcjonują. Jednak pojęcie społeczności lokalnej jest niejednoznaczne, stąd też występująca w literaturze przedmiotu mnogość propozycji definicyjnych. Problematyka ta została dość szczegółowo opracowana w literaturze przedmiotu¹, niemniej jednak, chcąc określić specyfikę pojęcia „społeczność lokalna”, Autorka przytoczy niektóre z tych poglądów, pozwalające dokonać pewnych ustaleń w omawianym zakresie.

Początkowo badacze (głównie socjologowie²), próbując przedstawić opis społeczności lokalnej, stosowali analogie organicystyczne, jak choćby Amos H. Hawley, który twierdził, że jest ona podobna do organizmu ludzkiego w tym, że podobnie jak on stanowi całość warunkujących ją części. Społeczność lokalna jest więc według niego „bardziej lub mniej samowystarczalną całością, mającą w sobie zasady – podstawy procesu swego życia, ona ma także swój wzrost, swoją naturalną historię ze ściśle określonymi stadiami: młodości, dojrzałości i starości. Jest to więc całość różna od sumy swych części, posiadająca siły, potencjalne

¹ Można wymienić m.in.: J. TUROWSKI: *Społeczność lokalna*. „Studia Socjologiczne” 1977, nr 3; *Społeczności lokalne. Szkice socjologiczne*. Red. J. WÓDZ. Katowice 1986; *Społeczności lokalne. Teraźniejszość i przyszłość*. Red. B. JAŁOWIECKI, K.Z. SOWA, P. DUTKIEWICZ. Warszawa 1989; *Problemy rozwoju lokalnego*. Red. P. DUTKIEWICZ, G. GORZELAK. Warszawa 1988; J. TUROWSKI: *Socjologia. Wielkie struktury społeczne*. Lublin 1999; *Społeczności lokalne w perspektywie integracji europejskiej: studia i materiały*. Red. R.B. WOŹNIAK. Koszalin 2000; B. JAŁOWIECKI, M.S. SZCZEPAŃSKI, G. GORZELAK: *Rozwój lokalny i regionalny w perspektywie socjologicznej*. Tychy 2007; P. STAROSTA: *Społeczność lokalna*. W: *Encyklopedia socjologii*. Red. Z. BOKSZAŃSKI, A. KOJDER. T. 4. Warszawa 2002; W. ŁUKOWSKI: *Społeczne tworzenie ojczyzn. Studium tożsamości mieszkańców Mazur*. Warszawa 2002; *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*. Red. J. KURCZEWSKA. Warszawa 2004; *Państwo, samorząd i społeczności lokalne. Piotr Buczkowski in memoriam*. Red. K. BONDYRA, M.S. SZCZEPAŃSKI, P. ŚLIWA. Poznań 2005; *Społeczność lokalna. Kultura, edukacja*. Red. J. KOSOWSKA-RATAJ. Opole 2005; *Tożsamość lokalna, regionalna, transgraniczna na pograniczu polsko-czeskim*. Red. D. BERLIŃSKA, M. KORZENIOWSKI. Opole 2007; *Społeczności lokalne i regionalne – metamorfozy tożsamości zbiorowych: księga jubileuszowa dedykowana Profesor Ewie Jurczyńskiej-McCluskey*. Red. M.S. SZCZEPAŃSKI, J. WRÓBLEWSKA-JACHNA. Bielsko-Biała 2009.

² Społeczność lokalna (*local community*) jest pojęciem stanowiącym zainteresowanie wielu dziedzin nauki, jednak szczególnie miejsce zajmuje w socjologii, gdzie jest przedmiotem badań socjologii miasta i socjologii wsi. Ze względu na wielkość struktur badanego przedmiotu problematyka społeczności lokalnych ujmowana jest przez mezosocjologię.

możliwości, ale tkwiące nie w wyłącznie jednej ze swych części. Jeśli nie jest to organizm, to jest to co najmniej superorganizm [...]”³. W definicjach tego typu częstokroć wyróżniany jest naturalny charakter społeczności lokalnych, jako bytu samowystarczalnego, wyodrębnionego spośród innych. Dodatkowo podkreślany jest całościowy, totalny charakter społeczności oraz jej wyjątkowość (cecha „jedyności” każdej społeczności lokalnej).

Niezwykle istotna jest także rola, jaką w opisach społeczności lokalnej przypisuje się znaczeniu obszaru, przestrzeni, terytorium, jako istotnych elementów konstytuujących jej kształtowanie się. Do grupy badaczy podkreślających determinujący charakter środowiska przestrzennego można zaliczyć Jessie Bernard, według której termin *community*⁴, rozumiany jako „lokalność”, „terytorialność”, odnosi się do ludności zamieszkującej wspólne terytorium i związanej zbieżnymi interesami. Ważne jest, by w analizie społeczności lokalnej brać pod uwagę oba aspekty – przestrzenny oraz społeczno-psychologiczny⁵. Na znaczenie terytorium zwraca uwagę również Leo F. Schnore, który twierdził, że w samym terminie „społeczność lokalna” zawarte jest odniesienie do zidentyfikowanego terytorium, ponadto pojęcie to nie może być stosowane w przypadku zbiorowości ludzkich, takich jak instytucje, zakłady czy też grupy zawodowe⁶.

Równocześnie w literaturze socjologicznej pojawiły się definicje, opisujące społeczność lokalną w wymiarze systemu społecznego, funkcji oraz struktury. Do ostatniego terminu odwołał się Talcott Parsons, według którego społeczność lokalna stanowi aspekt struktury systemu społecznego odnoszący się do terytorialnej lokalizacji ludności⁷. Z kolei Don Martindale pisząc, że „społeczności lokalne są formami obejmującymi całość życia mieszkańców, kształtującymi system odpowiednich grup i instytucji, umożliwiających jej członkom zaspokojenie potrzeb. Umożliwiają one ludziom rozwiązywanie podstawowych problemów w ich życiu: utrzymanie egzystencji, socjalizacji, kontroli społecznej, zapewnienia bezpieczeństwa i ładu [...]”⁸, wyraźnie podkreślał praktyczny wymiar roli, jaką spełniają społeczności lokalne.

Max M. Weber wskazywał zaś na istotę systemów interakcji zachodzących między członkami społeczności lokalnej. Autor pisał, że „społeczność lokalna jest zwykle ujmowana jako grupa o wielu interesach (*a multi-interest-group*), w pew-

³ A.H. HAWLEY: *Human Ecology: A Theory of Community Structure*. New York 1950, s. 50, cyt. za: J. TUROWSKI: *Socjologia. Wielkie...*, s. 213.

⁴ *Community* (ang.) – społeczność, zbiorowość.

⁵ J. BERNARD: *American Community Behavior*. T. 4. New York 1962, s. 3, 35, cyt. za: J. TUROWSKI: *Socjologia. Wielkie...*, s. 213.

⁶ L.F. SCHNORE: *Community*. W: *Sociology – An Introduction*. Red. N.J. SMELSEN: New York 1967, s. 95, cyt. za: J. TUROWSKI: *Socjologia. Wielkie...*, s. 213–214.

⁷ T. PARSONS: *The Principal Structures of Community*. W: *Community*. Red. C.J. FRIEDRICH. New York 1959, s. 250.

⁸ D. MARTINDALE: *Social Life and Cultural Change*. Princenton 1962, s. 44, cyt. za: J. TUROWSKI: *Socjologia. Wielkie...*, s. 215.

nym stopniu heterogeniczna, której jedność pochodzi z wzajemnej zależności, jakie zachodzą między grupami dążącymi do realizacji różnych specjalnych interesów, ale działającymi na pewnym wspólnym obszarze”⁹.

Wśród innych wyznaczników konkretyzujących pojęcie społeczności lokalnej Anna Karwińska zwróciła uwagę na trwałość, jaką wykazują społeczności lokalne. Według niej można je zdefiniować jako „całości zespolone wspólnotą terytorium, tworzące całości kulturowe. Charakteryzują się one takimi cechami jak: dominujący typ gospodarski, wzory konsumpcji, style życia i typ ładu społecznego. Dodatkowo taka zbiorowość odznacza się znaczną trwałością, nawet w warunkach nasilenia procesów ruchliwości społecznej, unifikującego wpływ procesów urbanizacyjnych, globalizacji, upowszechniania się kultury masowej w skali świata”¹⁰.

Emocjonalne przywiązanie (*community sentiment*) członków danej społeczności stanowi kolejny ważny element konstytuujący społeczność lokalną. Mamy z nim do czynienia w przypadku postaw ludzi jako członków danej społeczności lub gdy mowa jest o poczuciu przynależności, gdy podkreślamy występowanie pewnego poczucia solidarności i wspólnego celowego działania występującego w każdej społeczności lokalnej. Własnością społeczności lokalnej jest to, że z powodzeniem może ona obejmować całe życie jednostki oraz że mogą w niej być obecne wszelkie typy stosunków międzyludzkich. Czyli społeczność lokalna to „poczucie przywiązania [...], tj. poczucie przynależenia i określanie się pewnego zbioru ludzi jako »my«”¹¹. Natomiast Stanisław Michalczyk podkreśla, że w przypadku społeczności lokalnych charakterystyczna jest również swoista społeczno-kulturowa odrębność, która powstaje na skutek istnienia różnorodnych więzi powstających na gruncie podobieństwa sytuacji, która skłania z kolei do wspólnych działań, wypracowywania swoistych norm oraz określania celów i wartości¹².

Próby uogólnienia i pogodzenia wszystkich pojęć społeczności lokalnych są niezwykle trudne, gdyż mimo zabiegów mających na celu uszeregowanie i wypracowanie jednej wspólnej definicji, nadal istnieje szeroki margines niezgodności, ponadto wiele elementów nie zostało uwzględnionych. W połowie lat pięćdziesiątych XX wieku starania w zakresie uporządkowania wszystkich występujących w znacznej liczbie definicji społeczności lokalnej podjął George A. Hillery, poddając analizie dziewięćdziesiąt cztery pojawiające się w literaturze

⁹ M.M. WEBER: *Towards a Definition of the Local Community*. W: *Modern Sociology*. Red. E.P. WORSLEY, Harmondsworth 1978, s. 301, cyt. za: J. TUROWSKI: *Socjologia. Wielkie...*, s. 215.

¹⁰ A. KARWIŃSKA: *Poziom mezospołeczny*. W: *Odkrywanie socjologii: podręcznik dla ekonomistów*. Red. EADEM. Warszawa 2007, s. 118.

¹¹ R.M. MACIVER, C.H. PAGE: *Society*. London 1961, s. 291, cyt. za: J. TUROWSKI: *Socjologia. Wielkie...*, s. 216.

¹² S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie komunikowania. Współczesne tendencje i uwarunkowania rozwojowe*. Katowice 2000, s. 23.

odrębne definicje omawianego pojęcia. Spośród nich większość wymieniała trzy elementy konstytuujące społeczność lokalną. Były to:

- wyodrębnione terytorium;
- interakcje społeczne;
- wspólne więzi łączące mieszkańców¹³.

O społeczności lokalnej mówi się jako o „strukturze społeczno-przestrzennej”, którą tworzą „ludzie pozostający wobec siebie w społecznych interakcjach i zależnościach w obrębie danego obszaru i posiadający jakiś wspólny interes lub poczucie grupowej i przestrzennej tożsamości jako elementy wspólnych więzi”¹⁴. Zatem podstawą społeczności lokalnej będzie bliskość terytorialna, pisze Wojciech Modzelewski, która sprawia, że mieszkańcy mają dzięki temu pewne wspólne sprawy i interesy oraz nawiązują się między nimi bliższe stosunki i więzi w trakcie bezpośrednich kontaktów. Pojawia się krąg spraw i problemów wspólnych, interesujących mieszkańców danego niewielkiego terytorium z racji zamieszkiwania na nim¹⁵.

Równocześnie można stwierdzić, że terytorium zamieszkiwane przez społeczność lokalną stanowi główny obszar, na którym członkowie tej zbiorowości rozwijają swoją codzienną aktywność życiową i społeczną, skutkiem czego człowiek jest umiejscowiony zarówno w przestrzeni społeczno-geograficznej, jak i kulturowej. Przestrzeń owa stanowi jednocześnie swego rodzaju podstawę wyjaśniania zjawisk, tendencji i procesów zachodzących w społeczności lokalnej¹⁶.

Społeczności lokalne często bywają opisywane przez pryzmat zachodzących w nich interakcji; pojęcie to odnosi się do natury współdziałania między ludźmi i bliskich relacji między nimi. Można je opisać jako podstawowe, nieformalne, łączące ludzi ponad to, co jest konieczne. Georg Simmel pisał, że „wszystkie te powiązania między jedną jednostką a drugą, chwilowe bądź trwałe, świadome bądź nieświadome, błahe lub znaczące, [...] wiążą nas nieustannie ze sobą wzajemem. Odnajdujemy tu wzajemne oddziaływania elementów, które są przyczyną trwałości i elastyczności, kolorytu i wartości wyrazistego, a zarazem zagadkowego życia społeczeństwa [...]”¹⁷.

Wewnętrzne interakcje w społeczności lokalnej, zachodzące zawsze i nieustannie, sprzyjają wytworzeniu się charakterystycznej więzi społecznej, która jest istotną właściwością społeczności lokalnej. Trwały system więzi spajających jej członków w dużej mierze opiera się na wspólnocie norm, tradycji, posiadaniu

¹³ G.A. HILLERY: *Definitions of Community: Areas of Agreement*. „Rural Sociology” 1955, nr 20, s. 111–124.

¹⁴ P. STAROSTA: *Poza metropolią. Wiejskie i małomiasteczkowe zbiorowości lokalne a wzory porządku makrospołecznego*. Łódź 1995, s. 31; por. *Społeczeństwo w procesie zmian. Zarys socjologii ogólnej*. Red. R. DYONIZIAK, K. IWANICKA, A. KARWIŃSKA et al. Kraków 1997, s. 63–64.

¹⁵ W. MODZELEWSKI: *Wprowadzenie do socjologii*. Katowice 1999, s. 69.

¹⁶ R. KOWALCZYK: *O mediach lokalnych, regionie i regionalizmie*. Poznań 2015, s. 11.

¹⁷ G. SIMMEL: *Socjologia*. Warszawa 1975, s. 12.

wspólnych wartości i wspólnych przekonań. Zbiorowe przeżycia i doświadczenia stwarzają przy tym poczucie pewnej jedności psychicznej i świadomość odrębności od innych zbiorowości¹⁸. Więzy społeczne spełniają ważne funkcje, m.in. identyfikacyjną, integracyjną, kontrolną, socjalizacyjną czy strukturotwórczą¹⁹. Ogólnie więź, która łączy członków danej społeczności lokalnej, można określić jako „zorganizowany system stosunków, instytucji, środków kontroli społecznej, skupiający jednostki, podgrupy i inne elementy składowe zbiorowości w całość zdolną do trwania i rozwoju”²⁰.

Również na gruncie polskiej nauki wypracowano wiele zespołów kryteriów, którymi powinna się charakteryzować społeczność lokalna. Warto w tym miejscu przytoczyć te autorstwa Ryszarda Kowalczyka, który twierdzi, że na definicję omawianego pojęcia składają się zasadniczo trzy elementy:

- zbiorowość terytorialna, która w wyniku zespołowej działalności ludzi tworzy charakterystyczną społeczność lokalną;
 - specyficzne więzi istniejące między członkami miejscowej wspólnoty, które odróżniają ją od innych wspólnot terytorialnych;
 - organizacje i instytucje lokalne, zapewniające jej minimalny poziom zorganizowania życia zbiorowego i integracji oraz zaspokajania potrzeb społecznych²¹.
- Atrybutami tak ujmowanej społeczności lokalnej będą m.in. znaczna samoświadomość wspólnoty interesów oraz odrębności terytorialnej, a także wysoki poziom organizacji wewnętrznej.

Typologicznego zdefiniowania wspólnoty lokalnej po raz pierwszy dokonał Platon, który zgłębiał zagadnienie greckiego *polis*, będącego pierwowzorem i ideałem wspólnoty lokalnej. Szacował on, iż *polis* powinien liczyć ok. pięciu tysięcy mieszkańców²². „Społeczność taka daje szanse bezpośrednim relacjom i utrzymywaniu kontaktów twarzą w twarz. Powyżej tej liczby wzrasta anonimowość i słabnie kontrola społeczna. [...]”²³. Tak więc „społeczności lokalne cechuje ograniczona liczba aktorów, a zachodzące między nimi relacje mają charakter bezpośredni (*face to face relations*). Tych nielicznych aktorów sceny lokalnej łączy pewna wspólnota celów i środków wynikająca ze wspólnoty życia codziennego”²⁴. Tak pojmowana społeczność lokalna mobilizuje do zachowań prospołecznych i wyzwala potencjał rozwojowy. Warto również zwrócić uwagę

¹⁸ G. ODOJ: *Tożsamość kulturowa społeczności małomiasteczkowej*. Katowice 2007, s. 28.

¹⁹ R. KOWALCZYK: *O mediach lokalnych, regionie...*, s. 11–12.

²⁰ J. LUTYŃSKI: *Monografia terenowa i badania społeczno-kulturalnych przeobrażeń w Polsce współczesnej*. „Przegląd Socjologiczny” 1961, T. 15, nr 2, s. 44.

²¹ R. KOWALCZYK: *O mediach lokalnych, regionie...*, s. 14.

²² Więcej zob. J. SZACKI: *Historia myśli socjologicznej*. Warszawa 1983, s. 45; A.K. PIASECKI: *Samorząd terytorialny i wspólnoty lokalne*. Warszawa 2009.

²³ M.S. SZCZEPAŃSKI, A. ŚLIZ: *Między miejscem i przestrzenią. Tożsamość lokalna – tożsamość regionalna: próba oglądu socjologicznego*. W: *Tożsamość lokalna, regionalna, transgraniczna...*, s. 18.

²⁴ P. KRYCZKA: *Teoria i rzeczywistość społeczności osiedlowej w wielkim mieście*. „Studia Socjologiczne” 1977, nr 3(66), s. 139.

na to, iż „historię społeczności lokalnej budują [...] ważne i doniosłe wydarzenia, lokalni bohaterowie oraz wielkie postaci, które do tej społeczności dotarły intencjonalnie bądź przypadkiem. Mamy tutaj do czynienia z długim trwaniem takiej społeczności i nawarstwianiem się faktów, mitów, zbiorowych wyobrażeń i przekonań, obyczajów, zwyczajów, losów jednostkowych i rodzinnych”²⁵.

Trzeba jednak pamiętać, że zachodzące zmiany cywilizacyjne na nowo określiły elementy konstytuujące społeczność lokalną i jej cechy charakterystyczne. Współczesna społeczność lokalna to w sensie formalno-prawnym upodmiotowiona zbiorowość o określonej tożsamości, zamieszkująca niewielkie terytorium, które najczęściej jest rezultatem podziału administracyjnego kraju, uwzględniającego historyczne uwarunkowania i miejscowe tradycje²⁶.

Badania empiryczne prowadzone na szczeblu lokalnym dały podstawę do formułowania hipotez i koncepcji próbujących wyjaśnić przemiany zachodzące w lokalnych społecznościach, które z kolei stanowią podwaliny do prognozowania ich następstw. Literatura przedmiotu najczęściej odnosi się do trzech hipotez:

1. Hipoteza zaniku społeczności lokalnych zakłada, że typowa dla społeczeństw przemysłowych specjalizacja i instrumentalizacja czynności ludzkich oraz utrata przez terytorium wartości integrujących doprowadzi z czasem do zaniku tego rodzaju wspólnot (społeczności lokalnych).
2. Hipoteza transformacji wychodzi z przekonania, że społeczności lokalne ulegną zmianie. Podkreśla się głównie przemiany terytorialne w kierunku zawężania do sfery sąsiedzkiej oraz odwrotne reakcje odśrodkowe polegające na poszerzaniu granic wspólnot lokalnych. Opinie socjologów są podzielone: część uważa, że lokalna solidarność przetrwa w tradycyjnej formie, inni są przekonani, że ulegnie ona daleko idącej transformacji.
3. Hipoteza uwolnienia od podłoża terytorialnego zakłada swoistego rodzaju oderwanie się wspólnoty od terytorium. Ludność wchodzi w bardziej wyspecjalizowane układy personalne, dzięki którym staje się częścią nowej wspólnoty²⁷.

Społeczność lokalna jest rozpatrywana nie tylko w tradycyjnym znaczeniu, jako wspólnota, twór zamknięty, wystarczający jednostce do funkcjonowania, ale także jako część ogólnonarodowego systemu kulturalnego zbiorowości terytorialnej o pewnym unormowanym charakterze stosunków społecznych i pewnym

²⁵ M.S. SZCZEPAŃSKI, A. ŚLIZ: *Między miejscem i przestrzenią. Tożsamość lokalna – tożsamość regionalna: próba oglądu socjologicznego*. W: *Tożsamość lokalna, regionalna, transgraniczna...*, s. 19.

²⁶ Więcej zob. A. PIEKARA: *Decentralizacja i samorządność społeczności lokalnych a lokalna jakość życia*. „Samorząd Terytorialny” 1995, nr 5, s. 63, za: R. KOWALCZYK: *O mediach lokalnych, regionie...*, s. 14.

²⁷ A. LUTRZYKOWSKI, M. LEGIĘDŹ-GAŁUSZKA: „Wspólnota samorządowa” czy „społeczność lokalna” (regionalna)? Spór nie tylko semantyczny. W: *Samorząd terytorialny w Polsce i Europie (doświadczenia i nowe wyzwania)*. Red. J. MARSZAŁEK-KAWA, A. LUTRZYKOWSKI. Toruń 2008, s. 31–32.

zakresie więzi społecznej. Członkowie zbiorowości mogą mieć różne lub bardzo podobne poglądy, styl życia, kulturę, perspektywy życiowe, sposoby spędzania czasu wolnego²⁸. Więż lokalna daje jednostce poczucie akceptacji społecznej i jedności, środowisko lokalne zaś oznacza poszukiwanie i odczuwanie więzi z innymi mieszkańcami²⁹. Karol Jakubowicz podkreśla, że mediom lokalnym przypada rola napędzania „spirali interakcji” – zaangażowania i aktywnego uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej, „by istotnie stali się częścią swego środowiska i z niego czerpali swą tożsamość oraz mieli czynny udział w kształtowaniu warunków swojego życia”³⁰.

Medioznawcy, próbując zdefiniować i przybliżyć pojęcie społeczności lokalnej, nieco odmiennie rozmieszczają akcenty. Opisują ją głównie przez pryzmat mediów lokalnych, działających w konkretnym środowisku społecznym. Przykładem takiego określania społeczności lokalnych jest definicja wypracowana przez Michalczyka, który twierdzi, iż „media lokalne są przeznaczone dla jednej, mniej lub bardziej zwartej społeczności lokalnej, żyjącej na względnie niewielkim obszarze, a pozostającej w więzi społecznej opartej na wspólnych tradycjach miejscowych, rodzajach zajęć, źródłach utrzymania, a nawet swoistych przyzwyczajeniach prasowo-czytelniczych. Życie wewnętrzne tych społeczności ma w sobie sporo specyficznych treści tradycyjnych, socjalnych i kulturalnych, wzmacniających ich więź oraz wewnętrzną komunikację społeczną. Tak więc media, które są przeznaczone i adresowane do tych społeczności, Józef Mądry proponuje nazywać »mediami lokalnymi«”³¹.

Gierula dodaje, iż podmiotem tak pojmowanych mediów miejscowych jest społeczność lokalna „nie tylko [...] jako całość, ale też jej poszczególne części, które składają się na jej społeczną stratyfikację w różnych wymiarach. Mogą się one kształtować i być wydzielane na podstawie zainteresowań, potrzeb profesjonalno-zawodowych, przekonań, przynależności, polityczno-ideowo-organizacyjnej czy też terytorialnej. W zależności od wielkości i typu aktywności społeczności lokalnej tworzy się tym samym w jej ramach mniej lub bardziej rozwinięta lokalna sieć komunikacyjna o różnych zakresach i poziomach funkcjonowania”³². Zatem niekiedy społeczność lokalną traktuje się jako konglomerat mniejszych społeczności (subspołeczności). Mogą to być

²⁸ S. NOWAKOWSKI: *Społeczność lokalna a zagadnienie upowszechnienia kultury*. „Przegląd Socjologiczny” 1957 T. 11, s. 274.

²⁹ A. ROGUSKA: *Mass media lokalne w umacnianiu kulturowej tożsamości regionalnej*. W: *Uniwersalizm i tradycja w kulturze. Wybrane aspekty*. Cz. 1. Red. M. DANIELAK-CHOMAC, A. ROGUSKA. Siedlce 2008, s. 53.

³⁰ K. JAKUBOWICZ: *Decentralizacja: jeden z kierunków ewolucji radia i telewizji w krajach rozwiniętych*. „Aktualności Radiowo-Telewizyjne” 1984, nr 10, s. 72.

³¹ S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 78.

³² M. GIERULA: *Znaczenie mediów lokalnych w życiu społeczności lokalnych*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007, s. 109–110.

np. społeczności danych dzielnic czy osiedli w dużych miastach. W rezultacie powstaje mniejszy, wyraźnie wyodrębniony z otaczającej społeczności konglomerat społeczny. W ten sposób mieszkańcy szerszej terytorialnie jednostki administracyjnej (np. województwa) nie tworzą jednej społeczności lokalnej, lecz wiele społeczności i subspołeczności³³.

W ujęciu teoretycznym dyskusyjne wydaje się zdefiniowanie nie tylko pojęcia społeczności lokalnej, ale również samej lokalności. Według Bogusławy Dobek-Ostrowskiej błędne jest założenie, że każda gmina jest lokalna. Autorka proponuje podzielenie ich na lokalne i nielocalne, argumentując, iż gminą może być zarówno niewielka wieś, jak i duża aglomeracja miejska, a wewnętrzne procesy komunikacyjne są w nich skrajnie różne. W przypadku gminy wiejskiej przeważać będą kontakty interpersonalne i grupowe, natomiast w dużych ośrodkach miejskich kontakty na linii władza–obywatel oraz obywatel–obywatel są w znacznym stopniu zapośredniczone przez media masowe, kontakty interpersonalne zaś nie odgrywają tak istotnej roli. „W sferze lokalnej jako środowisku bezpośredniego poznania i działania kanały interpersonalne nie przestały odgrywać istotnej roli w tworzeniu rzeczywistości społecznej. Ich waga każe je traktować jak kanały komunikowania politycznego, niezależnie od tego, czy mają swoje źródła w procesach komunikowania masowego, czy nie. Tu obywatele mają najbliższą styczność z działaniami społecznymi, jest to miejsce ich aktywności kulturalnej i politycznej, z właściwą dla tego środowiska przestrzenią reklamową i rynkową. Lokalna jest tu nie tylko sfera administracyjna, ale również (przede wszystkim) społeczno-kulturalna. Każda jednostka jest nośnikiem pewnych cech i wspólnych społecznych wartości, kreowanych przez procesy komunikacyjne w ich najbliższym środowisku”³⁴. Podobnie lokalność w dziedzinie medioznawstwa rozumie Walter J. Schütz, który twierdzi, że „termin lokalność jawi się w komunikowaniu jako abstrakcyjny, jeśli w jego definiowaniu wraz z rezultatami pracy dziennikarza nie uwzględnia się bezpośredniej bliskości odbiorcy, a więc najbliższej rzeczywistości, z którą jest on związany poprzez miejsce zamieszkania, miejsce pracy, gdzie spędza wolne chwile i z którym czuje on szczególnie bliską więź poprzez wspólne z innymi doświadczenie, kontakty itd.”³⁵.

Tak ujmowana lokalność determinuje rozumienie mediów lokalnych jako środków komunikacji masowej przeznaczonych dla bardzo małych społeczności

³³ R. KOWALCZYK: *O mediach lokalnych, regionie...*, s. 15; M.S. SZCZEPAŃSKI: *Przestrzeń i miejsce zbiorowości lokalnej. Szkice z socjologii życia codziennego*. W: *Społeczności lokalne. Teraz-niejszość...*, s. 178–205.

³⁴ B. DOBEK-OSTROWSKA: *Lokalne media masowe i komunikowanie polityczne w demokratyzujących się systemach politycznych*. W: *Media lokalne w świecie wolności i ograniczeń*. Red. I. BORKOWSKI, A. WOŹNY. Wrocław 2003, s. 181.

³⁵ W.J. SCHÜTZ: *Lokalpresse Und Journalistik. Internationale Konferenz am Lehrstuhl für Journalistik der Schlesischen Universität*. „Publizistik” 1989, nr 1–2, s. 181, cyt. za: M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000. Typologia i społeczne funkcjonowanie*. Katowice 2005, s. 31.

(zatem spełnione byłoby założenie, iż w społecznościach lokalnych zachodzą kontakty interpersonalne jej członków). Natomiast zasięg oddziaływania mediów lokalnych (skierowanych do konkretnej społeczności lokalnej, tak więc niejako definiujących swym zasięgiem rozmiar terytorium zajmowanego przez daną społeczność lokalną) według OBP UJ nie przekracza jednego województwa lub jednej diecezji³⁶. Aczkolwiek trzeba wziąć pod uwagę, iż stosuje się jeszcze rozróżnienie na prasę³⁷ lokalną:

- I stopnia (zasięg jest równy jednemu „staremu” województwu³⁸, a dziś mniejszy niż jedno województwo, lecz równy przynajmniej powiatowi);
- II stopnia (zasięg mniejszy niż jedno „stare” województwo, współcześnie zasięg mniejszy niż jeden powiat)³⁹.

Także w tym przypadku terytorium, jakie zamieszkiwać miałyby potencjalna społeczność lokalna, wahałoby się między gminą a terenem obecnego województwa bądź diecezji. Przy czym, jak już wspomniano, gminą może być zarazem niewielka wieś, jak i pokaźna aglomeracja miejska⁴⁰. Jest to istotna różnica, w wypadku większego terytorium bowiem (np. duża gmina miejska) nie mogłoby zostać spełnione założenie o bezpośredniości kontaktów ludności, występowałyby także w wysokim stopniu anonimowość relacji oraz osłabieniu uległaby kontrola społeczna. Także z socjologicznego punktu widzenia zbiorowość taka nie spełniałaby kryteriów społeczności lokalnej.

Konkludując, trudno wnioskować o wielkości terytorium zajmowanego przez społeczność lokalną na podstawie zasięgu rozpowszechniania medium lokalnego, tworzonego dla danej społeczności. Istnieje zbyt duża nieścisłość w definiowaniu pojęcia zasięgu medium lokalnego, zwłaszcza jeżeli weźmie się pod uwagę nowe technologie i dostępność mediów w internecie. Można zatem mniemać, iż medioznawcy, pisząc o społeczności lokalnej, nie mają na myśli klasycznego socjologicznego sposobu pojmowania tego zjawiska, które jest w niektórych punktach sprzeczne z tworzonymi przez nich definicjami. Niejednokrotnie anali-

³⁶ W. CHORĄZKI: *Obraz niezależnej prasy lokalnej w Polsce w I połowie 1994 roku*. Kraków 1994, s. 9.

³⁷ Mowa tutaj o zasięgu oddziaływania prasy jako najstarszego i najpowszechniej występującego medium lokalnego. Dodatkowym powodem, dla którego skupiono się na zasięgu prasy, jest to, iż jeżeli chodzi o pozostałe media lokalne (tj. radio, telewizję), to ze względu na ich specyfikę, trudniej jest precyzyjnie ustalić zasięg ich oddziaływania. Poza tym w przypadku lokalnych mediów internetowych w ogóle nie można ustalić jego zasięgu przestrzennego, gdyż internet jest medium o potencjalnie globalnym zasięgu.

³⁸ Obszary województw obowiązujące w latach 1975–1998.

³⁹ W. CHORĄZKI: *Polskie media lokalne i sublokalne 1989–1999*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1999, nr 1–2, s. 61.

⁴⁰ Największą gminą miejską (bez miast na prawach powiatów) pod względem liczby ludności w Polsce jest Inowrocław (75 517 mieszkańców – stan na 31.12.2012), gminą wiejską zaś – Chełmiec (26 370 mieszkańców – stan na 31.03.2011).

zowana przez nich społeczność lokalna może być w rzeczywistości społecznością regionalną⁴¹.

Jednakże ze względu na medioznawczy charakter niniejszej publikacji, a także by uniknąć nieporozumień terminologicznych, założono, że odbiorcą omawianych mediów lokalnych i mikroregionalnych jest społeczność lokalna, pamiętając przy tym, iż niekoniecznie ma ona wszystkie cechy, jakimi w socjologicznym ujęciu społeczność lokalna powinna się charakteryzować.

2.1.2. Społeczności wirtualne (dopełnienie społeczności istniejących w świecie realnym)

Pojawienie się i upowszechnienie nowych narzędzi komunikowania, takich jak internet, telewizja cyfrowa czy telefonia komórkowa, spowodowało zniesienie ograniczeń czasu i przestrzeni w procesach komunikacyjnych. Nowe media (szczególnie zaś internet) pozwoliły na wykreowanie całkowicie nowych interakcji oraz nowych społeczności, nazwanych przez Howarda Rheingolda społecznościami wirtualnymi. Definiował je jako „grupy ludzi, którzy mogą, lub nie, spotykać się twarzą w twarz, i którzy wymieniają słowa oraz idee za pośrednictwem klawiatury”⁴².

Charakterystyczne dla internetu (głównie za sprawą Web 2.0⁴³) jest to, iż jego użytkownicy są czynni, mogą w łatwy sposób wybierać treści docierającego do nich przekazu, ponadto są w stanie bez większych trudności kreować własne komunikaty oraz nawiązywać kontakty z innymi użytkownikami i wymieniać z nimi informacje. Internet ewoluował z medium, czy też sposobu porozumiewania się, w społeczność użytkowników. „Celem twórców Web 2.0 jest to, żeby sieć WWW dawała użytkownikom jak największą możliwość interakcji i integracji [...]. Środek ciężkości stron WWW zostaje przesunięty w kierunku użytkownika. Autorzy przygotowują serwis, ale jądrem jego funkcjonowania są

⁴¹ Walter J. Schütz pojęcie „region” definiuje jako: „obszar sumujący kilka lub nawet wiele obszarów lokalnych”. Zob. W.J. SCHÜTZ: *Lokalpresse Und Journalistik...*, s. 181, cyt. za: M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 31. Tak więc społeczność regionalna, w przeciwieństwie do społeczności lokalnych, będzie się charakteryzować niewystępowaniem, bądź występowaniem w mniejszym stopniu, kontaktów interpersonalnych (co wynika z większej przestrzeni, jaka definiuje region). Pozostałe kryteria, m.in. istnienie więzi między mieszkańcami, pozostają bez zmian, powodując jednocześnie wykształcanie się regionalnej tożsamości mieszkańców danej społeczności.

⁴² K. DOKTOROWICZ: *Społeczności wirtualne – cyberprzestrzeń w poszukiwaniu utraconych więzi*. W: *Społeczeństwo informacyjne – wizja czy rzeczywistość?*. T. 1. Red. L.H. HABER. Kraków 2004, s. 60.

⁴³ Web 2.0 – etap ewolucji sieci internetowej, w którym znajdujemy się obecnie. Idea Web 2.0 opiera się na czterech głównych zasadach: dzieleniu się informacjami, interoperacyjności, projektowaniu zorientowanym na użytkownika, współpracy.

użytkownicy, którzy dostarczają zawartości (np. zdjęcia, pliki wideo, linki do ciekawych stron internetowych itp.) oraz tworzą społeczność użytkowników, która zaczyna ze sobą współpracować i żyć »własnym życiem«⁴⁴. Zatem charakterystyczną cechą jest wysoki poziom interakcji między członkami społeczności, przejawiającej się m.in. w możliwości budowania sieci kontaktów (czyli tworzeniu listy znajomych, z którymi można się komunikować bezpośrednio), zapraszania znajomych, wysyłania prywatnych wiadomości między użytkownikami, a także w sprawniejszym przepływie informacji, który odbywa się najczęściej bezpośrednio za pomocą forów i grup dyskusyjnych. Społeczności wirtualne zaspokajają naturalne potrzeby współpracy z innymi ludźmi, a także wymiany doświadczeń, informacji czy zainteresowań. Umożliwiają skuteczną realizację celów rozrywkowych i zawodowych.

Społeczności wirtualne charakteryzują się kilkoma podstawowymi cechami, które są nieosiągalne dla komunikacji w tradycyjnie pojmowanych społecznościach w świecie realnym. Mowa o:

- Aprzestrzenności – tradycyjnie pojmowane społeczności są definiowane przez pryzmat miejsc, terytorium (np. wieś, miasto, osiedle). Natomiast ich wirtualne odpowiedniki nie są przestrzenne, a interakcje wirtualne nie są ograniczone geograficznie czy terytorialnie, co wynika z samej istoty internetu. Z tego też powodu niektórzy socjologowie zastanawiali się, czy społeczności wirtualne (bez charakterystycznych dla tradycyjnie pojmowanych społeczności kontaktów interpersonalnych) można w ogóle pojmować jako społeczność. Jednak wraz z postępującym rozwojem nowych mediów i internetu w społeczeństwach informacyjnych można zaobserwować, iż społeczności wirtualne po prostu zmieniają akcenty znaczeń. Słabną wyznaczniki czasu i przestrzeni, a wzrasta poczucie wspólnoty i jedności. Tak więc społeczności wirtualne stanowią nowe formy społeczności, funkcjonujące w przestrzeni społecznej, w której jej członkowie spotykają się „twarzą w twarz”. Jednak pojęcie zarówno spotkania, jak i twarzy należałoby w tym wypadku na nowo zdefiniować. „Wirtualne społeczności są punktem przejściowym zbierającym wspólne przekonania i doświadczenia łączące ludzi fizycznie oddalonych [...]”⁴⁵.
- Asynchroniczności – w przeciwieństwie do komunikacji w społecznościach w świecie realnym (w której do zaistnienia sytuacji komunikacyjnej wymagane jest, by uczestnicy komunikacji byli w tym samym miejscu), w społecznościach wirtualnych komunikacja nie musi mieć miejsca w czasie rzeczywistym (z wyjątkiem rozmów na czacie), uwzględnia ona pewne opóźnienie.
- Acielesności – w przypadku społeczności wirtualnych najczęściej używanym narzędziem do komunikacji jest tekst. Na drugi plan schodzą elementy

⁴⁴ Web 2.0, https://pl.wikipedia.org/wiki/Web_2.0 [dostęp: 10.03.2016].

⁴⁵ S. JONES: *Cybersociety. Revisiting Computer-Mediated Communication and Community*. London 1995, s. 19.

komunikacji niewerbalnej, tj. mimika, intonacja głosu czy gestykulacja, które w świecie realnym są nieodzowną częścią komunikacji interpersonalnej. Aczkolwiek społeczności wirtualne prócz samego tekstu przekazują emocje za pomocą tzw. emotikonów – specjalnych znaków graficznych mających wyrażać określoną emocję (np. :-) oznacza uśmiech, zadowolenie).

- Astygmatyczności – o ile w świecie realnym cechy takie jak płeć, rasa czy fizyczny wygląd okazują się być niezwykle istotne, to w świecie wirtualnym nie są one tak ważne. Dzieje się tak głównie dlatego, że społeczności wirtualne oparte są przede wszystkim na tekście, a tym samym wolne są od stygmatyzacji.
- Anonimowości – wszystkie wymienione cechy składają się na to, iż interakcje w społeczności wirtualnej mogą mieć charakter anonimowy⁴⁶.

„Cechą charakterystyczną tych nowych społeczności jest [także – M.K.-G.] płynność związków między społecznością a jednostką. W społeczności wirtualnej każdy jej uczestnik może bardzo szybko stać się jednostką aktywną, przywódczą czy destrukcyjną. Brak hierarchii i wyznaczonych ról społecznych, pozorna lub rzeczywista anonimowość, brak kontroli formalnych bądź tradycyjnych reguł sprawia, iż zarówno uczestnictwo, jak i wyjście ze społeczności wirtualnej nie pociągają za sobą żadnych społecznych skutków dla jej członka. [...] Łatwość uczestnictwa w społeczności wirtualnej i łatwość jej opuszczenia powoduje, iż między członkami społeczności więzi mogą być równie silne, co kruche. Wywołują silne emocje i silne poczucie wspólnoty w idei, sprawie czy interesie. [...] Społeczności wirtualne pozwalają na afirmację tożsamości wspólnot [...]”⁴⁷.

Jako dodatkową różnicę między społecznościami w świecie realnym i wirtualnym można wskazać na intencjonalność członkostwa. W społecznościach w świecie fizycznym jest ono częstokroć niezamierzone. Jednostka może stać się częścią społeczności ze względu np. na miejsce zamieszkania czy pracy. W przypadku zaś społeczności wirtualnej członkostwo zazwyczaj jest zamierzone, ponieważ ludzie podejmują decyzję, czy chcą być jej członkami. Jednym z istotniejszych podobieństw łączących społeczności w świecie fizycznym i wirtualnym jest istnienie więzi, które umożliwiają zaistnienie społecznego poparcia, a także poczucia przynależności i solidarności⁴⁸. Zarówno w wirtualnych, jak i fizycznie istniejących społecznościach jednostki zasadniczo działają bardzo podobnie; niezależnie od płaszczyzny funkcjonowania natura ludzka się nie zmienia. Ludzie w wirtualnych społecznościach używają słów na ekranie, aby wymieniać przyjemności i kłócić się, angażować w dyskurs intelektualny, prowadzić

⁴⁶ M. SMITH: *Voices from the Well: The Logic of the Virtual Common*. Los Angeles 1992, za: M. SZPUNAR: *Społeczności wirtualne jako nowy typ społeczności*. „Studia Socjologiczne” 2004, nr 2(173), s. 107–108.

⁴⁷ K. DOKTOROWICZ: *Społeczności wirtualne – cyberprzestrzeń w poszukiwaniu utraconych więzi*. W: *Społeczeństwo informacyjne...*, s. 62–63.

⁴⁸ M. SZPUNAR: *Społeczności wirtualne jako...*, s. 109.

interesy, wymieniać wiedzę, dzielić wspólne emocje, robić plany, plotkować, toczyć spory, zakochiwać się, znajdować i tracić przyjaciół, grać w gry, uprawiać czcze rozmowy⁴⁹. Według Rheingolda w społecznościach internetowych dzieje się wszystko to, co dzieje się, gdy dochodzi do spotkania różnych osobowości i interakcji pomiędzy nimi; jedyną zasadniczą różnicą między społecznościami w internecie i poza nim jest brak cielesności tych pierwszych – nie można więc nikogo pocałować czy uderzyć, niemniej, pomimo tych ograniczeń, wiele może się wydarzyć i wiele się wydarza między ludźmi w społecznościach internetowych.

Tabela 1. Porównanie społeczności istniejących w świecie realnym (fizycznym) i społeczności wirtualnych

Typy	Społeczności realne	Społeczności wirtualne
	różne rodzaje identyfikacji	zazwyczaj oparte na zainteresowaniach
Komunikacja	komunikacja <i>face-to-face</i> ; możliwa komunikacja na długie dystanse, np. poprzez telefon	brak komunikacji <i>face-to-face</i> ; zastępuje ją komunikacja wirtualna np. MUDy, czat, e-mail
Charakterystyka/ atrybuty	– bariery geograficzne i czasowe – komunikacja typu jeden-do-jednego lub jeden-do-wielu	– brak geograficznych/czasowych barier (synchroniczność) – możliwa komunikacja jeden-do-wielu – oparcie o tekst
Profile użytkowników	zależy od definiowania społeczności	zwykle lepiej sytuowani finansowo, lepiej wyedukowani, mający stały dostęp do internetu
Rozmiar	zazwyczaj małe	małe/duże
Czas informacji	zwykle długi limitowany przez odległość i przestrzeń	zwykle szybki

Źródło: M. SZPUNAR: *Społeczności wirtualne jako społeczności – próba ujęcia socjologicznego*. W: *Jednostka – grupa – cybersieć. Psychologiczne, społeczno-kulturowe i edukacyjne aspekty społeczeństwa informacyjnego*. Red. M. RADOCHOŃSKI, B. PRZYWARA. Rzeszów 2004, s. 157–184.

„Wielu badaczy pozostaje jednak krytycznych wobec wiary H. Rheingolda, że Internet i wirtualne społeczności pozwolą na odnalezienie i przywrócenie wartości tradycyjnym społecznościom zagubionym w świecie globalnych struktur i indywidualizmu. Tworzeniu się wirtualnych społeczności towarzyszą bowiem negatywne zjawiska, tj. np. fragmentaryzacja, usztywnianie różnic społecznych

⁴⁹ “Virtual community is a community that is as real and as much a mixed bag as any physical community – one where people talk, argue, seek information, organize politically, fall in love, and dupe others”. Zob. H. RHEINGOLD: *The Virtual Community. Homesteading on the Electronic Frontier*. New York 1994, s. 3.

czy powstawanie społeczności niszowych opartych na ideach nietolerancji”⁵⁰. Porównanie obu typów społeczności z uwzględnieniem charakterystycznych komponentów przedstawiono w tabeli 1.

Według Manuela Castellsa „aby zrozumieć nowe formy interakcji społecznych w epoce Internetu, trzeba na nowo zdefiniować pojęcie społeczności lokalnej, umniejszyć rolę jej składnika kulturowego, podkreślić jej funkcję wsparcia jednostek i rodzin oraz oddzielić jej istnienie od jednego rodzaju materialnego podłoża. Stąd użyteczna w tym względzie jest robocza definicja podana przez Barry’ego Wellmana: »Społeczności są sieciami więzi międzyludzkich, które są źródłem życia towarzyskiego, wsparcia, informacji, poczucia przynależności i tożsamości społecznej«. [...] najistotniejsze w tej definicji jest przesunięcie organizacyjnego wsparcia interakcji społecznych ze społeczności lokalnej do sieci”⁵¹.

Autor twierdzi, że w społecznościach wirtualnych zachodzi transformacja życia towarzyskiego polegająca na tym, iż zastępują one społeczności lokalne w kreowaniu głównej formy związków społecznych. Społeczności wirtualne są odmienne od fizycznych, aczkolwiek nie oznacza to, iż są mniej skuteczne w budowaniu więzi oraz mobilizowaniu ludzi. W rezultacie „wspólnoty wirtualne nie muszą być przeciwstawne wspólnotom fizycznym [także lokalnym – M.K.-G.]: są one odmiennymi formami wspólnoty, cechującymi się specyficznymi regułami i dynamiką, które wchodzi w interakcje z innymi postaciami wspólnoty”⁵². Tak więc funkcjonują one równoległe do wspólnot w świecie fizycznym.

W dzisiejszej rzeczywistości, w której istnieją i rozwijają się społeczeństwa informacyjne, mamy do czynienia ze stosowaniem nowych technologii informacyjno-komunikacyjnych niemal we wszystkich dziedzinach życia. Konwergencja nowych mediów, telewizja cyfrowa i telefonia komórkowa stworzyły nowe narzędzia komunikowania, znosząc tradycyjne ograniczenia czasu i przestrzeni. Wpływają one na to, iż członkowie tradycyjnych wspólnot, wyposażeni w owe nowoczesne narzędzia komunikowania, wchodzi w nowe relacje społeczne. Społeczności lokalne nie potrzebują internetu do wewnętrznej komunikacji, niemniej sieć pomaga w intensyfikacji nowych form interakcji i przewyższeniu naturalnych barier, np. między miejscem zamieszkania a miejscem pracy. Dodatkowo rozwój internetu może wzmacniać lokalność, jako że wiele witryn internetowych dotyczy bezpośrednio problematyki lokalnej. Część medioznawców twierdzi wręcz, że „Internet jest spoiwem procesów lokalnych”⁵³.

⁵⁰ K. DOKTOROWICZ: *Społeczności wirtualne – cyberprzestrzeń w poszukiwaniu utraconych więzi*. W: *Społeczeństwo informacyjne...*, s. 60–61.

⁵¹ M. CASTELLS: *Galaktyka Internetu*. Poznań 2003, s. 147.

⁵² IDEM: *Społeczeństwo sieci*. Warszawa 2007, s. 363.

⁵³ Wywiad z prof. dr. hab. Stanisławem Michalczykiem: *Rozmowa miesiąca. Media na szóstkę*. „Gazeta Uniwersytecka Uniwersytetu Śląskiego” 2005, nr 7(127), <http://gu.us.edu.pl/node/225821> [dostęp: 26.08.2012].

Media masowe od początku swego istnienia wywierały istotny wpływ na otaczające je struktury społeczne, a także m.in. na procesy demokratyzacji, kulturę czy edukację. Niemniej jednak wraz z upowszechnieniem się nowych mediów w procesie komunikowania masowego doszło do ważkich zmian; proces komunikowania uwolniony został od rygorów czasu i przestrzeni. Internet otworzył nowe pola współistnienia między społecznościami a mediami. Zatem, chcąc analizować jakąkolwiek społeczność istniejącą w świecie fizycznym, trzeba obecnie wziąć pod uwagę również jej aspekt wirtualny. Obok społeczności świata realnego istnieją bowiem społeczności wirtualne, które będąc niemniej ważnymi, przenikają się i wpływają na siebie wespół ze społecznościami świata fizycznego.

2.2. Tożsamość lokalna i regionalna

Tożsamość, podobnie jak społeczność lokalna, będąc przedmiotem analiz różnych dyscyplin naukowych⁵⁴, jest definiowana wielorako. Najczęściej jednak określana jest w aspekcie relacji zachodzącej pomiędzy obiektem a nim samym lub obiektem a innymi obiektami⁵⁵. Według *Słownika socjologicznego* tożsamość to „okazywanie innym jednostkom i samemu sobie identyfikacji (utożsamiania się) z jakimiś elementami rzeczywistości społecznej [...]”⁵⁶. Tożsamość jest więc przekonaniem o tym, kim jestem, co robię, myślę, czuję, do czego dążę; bez niej jednostka nie jest w stanie zbudować własnego ja, które by ją definiowało i określało w relacjach z innymi podmiotami. Jednak, jak pisze Zygmunt Bauman⁵⁷: „Tożsamości nie dostaje się w prezencie, ani z wyroku bezapelacyjnego; jest ona czymś co się konstruuje, i co można (przynajmniej w zasadzie) konstruować na różne sposoby, i co nie zaistnieje w ogóle, jeżeli się jej na którymś ze sposobów nie skonstruuje. Tożsamość jest zadaniem do wykonania i zadaniem, przed jakim nie ma ucieczki. Tożsamość zatem nie jest dana człowiekowi, lecz jest niejako konstruowana w toku jego osobniczego i zbiorowego życia, w procesie dynamicznego oddziaływania różnych szeregu czynników o charakterze edukacyjnym, wychowawczym, symbolicznym”⁵⁸.

⁵⁴ Wespół z rozwojem nauk humanistycznych pojęcie tożsamości zostało adaptowane na gruntach nauk takich jak: socjologia, psychologia, pedagogika czy teologia.

⁵⁵ A. KOZŁOWSKA: *Oddziaływanie mass mediów*. Warszawa 2006, s. 147.

⁵⁶ *Słownik socjologiczny*. Red. K. OLECHNICKI, P. ZAŁĘCKI. Toruń 1997, s. 228.

⁵⁷ Z. BAUMAN: *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*. Warszawa 1994, s. 9.

⁵⁸ R. KOWALCZYK: *O mediach lokalnych, regionie...*, s. 210-211.

Również pojęcie „region”⁵⁹ ma charakter interdyscyplinarny. Rezultatem studiów nad problematyką regionu są typologie regionów, wśród których można wyróżnić regiony: geograficzne, polityczne, administracyjne, kulturowe, historyczne, etniczne⁶⁰, a współcześnie typologie te uzupełniane są o takie rodzaje regionów jak: statystyczne, symboliczne, metropolitalne, subregiony, ekoregiony, regiony-sieci, czy euroregiony⁶¹. Z punktu widzenia niniejszej pracy interesująca jest perspektywa socjologiczna, która pojmuje go jako wytworzony (lub konstruowany) w dłuższym okresie i ulokowany w określonej przestrzeni, wyodrębniony układ społeczno-kulturowy oparty na trwałych podstawach (najczęściej tradycji kulturowej, ale także administracyjno-politycznych, ekonomicznych), obejmujących w różnym stopniu powiązania wzajemne jednostki i zbiorowości lokalne, ich kulturę(-y) oraz różne formy wspólnych działań społecznych odniesionych tak do poszczególnych zbiorowości, jak i do ogółu mieszkańców wydzielonego układu, które pozwalają traktować go jako wyodrębnioną całość⁶². Zatem w sensie socjologicznym region jest synonimem zbiorowości, czyli społeczności ludzkiej stanowiącej jeden z typów społeczności terytorialnej. Istotą tej społeczności jest złączenie jej mniej czy więcej rozwiniętym poczuciem odrębności i więzi opartą na emocjonalnym stosunku do zamieszkiwanego terytorium⁶³. Jak twierdzi Marek Jachimowski, tak rozumiany region często jest przedmiotem „badań funkcjonalnych nad środkami komunikowania masowego (prasa, radio, telewizja), które wyjaśniają istotę zjawisk medialnych przez opisywanie ich funkcji”⁶⁴.

Regionalizm zaś pojmowany jest na ogół jako tendencja społeczna, ruch społeczno-kulturowy, który ma na celu zachowanie odrębności poszczególnych regionów kraju oraz pogłębienie, rozwój i prezentację wiedzy o kulturze, gwarze,

⁵⁹ Termin „region” wywodzi się z łacińskiego *regio*, oznaczającego kierunek, linię graniczną, prowincję, okręg. Zob. W. KOPALIŃSKI: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*. Warszawa 2007, s. 487.

⁶⁰ Por. H. SKOROWSKI: *Europa regionu. Regionalizm jako kategoria aksjologiczna*. Warszawa 2006, s. 21–28; E. CHUDZIŃSKI: *Regionalizm. Idea – ludzie – instytucje*. Warszawa 2013, s. 9–12; B. JAŁOWIECKI, M.S. SZCZEPAŃSKI, G. GORZELAK: *Rozwój lokalny i regionalny...*, s. 207–208; J. DAMROSZ: *Region i regionalizm. Studium interdyscyplinarne*. Warszawa 1987, s. 22; J. GRZELA: *Region, regionalizm, regionalizacja – wybrane aspekty teoretyczne*. „Miscellanea Oeconomicae” 2011, nr 1, s. 13–17.

⁶¹ A. GAŚSIOR-NIEMIEC: *Polskie regiony (1999–2009). Studium z perspektywy socjologii pragmatycznej*, s. 21–26, www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/poziom_regionalny/ekspertyzy/Documents/Polskie_regiony_studium_z_perspektywy_socjologii_pragmatycznej_8.pdf [dostęp: 20.06.2013].

⁶² H. SKOROWSKI: *Europa regionu. Regionalizm...*, s. 132.

⁶³ A. KWILECKI: *Teoretyczne i metodologiczne aspekty socjologii regionu*. W: *Opolszczyzna w 35-lecie PRL. Teoretyczne i metodologiczne aspekty regionu*. Opole 1980, za: M. JACHIMOWSKI: *Regiony periodycznej komunikacji medialnej*. Katowice 2006, s. 42–43.

⁶⁴ *Ibidem*, s. 43.

tradycjach i folklorze regionalnym⁶⁵. Opiera się on z reguły na poczuciu tożsamości danych jednostek.

Tożsamość lokalna i *per analogiam* regionalna to poczucie emocjonalnego przywiązania do miejsca zamieszkania, przejawiające się w postawach prospołecznych, patriotyzmie lokalnym oraz gotowości do działań na rzecz społeczności lokalnej. By w pełni zrozumieć złożoność diskutowanego terminu, warto odwołać się do licznych pojęć pokrewnych, konstytuujących tożsamość danego regionu. Mowa tutaj przede wszystkim o tożsamości indywidualnej, zbiorowej (społecznej) oraz kulturowej.

Pierwszy termin na ogół definiuje się jako „zbiór wyobrażeń, sądów i przekonań, które konstruuje on [aktor społeczny – M.K.-G.] wobec samego siebie, a ujmując rzecz jeszcze lapidarniej: jako układ autodefinicji aktora społecznego”⁶⁶. Zdaniem Hieronima Kubiaka⁶⁷ świadomość indywidualna i społeczna są niezbędnymi składnikami definiensu tożsamości, ponieważ tożsamość to świadomość własnego „ja” i związków grupowych. Tożsamość funkcjonuje jednocześnie na dwu poziomach. Pierwszy oznacza jednostkowe „ja”, podmiotową świadomość samego siebie, własnych atrybutów, doświadczeń, poczucia współistnienia z najbliższym otoczeniem, społecznością; drugi przejawia się w makrostrukturalnych powiązaniach, instytucjach o krajowym i globalnym zasięgu.

Globalizacja jest krytykowana za marginalizację różnorodności kulturowej, degradację lokalnych wartości kulturowych. Jednocześnie paradoksalnie globalizacja i kultura masowa uruchomiły i wywołały zapotrzebowanie na lokalne tożsamości⁶⁸. Społeczność lokalna świadoma swych autotelicznych i instrumentalnych wartości stanowi silny komponent tożsamości zbiorowej, umożliwia bowiem dostrzeganie indywidualnych zmian zachodzących w danej społeczności.

Trzeci wymiar – tożsamość kulturowa – jest uznawana za najważniejszą odmianę tożsamości zbiorowej, ujmowanej w „kategoriach »inności«, czy też »swojskości« danej kultury, w stosunku do innych kultur. Przejawiać ma się ona w kulturowo zdefiniowanym sposobie działania, wytworach danej kultury”⁶⁹. Tożsamość kulturową można opisać inaczej jako „względnie trwałą identyfikację pewnej grupy ludzi i pojedynczych jej członków z określonym układem kulturowym, tworzonym przez zespół idei, przekonań, poglądów, z konkretnymi zwyczajami i obyczajami, z danym systemem aksjologicznym i normatywnym. Owa identyfikacja powinna umacniać wewnętrzną jedność grupy i stanowić o jej

⁶⁵ W. CHORAŹKI: *Prasa regionalistyczna w okresie transformacji*. W: *Regionalizm – lokalizm – media*. Red. E. CHUDZIŃSKI. Bochnia–Warszawa 2001, s. 121–122.

⁶⁶ Z. BOKSZAŃSKI: *Tożsamość – interakcja – grupa. Tożsamość jednostki w perspektywie teorii socjologicznej*. Łódź 1989, s. 12.

⁶⁷ H. KUBIAK: *Tożsamość kultury i integracja europejska*. W: *Kultura polska w zintegrowanej Europie – szanse czy zagrożenia?*. Red. R. RYBIŃSKI. Toruń 2003, s. 49–55.

⁶⁸ M. GOLKA: *Cywilizacja. Europa. Globalizacja*. Poznań 1999, s. 154–156.

⁶⁹ *Słownik socjologiczny...*, s. 228.

specyficznie. Tożsamość taka wyraża się w zasadzie: »Jesteśmy tacy jacy jesteśmy, jesteśmy inni, a to że jesteśmy inni, ma stanowić powód do dumy, a nie do zawstydzenia«⁷⁰. Irena Wojnar tożsamość kulturową opisuje wprost jako identyfikację człowieka ze wspólnotą lokalną, regionalną, z charakteryzującymi tę wspólnotę wartościami, jako przyswajanie jej tradycji, obyczajów⁷¹. Tożsamość kulturowa wyraża się również w myśleniu i mówieniu o „małej ojczyźnie”. Działalność człowieka w małej ojczyźnie w różnych sferach (m.in. politycznej, społeczno-gospodarczej i kulturalnej) świadczy również o jego patriotyzmie lokalnym, silnych z nią więzach. „Zachowując całkowicie swoją indywidualność jednostka w społeczności lokalnej nowego typu zbliża się do życia zbiorowości, uczestniczy w jej poczynaniach społecznych, w pewnym stopniu jest za tę zbiorowość odpowiedzialna, poprzez miejscowe sprawy partycypuje na swym odcinku w tworzeniu nowej kultury i nowego społeczeństwa”⁷².

Tak więc przyjąć można, iż tożsamość lokalna i regionalna stanowią szczególny przypadek tożsamości zbiorowej (społecznej) oraz kulturowej. Opierają się one na lokalnej (regionalnej) tradycji, która odnosi się do konkretnego terytorium (regionu) oraz wszelkich wyróżników odróżniających dane miejsce spośród innych (mogą to być m.in. cechy społeczne, kulturowe, gospodarcze czy też topograficzne). Jest zatem tożsamość owa zarówno zbiorową, jak i indywidualną identyfikacją z danym terytorium, miejscem i przestrzenią. Tak pojmowana tożsamość lokalna (regionalna) czasami bywa łączona z tożsamością etniczną i może wyzwalać postawy prospołeczne. Można wymienić tutaj choćby działania zmierzające do podtrzymania regionalnych zwyczajów, dialektu, tradycji, a także te mające na celu szerzenie wiary, tradycyjnie obecnej w regionie. Zdarza się jednak, że działania te przybierają skrajną postać działań o charakterze egocentrycznym, jak np. zbrojnych ruchów regionalnych, dążących do separatyzmu⁷³.

Generalnie można przyjąć, „że tożsamość społeczna powstaje na bazie tożsamości indywidualnej, choć nie jest do nich redukowalna, tożsamość kulturowa jest specyficzną formą tożsamości społecznej, wspartą na rdzeniu kulturowym, a tożsamość regionalna jest odmianą tożsamości społecznej, tworzoną na bazie odwołań do pewnego terytorium (regionu) i jego kluczowych imponderabiliów”⁷⁴.

⁷⁰ M.S. SZCZEPAŃSKI, A. ŚLIZ: *Dylematy regionalnej tożsamości. Przypadek Górnego Śląska*. „Śląsk” 2010, nr 10, s. 15–19; por. B. JAŁOWIECKI, M.S. SZCZEPAŃSKI, G. GORZELAK: *Rozwój lokalny i regionalny...*, s. 212.

⁷¹ I. WOJNAR: *Edukacja i kultura*. „Kultura i Edukacja” 1995, nr 3, s. 49.

⁷² S. NOWAKOWSKI: *Społeczność lokalna a zagadnienie...*, s. 274.

⁷³ M.S. SZCZEPAŃSKI, A. ŚLIZ: *Między miejscem i przestrzenią. Tożsamość lokalna – tożsamość regionalna: próba oglądu socjologicznego*. W: *Tożsamość lokalna, regionalna, transgraniczna...*; M.S. SZCZEPAŃSKI: *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań*. W: *Rozwój – region – społeczeństwo*. Red. G. GORZELAK, M.S. SZCZEPAŃSKI, T. ZARYCKI. Warszawa–Katowice 1999, s. 76.

⁷⁴ B. JAŁOWIECKI, M.S. SZCZEPAŃSKI, G. GORZELAK: *Rozwój lokalny i regionalny...*, s. 213.

Marek S. Szczepański twierdzi, że najistotniejsze są wśród nich odwołania do stopnia indywidualnej identyfikacji z danym regionem. Nie mniej istotne są również takie czynniki jak: zbiorowa świadomość podziału na „my” i „oni”, stałość preferencji politycznych w wyborach różnego szczebla, przypisanie do danego terytorium, świadomość walorów otaczającego środowiska przyrodniczego, odwołanie się do historii i dziejów regionu oraz identyfikacja z jego bohaterami. Identyfikacja z regionem to także kwestie związane z danym wyznaniem, które kształtują lokalną kulturę i tożsamość. Ważne dla trwania tożsamości lokalnej (regionalnej) są również: znajomość i akceptacja specyficznego stroju, gwary, obyczajów, a także poczucie wspólnoty i współzawodnictwo ekonomiczne oraz dominujące w regionie charakterystyczne formy budownictwa⁷⁵.

Na kreowanie tożsamości lokalnej i regionalnej wpływa wiedza, zarówno potoczna, jak i naukowa. Składa się na nią:

- mikroekologia i mezoekologia – wiedza o lokalnym (regionalnym) środowisku przyrodniczym i możliwościach ekorozwoju;
- mikrogeografia i mezogeografia – wiedza o lokalnej (regionalnej) topografii;
- historia regionalna – wiedza o lokalnych (regionalnych) wydarzeniach i lokalnych (regionalnych) bohaterach, lokalnych (regionalnych) strukturach i rozwiązaniach politycznych;
- socjologiczna wiedza o społeczności lokalnej (regionalnej), w tym wiedza o krainach kulturowych, wielokulturowości, o koniecznych przeobrażeniach cywilizacyjnych regionu;
- wiedza o gwarze i jej odmianach, o literaturze regionalnej i lokalnej;
- wiedza o lokalnej kulturze materialnej (urbanistyka, architektura), lokalnej twórczości artystycznej (muzycznej, malarskiej, rzeźbiarskiej) i rzemieślniczej⁷⁶.

2.2.1. Wymiary tożsamości lokalnej i regionalnej

Tożsamość regionalną i lokalną opisywać można wielowymiarowo i wieloaspektowo. Szczepański proponuje przyjęcie jedenastu podstawowych perspektyw⁷⁷:

⁷⁵ M.S. SZCZEPAŃSKI, A. ŚLIZ: *Między miejscem i przestrzenią. Tożsamość lokalna – tożsamość regionalna: próba oglądu socjologicznego*. W: *Tożsamość lokalna, regionalna, transgraniczna...*, s. 24.

⁷⁶ M.S. SZCZEPAŃSKI: *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych*. W: *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby*. Red. A. MATCZAK. Łódź–Ciechanów 1999, s. 8.

⁷⁷ M.S. SZCZEPAŃSKI, A. ŚLIZ: *Dylematy regionalnej...*, s. 25–29; por. M.S. SZCZEPAŃSKI: *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań*. W: *Rozwój...*, s. 75–88; B. JAŁOWIECKI, M.S. SZCZEPAŃSKI, G. GORZELAK: *Rozwój lokalny i regionalny...*, s. 212–216. Inni badacze podają nieco odmienną listę czynników wyróżniających społeczność lokalną: *geograficzno-*

1. Wymiar psychologiczny – indywidualna identyfikacja ze społecznością lokalną, regionem i jego mieszkańcami, z kulturą i tradycjami. Często przejawia się w gotowości do działań na rzecz danej społeczności czy regionu. Nieobecność owej zindywidualizowanej tożsamości regionalnej może się wyrażać w braku wiedzy i samoświadomości w zakresie regionu i jego kultury, tradycji, jak również w postawie izolacji i konstruowaniu zastępczej tożsamości, np. uniwersalistycznej lub pozaregionalnej i ponadregionalnej.
2. Wymiar socjologiczny – funkcjonujący w świadomości zbiorowej podział na: „my” i „oni” oraz towarzyszące mu poczucie odrębności (może, ale nie musi być artykułowane; często przejawia się w sferze politycznej, podczas wyborów samorządowych). Warto podkreślić, iż w „okresie kultury masowej, kiedy zmniejsza się znaczenie innych przejawów kultury tradycyjnej (strój, muzyka, gwara), w niemałym stopniu media stają się źródłem poczucia odrębności regionalnej”⁷⁸.
3. Wymiar ekonomiczny – wspólnota gospodarowania, ekonomia regionalna, kooperacja i konkurencja międzyregionalna w wymiarze ekonomicznym w skali kraju, kontynentu i systemu światowego. Wymiar ekonomiczny nabiera znaczenia zwłaszcza w obliczu wszechobecnej gospodarki rynkowej i transformacji ustrojowej. Częstokroć jest przyczyną rozpadu (rzadziej trwania) elementów tożsamości regionalnej – globalny charakter kooperacji gospodarczej, przepływy kapitałów ludzi, idei i wzorów osłabiają zazwyczaj – choć nie zawsze – utrwalone formy tożsamości oparte na regionalnym rynku i gospodarowaniu.
4. Wymiar politologiczny – względnie trwałe preferencje polityczne charakterystyczne dla mieszkańców danego regionu, wyrażane w wyborach wszystkich szczebli (od samorządowych do prezydenckich czy do Parlamentu Europejskiego). Do wymiaru politologicznego zaliczyć można także instytucjonalną oprawę działań politycznych, historyczne tradycje partii politycznych, ruchów społecznych i innych uczestników walki o władzę oraz swoistą kulturę polityczną będącą cechą charakterystyczną dla każdego regionu, a także poziom uczestnictwa w życiu politycznym, w tym i frekwencje wyborcze, deklarowane zainteresowanie aktorami życia politycznego, publicznymi i zakulisowymi zjawiskami związanymi ze sprawowaniem władzy.

-*topograficzny*, czyli określone terytorium; *kulturowy*, czyli język (np. lokalna gwara), przeszłość historyczna, wspólnota religijna i obyczajowa, wspólne doświadczenia oraz instytucje; *polityczny*, oznaczający instytucje polityczno-administracyjne funkcjonujące na poszczególnych szczeblach podziału administracyjnego kraju; *gospodarczy*, czyli rynek pracy, produkcji, dystrybucji towarów i usług; *medialny*, działający w sposób twórczy i wzmacniający, gdyż komunikacja kreuje indywidualny, symboliczny świat społeczny poprzez integrowanie i komunikacyjne fragmentaryzowanie społeczności. Zob. S. MICHALCZYK: *Media lokalne w budowaniu tożsamości lokalnej. Aspekty teoretyczne*. W: *Prasa lokalna Dolnego Śląska. Teoria, tradycja, współczesność*. Red. J. JAROWIECKI, G. NIEĆ. Wrocław 2007, s. 66.

⁷⁸ M. JACHIMOWSKI: *Regiony periodycznej...*, s. 43.

5. Wymiar historyczny – związek indywidualny (psychologiczny) i zbiorowy (zbiorowe przeżywanie) z dziejami regionu, jego bohaterami i instytucjami historycznymi. Przy opisywaniu i interpretacji owego związku nieodzowne staje się przyjęcie perspektywy długiego trwania. Termin ów (*la longue durée*) do nauk społecznych wprowadził francuski uczyony Fernand P. Braudel, który twierdził, iż zadaniem uczonego nauk społecznych nie może być tylko rejestracja faktów, powinien on raczej opisywać struktury społeczne i instytucje opierające się w znacznym stopniu fluktuacjom historycznym i rzutu-jące na współczesne przeobrażenia. Można przyjąć, iż sformułowany przez Braudela imperatyw metodologiczny stosować należy także w badaniach nad tożsamością regionalną.
6. Wymiar antropologiczny i etnograficzny – wyznacznikami tożsamości regionalnej są w tym przypadku: strój, zwyczaje i obyczaje, świadomość dziedzictwa kulturowego, rozumienie i odczytywanie znaczeń, symboli kultury materialnej oraz jej korelatów. Natomiast w perspektywie socjolingwistycznej i językoznawczej szczególnym elementem kreacji tożsamości regionalnej stają się: język, dialekt, gwara oraz lokalna i regionalna literatura, pisana lub ustna.
7. Wymiar geograficzny – przypisanie do terytorium, a więc do przestrzeni i miejsc. „Miejsce (terytorium), w którym jednostka żyje, ma dla niej znaczenie symboliczne. Wszystko, co się w nim znajduje, odróżnia je od innych, obcych miejsc i terytoriów (m.in. takie czynniki jak: architektura, krajobraz, przyroda, miejscowa gwara itd.). To symboliczne pojmowanie miejsca jest pewnym fenomenem psychologiczno-społecznym, który w stosunku człowieka z tym miejscem włącza czynnik emocjonalny. Wszystko to ma znaczenie w określaniu relacji do miejscowych mediów, które są wyznacznikami identyfikacji jednostki z miejscem [...]”⁷⁹.
8. Wymiar urbanistyczno-architektoniczny – istnienie pewnych szczególnych i dominujących dla obszaru (regionu) form budownictwa i rozwiązań urbanistycznych, układów planistycznych, zwłaszcza w odniesieniu do budownictwa tradycyjnego. Mowa jest rzecz jasna przede wszystkim o tradycyjnych i ludowych formach budownictwa, gdyż nowe i najnowsze zespoły urbanistyczne charakteryzuje albo daleko idąca uniformizacja w skali kraju, bez wyraźnych różnic regionalnych (np. budownictwo wielkopłytkowe), albo też szczególna indywidualizacja, uniemożliwiająca tworzenie typów regionalnych czy nawet lokalnych.
9. Wymiar przyrodniczy (ekologiczny) – świadomość lokalnego ekosystemu, jego parametrów, a co się z tym wiąże – istnienie swoistej symbiozy i przywiązanie do idei ekorozwoju, czyli świadomość rozwoju skorygowanego z warunkami środowiska i jego zasobami, który nie prowadzi do degradacji przyrody.

⁷⁹ S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 8.

10. Wymiar religijny (światopoglądowy) – religijność oraz wspólna obrzędowość i praktyki religijne, a także postawy etyczne ukształtowane w przestrzeni jednego kręgu kulturowo-religijnego oraz tworzenie pewnego wspólnego kręgosłupa moralno-światopoglądowego danej społeczności.
11. Wymiar informatyczny (infrastrukturalny) – otwartość na współczesny, informatyzujący się świat, związana nie tylko ze stopniem nasycenia sieciami komunikacyjnymi (np. sieciami światłowodowymi), ale i z drogami wzmagającymi mobilność przestrzenną ludzi. Zaliczyć tutaj można również poziom dostępności do internetu oraz zakres wykorzystania nowoczesnej techniki i technologii. Wysoki poziom nasycenia infostrukturami wpływa na sprawniejszą komunikację odpowiedzialną za rozwój, która współcześnie sprzyja identyfikacji mieszkańców regionu. Ludzie chętniej utożsamiają się z regionami o wyższym wskaźniku rozwoju.

Ze względu na tematykę niniejszej publikacji zaproponowano, by uwzględnić jeszcze jeden, ważny z punktu widzenia tożsamości społeczności lokalnej i więzi budowanych przez media lokalne, wymiar:

12. Wymiar komunikacyjny – istnienie lokalnego wymiaru komunikowania w postaci m.in. mediów lokalnych, ogłoszeń lokalnych w formie np. miejscowych tablic ogłoszeniowych czy lokalnej sieci informacyjnej (również w wymiarze wirtualnym), zarówno w czasie obecnym, jak i w przeszłości. Także poczucie przywiązania do „swoich” mediów i dziennikarzy, mających znacznie większą możliwość przekazu informacji, a także siłę perswazji i przekonywania. Owo przywiązanie stanowi istotny czynnik identyfikacji jednostki z danym miejscem⁸⁰. Czynnik komunikacyjny działa w sposób twórczy i wzmacniający, gdyż komunikacja kreuje indywidualny, symboliczny świat społeczny poprzez integrowanie i komunikacyjne fragmentaryzowanie społeczności. Jak słusznie zauważa Agnieszka Roguska: „Jednostka w obliczu złożoności współczesnego świata, pozbawiona tradycyjnych punktów odniesienia gubi się w swoich potrzebach, odczuciach. Bywa, że trudno jest żyć w dużych społecznościach, nie umiając funkcjonować w mniejszych – mieście, powiecie, regionie. Mass media, również te lokalne, mają dużą siłę sprawczą – mogą niszczyć lub umacniać poczucie tożsamości lokalnej, chociażby poprzez dobór i sposób prezentacji treści oraz jakość przekazu. Ukazywanie specyfiki, kolorytu danego regionu, jego unikatowości przez media lokalne sprawia, że zyskują one jeszcze bardziej na wartości”⁸¹.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ A. ROGUSKA: *Mass media lokalne w umacnianiu kulturowej tożsamości regionalnej*. W: *Uniwर्सalizm i tradycja...*, s. 49.

2.3. Społeczność Śląska Cieszyńskiego

2.3.1. Terytorium Śląska Cieszyńskiego

Śląsk Cieszyński jest historyczną krainą leżącą w obrębie Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Czeskiej. Obejmuje swym zasięgiem południowo-wschodnią część ziem śląskich o powierzchni 2 282 km²⁸² (zob. grafika 1). Obecnie teren ten zamieszkuje w przybliżeniu 700 tys. ludności⁸³.

Grafika 1. Położenie Śląska Cieszyńskiego na mapie Polski

Źródło: opracowanie własne.

⁸² H. MRÓZ: *Środowisko geograficzne polskiego Śląska Cieszyńskiego*. W: *Śląsk Cieszyński. Środowisko naturalne. Zarys dziejów. Zarys kultury materialnej i duchowej*. Red. W. SOSNA. Cieszyn 2001, s. 11; Z. GREŃ: *Śląsk Cieszyński. Dziedzictwo językowe*. Warszawa 2000, s. 12; *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*. T. 3. Red. I. PANIC. Cieszyn 2010, s. 246. Dane zostały uzyskane po dodaniu powierzchni terytorium przyznanego w 1920 roku Czechosłowacji (1273 km²) oraz Polsce (1009 km²).

⁸³ Po stronie polskiej zamieszkuje ok. 250 tys. osób, po stronie czeskiej ok. 450 tys.

Obszar obejmuje historyczny zasięg Księstwa Cieszyńskiego, którego powstanie, jako odrębnej jednostki terytorialno-politycznej, było wynikiem procesu podziału dzielnicowego na Śląsku⁸⁴. Począwszy od XV wieku Księstwo poczęło tracić okresowo lub na stałe terytorialną jedność, pomimo tego przez dłuższy czas wśród mieszkańców utrzymywało się wspólne poczucie więzi⁸⁵. Wynikało ono z wielowiekowej stabilności granicy administracyjnej Księstwa Cieszyńskiego.

Historyczne Księstwo Cieszyńskie razem z całym Śląskiem przestało być częścią królestwa polskiego już za czasów Kazimierza Wielkiego. Później razem z koroną czeską dostało się pod wpływ Habsburgów. W połowie XVIII wieku większość Śląska przeszła pod władzę Prus, a przy Austrii został jedynie Śląsk Cieszyński i Opawski. Dopiero po I wojnie światowej część Śląska Cieszyńskiego wróciła do Polski i została przyłączona do autonomicznego województwa śląskiego. Zatem dzieje tej ziemi różnią się od historii nie tylko Polski, ale także pozostałej części Śląska⁸⁶.

Autochtoni sami o sobie mówią, że *są tu stela*, co oznacza „być stąd”. Z tym określeniem wiąże się specyfika kulturowa tej ziemi; nadal istotne są wartości, które należały do etosu Ślązaków cieszyńskich. „To, że nagle dla ludzi zaczęło być bardzo ważne, czy ktoś jest »tu stela« czy nie, było wynikiem napływu obcych, którzy zaczęli wpływać na lokalną politykę, niekoniecznie hołdując wartościom ważnym dla miejscowej ludności. Autochtoni to dostrzegli i zaczęli trochę odmawiać innym prawa do decydowania o życiu lokalnej społeczności. Tak więc rozróżnienie na ludzi »stela« i »nie-stela« zaczęło być używane jako istotny element lokalnej tożsamości”⁸⁷. Ślązacy Cieszyńscy czują się wyraźnie różni od ludzi „z Polski” czy Górnos Ślązaków.

Jak silne jest poczucie tożsamości regionalnej mieszkańców badanego obszaru, może świadczyć choćby wykorzystanie w symbolach heraldycznych nawiązań do emblematów z czasów Księstwa Cieszyńskiego. Współczesny herb powiatu

⁸⁴ J. BAKAŁA: *Śląsk Cieszyński w średniowieczu (do roku 1450)*. W: *Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Red. J. VALENTA. Ostrawa 1992, s. 20.

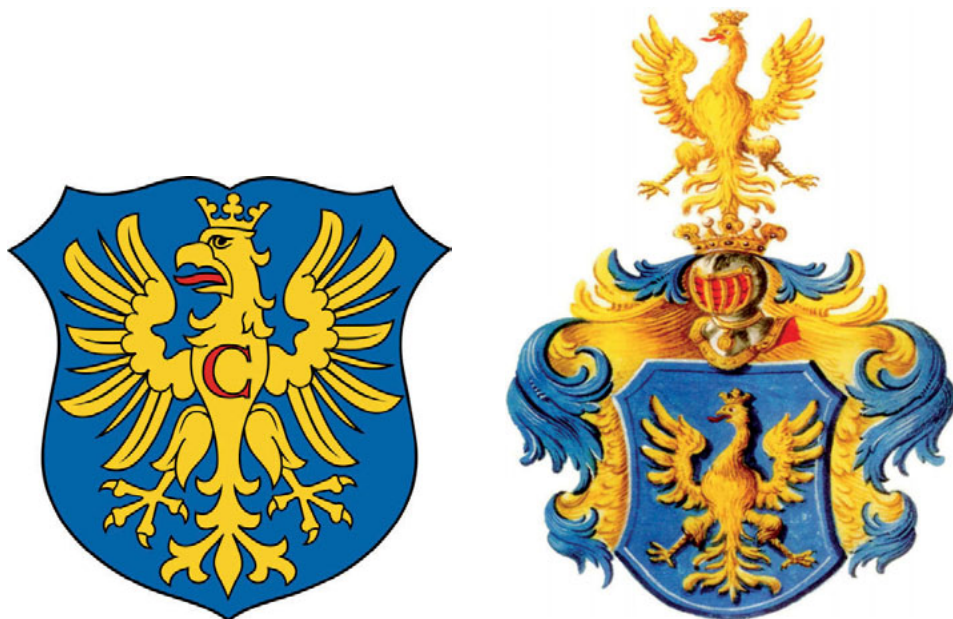
⁸⁵ I. PANIC: *Ziemia Cieszyńska w czasach piastowskich (X–XVII wiek)*. W: *Śląsk Cieszyński. Środowisko...*, s. 121.

⁸⁶ Różnice te uwidaczniają się w kilku zasadniczych kwestiach. Przede wszystkim jest to teren, gdzie hegemonia katolicyzmu nie jest tak odczuwalna. Na Śląsku Cieszyńskim panuje pluralizm wyznaniowy, co z socjologicznego i antropologicznego punktu widzenia jest bardzo ważne np. dla kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego. Ludność zamieszkująca tamte tereny uważa za oczywiste to, że spotykają się tam przedstawiciele wielu wyznań, z którymi trzeba się liczyć i których należy szanować. Kwestia ta uwidacznia się szczególnie w przypadku polityki lokalnej – podmiotów jest wiele, różnią się od siebie nieraz zasadniczo, ale jednocześnie potrafią nawiązać dialog i znaleźć nić porozumienia. Jest to sytuacja dość unikalna. Poza wymienionymi różnicami ważne dla charakterystyki regionu jest również to, iż Śląsk Cieszyński jest mocno zróżnicowanym regionem także pod innymi względami. Są tam i góry (Beskid Śląski) i równiny; przemysł o starych tradycjach, rolnictwo i uzdrowiska.

⁸⁷ *Dr Kubicka-Heller o protestanckim Śląsku Cieszyńskim*. Cz. III, <http://gazetacodzienna.pl/node/91198> [dostęp: 6.08.2012].

cieszyńskiego jest bowiem wzorowany bezpośrednio na znanych przekazach ikonograficznych dynastycznego herbu ostatnich Piastów cieszyńskich, który stał się z czasem herbem Księstwa Cieszyńskiego, jako terytorium znajdującego się we władaniu Piastów (zob. grafika 2).

Grafika 2. Herb powiatu cieszyńskiego oraz herb Księstwa Cieszyńskiego

Źródło: <http://www.powiat.cieszyn.pl/herb-powiatu.htm> [dostęp: 1.08.2012]; <http://www.cieszyn.pl/?p=categoriesShow&iCategory=2437> [dostęp: 1.08.2012].

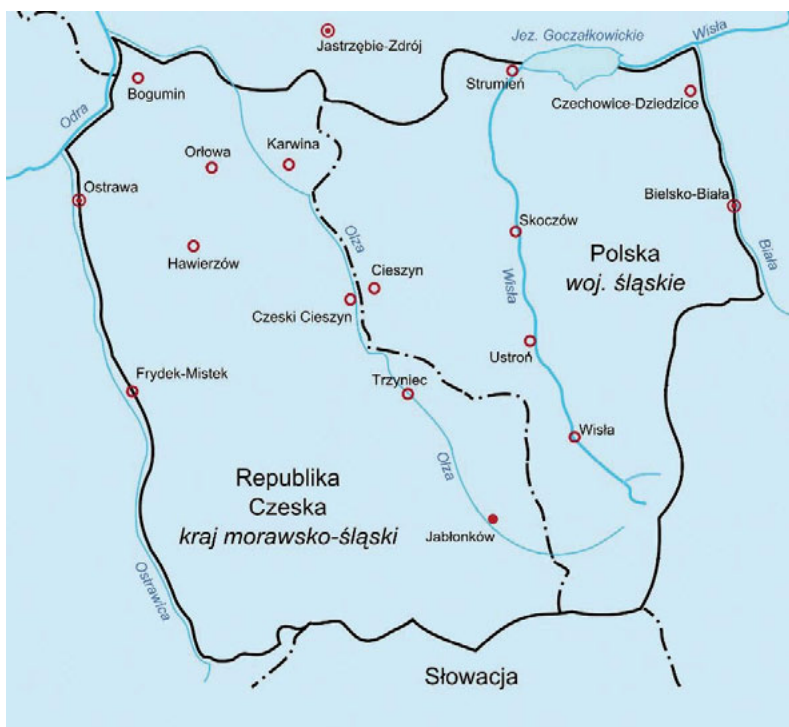
Śląsk Cieszyński, ze względu na swój unikalny charakter, był przedmiotem wielu badań różnych dziedzin nauk (powstały publikacje dotyczące m.in. gwary, struktur wyznaniowych, historii, folkloru itp.). W niniejszej pracy, chcąc przedstawić bogaty krajobraz mediów lokalnych badanego obszaru oraz przeanalizować rolę, jaką pełnią one w życiu społeczności lokalnych, wzięto pod uwagę ziemię Śląska Cieszyńskiego pozostające w granicach Rzeczypospolitej Polskiej.

Granice geograficzne

W skład Śląska Cieszyńskiego wchodzi: zachodnia część Pogórza Śląskiego (zwanego też Pogórzem Śląskim), zachodnia część Beskidu Śląskiego (granica biegnie wzdłuż Wisły i Soły), wschodnia część Beskidu Morawsko-Śląskiego, północna część Bramy Morawskiej oraz południowo-zachodnia część Kotliny Oświęcimskiej. Północna granica tej krainy biegnie wzdłuż Olzy, od ujścia do Odry w pobliżu Bogumina i dalej na wschód wzdłuż granicy polsko-czeskiej na północ od Karwiny; następnie na terytorium Polski wzdłuż północnej granicy

powiatów cieszyńskiego i południowej części pszczyńskiego, a dalej – powiatów bielskiego i pszczyńskiego wzdłuż Wisły aż do ujścia Białej. Od wschodu granicę Śląska Cieszyńskiego wyznacza Biała aż do ujścia Białki, następnie na zachód Białka przez miejscowość Bystra do szczytu góry Klimczok, dalej na południe granica nakłada się na granice powiatów cieszyńskiego i żywieckiego aż do granicy polsko-słowackiej. Na południu granicę Śląska Cieszyńskiego wyznacza granica pomiędzy Czechami i Słowacją aż do źródeł rzeki Ostrawicy; omawiany region kończy się na wschodzie na granicy państwowej pomiędzy Polską i Słowacją w rejonie Koniakowa. Granicę zachodnią wyznacza Ostrawica aż do ujścia do Odry w Ostrawie, a następnie Odra aż do ujścia Olzy w rejonie Bogumina⁸⁸. Podział ten, z zaznaczoną granicą między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Czeską oraz najważniejszymi miejscowościami leżącymi w obrębie Śląska Cieszyńskiego, przedstawia poniższa grafika.

Grafika 3. Granice geograficzne Śląska Cieszyńskiego

Źródło: opracowanie własne.

⁸⁸ A. PIOTROWSKA: *Geografia regionu*. W: *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*. Red. H. KRAS, http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=818&Itemid=117 [dostęp: 6.08.2012].

Przynależność administracyjna

Pod względem administracyjnym współcześnie na obszar Śląska Cieszyńskiego składają się:

- po stronie polskiej: powiat cieszyński, zachodnia część powiatu bielskiego (gminy Jaworze, Jasienica i Czechowice-Dziedzice), zachodnia część miasta Bielsko-Biała; cały obszar znajduje się w granicach województwa śląskiego;
- po stronie czeskiej: powiat karwiński, wschodnia część powiatów frydeckiego oraz ostrawskiego, a także wschodnia część miasta Ostrawa; cały obszar znajduje się w granicach kraju morawsko-śląskiego.

Jak już wspomniano przedmiotem zainteresowania niniejszej pracy są obszary Śląska Cieszyńskiego znajdujące się w granicach Rzeczypospolitej Polskiej, także posługując się terminem „Śląsk Cieszyński” w dalszej części publikacji Autorka będzie miała na myśli właśnie te tereny.

Grafika 4. Podział administracyjny Śląska Cieszyńskiego

Źródło: opracowanie własne.

Powiat cieszyński rozciągający się wzdłuż południowej granicy województwa śląskiego, a zarazem granic Polski, terytorialnie pokrywa się w dużej mierze ze Śląskiem Cieszyńskim. Część badaczy stawia wręcz tezę, iż jest on w rzeczywistości jedyną kulturą spuścizną Śląska Cieszyńskiego, jako że współcześnie Bielska-Białej nie sposób już zaliczyć do ziem typowo śląskich⁸⁹. „Od zakończenia II wojny światowej następowało też dalsze pogłębianie się różnic kulturowych między bielską a cieszyńską częścią Śląska Cieszyńskiego, do czego przyczynił się w znacznej mierze fakt, iż większą część powstałego w 1951 roku jednego organizmu miejskiego Bielska-Białej stanowiła ludność napływowa. Można powiedzieć, że pojęcie »ziemia cieszyńska« w swym kulturowym znaczeniu ograniczyło się głównie do powiatu cieszyńskiego. Po 1 czerwca 1975 roku, w wyniku reformy administracyjnej kraju powiat ten został jednak zlikwidowany, a większą jego część wcielono do nowoutworzonego województwa bielskiego. Gminę Zebrzydowice [jako jedyną z gmin dzisiejszego powiatu cieszyńskiego – M.K.-G.] przyłączono do województwa katowickiego”⁹⁰.

Biorąc pod uwagę przytoczone argumenty, a także własne doświadczenia⁹¹, uznano za nieuzasadnione zaliczanie współcześnie istniejącego miasta Bielska-Białej do terenów Śląska Cieszyńskiego. W konsekwencji wspomniany organizm miejski nie był ujmowany w niniejszych rozważaniach. Zatem przedmiotem rozważań był powiat cieszyński oraz gminy Jaworze, Jasienica i Czechowice-Dziedzice należące do sąsiedniego powiatu bielskiego.

2.3.2. Realizacja wybranych wymiarów tożsamości lokalnej na Śląsku Cieszyńskim

Wymiar antropologiczny, etnograficzny i geograficzny

Śląsk Cieszyński w historycznym obwodzie zajmuje teren o powierzchni 2 282 km²⁹². Specyficzne dla polskiej strony omawianego obszaru jest zróżnicowane ukształtowanie terenu i wynikająca z tego różnorodność charakteru poszczególnych jego części. Na południowym wschodzie wznoszą się Beskidy z zalesionymi stokami, a im dalej na północ, tym teren robi się coraz bardziej płaski, aby w końcu przeobrazić się w krajobraz nizinny obfitujący w liczne akweny wodne ze Zbiornikiem Goczałkowickim na północnej granicy powiatu. Tak więc z „geograficznego punktu widzenia teren Śląska Cieszyńskiego podzielić moż-

⁸⁹ Bielsko-Biała formalnie powstało 1 stycznia 1951 roku z połączenia położonego na Śląsku Cieszyńskim Bielska oraz małopolskiej Białej.

⁹⁰ E. BUŁAWA et al.: *Śląsk Cieszyński. Zarys dziejów*. Cieszyn 1998, s. 121.

⁹¹ Rodzina Autorki mieszka w Wiśle, która leży w granicach Śląska Cieszyńskiego.

⁹² Z. GREŃ: *Śląsk Cieszyński...*, s. 12; *Dzieje Cieszyna od pradziejów...* T. 3, s. 246. Dane zostały uzyskane po dodaniu powierzchni terytorium przyznanego w 1920 roku Czechosłowacji (1273 km²) oraz Polsce (1009 km²).

na na trzy części: nizinną, pagórkowatą i górską. Nizinną część regionu [...] zajmują dorzecza Odry i Wisły oraz sztuczne stawy rybne – liczne zwłaszcza na północno-wschodnim obszarze Śląska Cieszyńskiego, w pobliżu dużego jeziora Goczałkowickiego, sztucznego zbiornika zaporowego na Wiśle. Druga część to Pogórze Beskidzkie i Pogórze Cieszyńskie, gdzie różnice wysokości sięgają nawet 100 m. Poszczególne wzgórza oddzielają głębokie doliny, którymi na północny zachód toczą wody Wisła i Olza oraz ich dopływy. Nad Pogórzem wznosi się Beskid Śląski, tworzący po polskiej stronie dwa rozciągnięte południkowo i rozdzielone doliną Wisły grzbiety górskie – Czantorii i Baraniej Górny⁹³. Z niejednorodności ukształtowania terenu wynika zróżnicowanie kulturowe Śląska Cieszyńskiego. „Ludność zamieszkująca [ten – M.K.-G.] teren [...] dzieli się etnicznie na trzy grupy: góralską, dolańską⁹⁴ i laską⁹⁵. Wiąże się to z podziałem geograficznym regionu na części górską, pagórkowatą oraz nizinną.

Jako że Beskid Śląski w przeszłości porastały gęste lasy utrudniające dostęp, osadnictwo zaczęło się tutaj rozwijać stosunkowo późno. Wśród pierwszych kolonistów można wymienić chłopów pańszczyźnianych, szukających możliwości lepszego życia. Pochodzili oni głównie ze wsi górnośląskich oraz z Żywiecczyny. Ponieważ niżej położone ziemie cieszyńskie były już zagospodarowane, alochtoni postępowali dolinami rzek (głównie Wisły i Odry) w niezasiedlone partie, karząc lasy pod pastwiska i uprawę roli.

Równocześnie łukiem Karpat z południowego wschodu, a więc z Wołoszczyzny, Siedmiogrodu i Rusi, postępowali wołoscy⁹⁶ pasterze, którzy przybywali na te ziemie w poszukiwaniu terenów do wypasu owiec i bydła. W XVI wieku, w końcowym etapie swej wędrówki, dotarli do Beskidu Śląskiego. Przynieśli oni tu swoją kulturę i gospodarkę pasterską, śladem po ich obecności jest zaś nazewnictwo miejscowe, np. Beskid, Kiczera, Kikula, a także nazewnictwo pasterskich naczyń i narzędzi, np. *putyra*, *gielata* w gwarze górali śląskich⁹⁷. Ci ostatni „zamieszkują do dziś tereny od Brennej na północy po Łomnę Górną (Horni Lomna), Mosty (Mosty u Jablunkova) i Jaworzynkę na południu; od masywów Błatniej, Klimczoka i Baraniej Góry na wschodzie po masywy Jaworowego

⁹³ M.M. KOWALSKI: *Śląsk Cieszyński. Po obu stronach Olzy*. Kraków 2004, s. 13.

⁹⁴ Ludność dolańska – mieszkańcy dolin, którzy potocznie zwani byli przez górali „dólanami”. Zob. J. SITKA: „Vlach”, „Lach” i „Góral” (*O grupach etnicznych i regionalnych na Śląsku Cieszyńskim i terenach ościennych*). W: *Pogranicza kulturowe i etniczne w Polsce*. Red. Z. KŁODNICKI, H. RUSEK. Wrocław 2003, s. 43–53; B. BAZIELICH: *Atlas polskich strojów ludowych. Strój cieszyński*. Wrocław 2006, s. 29.

⁹⁵ M.M. KOWALSKI: *Śląsk Cieszyński...*, s. 29.

⁹⁶ Wołosi – zbiorcza nazwa grup etnicznych zamieszkujących pierwotnie Półwysep Bałkański, migrujących wzdłuż łańcucha Karpat do XVI wieku; ludność pasterska spotykana najdalej na zachodzie w Beskidach i na Morawach.

⁹⁷ M.M. KOWALSKI: *Śląsk Cieszyński...*, s. 27; *Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*. Red. J. BAHLCKE, D. GAWRECKI, R. KOWALCZYK. Gliwice 2011, s. 374.

i Kozubowej na zachodzie. Stolicą regionu jest Cieszyn, jednak centrum góralskiego świata stanowi nadal Jabłonków (Jablunkov). Do roli drugiego centrum urosła po stronie polskiej Wisła⁹⁸.

Cennym elementem dziedzictwa kultury ludowej, będącym częścią składową regionalnej tożsamości, jest strój ludowy, który na terenie Śląska Cieszyńskiego występował w kilku odmianach. Mamy więc do czynienia ze strojem górali beskidzkich mieszkających w okolicach Brennej, Wisły, Istebnej, Koniakowa czy Jaworzynki. Posiada on cechy stroju pasterzy wołoskich, którzy osiedlili się na tych terenach w XVI wieku. Na północy regionu, czyli od Strumienia na wschodzie po Ostrawę i Frydek na zachodzie, można było spotkać strój laski, charakteryzujący się prostotą kroju i skromnością materiałów. Był on spokrewniony ze strojem raciborskim. Natomiast w okolicy Cieszyna, Trzyńca, Bielska czy Strumienia występował strój cieszyński (przez niektórych badaczy nazywany wałaskim⁹⁹) cechujący się bogatym zdobnictwem, elegancją oraz charakterystyczną biżuterią (srebrne pasy i napierśniki, komponowane z tarczek i układających się w girlandy łańcuszków)¹⁰⁰. Do pewnego stopnia stroje ludowe były utożsamiane z konkretnym wyznaniem. Jak pisał w 1850 roku Andrzej Cinciała: „Kto strój wałaski [cieszyński – M.K.-G.] nosi jest ewangelikiem, kto zaś laski jest katolikiem”¹⁰¹. Przekonanie takie panowało jeszcze w pierwszej połowie XX wieku, jednak z biegiem lat różnice te straciły na znaczeniu, gdyż w regionie cieszyńskim przeważa współcześnie katolicka ludność polska.

Tożsamość mieszkańców regionu silnie kształtuje również sytuacja pogranicza. „Wzajemne wpływy sąsiadujących ze sobą obszarów mają [...] charakter wielopłaszczyznowy, tak w obszarze kultury (np. religia, literatura, folklor, zjawiska kultury materialnej), jak i w obszarze języka (np. język oficjalny, urzędowy, literacki, ludowy – gwary). Każda z tych płaszczyzn może, w zależności od konkretnych warunków, być mniej lub bardziej wspólna, co oznacza, że rozdział między graniczącymi obszarami może być różny dla różnych płaszczyzn i różnie rozkładać się na pogranicznym terenie, zbliżając lub oddalając od siebie graniczące ze sobą obszary”¹⁰².

Natomiast „najściślejszym wyznacznikiem tożsamości jest na Śląsku Cieszyńskim mówienie »po naszymu«”¹⁰³. Gwary Śląska Cieszyńskiego należą do

⁹⁸ M.M. KOWALSKI: *Śląsk Cieszyński...*, s. 27.

⁹⁹ Nazwa „wałasi cieszyńscy” wywodzi się prawdopodobnie od przezwiska nadanego przez sąsiadów i nie łączy się bezpośrednio z Wałachami rumuńskimi.

¹⁰⁰ B. BAZIELICH: *Atlas polskich strojów...*, s. 15–36; M.M. KOWALSKI: *Śląsk Cieszyński...*, s. 29–31; *Historia Górnego Śląska...*, s. 381.

¹⁰¹ W. IWANEK: *Złotnictwo na Śląsku Cieszyńskim. Próba zarysu*. „Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu” 1973, z. 6, s. 126, 133, cyt. za: B. BAZIELICH: *Atlas polskich strojów...*, s. 15–36; por. M.M. KOWALSKI: *Śląsk Cieszyński...*, s. 21.

¹⁰² Z. GREŃ: *Śląsk Cieszyński...*, s. 21–22.

¹⁰³ R. GLAJCAR, Sz. BRODA: *Wyznaczniki tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego*. W: *Wokół tożsamości regionalnej. Zagłębie Dąbrowskie i jego sąsiedzi*. Red. M. KACZMARCZYK, W. WOJTASIK. Sosnowiec 2008, s. 132.

śląskiego zespołu gwarowego, do jego części południowej, niemazurzącej¹⁰⁴, i za sprawą interakcji z kulturami ościennymi charakteryzują się dużymi wpływami czeskimi, niemieckimi, a także wołoskimi i słowackimi. Gwary te zbliżają przygraniczne tereny i ludność miejscową, ponieważ używane są jednakowo po obu stronach granicy polsko-czeskiej z tym, że na Zaolziu gwara podlega silniejszym wpływom języka czeskiego (obecne są tzw. bohemizmy), po polskiej zaś – literackiej polszczyzny. „Paradoksalnie więc to sfera języka stała się głównym polem dyfuzji kulturowej w regionie. Sferą taką jest także kultura materialna i wymiana gospodarcza. Cechą charakterystyczną Śląska Cieszyńskiego jest ich występowanie łączne. Mimo panowania obcych języków w obiegu oficjalnym, język polski przetrwał w formie gwary ludu”¹⁰⁵. Na terenie Śląska Cieszyńskiego gwara jest w dalszym ciągu żywa, o czym świadczą mogą inicjatywy takie jak np. cykliczny, organizowany w Cieszynie od dwudziestu lat konkurs gwary dla dzieci ze szkół podstawowych¹⁰⁶. Według słów jednego z mieszkańców sub-regionu: „Staramy się pogłębiać wiedzę naszych dzieci o Śląsku Cieszyńskim i przekazywać ją nie tylko jeśli chodzi o samą gwarę, ale również o historię, bo on jest wyjątkowy. Chcemy, aby wiedziały skąd są, wiedziały na czym polega ta wyjątkowość, żeby byli dumni z tego, a gwara jest tego częścią”. I dalej: „Toż to je piękne jak dziecku znajom naszom godke, przeca to som nasi utrzymankowie. Prawiyni po naszymu musimy wyniysć z chałupy”¹⁰⁷.

W gwarach Śląska Cieszyńskiego wydzielić można trzy obszary: na południu, po obu stronach granicy państwowej polsko-czeskiej, rozciąga się obszar gwar jabłonkowskich, z głównym ośrodkiem w Jabłonkowie (po polskiej stronie występujący w tzw. Trójwsi Beskidzkiej – Wiśle, Istebnej, Koniakowie¹⁰⁸), obszar północny współcześnie dzieli się wzdłuż granicy państwowej na (północno-) zachodnio-cieszyński (w granicach Republiki Czeskiej) i (północno-) wschodnio-cieszyński (w Rzeczypospolitej Polskiej w okolicach Cieszyna, Skoczowa, Brennej, aż po Jaworze)¹⁰⁹.

¹⁰⁴ Mazurzenie – wymowa spółgłosek dźwiękowych sz, ż, cz, dż jako przedniojęzykowo-zębowych s, z, c, dz, np. lepsze, przysed, blaske (lepsze, przyszedł, blaszkę). Mazurzenie to istotna cecha dialektalna, dzieląca dialekty polskie na mazurzące i niemazurzące; jedno z dwóch podstawowych kryteriów podziału na dialekty.

¹⁰⁵ R. GLAJCAR, Sz. BRODA: *Wyznaczniki tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego*. W: *Wokół tożsamości regionalnej...*, s. 132.

¹⁰⁶ Inne podobne inicjatywy to np. cykliczny konkurs Gwar Cieszyńskich „Po cieszyńsku, po naszymu, po obu stronach Olzy”, który jest na przemian organizowany po polskiej i czeskiej stronie.

¹⁰⁷ *Oni świetnie mówią cieszyńską gwarą*, <http://gazetacodzienna.pl/artukul/kultura/oni-swietnie-mowia-cieszynsk-gwar> [dostęp: 1.08.2012].

¹⁰⁸ Więcej o gwarze jabłonkowskiej zob. R. WAŁACH: *Górska gwara regionu istebniańskiego*, <http://www.ug.istebna.pl/?p=artykulyShow&iArtykul=199> [dostęp: 3.08.2012].

¹⁰⁹ Z. GREŃ: *Gwara regionu. Śląsk Południowy*, http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=819&Itemid=117 [dostęp: 6.08.2012]. Więcej o gwarze

Z bogatym folklorem Śląska Cieszyńskiego w postaci kultury materialnej i duchowej, m.in. tradycyjnych strojów, wyrobów rękodzieła, sztuki ludowej, swoistych obrzędów i zwyczajów, charakterystycznej architektury czy muzyki, można spotkać się w regionie na co dzień. Specyficzne dla tego terytorium są także liczne festiwale folklorystyczne mające na celu, jak mówią organizatorzy jednej z takich imprez, „prezentację kultury ludowej, by ona nie była tylko zabytkiem, nie tylko echem przeszłości, ale żywą wartością dnia dzisiejszego, źródłem tożsamości”¹¹⁰.

Właśnie owa kultura ludowa, na którą składają się i strój, i gwara, i obyczaje, i wiele innych, różnorodnych czynników, jest istotnym komponentem tożsamości regionalnej *Cieszyniaków*. Posiadają oni silnie zakorzenione poczucie terytorialności, a mimo że w ramach regionu występują różne podgrupy niestanowiące monolitu, autochtoni wykazują się mocnym poczuciem wspólnoty, w ramach której istnieją i funkcjonują. Mówią o sobie, że są *tu stela* (stąd). Takie rozróżnienie na ludzi *stela* i *nie-stela* obecnie jest używane jako istotny element lokalnej tożsamości. „Kategoria gwarowo-semiotyczna »stela« – »nie stela« – [...] jest w skrócie rzecz biorąc synonimem opozycji swój i obcy. Oznacza ona pochodzenie zobowiązujące do kontynuowania tradycyjnych form życia i wartości uznanych w regionie, w przeciwieństwie do kategorii »werbusa« – człowieka napływowego – co kojarzy się najczęściej z przybyłymi do pracy. Określenie »stela« stosuje się także dla podtrzymania wspólnoty Cieszyniaków poza regionem, choć odnosi się do zasiedlenia w ziemi ojców. [...] Jako Cieszyniaczy stwierdzić możemy, że jest to raczej kategoria obiektywnego podziału poprzez kryterium pochodzenia i zasiedlenia, a także uznania i dzielenia wspólnoty ekspresji wartości regionalnych o wartości opisowej, bez takiej sankcji wartościującej jak np. Hanys – Polok albo Hanys – Gorol i towarzyszącej waloryzacji emocjonalnej. Jednak jest to również wyraz emocjonalnego traktowania i wartościowania, które zawsze towarzyszy opozycji swój i obcy. Kategoria ta (»stela«) świadczy o dużym poczuciu więzi i ekskluzywizmie mieszkańców regionu, aby sobie lub komuś ją przypisać, wymaga to dużego poziomu samoświadomości

Śląska Cieszyńskiego zob. J. BASARA: *Stan badań nad słownictwem gwar Śląska Cieszyńskiego po stronie czeskiej*. „Poradnik Językowy” 1964, s. 341–351; F. BIZOŃ: *Wpływ podłoża gwarowego na mówioną polszczyznę ogólną na Śląsku Cieszyńskim*. „Rocznik Cieszyński” VI–VII, s. 135–152; B. DUNAJ, H. KUREK: *Problem interferencji języka literackiego i gwar (na przykładzie Śląska Cieszyńskiego)*. „Zeszyty Naukowe UJ” 1978, Prace Językoznawcze 59, s. 39–47; Z. GREŃ: *Śląsk Cieszyński...*; IDEM: *Tradycja i współczesność w językowym i kulturowym obrazie świata na Śląsku Cieszyńskim*. Warszawa 2004; J. LABOCHA: *Kształtowanie się świadomości językowej na Śląsku Cieszyńskim*. „Polszczyzna” 1997, s. 107–116; *Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego*. Red. J. WRONICZ. Wisła–Ustroń 2010.

¹¹⁰ Festiwal „Gorolski Święto” odbywa się nieprzerwanie od 1947, http://www.gorolskiswieto.cz/ofestivalu_pl.html [dostęp: 1.08.2012]. Podobne imprezy odbywające się w regionie to m.in. Tydzień Kultury Beskidzkiej (lipiec), Śląskie Dni (wrzesień) czy Dzień Tradycji, Stroju, Pieśni i Tańca (lipiec).

regionalnej i wdrażania jej w życie, wymaga wrośnięcia korzeniami w ziemię – co jest sumą czynnika pochodzeniowego i świadomościowego”¹¹¹.

Wymiar historyczny

Specyfika regionu i jego wyjątkowość jest wynikiem przenikania się wielu różnorodnych czynników. Obecny wizerunek tej ziemi, jej kulturę i mieszkańców ukształtowała również historia przynależności państwowej oraz, co się z tym wiąże, indywidualne i zbiorowe poczucie związku z dziejami regionu, jego historią i instytucjami historycznymi oraz lokalnymi bohaterami.

Śląsk Cieszyński w ostatnim tysiącleciu wielokrotnie zmieniał przynależność państwową i granice administracyjne. Kilkakrotnie leżał w obrębie państwa polskiego, czeskiego i austriackiego. Tereny te, do X wieku wchodzące w skład państwa wielkomorawskiego, przez prawie trzysta pięćdziesiąt następných lat należały do państwa polskiego. W tym czasie wyodrębniło się i konstytuowało Księstwo Cieszyńskie, a dziedziczący je książęta piastowscy utworzyli linię Piastów Cieszyńskich. W 1327 roku księstwo, jako ziemie lenne, przeszło pod panowanie Korony Czeskiej, co na wiele lat połączyło Księstwo Cieszyńskie z Koroną św. Wacława. Jednocześnie Piastowie cieszyńscy utrzymywali kontakty z dzielnicami polskimi, zwłaszcza z Mazowszem.

W 1526 roku w bitwie pod Mohaczem ginie król Czech Ludwik II, co diametralnie zmienia sytuację Śląska Cieszyńskiego, który wraz z Czechami i Węgrami przechodzi pod zwierzchnictwo Habsburgów. Pozostawał on w ich władzy aż do końca I wojny światowej. Przy czym Piastowie cieszyńscy w dalszym ciągu posiadali wyłączne prawo własności Księstwa Cieszyńskiego. Jednak w 1653 roku, po śmierci ostatniej z rodu Piastów, księżnej Elżbiety Lukrecji, stało się ono, jako obumarłe lenno Korony Czeskiej, własnością Habsburgów. W rok później decyzją Ferdynanda III Księstwo zostało przekształcone w tzw. Komorę Cieszyńską, co z jednej strony „zapewniło im w przyszłości niepodzielność i umocniło ich ekonomiczną stabilizację”¹¹², ale z drugiej stało się narzędziem polityki germanizacyjnej¹¹³.

Na dalsze losy Śląska Cieszyńskiego istotnie wpłynęły również wojny tzw. śląskie¹¹⁴, które były toczone w latach 1740–1763. W ich rezultacie większość

¹¹¹ R. GLAJCAR, Sz. BRODA: *Wyznaczniki tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego*. W: *Wokół tożsamości regionalnej...*, s. 137; R. GLAJCAR: *Specyfika Śląska Cieszyńskiego – struktura wyznaniowa i autoidentyfikacja mieszkańców a ich postawy polityczne (na przykładzie powiatu cieszyńskiego)*. W: *Vademecum Śląsk: badania śląskoznawcze*. Red. K. STELMACH, J. PODGÓRSKA-RYKAŁA, J. WICHURA. Katowice 2013, s. 54–56.

¹¹² B. PITRONOWA: *Śląsk Cieszyński w latach 1653–1848*. W: *Zarys dziejów...*, s. 44.

¹¹³ K.D. KADŁUBIEC: *Cieszyńsko-Zaolziańska polszczyzna*. Katowice 1994, s. 6.

¹¹⁴ Wojny śląskie – toczone w latach 1740–1763 trzy wojny między Austrią Habsburgów (i jej zmieniającymi się sojusznikami) a Prusami Hohenzollernów o panowanie nad Śląskiem, w wyniku których większość Śląska (wraz z ziemią kłodzką) znalazła się w granicach tych ostatnich, a wraz z nimi od 1871 roku w zjednoczonym przez Hohenzollernów Cesarstwie Niemieckim.

regionu znalazła się pod panowaniem pruskim. Tylko tzw. Śląsk Austriacki, którego połowę stanowił Śląsk Cieszyński, pozostał w ramach Monarchii Habsburskiej. Tak więc Ziemia Cieszyńska pozostawała pod panowaniem Habsburgów przez 392 lata¹¹⁵.

Przełomowy w dziejach regionu był rok 1920, kiedy to nastąpił podział Śląska Cieszyńskiego między dwa państwa zgłaszające do niego pretensje. Odtąd obszar ten został sztucznie rozgraniczony i wcielony w dwa osobne organizmy państwowe. Czechosłowacji przyznano tereny na lewym brzegu Olzy (1280 km² z 295 tys. osób, w tym 139 tys. Polaków, 113 tys. Czechów, 34 tys. Niemców), natomiast Polsce na prawym (44% terenu – 1002 km² z 139 tys. osób, w tym 61% Polaków, 31% Niemców i 1% Czechów). Polską część Śląska Cieszyńskiego połączono z ziemiami Górnego Śląska przyznanymi Polsce po plebiscycie i powstaniach śląskich w latach dwudziestych XX wieku. W ten sposób powstało autonomiczne województwo śląskie z własnym sejmem, konstytucją i skarbem¹¹⁶.

Ze względu m.in. na ową historyczną zmienność przynależności państwowych ziemia ta bardzo różni się od pozostałych ziem górnośląskich. Śląsk Cieszyński od czasów wojen śląskich leżał w granicach Monarchii Habsburgów, a pozostałe ziemie śląskie (reszta Górnego i Dolnego Śląska) zdobyte i zarządzane były przez pruskich Hohenzollernów. Tak więc po wojnach śląskich nastąpił niezależny od reszty Śląska rozwój kulturowy i gospodarczy terenów dawnego Księstwa Cieszyńskiego (zwanego odtąd, wraz z Księstwem Opawskim, Śląskiem Austriackim), aż do jego włączenia do Polski po I wojnie światowej. Z uwagi na ten fakt niektórzy badacze stawiają tezę, iż Śląsk Cieszyński i Górny Śląsk to dwa osobne regiony¹¹⁷. Potwierdzają to również współcześni znawcy tematu, którzy twierdzą, że „wcześniejsza przynależność obu terenów [Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego – M.K.-G.] do państw różniących się znacznie pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego, polityką narodowościową i całym dziedzictwem ustawodawstwa we wszystkich dziedzinach życia publicznego, rzutowała na utrzymujący się długo dualizm prawny, kulturowy, konfesyjny, mentalnościowy w województwie śląskim [za czasów II RP – M.K.-G.]”¹¹⁸.

Przy Habsburgach pozostały tylko południowe fragmenty Śląska: większa część księstwa opawskiego i karniowskiego, południowa część księstwa nyskiego, skrawki księstwa opolskiego oraz całe księstwo cieszyńskie wraz z okolicznymi państwami stanowymi: Bielsko, Frydek, Frysztat i Raj.

¹¹⁵ R. GŁAJCAR: *Specyfika Śląska Cieszyńskiego – struktura wyznaniowa i autoidentyfikacja mieszkańców a ich postawy polityczne (na przykładzie powiatu cieszyńskiego)*. W: *Vademecum Śląsk...*, s. 50.

¹¹⁶ A. PIOTROWSKA: *Historia regionu. Śląsk południowy*. W: *Gwary polskie. Przewodnik...*, http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=815&Itemid=117 [dostęp: 31.07.2012].

¹¹⁷ P. DOBROWOLSKI: *Ugrupowania i kierunki separatystyczne na Górnym Śląsku i w Cieszyńskiem*. Warszawa–Kraków 1972, s. 27; K. POPIOŁEK: *Śląskie dzieje*. Katowice 1976, s. 209.

¹¹⁸ *Historia Górnego Śląska...*, s. 238–239.

Dodatkowo Ślązacy cieszyńscy ze względu na wzmiankowaną zmienność przynależności państwowej, zauważalnej zwłaszcza w XX wieku, byli niejednokrotnie w czasie trwania swego życia poddani wielu państw i włączano ich w skład różnych narodów, dlatego też mają oni pewien dystans do sprawy przynależności państwowo-administracyjnej. Natomiast podstawą samoidentyfikacji mieszkańców jest narodowość polska, poczucie bycia Polakiem oraz silny związek z regionem. „Mieszkańcy Śląska Cieszyńskiego w samoświadomości pozostają po pierwsze Cieszyniakami (mieszkańcami dawnego Księstwa Cieszyńskiego), po drugie Polakami, po trzecie Ślązakami”¹¹⁹. Wykształcona tożsamość regionalna nie zanika mimo przypadków utraty bezpośredniej więzi z terytorium (np. na skutek przeprowadzek w inne rejony kraju czy świata). Doskonałym przykładem są Cieszyniaczy zamieszkali w Olsztynie, którzy założyli Warmińsko-Mazurskie Koło Macierzy Ziemi Cieszyńskiej współpracujące aktywnie z członkami Macierzy Ziemi Cieszyńskiej ze Strumienia¹²⁰.

„Ciekawym paradoksem Cieszyniaków jest brak konfliktu między ich zdecydowanym patriotyzmem [polskim – M.K.-G.] i wysoką oceną »czasów austriackich« [...]”¹²¹. Kiedy w 1742 roku, po wojnach śląskich, Śląsk Cieszyński został oderwany od reszty ziem śląskich, zmieniła się również jego orientacja: z Wrocławia na Wiedeń. Z tego faktu, jak i z późniejszego zbliżenia z Galicją, a także Węgrami wypływa sentyment do starej C.K. Austrii, do Wiednia, do *cysorza pana i jego rodziny*. Miejscowa ludność do dnia dzisiejszego dobrze wspomina rządy Monarchii Austro-Węgierskiej, a raczej dwóch konkretnych władców – Marii Teresy i Franciszka Józefa I. Według miejscowego porzekadła: *ni ma jak za Maryji Terezy i Franza Josefa*. Uosabiali oni czasy dobrobytu i spokoju, kiedy wprawdzie panowała silna stratyfikacja społeczna, ale każdy był pewien tego, że będzie w stanie zarobić na utrzymanie swoje i rodziny. Za ich rządów Cieszyn zaczęto nazywać „małym Wiedniem”, a mieszkańcy byłego zaboru pruskiego o miejscowej ludności mówili *cysaroki*. Wiedeń wpływał zresztą nie tylko na kulturę materialną mieszkańców (np. wiedeńskie budownictwo, kuchnia, ubiory, zabytki), ale i na kulturę umysłową Cieszyniaków (aktywność obywatelska, życie umysłowe na wysokim poziomie, zamiłowanie do elegancji i wykwintności)¹²².

¹¹⁹ R. GLAJCAR: *Specyfika Śląska Cieszyńskiego – struktura wyznaniowa i autoidentyfikacja mieszkańców a ich postawy polityczne (na przykładzie powiatu cieszyńskiego)*. W: *Vademecum Śląsk...*, s. 54.

¹²⁰ *Olsztyńscy Macierzowcy i absolwenci UWM o kulturze Śląska Cieszyńskiego*, <http://www.uwm.edu.pl/stowarzyszenie/?p=316> [dostęp: 22.08.2012].

¹²¹ R. GLAJCAR, Sz. BRODA: *Wyznaczniki tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego*. W: *Wokół tożsamości regionalnej...*, s. 135.

¹²² W. ŚWIĘS: *Mały Wiedeń w Cieszynie. Geneza, studium zjawiska oraz wpływ na tożsamość mieszkańców miasta dziś*. Nieopublikowana praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Marka S. Szczepańskiego w Zakładzie Socjologii Rozwoju Uniwersytet Śląskiego. Katowice 2011.

Wymiar religijny (światopoglądowy)

Również współistnienie wyznań religijnych, tak charakterystyczne dla tego regionu, w znacznym stopniu oddziałuje na złożony proces kształtowania się tożsamości jego mieszkańców. Silna obecność Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego oraz, choć w mniejszym stopniu, innych wyznań protestanckich (m.in. zielonoświątkowców, adwentystów) do dnia dzisiejszego stanowi jeden z głównych czynników wyróżniających Śląsk Cieszyński spośród innych, w większości katolickich regionów Polski. „Do dzisiaj duży odsetek Luteran zamieszkuje powiat cieszyński (Brenna, Chybie, Dębowiec, Hażlach, Skoczów, Strumień i Ustroń). Protestanci stanowią większość w gminie Goleszów, a w Wiśle i okolicznych wsiach jest ich ponad 80% [...]”¹²³, co stanowi ewenement na skalę krajową. W regionie istnieją również miejscowości, gdzie prócz świątyni ewangelickiej nie ma katolickiej (m.in. we wsi Bładnice (gmina Skoczów), w Cisownicy (gmina Goleszów), Godziszowie (gmina Goleszów) czy Kozakowicach Dolnych (gmina Goleszów)). Na 71 tys.¹²⁴ wiernych Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce najliczniejsza jest diecezja cieszyńska licząca 45 tys. wyznawców (druga po niej w skali kraju jest diecezja katowicka – 14,4 tys. wiernych). Ogółem województwo śląskie skupia znaczną większość polskich ewangelików¹²⁵.

„Hasła reformacyjne, związane z nauczaniem Marcina Lutera, trafiły na Śląsk Cieszyński stosunkowo szybko, bowiem już w latach dwudziestych XVI w., jeszcze w czasie panowania w Księstwie Cieszyńskim Kazimierza II. Niewątpliwie sprzyjało temu położenie geograficzne, a także utrzymywanie bliskich kontaktów z sąsiednimi księstwami piastowskimi, gdzie nauki mnicha z Wirtembergii znajdowały coraz szersze rzesze zwolenników. Sam Kazimierz II nie wspierał wprawdzie nowego prądu społeczno-religijnego, ale też nie stwarzał większych przeszkód, by ten rozprzestrzenił się wśród poddanych”¹²⁶. „W początkowej fazie rozkwitu ruch reformacyjny przyjmował się na Śląsku Cieszyńskim spokojnie. Wskazuje się przy tym na kilka okoliczności sprzyjających takiemu rozwojowi sytuacji. Po pierwsze, biskupi wrocławscy, którym podlegał ten teren, zajęli stosunkowo tolerancyjne stanowisko wobec nowego ruchu. Po drugie, sytuacja polityczna ułożyła się na tyle korzystnie, że królowie czescy nie mogli skutecznie

¹²³ M. PALADE: *Polityczne wybory cieszyńskich ewangelików*. „Nowy Czas” 2012, nr 04(1131).

¹²⁴ *Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, <http://stat.gov.pl/spisy-powszechno/nsp-2011/nsp-2011-wyniki/> [dostęp: 20.08.2013]. Należy podkreślić, że pytanie o przynależność wyznaniową znalazło się w formularzu spisu powszechnego po raz pierwszy od 1931 roku. Z możliwości odmowy udzielenia odpowiedzi na to pytanie skorzystało 7,1% respondentów, z kolei w odniesieniu do 1,6% badanej populacji nie uzyskano żadnego stanowiska wobec pytania o wyznanie.

¹²⁵ Główny Urząd Statystyczny (GUS): *Wyznania Religijne, Stowarzyszenia Narodowościowe i Etniczne w Polsce 2006–2008*, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_wyzn_rel_stow_nar_i_etn_w_pol_2006-2008.pdf [dostęp: 15.08.2012].

¹²⁶ Por. R. JANIK: *Diecezja cieszyńska w 80-lecie złączenia z luteraniskim kościołem w Polsce (dzieje i przewodnicy duchowi)*. Bielsko-Biała 1998, s. 6.

ingerować w sprawy religijne w Księstwie Cieszyńskim. Po trzecie zaś, zwolennicy nauki Marcina Lutra nie krytykowali zbyt ostro papieżstwa i organizacji kościelnej. Reforma była raczej postrzegana jako konieczność oczyszczenia życia religijnego, dlatego nie miała ona charakteru rewolucyjnego, ale umiarkowany¹²⁷.

Od samego początku reformacja na terenie Księstwa Cieszyńskiego została przyjęta niezwykle otwarcie przez wszystkie stany, idące w ślad za jej propagatorem – księciem cieszyńskim Waławem III Adamem, który w 1568 roku wydał tzw. *Porządek kościelny* sankcjonujący wyznanie ewangelicko-augsburskie w Księstwie Cieszyńskim. Także jego syn – książę Adam Waław – początkowo kontynuował linię polityczną ojca na polu religijnym. Jednak uległ on z czasem rozpowszechniającemu się prądowi kontrreformacyjnemu i w 1610 roku przeszedł na wiarę katolicką, kończąc w dziejach księstwa okres Reformacji. „Zmiana wyznania przez księcia Adama Waława nie pociągała za sobą wielkich restrykcji antyluterańskich. Odwrotnie, w dalszym ciągu cieszyli się oni swobodą działania, o czym świadczy bardzo żywe uczestnictwo w życiu gospodarczym pastorów ewangelickich Cieszyna¹²⁸. Dopiero po śmierci Elżbiety Lukrecji (ostatniej z linii cieszyńskich Piastów) w 1653 roku i przejściu Księstwa Cieszyńskiego w ręce królów czeskich (Habsburgów) zmieniła się polityka wyznaniowa. „Już w grudniu 1653 roku utworzono w Cieszynie Komisję wyznaniową, której celem było doprowadzenie do rekatolicyzacji ludności. W następnym roku odebrano z rąk ewangelików 49 protestanckich kościołów, protestanckich pastorów wysiedlono. Przez następnych kilkadziesiąt lat zwolennicy Reformacji tylko w sekrecie mogli uczestniczyć w nocnych zgromadzeniach religijnych, albo udawali się w tym celu do miejscowości znajdujących się poza granicami księstwa cieszyńskiego, np. do Czadcy (obecnie Słowacja), choć i to zostało zakazane¹²⁹.

„Wobec faktu odebrania luteranom kościołów, zarekwirowania obrazów, rzeźb, wyposażenia wnętrz, jedyną rzeczą, jaką można było ocalić i ukryć, była książka. Protestantyzm podziemny skupił się więc wokół słowa pisanego i drukowanego. Jego nośnikami była Biblia, postylla czy kancjonał, obecne w każdej rodzinie. Zważywszy, że protestanci, w tym duża część chłopstwa, byli piśmienni, a lektura Biblii stanowiła podstawowy element ideowy reformacji, literackość, wraz z kultem książki można uznać za jeden z wyróżników kultury Śląska Cieszyńskiego¹³⁰.

¹²⁷ R. GŁAJCAR: *Specyfika Śląska Cieszyńskiego – struktura wyznaniowa i autoidentyfikacja mieszkańców a ich postawy polityczne (na przykładzie powiatu cieszyńskiego)*. W: *Vademecum Śląsk...*, s. 52; por. G. KUBICA-HELLER: *Luteranie na Śląsku Cieszyńskim, studium historyczno-socjologiczne*. Bielsko-Biała 1996, s. 29; K. MICHEJDA: *Dzieje Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim*. W: *Z historii kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Red. T.J. ZIELIŃSKI. Katowice 1992, s. 20–21.

¹²⁸ E. BUŁAWA et al.: *Śląsk Cieszyński...*, s. 40.

¹²⁹ Ibidem, s. 50–51.

¹³⁰ M.M. KOWALSKI: *Śląsk Cieszyński...*, s. 33.

W następnych wiekach, wraz z rozwojem techniczno-poligraficznym, wzrostem dobrobytu oraz potencjału oświatowego Cieszyniaków, owa literackość i kult książki przełożyły się na niezwykle popularność miejscowej prasy, która powstawała zarówno w środowiskach religijnych (choćby „Zwiastun Ewangeliczny” czy „Poseł Związku Śląskich Katolików”), jak i politycznych oraz narodowościowych. Mimo nasilających się działań zmierzających do rekatolicyzacji ludności Śląska Cieszyńskiego znaczna część mieszkańców pozostała przy wyznaniu protestanckim. Stąd też popularne porzekadło ludowe pochodzące prawdopodobnie z okresu kontrreformacji: *Dzierży sie twardo, jak lutersko wiara kole Cieszyna*¹³¹, dotyczące relewantności kwestii wyznaniowej na Śląsku Cieszyńskim.

Poprawę losów wyznawców luteranizmu zapewnił dopiero cesarz Józef I Habsburg, który zagwarantował śląskim protestantom częściową wolność wyznaniową. Zgodził się także na zwrot stu dwudziestu ośmiu kościołów ewangelickich oraz zezwolił „w drodze łaski” na wybudowanie sześciu innych świątyń, m.in. kościoła Jezusowego w Cieszynie (stąd nazwa „kościół łaski”)¹³². Dopełnieniem procesu gwarantowania swobody wyznania był ogłoszony w 1781 roku przez cesarza Józefa II patent tolerancyjny dla ewangelików i grekokatolików w Austrii. „Katolicyzm pozostał religią państwową, ale wyznanie protestanckie zostało oficjalnie uznane przez władze państwowe. W miejscowości gdzie żyło ponad 100 rodzin lub 500 wyznawców protestantyzmu mogli postawić domy modlitwy i szkoły. Patent został opublikowany 30 III 1782 roku, jeszcze w tym samym roku powstały ewangelickie zbory w Bielsku, Bystrzycy, Błędowicach, Jaworzcu, Ligotce Kameralnej i Wiśle [...]”¹³³.

Kościół ewangelicki na terenie Śląska Cieszyńskiego rozwijał się w pierwszej połowie XIX wieku w warunkach względnej stabilizacji prawnej i organizacyjnej. Zbór cieszyński liczył w 1801 roku ok. 6 tys. Wiernych, a w 1836 roku 7 439 wiernych w 1625 rodzinach¹³⁴. Istotny wpływ na życie mieszkańców Śląska Cieszyńskiego miały wydarzenia Wiosny Ludów, a zwłaszcza regulacje prawne, które zmierzały do równouprawnienia wszystkich wyznań w całej monarchii Habsburgów. Sytuację tę uregulowała ustawa zasadnicza o powszechnych prawach obywateli, która uzyskała sankcję cesarską pod koniec 1867 roku. W tym czasie cieszyńscy katolicy i ewangelicy żyli ze sobą zgodnie już od trzech wieków. „Współpraca była możliwa nawet między przywódcami religijnymi w Cieszynie – przykładowo w 1848 roku katolicki proboszcz Józef Paduch i ewangelicki pastor Andrzej Żlik wspólnie wydawali czasopismo. Na dobre stosunki pomiędzy wyznawcami obu religii wpływał też fakt, że podziały etniczne bieły w poprzek, a nie wzdłuż wyznaniowych. Polscy działacze, zarówno katolicy, jak i ewan-

¹³¹ Jest mocny jak luteranizm w okolicach Cieszyna.

¹³² M.M. KOWALSKI: *Śląsk Cieszyński...*, s. 23.

¹³³ E. BUŁAWA et al.: *Śląsk Cieszyński...*, s. 58.

¹³⁴ *Dzieje Cieszyna od pradziejów...* T. 2, s. 292.

geliccy, podkreślali potrzebę współpracy na niwie narodowej. Także zwolennicy opcji niemieckiej wnosili się ponad podziałami religijnymi¹³⁵.

W latach trzydziestych XX wieku, po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, Kościół Ewangelicko-Augsburski liczył ok. 430 tys. wiernych. Do podtrzymania wytworzonego w XIX wieku stereotypu narodowo-religijnego, według którego Polacy byli katolikami a Niemcy ewangelikami, przyczyniło się m.in. zróżnicowanie narodowościowe i wyznaniowe II RP oraz fakt, iż zaledwie 30% wyznawców luteranizmu deklaroowało narodowość polską. „Zarówno przed, jak i po drugiej wojnie światowej wyemigrowała z Polski znaczna część ludności narodowości niemieckiej (ale także polskiej) wyznania ewangelicko-augsburskiego¹³⁶, co w konsekwencji doprowadziło do tego, że liczebność polskich luteran wynosi obecnie 0,18% ogółu ludności Polski¹³⁷”.

Na znaczącą zmianę w miejscowej, skomplikowanej sytuacji wyznaniowej miał wpływ nowy ustrój polityczny, jaki zapanował w Polsce po II wojnie światowej. Władze komunistyczne, aczkolwiek w różnym stopniu i w różnym czasie, podejmowały działania zmierzające do tego, by i ten obszar życia poddać swojej kontroli. „W przekonaniu władz PRL, Kościół ten [Ewangelicko-Augsburski – M.K.-G.] nie stanowił zagrożenia dla ustroju. Władze uznawały, że ewangelicy, z racji liczebnego ustępowania katolikom, będą skłonni do większej uległości wobec partii komunistycznej. Pomimo to jednak duchowni ewangeliccy byli obserwowani przez »bezpiekę« poprzez sieć »t.w.«, także spośród ich grona¹³⁸”.

Sytuacja wyznaniowa Śląska Cieszyńskiego w okresie III RP charakteryzuje się wzmożoną działalnością Kościołów i innych wspólnot religijnych zarówno w sferze kultu, jak i działań społecznych. Bardzo ożywiło się życie religijne, które po 1989 roku przybrało zróżnicowaną i bogatą formę¹³⁹. Owa jawność życia religijnego jeszcze bardziej uwidoczniła zróżnicowane struktury religijne regionu. Obecnie działają na jego terenie: Kościół Rzymskokatolicki, Ewangelicko-Augsburski, Zielonoświątkowy, Adwentystów Dnia Siódmego, Wolnych Chrześcijan, Chrześcijan Baptystów, Chrześcijan Dnia Sobotniego, Chrześcijan Wiary Ewangelicznej, Zbór Stanowczych Chrześcijan, Chrześcijański

¹³⁵ *Dzieje Cieszyna od prądziejów...* T. 3, s. 139.

¹³⁶ E. PAŁKA: *Luteranie we współczesnej Polsce i Republice Czeskiej*. W: *Trzysta lat tolerancji na Śląsku Cieszyńskim. W trzystulecie założenia kościoła Jezusowego w Cieszynie*. Red. R. CZYŻ, W. GOJNICZEK, D. SPRATEK. Cieszyn 2010, s. 254–257, 260–261.

¹³⁷ R. GLAJCAR: *Specyfika Śląska Cieszyńskiego – struktura wyznaniowa i autoidentyfikacja mieszkańców a ich postawy polityczne (na przykładzie powiatu cieszyńskiego)*. W: *Vademecum Śląsk...*, s. 53.

¹³⁸ *Dzieje Cieszyna od prądziejów...* T. 3, s. 572.

¹³⁹ Można przykładowo wymienić następujące inicjatywy: otwarcie w 1993 roku Liceum Ogólnokształcącego Towarzystwa Ewangelickiego w Cieszynie, działanie licznych chórów i kół młodzieżowych, działalność Diakonatu Eben-Ezer, domu opieki „Emaus” oraz Centrum Misji i Ewangelizacji. Od 1992 roku zaczęto wydawać w Cieszynie „Informator Parafialny”, przekształcony w 1997 roku w „Gazetę Ewangelicką” o zasięgu krajowym.

Kościół „Maranatha” w Wiśle, Chrześcijański Kościół Reformatorski, Świadkowie Jehowy oraz Misja „Centrum Służby Życia” i Zbory Boże Chrześcijan dnia Siódmego¹⁴⁰. Przy czym najliczniejsze są pierwsze dwa, czyli kościół Katolicki oraz Ewangelicko-Augsburski.

Śląsk Cieszyński, jak już wcześniej podkreślano, jest regionem wyjątkowym. Współistnienie wielu wyznań zarówno oddziaływało na historię tych ziem, jak i pozostawiło ją otwartą na odmiennosc. Miało też znaczący wpływ na tworzenie się miejscowej tożsamości, w której poczesne miejsce nadal zajmują, wspomniane już, literackość wraz z kultem książki, w czasach współczesnych wyrażające się poprzez wysoki stopień konsumpcji mediów.

Będąc regionem nadgranicznym, a jednocześnie regionem pogranicza kulturowego, Śląsk Cieszyński jest obszarem, gdzie czynnik religijny nie jest elementem wzmacniającym identyfikację narodowościową. Dlatego stereotyp Polak-katolik nie znajduje zrozumienia wśród mieszkańców. Można nawet pójść dalej i powiedzieć, że historycznie wytworzył się stereotyp przeciwny – ewangelika-Cieszyniaka-Polaka jako przeciwwaga dla katolickiej Austrii¹⁴¹.

W efekcie wielowiekowych wzajemnych relacji i doświadczeń między wyznawcami obydwu religii wykształciły się między nimi stosunki wzajemnego zrozumienia i pokojowego współistnienia. W ciągu wieków nie zawsze jednak (np. w okresie kontrreformacji) wzajemne relacje przebiegały tak pokojowo. W dłuższej perspektywie udało się jednakże te nie najlepsze doświadczenia wykorzystać w celu zbudowania wspólnoty regionalnej, w której i jedni, i drudzy czują się równoprawnymi jej członkami.

W opinii Piotra Sitka¹⁴² ekumenizm na Śląsku Cieszyńskim cechuje się dużą spontanicznością, co jest dość nietypowym zjawiskiem. Mamy więc do czynienia z ekumenizmem ludowym, a nie instytucjonalnym (kościelnym), który wpływa na postawy zarówno katolików, jak i ewangelików. Owe postawy cechuje swoista dualność, będąca konsekwencją wielowiekowego przenikania się zwyczajów religijnych. Jednocześnie i jedni, i drudzy zachowują swoją przynależność konfesyjną. Tak więc wielowiekowe istnienie obok siebie dwóch wspólnot wyznaniowych wpłynęło na kształtowanie tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego¹⁴³. Kościół stanowi dla nich istotny punkt odniesienia, przy czym wzajemne postrzeganie przedstawicieli obydwu wyznań jest odmienne niż „na zewnątrz”

¹⁴⁰ *Dzieje Cieszyna od pradziejów...* T. 3, s. 641.

¹⁴¹ R. GLAJCAR, Sz. BRODA: *Wyznaczniki tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego*. W: *Wokół tożsamości regionalnej...*, s. 134.

¹⁴² P. SITEK: *Kształtowanie przez Kościół tożsamości mieszkańców w obszarach pogranicznych*. Dziegielów 2007, s. 46–47.

¹⁴³ J. BUDNIAK: *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska Cieszyńskiego. Studium historyczno-pastoralne*. Katowice 2002, s. 95–96; R. GLAJCAR: *Polski Kościół w dobie transformacji systemowej*. „Roczniki Administracji i Prawa” 2012, rok XII, s. 75.

poza terenem Śląska Cieszyńskiego. Zarówno Kościół katolicki, jak i ewangelicki są *stela*, a to zapewnia im lokalnie definiowaną równoprawność¹⁴⁴.

Wymiar politologiczny

Śląsk Cieszyński jawi się jako region specyficzny. Zarówno autoidentyfikacja mieszkańców, jak i struktura wyznaniowa są czynnikami, które w znaczący sposób wpływają na odmiennosc (wyjątkowość) Ziemi Cieszyńskiej. Znajduje to swoje odzwierciedlenie również w postawach politycznych mieszkańców regionu.

Rafał Głajcar¹⁴⁵ zauważa, że dla mieszkańców regionu charakterystyczna jest aktywność obywatelska przejawiająca się m.in. nieco wyższą niż w reszcie kraju frekwencją wyborczą (co tłumaczone jest przez badaczy m.in. tym, iż Ziemia Cieszyńska pozostawała przez długi czas pod władaniem Monarchii Habsburskiej, gdzie tradycje parlamentaryzmu i samorządności sprzyjały pobudzaniu aktywności obywatelskiej¹⁴⁶) oraz ponadprzeciętnym zaangażowaniem w działalność organizacji pozarządowych¹⁴⁷. Wśród źródeł takich postaw obywatelskich można wymienić np. uwarunkowania społeczno-kulturowe oraz to, iż jest to region pogranicza kulturowego. Wszelkie niejednorodności, w tym wyznaniowa, sprzyjają zróżnicowaniu w postrzeganiu rzeczywistości, to zaś zachęca do poszukiwania twórczych rozwiązań określonych problemów społecznych. Poza tym ludność pogranicza jest otwarta na nowe idee i skłonna je akceptować, zwłaszcza jeśli widzi w nich jakieś dodatkowe korzyści. Nie bez znaczenia są również długie tradycje oświatowe na Śląsku Cieszyńskim¹⁴⁸.

„Poza kwestiami aktywności obywatelskiej, charakterystyczne dla postaw politycznych mieszkańców Śląska Cieszyńskiego jest sprzyjanie ugrupowaniom i kandydatom centrolewicowym. Analiza wyników wyborów parlamentarnych czy prezydenckich nie pozostawia wątpliwości, że na Śląsku Cieszyńskim szanse tych podmiotów rywalizacji wyborczej, które odwołują się do radykalnych haseł, nie spotykają się z uznaniem. Wskazuje to na odrzucanie przez mieszkańców tego regionu wszelkiego rodzaju skrajności. Powodem takich postaw może być, wspomniany już, pragmatyzm cechujący ludność pogranicza. Przejawia się on także w braku znaczącego poparcia dla komitetów wyborczych czy kandy-

¹⁴⁴ G. KUBICA-HELLER: *Luteranie na Śląsku Cieszyńskim...*, s. 90.

¹⁴⁵ R. GLAJCAR: *Specyfika Śląska Cieszyńskiego – struktura wyznaniowa i autoidentyfikacja mieszkańców a ich postawy polityczne (na przykładzie powiatu cieszyńskiego)*. W: *Vademecum Śląsk...*, s. 60.

¹⁴⁶ M. KOWALSKI: *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989–1998*. „Geopolitical Studies” 2000, vol. 7, s. 14.

¹⁴⁷ W 2009 roku było to 18,9% Cieszyńsiaków, podczas gdy wskaźnik ten dla Polski wynosił zaledwie 13,2%.

¹⁴⁸ B. DYCZEK: *Społeczno-kulturowe zjawiska warunkujące funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego i postaw obywatelskich na Śląsku Cieszyńskim*. W: *Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim*. Red. H. RUSEK, A. PIEŃCZAK, J. SZCZYRBOWSKI. Katowice–Cieszyn 2010, s. 149–150, 154–155.

datów, którzy w jednoznaczny sposób akcentowali przywiązanie do katolicyzmu. Dowodem na to był wyjątkowo słaby wynik Lecha Wałęsy na Śląsku Cieszyńskim w wyborach prezydenckich 1990 – uzyskał on dwukrotnie niższe poparcie niż w skali kraju. Do takiego wyniku przywódcy »Solidarności« przyczyniła się z pewnością postawa wyborców wyznania ewangelickiego. Wszak w Wiśle, miejscowości zamieszkiwanej w zdecydowanej większości przez członków Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, zyskał on poparcie zaledwie 13% głosujących. Czynniki konfesyjny na pewno okazał się wówczas istotny, natomiast warto podkreślić, że również w innych gminach dzisiejszego powiatu cieszyńskiego (zamieszkiwanych przez większość katolicką) jego główni rywale w walce o urząd głowy państwa (Tadeusz Mazowiecki, Stanisław Tymiński) zyskiwali kilkudziesięcioprocentowe poparcie. Oznacza to, że również katolicy mieszkańcy Śląska Cieszyńskiego wykazywali bardziej centrolewicowe preferencje polityczne. Może to świadczyć o specyficznym pojmowanym w tym regionie ekumenizmie, rozumianym przede wszystkim jako bezkonfliktowe współistnienie, »sąsiedowanie«¹⁴⁹, prowadzącym do powstrzymywania się przed popieraniem tych, których idee i hasła druga strona może postrzegać w mniej bądź bardziej uzasadniony sposób jako zagrożenie dla siebie¹⁵⁰.

Aż do wyborów parlamentarnych w 2001 roku widoczne było wysokie poparcie Cieszyniaków dla Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD), co tłumaczono m.in. specyficznym podejściem mniejszości ewangelickiej do zagadnień społecznych, co ma odzwierciedlenie w jej skłonności do popierania opcji socjaldemokratycznej¹⁵¹. W późniejszych latach, w obliczu problemów wewnętrznych SLD, mieszkańcy Śląska Cieszyńskiego zaczęli przesuwac swoje poparcie polityczne w kierunku ugrupowań centrowych (głównie Platformy Obywatelskiej). Od tego czasu Śląsk Cieszyński przestaje w znaczący sposób różnić się, pod względem wyników wyborów, od reszty kraju. Wprawdzie cały czas widoczna jest ostrożność przed głosowaniem na ugrupowania i kandydatów prawicowych, ale nie jest ona już tak mocna, jak w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Z kolei poparcie dla ugrupowań lewicowych po 2001 roku spadło, choć nadal utrzymuje się na nieco wyższym poziomie, w porównaniu do wyników krajowych¹⁵².

Podsumowując powyższe rozważania, można stwierdzić, że kwestie natury historycznej, kulturowej, społecznej czy wyznaniowej są istotnymi czynnikami

¹⁴⁹ G. KUBICA: *Śląskość i protestantyzm. Antropologiczne studia o Śląsku Cieszyńskim, proza, fotografia*. Kraków 2011, s. 207.

¹⁵⁰ R. GLAJCAR: *Specyfika Śląska Cieszyńskiego – struktura wyznaniowa i autoidentyfikacja mieszkańców a ich postawy polityczne (na przykładzie powiatu cieszyńskiego)*. W: *Vademecum Śląsk...*, s. 60–61.

¹⁵¹ M. KOWALSKI: *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne...*, s. 66.

¹⁵² R. GLAJCAR: *Specyfika Śląska Cieszyńskiego – struktura wyznaniowa i autoidentyfikacja mieszkańców a ich postawy polityczne (na przykładzie powiatu cieszyńskiego)*. W: *Vademecum Śląsk...*, s. 62.

kształtującymi specyficzne postawy Cieszyniaków względem systemu politycznego.

Wymiar komunikacyjny

Rozwój mediów lokalnych Śląska Cieszyńskiego dokładnie omówiono w następnych rozdziałach niniejszej pracy. W tym miejscu zasygnalizowano tylko najważniejsze cechy charakteryzujące przestrzeń komunikacyjną badanego obszaru.

Jak już podkreślano, na wyjątkowość Śląska Cieszyńskiego składają się m.in. czynniki kulturowe, wyznaniowe czy też polityczne, co w konsekwencji spowodowało wykształcenie silnej regionalnej tożsamości. Mówiąc *my som tu stela*, mieszkańcy sygnalizują głęboko zakorzeniony podział na grupy „my” i „oni”, który przejawia się na wielu płaszczyznach, choćby poprzez ciągle żywą i używaną na tych terenach gwarę. Owi „my”, czyli innymi słowy *Cieszyniocy*, to społeczność lokalna cechująca się wysokim poziomem konsumpcji mediów lokalnych. W czasach, kiedy media odnotowują spadek zainteresowania ze strony odbiorców (czytelników) i w efekcie stale zmniejsza się ich liczba (nakład, oglądalność), może zadziwić krajobraz mediów lokalnych powiatu cieszyńskiego, gdzie nakład tygodnika mikroregionalnego „Głosu Ziemi Cieszyńskiej” wynosi 20 tys. egzemplarzy. Przy czym nie jest to jedyne medium funkcjonujące na tym terenie.

Na ową osobliwość społeczności lokalnej Śląska Cieszyńskiego w dziedzinie konsumpcji mediów lokalnych składa się kilka czynników:

1. Po pierwsze, od czasów panowania Monarchii Austriackiej datuje się tutaj znaczny wzrost poziomu oświaty. Stopień wykształcenia mieszkańców obecnego powiatu cieszyńskiego jest wysoki do dnia dzisiejszego – wiele osób kontynuuje edukację czy to w miejscowych szkołach wyższych, czy też zamiejscowo (do najczęściej wybieranych placówek edukacyjnych należą, głównie z racji niewielkiej odległości od powiatu, Uniwersytet Śląski oraz Uniwersytet Jagielloński). Nie bez powodu Autorzy związani z regionem twierdzą, że „o kulturze duchowej Cieszyniaków w dużej mierze świadczy [...] kult oświaty”¹⁵³.
2. Współistnienie w regionie wielu religii, z wyraźną przewagą duetu katolicyzm – ewangelicyzm jest następnym powodem, dla którego omawiana społeczność jest tak charakterystyczna. Silna obecność religii ewangelickiej na terenach Śląska Cieszyńskiego przyczyniła się do tego, iż charakterystyczny dla niej kult książki i literackości stał się nieodłącznym elementem miejscowej tożsamości nie tylko protestantów.
3. Śląsk Cieszyński, a Cieszyn w szczególności, był przez wieki jednym z większych ośrodków drukarskich w całej monarchii Austro-Węgierskiej. Rozwinięta

¹⁵³ R. GLAJCAR, Sz. BRODA: *Wyznaczniki tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego*. W: *Wokół tożsamości regionalnej...*, s. 62.

sieć drukarni wpływała na dostępność i możliwość powielania różnego rodzaju tekstów, w tym licznie występującej prasy, a także książek, co z kolei przyczyniało się do znacznego umasowienia bogatych w regionie tradycji czytelniczych, jak również do podniesienia poziomu wykształcenia i świadomości społecznej mieszkańców regionu.

4. W drugiej połowie XIX wieku, zwłaszcza w okresie od wydarzeń Wiosny Ludów (1848) i w latach późniejszych, znacząco wzrósł poziom świadomości narodowej ludności, co przekładało się bezpośrednio na ożywienie życia politycznego na Śląsku Cieszyńskim. W „tym okresie wykrystalizowały się na Śląsku Cieszyńskim dwie orientacje: proniemiecka, której przedstawiciele wysyłali swoich delegatów na obrady ogólnoniemieckiego parlamentu we Frankfurcie, [...] oraz orientacja słowiańsko-polska. [...] Nazajutrz po wybuchu rewolucji wiedeńskiej, patentem z 14 marca 1848 roku cesarz Ferdynand I obiecał wprowadzenie konstytucji i powołanie parlamentu, a także ogłosił zniesienie cenzury. W efekcie do końca roku ukazało się w całej monarchii 388 pism, gdy na początku wychodziło ich tylko 89¹⁵⁴. Zniesienie cenzury w znacznym stopniu uprościło warunki wydawania prasy rozkwitającym właśnie ruchom narodowym. W 1848 roku ukazał się w Cieszynie pierwszy numer „Tygodnika Cieszyńskiego” (późniejszej „Gwiazdki Cieszyńskiej”). Pismo miało na celu pobudzać miejscowych Polaków do życia narodowego i uświadamiania sobie odrębności narodowej. W „odpowiedzi na »Tygodnik« w dwa miesiące później cieszyński obóz »frankfurcki« rozpoczął wydawanie konkurencyjnego czasopisma [»Nowin Ludu Wiejskiego« – M.K.-G.]¹⁵⁵. W późniejszych latach, wraz z wejściem w życie nowej ustawy prasowej (1862), zaczęło ukazywać się znacznie więcej tytułów, tak narodowościowych (np. czeskich), jak i tworzonych przez środowiska religijne (katolickie i ewangelickie). Znaczny wzrost liczby wydawanych czasopism odnotowano także na skutek zaostżenia się antagonizmów narodowościowych, zwłaszcza między mieszkańcami proweniencji polskiej i czeskiej, a także z powodu powstawania organizacji robotniczych reprezentujących coraz liczniej napływających na, intensywnie rozwijający się gospodarczo, Śląsk Cieszyński.

W wieku XIX i na początku XX prasa była najpopularniejszą i najpewniejszą metodą docierania do szerokich mas odbiorców; stanowiła jedyne mass medium tamtych czasów. Inne wynalazki służące usprawnieniu procesu komunikowania się, jak np. telegraf, nie sprawdzały się w docieraniu do szerokiej rzeszy odbiorców. Dopiero upowszechnienie się radia zagroziło pozycji prasy jako jedynego medium masowego.

¹⁵⁴ P. KENIG: *150 lat prasy polskiej na Śląsku Cieszyńskim. Zarys historyczny*. Bielsko-Biała 1998, s. 5–6.

¹⁵⁵ *Ibidem*, s. 6.

Powyższe okoliczności determinujące osobliwość społeczności lokalnej Śląska Cieszyńskiego w dziedzinie konsumpcji mediów lokalnych są potwierdzeniem opinii medioznawców, którzy od lat twierdzili, że do czynników sprawczych rozwoju mediów lokalnych można zaliczyć m.in.:

- potencjał oświatowy i intelektualny danego ośrodka lokalnego, który zawsze, od początku po dzień dzisiejszy, rozstrzygał o poziomie i społecznej wartości realizowanego obiektu prasowego;
- społeczny zasięg zapotrzebowania na druk periodyczny, czyli poziom oświaty i możliwości odbiorcze danej społeczności lokalnej w całej jej stratyfikacji, które w przeważającej mierze rozstrzygały o charakterze i typie wydawanego obiektu prasowego i dość często, ale nie zawsze, także o trwałości przedsięwzięcia;
- lokalne możliwości techniczno-poligraficzne¹⁵⁶.

Potwierdzają to słowa Michalczyka, który podkreśla, że również „dzisiaj te czynniki nie straciły swej aktualności”¹⁵⁷. W Cieszynie występowały w powiązaniu ze sobą wszystkie te trzy czynniki, co tworzyło optymalne warunki rozwoju kultury czytelnictwa prasy, a w późniejszych czasach – odbioru pozostałych mediów lokalnych, jednak nadal z przewagą słowa pisanego.

2.3.3. Śląsk Cieszyński współcześnie

Historyczną i jednocześnie administracyjną stolicą regionu jest Cieszyn, od 1920 roku podzielony na linii Olzy między Polskę a Republikę Czeską. Wtedy również dokonano podziału całego Śląska Cieszyńskiego. Ziemie przyznane Polsce (głównie obecny powiat cieszyński) wcielone zostały do utworzonego w 1920 roku autonomicznego województwa śląskiego, które istniało aż do wybuchu II wojny światowej. W latach powojennych (1944–1950) powiat cieszyński funkcjonował w granicach województwa śląskiego (nieoficjalnie śląsko-dąbrowskiego). W późniejszych latach (1950–1975) jego ziemie nadal leżały w granicach ówczesnego województwa śląskiego – przemianowanego na katowickie. W roku 1975, w wyniku reformy administracyjnej kraju, z południowej części województwa utworzono województwo bielskie, w skład którego weszły wszystkie gminy i miasta powiatu cieszyńskiego, z wyjątkiem gminy Zebrzydowice, przyłączonej

¹⁵⁶ J. MĄDRY: *Przegląd czynników sprawczych rozwoju polskiej prasy lokalnej*. W: *Socjologiczne problemy społeczności lokalnych. Prasa lokalna jako czynnik kształtowania się więzi lokalnych*. Red. J. MIKUŁOWSKI POMORSKI. Rzeszów 1990, s. 21–38; J. MĄDRY: *Teoretyczne i praktyczne implikacje przestrzennego umiejscowienia tygodników lokalnych w ogólnokrajowym systemie prasowym*. W: *Tygodniki lokalne i ogólnopolskie konfrontacje dziennikarzy pism regionalnych*. Red. E. KURZAWA. Kraków–Katowice 1984, s. 35–36.

¹⁵⁷ Wywiad z prof. dr. hab. Stanisławem Michalczykiem..., <http://gu.us.edu.pl/node/225821> [dostęp: 26.08.2012].

do województwa katowickiego. Stan ten trwał aż do 1999 roku, kiedy to po raz kolejny zmieniono podział administracyjny Polski. Obecnie ziemie wchodzące w skład Śląska Cieszyńskiego w całości znów leżą w granicach województwa śląskiego. Jak już podkreślano, Śląsk Cieszyński od XVIII wieku rozwijał się w granicach innego państwa niż reszta Górnego Śląska. Skutkowało to odmiennym rozwojem społeczno-gospodarczym, inną polityką narodowościową czy ustawodawstwem. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości i podziale tych ziem w 1920 roku oba tereny – Śląsk Cieszyński i Górny Śląsk – znajdują się razem pod jurysdykcją Polski, pomimo to ten pierwszy nadal różni się pod wieloma względami od pozostałych ziem Górnośląskich – można zauważyć utrzymujący się dualizm kulturowy, a przede wszystkim mentalnościowy¹⁵⁸.

Powiat cieszyński oraz gminy Jaworze, Jasienica i Czechowice-Dziedzice położone są w południowej części województwa śląskiego, przy granicy z Republiką Czeską i Słowacją. Ich powierzchnia wynosi 876,13 km², a zamieszkuje je blisko 250 tys. mieszkańców, z czego ok. 117,4 tys. w miastach, zaś ok. 131,8 tys. na wsi¹⁵⁹. Fakt, iż większość ludności egzystuje na wsi, odpowiada podziałowi administracyjnemu: w skład omawianego obszaru wchodzi bowiem dziewięć gmin wiejskich, trzy miejsko-wiejskie oraz trzy miejskie. Gęstość zaludnienia wynosi średnio 241 mieszkańców na 1 km², co jest wynikiem plasującym się zdecydowanie powyżej średniej krajowej, która od kilku lat niezmiennie wynosi 122 osoby na 1 km². Fakt ten powiązany jest z tym, iż w ogóle województwo śląskie należy do najgęściej zaludnionych w kraju (376 osób na 1 km²), także jeśli chodzi o tereny wiejskie – są to odpowiednio 51 osób na 1 km² w Polsce i 120 w województwie śląskim¹⁶⁰.

Gospodarka Śląska Cieszyńskiego obecnie oparta jest głównie o usługi i rolnictwo. Olbrzymi potencjał tkwi w dziedzinie turystyki. Miejscowości takie jak Wisła, Ustroń, Brenna oraz tzw. Trójwieś Beskidzka (Istebna, Koniaków, Jaworzynka) są głównymi bazami wypoczynkowymi dla mieszkańców pobliskiego Górnego Śląska. W rejonie nie ma wielkiego przemysłu – dominują firmy małe i średnie. Te najbardziej znane to Mokate w Ustroniu, Bracki Browar Zamkowy w Cieszynie, Kraft Foods Polska w Cieszynie, Kuźnia Polska w Skoczowie, Ustronianka w Ustroniu, Teksid Iron Poland w Skoczowie oraz „Celma” i Polifarb w Cieszynie¹⁶¹. Wyjątkiem są Czechowice-Dziedzice, które stanowią silny ośrodek przemysłowy. Działają tu m.in. PG Silesia (kopalnia węgla kamiennego),

¹⁵⁸ *Historia Górnego Śląska...*, s. 238–239.

¹⁵⁹ Główny Urząd Statystyczny (GUS): *Ludność w gminach. Stan w dniu 31 marca 2011 – wyniki spisu ludności i mieszkań 2011*, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_13169_PLK_HTML.htm [dostęp: 2.08.2012].

¹⁶⁰ Główny Urząd Statystyczny (GUS): *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2011*, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_908_PLK_HTML.htm [dostęp: 14.08.2012].

¹⁶¹ Starostwo Powiatowe w Cieszynie: *Gospodarka powiatu cieszyńskiego*, http://old.powiat.cieszyn.pl/index.php?page=o_powiecie&id=3#main [dostęp: 15.08.2012].

Zakład Taboru, Walcownia Metali „Dziedzice” S.A. (przetwórstwo miedzi, aluminium i stopów), TWR Steering Systems Poland (części i akcesoria samochodowe), Kontakt-Simon S.A. (sprzęt elektroinstalacyjny) oraz Czechowickie Zakłady Przemysłu Zapałczanego (fabryka zapałek)¹⁶².

W czasach PRL-u Śląsk Cieszyński był silnie uprzemysłowiony. Najliczniej reprezentowane były przemysły elektrotechniczny, metalowy, maszynowy i konstrukcji metalowych oraz materiałów budowlanych. Łącznie zatrudniały one ponad 60% mieszkańców powiatu. Większość zakładów przemysłowych skoncentrowana była w Cieszynie i okolicach, reszta zaś była zlokalizowana w pozostałych ośrodkach o długich tradycjach przemysłowych, czyli w Skoczowie, Ustroniu, Goleszowie, Chybiu i Strumieniu. Największymi przez wiele lat w regionie były połączone zakłady produkujące silniki – „Celma” i narzędzia elektryczne – „Cefana”¹⁶³.

Władze PRL-u starały się ograniczać kontakty przygraniczne w regionie, mimo iż oficjalnie zawarto pakt o przyjaźni między Polską a Czechosłowacją już w 1947 roku. Przeważnie jednak tak deklarowane braterstwo obu narodów przejawiało się tylko w kilku oficjalnych imprezach w roku, a granica polsko-czechosłowacka była jedną z najszczelniejszych w powojennej Europie. Tak więc „przełom polityczny roku 1989 spowodował wiele istotnych zmian w dotychczasowym funkcjonowaniu Cieszyna i okolicy. Otwarcie granicy państwowej spowodowało wzmożony rozwój wymiany kulturalnej, lecz przede wszystkim handlowej. W ciągu krótkiego czasu Cieszyn stał się dynamicznym ośrodkiem handlu przygranicznego. Pojawiły się nowe inicjatywy społeczne i kulturowe. Z drugiej strony, twarde realia ekonomiczne spowodowały upadek wielu tradycyjnych dawniej profilów produkcji, rodząc różnorodne, niekiedy także negatywne skutki uboczne. [...] Od stycznia 1999 roku cała, historycznie ukształtowana część Śląska Cieszyńskiego stała się częścią nowego województwa śląskiego”¹⁶⁴. W skład zaś nowo utworzonego powiatu cieszyńskiego weszły prawie wszystkie ziemie Śląska Cieszyńskiego.

Śląsk Cieszyński to również Euroregion na granicy polsko-czeskiej, który powstał w 1998 roku w celu szeroko pojmowanego rozwoju transgranicznego regionu (w zakres którego wchodzi m.in. działania zmierzające do wspierania kultury, oświaty, sportu, współpracy transgranicznej oraz rozwoju turystyki i transportu na tym obszarze). Obecnie obejmuje on powierzchnię ok. 1400 km², a zamieszkuje go ok. 630 tys. osób. Siedzibami Euroregionu są polski Cieszyn i Czeski Cieszyn. Ze strony polskiej w skład Euroregionu wchodzi: gminy powiatu cieszyńskiego – Brenna, Chybie, Cieszyn, Dębowiec, Goleszów, Hażlach,

¹⁶² Urząd Miasta Czechowice-Dziedzice: *Gospodarka*, http://www.czechowice-dziedzice.pl/www_2.0/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=26 [dostęp: 11.03.2013].

¹⁶³ *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu*. Red. J. CHLEBOWCZYK. Katowice 1973, s. 382–383, 386–389; por. E. BUŁAWA et al.: *Śląsk Cieszyński...*, s. 121–122.

¹⁶⁴ *Ibidem*, s. 122.

Istebna, Skoczów, Strumień, Ustroń, Wisła, Zebrzydowice; gminy powiatu bielskiego – Jasienica, Jaworze; gmina powiatu wodzisławskiego Godów i miasto Jastrzębie-Zdrój. Ze strony czeskiej w skład Euroregionu wchodzi: obszar dawnego powiatu Karwina i przygraniczna część dawnego powiatu Frydek-Mistek. Euroregion Śląsk Cieszyński nie pokrywa się z historycznymi granicami Śląska Cieszyńskiego, gdyż w jego skład wchodzi gminy Jastrzębie-Zdrój i Godów, które zalicza się do Górnego Śląska, a część dawnych ziem Księstwa Cieszyńskiego znajduje się w Euroregionie Beskidy (ziemie powiatu bielskiego na zachód od rzeki Białej, miasto Frydek-Mistek oraz Bielsko-Biała)¹⁶⁵.

Gminy wchodzące w skład Śląska Cieszyńskiego

W skład Śląska Cieszyńskiego wchodzi piętnaście gmin, z czego większość, bo aż dziewięć, to gminy wiejskie (Brenna, Chybie, Dębowiec, Golezów, Hażlach, Istebna, Zebrzydowice, Jaworze, Jasienica), trzy miejsko-wiejskie (Skoczów, Strumień oraz Czechowice-Dziedzice), pozostałe trzy zaś – miejskie (Cieszyn, Wisła, Ustroń). Znaczną część obszaru stanowią tereny wiejskie. Stąd też „dla Cieszyńsiaka krajobrazem regionu jest wieś, góry i zabudowa starego Cieszyna – niepodzielnej stolicy kulturowej i kulturalnej regionu i księstwa, jest to krajobraz centrum i kultury ludowej – przedindustrialnej – w przeciwieństwie do Górnego Śląska. Nawet zagłębie karwińsko-ostrowskie ma w tle góry. Postawa przywiązania do terytorium, krajobrazu i ziemi jest najwyższą ekspresją regionalizmu Cieszyńsiaków, którą scharakteryzować można słowami Jana Szczepańskiego – »Korzeniami wrośłem w ziemię«¹⁶⁶.

Gminy powiatu cieszyńskiego można ogólnie podzielić na te związane z turystyką i te, które zajmują się handlem, usługami, przemysłem bądź rolnictwem. Do pierwszej grupy niewątpliwie zalicza się Ustroń, który jako jedyna miejscowość Beskidu Śląskiego posiada status uzdrowiska. Leczy się tu m.in. choroby narządów ruchu, dróg oddechowych, układu krążenia, układu nerwowego. Również Wisła, kojarzona silnie z Adamem Małyszem i skokami narciarskimi, jako jeden z największych ośrodków turystyczno-wypoczynkowych oraz sportowych Beskidu Śląskiego, jest silnie powiązana z turystyką. Natomiast potocznie nazywana Trójwsią Beskidzką gmina Istebna (Istebna, Koniaków, Jaworzynka) to ostoja kultury górali śląskich i jednocześnie jeden z najsilniejszych ośrodków kultury ludowej w polskich górach. Większość jej mieszkańców utrzymuje się z obsługi ruchu turystycznego i sportowego (jest ważnym ośrodkiem sportowym,

¹⁶⁵ Euroregion Śląsk Cieszyński, <http://www.euregio-teschinensis.eu/euroregion-slask-cieszynski/> [dostęp: 6.08.2012]; Euroregion Śląsk Cieszyński – podstawowe informacje o Euroregionie, <http://www.olza.pl/pl/o-nas/euroregion-slask-cieszynski/> [dostęp: 6.08.2012]; A. PIOTROWSKA: *Region dziś. Śląsk południowy*. W: *Gwary polskie. Przewodnik...*, http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=814&Itemid=117 [dostęp: 6.08.2012].

¹⁶⁶ R. GLAJCAR, Sz. BRODA: *Wyznaczniki tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego*. W: *Wokół tożsamości regionalnej...*, s. 137.

szczególnie dzięki rozbudowanym trasom biegowym na przełęczy Kubalonka oraz kompleksowi narciarskiemu Zagroń), Koniaków zaś słynie ze względu na produkcję koronkowych ozdób i części garderoby. Ostatnią gminą omawianego obszaru, która ma silne związki z turystyką, jest Brenna. Jest ważnym ośrodkiem wyrobu tradycyjnych artykułów z dziedzin takich jak np. stolarka, ciesielstwo, kamieniarstwo. Walory przyrodnicze i krajobrazowe sprawiły, że gmina rozwija się jako ceniony ośrodek wypoczynkowy.

Strumień wraz z przyległą gminą Chybie stanowią jeden z największych w Polsce ośrodków hodowli karpia i pstrąga. Również tam znajduje się placówka Polskiej Akademii Nauk – Zespół Gospodarczo-Doświadczalny Zakładu Biologii Wód w Gołyszu (gmina Strumień), który zajmuje się doskonaleniem nowoczesnej hodowli ryb, głównie karpia, ale także karasia, sandacza, leszcza i węgorza. Dębowiec, Jasienica, Hażlach i Jaworze to gminy o charakterze rolniczym. W gminach Dębowiec i Jasienica grunty orne zajmują ponad połowę powierzchni. Natomiast w gminach Hażlach i Jaworze prócz terenów uprawnych sporą powierzchnię zajmują lasy. Goleszów z kolei jest gminą kojarzoną głównie ze sportem szybowcowym, oddziałem cieszyńskiej Celmy oraz z cementownią, zlikwidowaną na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku; jednakże część miejscowości gminy to wsie typowo rolnicze. Zebrzydowice, jedyna gmina powiatu cieszyńskiego w latach 1975–1999 leżąca w obrębie województwa katowickiego a nie bielskiego, do niedawna jeszcze związana była z przemysłem górniczym – do 1997 roku istniała tam Kopalnia Węgla Kamiennego „Morcinek”; obecnie część obiektów pokopalnianych wyburzono, a resztę przeznaczono pod wynajem. W związku z tym jedynym miejscem wydobywania węgla kamiennego w polskiej części Śląska Cieszyńskiego pozostała dziś kopalnia w Czechowicach-Dziedzicach. Ciekawym miastem jest Skoczów – z jednej strony jest ośrodkiem gospodarczo-przemysłowym (mimo zastoju w latach dziewięćdziesiątych XX wieku pozostał najbardziej uprzemysłowioną miejscowością powiatu cieszyńskiego), lecz z drugiej także turystyczno-rekreacyjnym z dogodnymi warunkami przyrodniczymi.

Cieszyn natomiast, pomimo tego, iż na przestrzeni XX wieku stracił na znaczeniu na rzecz lepiej gospodarczo rozwiniętych miast ościennych (głównie Bielska-Białej), nadal stanowi centrum Śląska Cieszyńskiego, zarówno w kulturowym, oświatowym, społecznym, jak i administracyjnym sensie. Jego losy są odbiciem tego, co dzieje się w całym regionie.

Cieszyn – stolica Śląska Cieszyńskiego wczoraj i dziś

Cieszyn, położony u podnóża Beskidu Śląskiego, nad rzeką Olzą, może się poszczycić bardzo długą i skomplikowaną historią. Według legendy miasto zostało założone w 810 roku przez trzech braci: Cieszka, Bolka i Mieszka, synów polskiego króla Leszka III. Spotkali się oni po długiej wędrówce przy tutejszym źródle i, ciesząc się tym faktem, założyli miasto Cieszyn. Do dzisiaj Studnia

Trzech Braci ma upamiętniać to wydarzenie. Badania archeologiczne potwierdziły, że osadnictwo w Cieszynie sięga czasów wczesnego średniowiecza¹⁶⁷. Po powstaniu niezależnego Księstwa Cieszyńskiego w 1291 roku, którego Cieszyn był stolicą, miasto nadal prężnie się rozwijało, a jego centrum lokowało się w okolicach dzisiejszego Placu Teatralnego.

Przełomowym momentem w historii regionu, kształtującym jego obecną tożsamość wyznaniową, było przyjęcie protestantyzmu jako wyznania panującego w Księstwie Cieszyńskim. Wraz z powrotem do kościoła katolickiego w kilkadziesiąt lat później rozpoczął się czas kontrreformacji w Księstwie Cieszyńskim.

Wraz ze śmiercią księżnej Elżbiety Lukrecji w 1653 roku skończył się okres panowania piastowskiego w dziejach tak miasta, jak i regionu. Rządy w Księstwie Cieszyńskim objęli Habsburgowie, którzy panowali tutaj aż do 1918 roku. Pierwszy władca z tej dynastii – Franciszek I – potwierdził wszystkie dawne przywileje Cieszyna, z wyjątkiem prawa wyznawania religii protestanckiej. Jednak uprawnienia Cieszyna były stopniowo ograniczane, by w rezultacie na początku XIX wieku miasto podporządkować formalnie i faktycznie Komorze Cieszyńskiej¹⁶⁸.

Okres wieków XVII i XVIII to czas kryzysu ekonomicznego i demograficznego, którego głównymi przyczynami były zniszczenia wojny trzydziestoletniej oraz kolejnych wojen toczonych przez Habsburgów w drugiej połowie XVII wieku. Także intensywne działania kontrreformacyjne zmierzające do rekatolicyzacji ludności miejscowej nie pozostały bez wpływu na panującą sytuację – wielu protestantów wyemigrowało, co jeszcze bardziej pogłębiło ekonomiczny upadek miasta.

W połowie XVIII wieku Cieszyn odwiedził cesarz Józef II, pierwszy władca z linii Habsburgów, który osobiście zainteresował się losami swego prowincjonalnego władztwa. Było to efektem nowej polityki władz Cesarstwa, dążących do rozwoju potencjału ekonomicznego monarchii – zwłaszcza przemysłu i handlu, a także wzmocnienia jego spójności. W regionie znalazło to odzwierciedlenie w budowie „drogi cesarskiej” łączącej Cieszyn z Wiedniem, Krakowem i Lwowem, oraz reformie szkół miejskich. Cieszyn przez krótki okres w 1805 roku stał się stolicą cesarstwa, kiedy to w wyniku zagrożenia Wiednia przez wojska napoleońskie przeniósł się tutaj dwór cesarski i rząd monarchii austriackiej. Nie przyniosło to jednak miastu żadnych wymiernych korzyści.

Cesarzowa Maria Teresa i jej następca Józef II przeprowadzili szeroko zakrojone reformy, podporządkowując władzy państwowej zarówno szlachtę, jak i Kościół. W Cieszynie powstała wtedy tzw. Szkoła Główna, a w póź-

¹⁶⁷ *Dzieje Cieszyna od pradziejów...*, T. 1, s. 5, 137.

¹⁶⁸ Komora Cieszyńska – oficjalna nazwa połączonych majątków należących bezpośrednio do książąt cieszyńskich w latach 1654–1918, a jednocześnie nazwa instytucji zarządzającej tymi majątkami w imieniu księcia.

niejszym czasie również szkoła dla dziewcząt. Zreformowano gimnazjum katolickie i rozbudowano gimnazjum ewangelickie. Ordynacja cesarska z 1774 roku wprowadziła na tereny Księstwa formalny obowiązek szkolny dla dzieci w wieku 5–12 lat, dodatkowo nakazano organizować publiczne szkoły ludowe przy każdej parafii. Kolejnym istotnym wydarzeniem, wpływającym znacząco na życie mieszkańców Cieszyna, był ogłoszony w 1781 roku przez Józefa II Patent Tolerancyjny dla protestantów, na mocy którego nastąpiło ich częściowe równouprawnienie.

Przełom XVIII i XIX wieku, z uwagi na liczne wojny prowadzone przez monarchię habsburską z rewolucyjną Francją oraz Napoleonem, był kolejnym trudnym okresem w dziejach miasta. Efektem wojen była zła sytuacja finansowa państwa austriackiego, która dotknęła wszystkich mieszkańców, ale jednocześnie pozwoliła władzom miejskim na redukcję długu komunalnego. Dzięki temu, w pierwszej połowie XIX wieku władze miejskie mogły podjąć pierwsze inwestycje komunalne. Wybudowano nowoczesny browar książęcy, działający do dnia dzisiejszego pod nazwą Bracki Browar Zamkowy, wprowadzono nocne oświetlenie najważniejszych budynków i ulic. Miasto nadal żyło z handlu, dodatkowo na przełomie XVIII i XIX wieku powstało w mieście kilka nowoczesnych fabryk rosolisów¹⁶⁹, a w 1806 roku najstarsza w regionie i działająca do dzisiaj drukarnia rodziny Prochasków¹⁷⁰. Jednak dalszy rozwój był utrudniony m.in. ze względu na biurokratyczne ograniczenia absolutnego państwa austriackiego oraz systemu feudalnego.

Na drugą połowę XIX wieku przypada czas najwyższego ekonomicznego i demograficznego rozwoju miasta. Istniało tu parę dużych zakładów przemysłowych, fabryk mebli, kilka drukarni, ze wspomnianą już drukarnią Prochasków na czele, wiele zakładów fotograficznych, a także fabryki likierów. Dzięki dogodnemu położeniu, Cieszyn stanowił centrum komunikacyjne i handlowe oraz był istotnym ośrodkiem nauki i kultury. Od końca XIX wieku stał się również ośrodkiem wypoczynkowym dla rozwijającej się turystyki. Wybudowano i przebudowano wiele budynków użyteczności publicznej i oświetlono ulice przy wykorzy-

¹⁶⁹ Rosolis – wysokoprocentowy likier wytwarzany na bazie owoców róż. Rosolisy były znane w Europie już w XIV wieku. Jako pierwsi zaczęli je wyrabiać Włosi, najpierw alchemicy, a później zakonnicy i likworyści. Nalewki te uważano nie tylko za przysmaki, ale i za lekarstwa. W Cieszynie były produkowane już w XV wieku.

¹⁷⁰ Drukarnia Prochasków, założona w 1806 roku, była najstarszym zakładem tego rodzaju na Śląsku Cieszyńskim i w ręku tej rodziny pozostała aż do 1945 roku. W drugiej połowie XIX wieku Karol junior Prochaska przekształcił niezbyt dużą oficynę zlokalizowaną przy ul. Stromej w jeden z największych zakładów poligraficznych w całej monarchii, który przed I wojną światową zatrudniał ok. 400 pracowników. Posiadał m.in. nowoczesny zakład litograficzny, drukujący oprócz wydań albumowych także mapy. Przede wszystkim jednak drukarnia Prochaski wydawała książki i to w kilkudziesięciu językach, m.in. po hebrajsku, arabsku i etiopsku. Oprócz książek wydawała także czasopisma, długie lata drukowała się w niej „Gwiazdka Cieszyńska”. Prochaska był też wydawcą „Silesii”, najważniejszego niemieckiego czasopisma na Śląsku Austriackim.

staniu lamp gazowych i później elektrycznych. Większość kamienic położonych w obrębie dawnych murów miejskich rozbudowano, przy wykorzystaniu stylu tzw. wiedeńskiej secesji (m.in. dlatego nazywano Cieszyn „Małym Wiedniem”). Napływ turystów skutkowało zaś powstaniem hoteli i zajazdów. Na lewym brzegu Olzy powstał dworzec kolejowy, a leżące tam przedmieścia przekształciły się w dzielnicę przemysłową Cieszyna. W 1910 roku mieszkała tam już prawie jedna trzecia mieszkańców; powstało tam również wiele nowoczesnych fabryk, m.in. drukarnia Fritza Kutzera. Tak więc na przełomie XIX i XX wieku Cieszyn przekształcił się w nowoczesny ośrodek urbanistyczny.

Charakterystyczne dla Cieszyna tego okresu było istnienie rozbudowanej sieci drukarni, które w znacznym stopniu przyczyniły się do upowszechniania i tak już bogatych na tym terenie tradycji czytelniczych. Działo się tak dzięki dostępności i możliwości powielania tekstów, a więc i łatwości docierania z nimi do lokalnej społeczności. Cieszyńskie drukarstwo miało znaczący wpływ na poziom wykształcenia oraz podniesienie poziomu świadomości społecznej mieszkańców regionu. Pod koniec XIX wieku Cieszyn stanowił wiodący ośrodek drukarski monarchii Austro-Węgierskiej, często oferujący swe usługi poza kraje europejskie (drukowano np. publikacje w języku arabskim czy etiopskim). Jednakże zawirowania polityczne z początku XX wieku – wybuch I wojny światowej, podział Śląska Cieszyńskiego – nie sprzyjały rozwojowi drukarstwa. Kryzys gospodarczy lat trzydziestych ostatecznie przyczynił się do położenia kresu świetności drukarni cieszyńskich, a II wojna światowa oznaczała całkowitą stagnację „czarnej sztuki” nad Olzą. Dopiero po zakończeniu działań wojennych przystąpiono do odbudowy działalności drukarskiej. Pomogły w tym uratowane w pierwszych dniach wojny materiały i narzędzia. Za czasów PRL-u Cieszyn znów stał się prężnie działającym ośrodkiem drukarskim, zdobywającym najwyższe oceny jakości wykonywanych książek w Polsce. Wraz ze wzrostem łatwości dostępu do nowoczesnych metod druku i nastaniem wolnego rynku w latach dziewięćdziesiątych XX wieku stworzono nowe możliwości rozwoju cieszyńskiego drukarstwa. Powstawały wtedy kolejne niewielkie drukarnie, zatrudniające często po kilkunastu pracowników. Na przełomie wieków w powiecie cieszyńskim działało kilkanaście drukarni¹⁷¹. W 2006 roku obchodzono uroczyste 200 lat cieszyńskiego drukarstwa¹⁷².

W drugiej połowie XIX wieku Cieszyn stał się także ważnym ośrodkiem oświaty i kultury (do czego walenie przyczynił się kwitnący przemysł drukarski, stymulujący rozwój we wspomnianych dziedzinach). W 1910 roku oddano do użytku Teatr Niemiecki (dzisiejszy Teatr im. Adama Mickiewicza) ze stałym zespołem teatralnym, obok Biblioteki i Muzeum ks. Leopolda J. Szersznika po-

¹⁷¹ Muzeum Drukarni w Cieszynie: *Historia*, <http://www.muzeumdrukarni.pl/?md=historia> [dostęp: 17.08.2012].

¹⁷² *Obchody 200 lat cieszyńskiego drukarstwa zakończone*, <http://www.cieszyn.pl/?p=articles>Show&iArticle=2661> [dostęp: 24.08.2012].

wstały dalsze instytucje muzealne, m.in. Muzeum Miejskie. Mieszkańcy miasta prowadzili aktywne życie społeczne, czego dowodem była duża liczba stowarzyszeń działających na terenie Cieszyna przed I wojną światową (zarejestrowanych było 179). W tym okresie w mieście funkcjonowało szesnaście szkół podstawowych, trzy szkoły średnie oraz trzy seminaria. Wielu ich absolwentów kontynuowało naukę na uczelniach wyższych, zwłaszcza w Wiedniu. Istniało również wiele kościołów różnych wyznań: dziewięć katolickich, jeden ewangelicki oraz dwie synagogi żydowskie. Z tego powodu Cieszyn zyskał miano „miasta szkół i kościołów”. W czasach konstytucyjnych¹⁷³ działało w Cieszynie kilka wydawnictw, ukazywały się liczne gazety i czasopisma oddające pluralizm poglądów narodowych i politycznych Cieszyńiaków¹⁷⁴. Wydawano też wiele książek, z których duża część była autorstwa miejscowych twórców¹⁷⁵. Obrazu prężnego ośrodka kulturalnego dopełniali muzycy, kształceni w miejscowych szkołach muzycznych (m.in. w najbardziej znanej Sławika i Pogrobińskiego). Niektórzy z nich – jak np. śpiewaczka Rosa Pauly czy skrzypek Max Rosthal, zwany cieszyńskim Paganinim – rozslawili Cieszyn na scenach całego świata. Do dziś zresztą miasto podkreśla swe związki z muzyką, m.in. poprzez liczne festiwale muzyczne o szerokim przekroju gatunkowym (od muzyki poważnej, poprzez organową, do jazzowej czy rockowej).

Po zakończeniu I wojny światowej i upadku Monarchii Austro-Węgierskiej Cieszyn, jak i cały Śląsk Cieszyński, stał się przedmiotem konfliktu między Polską a Czechosłowacją. Coraz żywsze na początku XX wieku spory narodowościowe doprowadziły w efekcie w 1920 roku do podziału Śląska Cieszyńskiego i samego miasta pomiędzy te dwa państwa¹⁷⁶. Cieszyn został podzielony wzdłuż linii Olzy. Dla mieszkańców dotąd jednolitego miasta oznaczało to ogromne zmiany; wielu wyemigrowało do Niemiec bądź Austrii, a ich miejsce zajęła ludność napływowa z Polski lub ziem czeskich. Obie części Cieszyna rozpoczęły niełatwy proces integracji i budowania niemal od podstaw nowych więzi gospodarczych z państwami, do których zostały wcielone. W polskiej części Cieszyna stopniowo pojawiały się nowe więzi, przede wszystkim z resztą województwa śląskiego, do którego Cieszyn należał od 1922 roku, m.in. dzięki uruchomionej w 1934 roku kolei

¹⁷³ Okres konstytucyjny w historii Austrii zapoczątkowała uchwalona przez austriacką Radę Państwa tzw. Konstytucja Grudniowa z 1867 roku. Wcześniejszy podobny akt prawny (nadana przez cesarza Franciszka Józefa I w 1849 roku Konstytucja Marcowa) został odwołany i niedługo później (od 1852 roku) powróciły w Austrii neoabsolutne rządy, trwające do uchwalenia wspomnianej już Konstytucji Grudniowej.

¹⁷⁴ Szerzej o początkach prasy lokalnej na terenie Śląska Cieszyńskiego w rozdziale trzecim.

¹⁷⁵ M.in. poeci Paul Lamatsch von Warnemünde, Friedrich Uhl (potem działający w Wiedniu) i Jan Kubisz, pisarka Edith Schmettan, historycy Mathias Kasperlik, Gottlieb Biermann, František Slama i Franciszek Popiołek. Znany w całej Europie uczonym był Eduard August Schroeder roku. Z malarzy zasłynęli Edward Świerkiewicz i Ida Münzberg.

¹⁷⁶ Więcej o konflikcie polsko-czechosłowackim o Śląsk Cieszyński zob. *Historia Górnego Śląska...*, s. 449–455; *Dzieje Cieszyna od pradziejów...*, T. 3, s. 227–246.

do Zebrzydowic. Jednak o ile „część górnośląska województwa była obszaro-
wo i pod względem liczby mieszkańców wielokrotnie większa od cieszyńskiej,
a jednocześnie bardziej uprzemysłowiona [...], to część cieszyńska górowała
pod względem zasobów rodzimej inteligencji. [...] [Cieszyńska – M.K.-G.] po-
siadała dostateczną jej ilość, druga silny brak. Wynikało to z odmiennej polityki
narodowościowej Austrii i II Rzeszy Niemieckiej. Stąd inteligencja pochodząca
ze Śląska Cieszyńskiego objęła znacznie więcej wyższych i średnich stanowisk
w województwie śląskim (a także w innych dzielnicach Polski), część cieszyńska
była samowystarczalna pod względem potrzeb kadrowych, natomiast górnoślą-
ska wymagała doinwestowania w tym zakresie”¹⁷⁷. Sytuacja taka była efektem
odmiennej polityki oświatowo-narodowościowej Austrii i Prus.

Na krótki czas obie części miasta ponownie złączono w jeden organizm
miejski w 1938 roku, po tym, jak Polska zajęła Zaolzie. Miasto pozostało po-
łączone także w czasie II wojny światowej, kiedy to Cieszyn został włączony
do III Rzeszy Niemieckiej. Jednak tuż po zakończeniu wojny podział miasta
przywrócono.

Okres II wojny światowej był czasem wielkiej tragedii dla wielu mieszkańców
Cieszyna, jednak samo miasto ucierpiało w niewielkim stopniu. Po wojnie rządy
objęli komuniści, którzy stopniowo wyeliminowali zwolenników innych orien-
tacji politycznych. Miastem rządziła Miejska Rada Narodowa. Zakazano dzia-
łalności innych partii i stowarzyszeń, aktywność kościołów została ograniczona
wyłącznie do spraw wiary, a większość kościelnego majątku zarekwirowana albo
przekazana organizacjom prokomunistycznym. Do Cieszyna przyłączono dalsze
miejscowości: Krasną, Mnisztwo, Boguszowice, Markłowice.

Bezpośrednio po zakończeniu wojny przedwojenni właściciele uruchamiali
swoje dawne zakłady, inne otwierano jako firmy państwowe. Do przedwo-
jennych tradycji cieszyńskiego drukarstwa nawiązywała Cieszyńska Drukarnia
Wydawnicza powołana do życia na bazie przedwojennej drukarni „Dziedzictwa
błogosławnego Jana Sarkandra” przez jej pracowników. W latach siedemdzie-
siątych XX wieku uzyskała ona najwyższe oceny jakości książek wykonywanych
w Polsce.

Wbrew tradycjom nowe władze forsowały rozwój przemysłu elektromecha-
nicznego w regionie. Na bazie znacjonalizowanych przedwojennych prywatnych
zakładów powstały największe i najbardziej znane fabryki w Cieszynie: Fabryka
Maszyn Elektrycznych „Celma”, Fabryka Narzędzi „Cefana”, Fabryka Sprzętu
Elektrogrzejnego „Termika”, Wytwórnia Farb i Lakierów „Polifarb”; od podstaw
zbudowano Wytwórnnię Urządzeń Chłodniczych „FACH”.

Mimo intensywnego rozwoju ciężkiego przemysłu, Cieszyn nadal pozostawał
oświatowym centrum regionu. Po II wojnie światowej podjęto szerokie działania
na rzecz upowszechnienia edukacji, co ułatwiał fakt, iż już w czasach austriackich

¹⁷⁷ *Historia Górnego Śląska...*, s. 238–239.

wszystkie dzieci zostały objęte obowiązkiem szkolnym na szczeblu podstawowym, zdecydowana zaś większość szkół posiadała własne budynki powstałe w czasach austriackich lub w dwudziestoleciu międzywojennym. Po wojnie szybko zaczęto tworzyć nowe szkoły podstawowe oraz średnie¹⁷⁸. W 1945 roku reaktywowano Wyższą Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego, która działała w Cieszynie do roku 1950, kiedy to przeniesiono ją do Olsztyna. W 1960 roku utworzono Studium Nauczycielskie w budynku dawnej Macierzy Szkolnej, które spełniało funkcję szkoły *quasi*-wyższej. W 1971 roku zaś, w związku z uruchomieniem cieszyńskiej filii Uniwersytetu Śląskiego, Cieszyn ostatecznie odzyskał status miasta akademickiego.

Mimo iż Cieszyn i Czeski Cieszyn oficjalnie łączyła obustronna przyjaźń (potwierdzona podpisaniem stosownego paktu już w 1947 roku), to jednak granica polsko-czechosłowacka była jedną z najszczelniejszych w powojennej Europie, a władze PRL-u starały się ograniczać przygraniczne kontakty¹⁷⁹.

Po demokratycznych przemianach w Polsce w wyborach komunalnych w 1990 roku władzę w przywróconej Radzie Miejskiej objął Klub Obywatelski „Solidarność”¹⁸⁰. Zapoczątkowało to przywracanie lokalnej samorządności i porządkowanie spraw organizmu miejskiego. Po roku 1990 nawiązano także rzeczywistą współpracę w władzami Czeskiego Cieszyna, organizując odtąd wiele wspólnych projektów i przedsięwzięć.

Współcześnie Cieszyn, stolica powiatu cieszyńskiego, siedziba Euroregionu Śląsk Cieszyński i istotny ośrodek bielskiego okręgu przemysłowego, mimo niewielkich rozmiarów, staje się coraz bardziej popularnym ośrodkiem turystycznym i kulturalnym, co częściowo rekompensuje upadek miejscowego przemysłu (zwłaszcza ciężkiego, rozwijającego się głównie za czasów PRL-u) w latach dziewięćdziesiątych XX wieku i brak dużych inwestycji gospodarczych. Cieszyn swą pozycję kulturalnej stolicy regionu wzmacnia od lat dziewięćdziesiątych. Odbywają się tutaj m.in. Festiwal Europejskich Szkół Artystycznych i Twórczości „Kręgi Sztuki”, Przegląd Filmowy „Kino Na Granicy” („Kino na Hranici”) – prezentujący filmy czeskie, polskie, słowackie i węgierskie, Festiwal Filmowy „Wakacyjne Kadry” czy Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Bez Granic”. W latach 2002–2005 odbywał się w Cieszynie jeden z największych w Polsce festiwali filmowych „Era Nowe Horyzonty”, który bardzo spopularyzował miasto. Ponadto funkcjonuje tu szereg instytucji i organizacji kulturalnych (w tym teatr oraz nowatorski Śląski Zamek Sztuki i Przedsiębiorczości).

¹⁷⁸ W 1969 roku w siedemnastu szkołach średnich na terenie Cieszyna – liceach ogólnokształcących, technikach, liceum medycznym, liceach i technikach dla pracujących – kształciło się 3 616 uczniów.

¹⁷⁹ Więcej na temat kontaktów polsko-czechosłowackich w Cieszynie za czasów PRL zob. *Dzieje Cieszyna od pradziejów...*, T. 3, s. 482–487.

¹⁸⁰ Utworzono go z połączenia cieszyńskiego Komitetu Obywatelskiego, NSZZ Solidarność, Klubu Inteligencji Katolickiej oraz Polskiego Towarzystwa Ewangelickiego.

Cieszyn stanowi także centrum muzyczne regionu – to tutaj odbywają się takie imprezy jak np. doroczny cykl koncertów „Pieśni i muzyka średniowiecznej Europy” czy Festiwal Muzyki Wokalnej „Viva il canto” oraz liczne koncerty i recitale¹⁸¹.

¹⁸¹ Opracowano na podstawie: K. SPYRA: *Dzieje miasta*, <http://www.cieszyn.pl/?p=categories>Show&iCategory=2> [dostęp: 3.08.2012]; <http://pl.wikipedia.org/wiki/Cieszyn> [dostęp: 3.08.2012]; Muzeum Drukarstwa w Cieszynie: *Historia...*, <http://www.muzeumdrukarstwa.pl/?md=historia> [dostęp: 3.08.2012]; Bractwo Księstwa Cieszyńskiego: *Cieszyn – historia*, <http://www.ksiestwo.republika.pl/cieszyn.html> [dostęp: 3.08.2012]; *Dzieje Cieszyna od pradziejów...*, T. 1, 2, 3; *Cieszyn. Zarys rozwoju...*

ROZDZIAŁ 3

Krajobraz mediów lokalnych Śląska Cieszyńskiego

3.1. Historia polskich mediów lokalnych Śląska Cieszyńskiego do roku 1989

Początki czasopiśmiennictwa cieszyńskiego datowane są na koniec pierwszej połowy XIX wieku i są nierozdzielnie związane z wydarzeniami politycznymi tamtego okresu, jako że to właśnie one stanowiły główną siłę napędzającą ruch wydawniczy.

Od ukazania się pierwszego tytułu na ziemiach Śląska Cieszyńskiego minęło 170 lat. Okres ten można ująć w kilku charakterystycznych przedziałach, związanych z aktualnymi wydarzeniami polityczno-społecznymi, oddziaływającymi na przemiany zachodzące na rynku wydawniczym. Autorka proponuje, by ów okres podzielić następująco:

1. Okres zaborów (do roku 1920):
 - początki czasopiśmiennictwa na Śląsku Cieszyńskim (1848–1860);
 - okres konstytucyjny (1861–1890);
 - okres nasilenia konfliktu narodowościowego (1890–1914);
 - okres I wojny światowej (1914–1918);
 - okres konfliktu polsko-czeskiego o Śląsk Cieszyński (1918–1920).
2. Okres międzywojenny (1920–1939).
3. Okres II wojny światowej (1939–1945).
4. Okres Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1945–1989).

W niniejszym podrozdziale przedstawiono ramy dziejowe czasopiśmiennictwa na Śląsku Cieszyńskim (skupiono się na prasie, ponieważ do roku 1989, a więc w omawianym przedziale czasowym, nie istniała ani lokalna rozgłośnia radiowa, ani tym bardziej stacja telewizyjna), natomiast szczegółowy wykaz ukazujących się legalnie tytułów zamieszczono w aneksie (zob. aneks 1). Autorka ograniczyła się wyłącznie do tytułów ukazujących się oficjalnie, z pominięciem wszelkich nielegalnych wydawnictw (np. pisemka konspiracyjne z czasów II wojny światowej, prasa „solidarnościowa” itp.), ponieważ do czasów dzisiejszych zachowały się bardzo skąpe informacje o tego typu prasie. Dlatego też lata II wojny światowej nie są ujęte w niniejszym rozdziale; okupacja hitlerowska spowodowała likwidację wszystkich legalnych wydawnictw innych niż niemieckie na obszarze włączonym do III Rzeszy. Zamknięto redakcje gazet, przejęto polskie drukarnie, wielu dziennikarzy aresztowano. Pominięto również tytuły, które po 1920 roku (podziale Śląska Cieszyńskiego między Polskę a Czechosłowację) znalazły się poza granicą państwa polskiego.

3.1.1. Okres zaborów (do roku 1920)

Początki czasopiśmiennictwa na Śląsku Cieszyńskim

„Dokonujące się na tym terenie w drugiej połowie XIX i początkach XX w. procesy emancypacji narodowej występujących tu społeczności etnicznych (polskiej, czeskiej i niemieckiej), w warunkach rywalizacji różnorodnych form świadomości społecznej, doprowadziły do zasadniczych przeobrażeń w układzie sił zarówno na płaszczyźnie stosunków polityczno-narodowościowych, jak i kulturalno-cywilizacyjnych. Tę nową fazę rozwojową, inicjującą m.in. kształtowanie się nowej świadomości społecznej, gdzie funkcje nadrzędnej spójni społecznej przejmuje poczucie odrębności i przynależności narodowej, zapoczątkował okres Wiosny Ludów¹. W bezpośrednim związku przyczynowym z przejawami takiego obrotu sytuacji pozostawał rozwój miejscowego czasopiśmiennictwa².

Na Śląsku Cieszyńskim w dobie Wiosny Ludów szybko wykrystalizowały się dwa główne, opozycyjne stanowiska. Pierwszym była orientacja proniemiecka, rekrutująca się przede wszystkim z dominującej w miastach niemieckiej inteligencji i właścicieli zakładów przemysłowych. Przedstawiciele tej grupy opowiadali się za ideami pangermanistycznymi, nad którymi obradował w tym czasie niemiecki parlament we Frankfurcie, tzn. za zjednoczeniem krajów niemieckich (w tym części krajów austriackich, wchodzących niegdyś w skład Rzeszy Niemieckiej) i stworzeniem jednej niemieckiej wspólnoty narodowej. W opozycji stał ruch słowiańsko-polski, którego przedstawiciele na zjeździe słowiańskim w Pradze sprzeciwili się włączeniu ich do obrad sekcji czeskiej, stwierdzając: „my Ślązacy jako Polacy chcemy i możemy tylko do polskiej sekcji należeć”³.

Zniesienie cenzury patentem cesarskim z 14 marca 1848 roku⁴ stworzyło dogodne warunki, które w efekcie spowodowały wzrost ruchu wydawniczego (zwłaszcza w zakresie druków periodycznych) w Austrii. „Z 79 czasopism do końca 1848 roku liczba ich wzrosła do 388, a chociaż większość z nich okazać się miała efemerydami, ów krótkotrwały okres pozwolił na wyrobienie wśród ludności do tej pory nieprzyzwyczajonej do czytania gazet nawyku sięgania po specyficzną lekturę, dostarczaną jej w odpowiednich interwałach czasowych”⁵. Na Śląsku Cieszyńskim także nastąpiło znaczne ożywienie ruchu narodowego, które zaowocowało wydaniem na początku maja 1848 roku „Tygodnika

¹ Wiosna Ludów – seria ludowych zrywów rewolucyjnych i narodowych, jakie miały miejsce w Europie w latach 1848–1849.

² A. STĘPNIAK: *Polska prasa polityczna na Śląsku Cieszyńskim w latach 1848–1920*. „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1988, nr 1, s. 9.

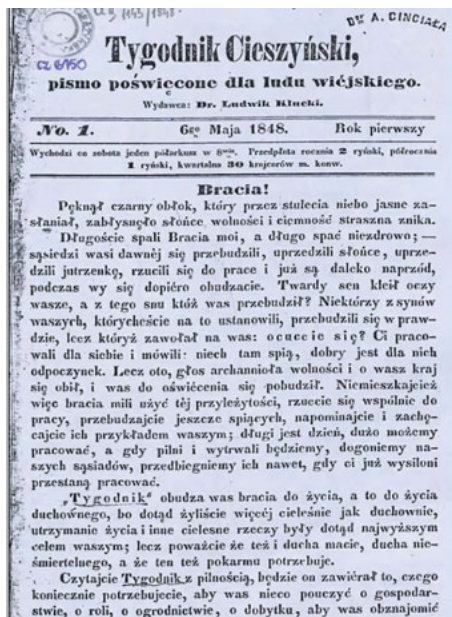
³ E. GRIM: *Paweł Stalmach. Jego życie i działalność w świetle prawdy*. Cieszyn 1910, s. 43.

⁴ Data ta nie jest przypadkowa – dnia poprzedniego, tj. 13 marca 1848 roku wybuchło anty-austriackie powstanie (tzw. rewolucja marcowa) w Wiedniu, które dało początek Wiosnie Ludów.

⁵ J. GLENSK: *Czarna księga prasy śląskiej*. T. 2. Opole 2007, s. 7.

Cieszyńskiego” pod redakcją Andrzeja Cinciały⁶. Było to pierwsze regularnie ukazujące się czasopismo na Śląsku Cieszyńskim.

Grafika 5. Pierwszy numer „Tygodnika Cieszyńskiego”

Źródło: „Tygodnik Cieszyński” 1848, nr 1, Śląska Biblioteka Cyfrowa, <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=16336&from=FBC> [dostęp: 13.11.2012].

Tytuł adresowany był przede wszystkim do bogatych chłopów oraz inteligencji, rekrutującej się głównie ze studentów i nauczycieli cieszyńskich. „Tygodnik Cieszyński” miał na celu pobudzać miejscowych Polaków do aktywnego życia narodowego i uświadomić im ich odrębności etniczną. „Pod wpływem demokratycznych rządów Wiosny Ludów wzywało pismo to wszystkich do wyczerpanej pracy celem podniesienia poziomu ogólnego śląskiego ludu. [...] Pismo, nastawione początkowo proślowiańsko, później przyjęło wyraźnie polski charakter”⁷. Nachylenie polityczne widać już po pierwszych słowach artykułu wstępnego pierwszego numeru: „Pęknął czarny obłok, który przez stulecia niebo jasne zasłaniał, zabłysło słońce wolności i ciemność straszna znikła”⁸. Początkowo czasopis-

⁶ Andrzej Cinciała (ur. 8.06.1825 w Kozakowicach Górnych, zm. 18.02.1898 w Cieszynie) – polski prawnik, wydawca, działacz narodowy na Śląsku Cieszyńskim, związany z „Tygodnikiem Cieszyńskim”.

⁷ S. ZAHRADNIK: *Czasopiśmiennictwo w języku polskim na terenach Czechosłowackich*. Opole 1989, s. 20.

⁸ „Tygodnik Cieszyński” 1848, nr 1; zob. Śląska Biblioteka Cyfrowa, <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=16336&from=FBC> [dostęp: 13.11.2012].

mo było niewielkie (osiem stron druku formatu zbliżonego do A5), w skromnej szacie graficznej i nakładzie do 500 egzemplarzy⁹. Po kilku miesiącach, w sierpniu 1848 roku, funkcję redaktora czasopisma przejął Paweł Stalmach¹⁰, który na tym stanowisku pozostał niemal czterdzieści lat, aż do roku 1887, nadając mu orientację czysto polską (zamiast, jak do tej pory, ogólnosłowiańskiej). Na łamach „Tygodnika” Stalmach „dążył konsekwentnie w kierunku akcentowania polskości Śląska i polskiego charakteru cieszyńskiego ruchu narodowego. Doprowadzał do przeistoczenia tytułu z pisma biernie odzwierciedlającego przemiany polityczne i społeczne w aktywny organ prasowy skupiający się wokół redakcji narodowców”¹¹. W odpowiedzi, by zneutralizować wpływy „Tygodnika”, frakcja proniemiecka (tzw. obóz frankfurcki) zaczęła wydawać konkurencyjne czasopismo – „Nowiny dla Ludu Wiejskiego”, które ukazywało się począwszy od lipca 1848 roku. „Były pisane wprawdzie w języku polskim (szwabachą) [czcionką gotycką – M.K.-G.], lecz w duchu obcym, proniemieckim, dezorientując budzące się odrodzenie narodowe ludności polskiej”¹². Czasopismo to związane było najpierw z osobą katolickiego księdza Józefa Paducha, później zaś z ewangelickim pastorem Andrzejem Żlikiem.

Wolność prasy, będąca następstwem Wiosny Ludów, została ograniczona wraz ze stłumieniem ruchów narodowo-wolnościowych w drugiej połowie roku 1848. Nowy cesarz austriacki, Franciszek Józef I, rozwiązał parlament i 4 marca 1849 roku narzucił tzw. konstytucję oktrojowaną, która nie przywracała cenzury; przeciwnie – gwarantowała każdemu obywatelowi prawo do wypowiadania swoich myśli publicznie i to zarówno w piśmie, jak i w druku, ale prawo to uzależniała od szeregu warunków. „Nowe prawo prasowe – obok tak oczywistych wymogów, jak obywatelstwo austriackie wydawcy i redaktora oraz mniej zrozumiałego zastrzeżenia by zamieszkiwali oni w miejscu ukazywania się pisma – wprowadzało [...] system kaucji od nakładcy [...]”¹³.

Skutkiem wprowadzenia kaucji pieniężnych dla czasopism politycznych swoją działalność zawiesić musiał zarówno „Tygodnik” (31 marca 1849 roku), jak i „Nowiny” (28 marca 1849 roku). Stalmach, nie mogąc pozwolić sobie na uiszczenie kaucji, przekształcił „Tygodnik” w pismo „poświęcone rzeczom naukowym, przemysłowym i gospodarczymi”, jak czytamy w podtytule, ukazujące się trzy razy w miesiącu, oraz w „Przegląd Wypadków Politycznych” – miesięcznik polityczny w miejsce czwartego numeru „Tygodnika” (wykorzystał tym sa-

⁹ J. CHLEBOWCZYK: *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu*. Katowice 1973, s. 216; P. KENIG: *150 lat prasy polskiej na Śląsku Cieszyńskim. Zarys historyczny*. Bielsko-Biała 1998, s. 5.

¹⁰ Paweł Stalmach (ur. 13.08.1824 w Bażanowicach k. Cieszyna, zm. 13.11.1891 w Cieszynie) – polski dziennikarz, publicysta, działacz społeczny i narodowy działający na Śląsku Cieszyńskim.

¹¹ I. HOMOLA: *Tygodnik Cieszyński i Gwiazdka Cieszyńska pod redakcją Pawła Stalmacha*. Katowice-Kraków 1968, s. 36–37.

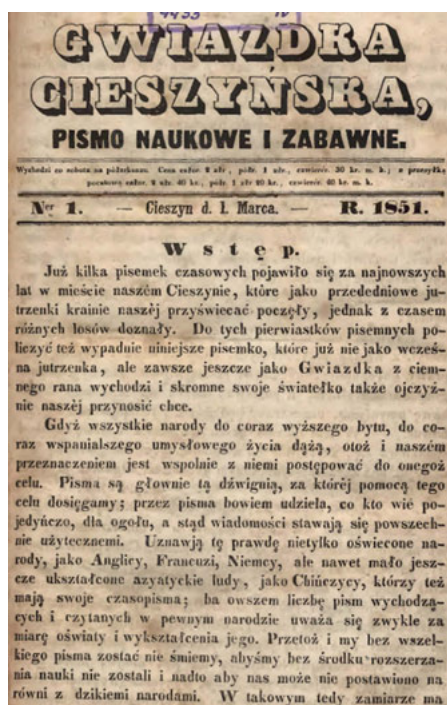
¹² S. ZAHRADNIK: *Czasopiśmiennictwo...*, s. 20.

¹³ J. GLENSK: *Czarna księga...* T. 2, s. 8.

mym zapis zwalniający z kaucji tytuły apolityczne oraz miesięczniki). „Nowiny” nie wznowiły działalności wydawniczej.

W celu zwiększenia dochodów starano się uzyskać debity na kolportaż obu tytułów na Galicję, skąd też wkrótce miały one najwięcej prenumeratorów. Tym większym ciosem finansowym był wydany podczas oblężenia Galicji w lutym 1851 roku zakaz kolportażu „Tygodnika”, a później także „Przeglądu” na jej obszar. By obejść funkcjonujące zakazy, Stalmach zmienił tytuły czasopism. I tak: „Tygodnik” przekształcił w wydawaną od marca 1851 roku „Gwiazdkę Cieszyńską”, a w miejsce „Przeglądu” stworzył wychodzący od sierpnia 1851 roku „Miesięcznik” z podtytułem *Obraz dziejów bieżących*. O ile jednak „Gwiazdka” ukazywała się do roku 1939¹⁴, to „Miesięcznik” został zawieszony po niespełna roku ukazywania się – z powodu „osobistych zatrudnień” redakcji, jak informowano w jego ostatnim numerze¹⁵.

Grafika 6. Pierwszy numer „Gwiazdki Cieszyńskiej”

Źródło: „Gwiazdka Cieszyńska” 1851, nr 1, Śląska Biblioteka Cyfrowa, <https://sbc.org.pl/dlibra/publication/39285/edition/36055> [dostęp: 13.11.2012].

¹⁴ „Gwiazdka Cieszyńska” ukazywała się przez blisko 90 lat, będąc tym samym jedną z najdłużej wychodzących gazet lokalnych w Polsce. Na jej łamach pisywali m.in. tacy działacze jak Karol Miarka, Józef Lompa czy Juliusz Ligoń.

¹⁵ A. STĘPNIAK: *Polska prasa polityczna...*, s. 11.

Nowa ustawa prasowa z lipca 1851 roku wprowadzała kolejne zaostżenia przepisów odnośnie do wydawnictw prasowych. Najbardziej dotkliwe okazały się tzw. system ostrzeżeń¹⁶, zakaz rozdawania i sprzedawania pism poza lokalem do tego przeznaczonym oraz stosunkowo ostre prawo konfiskat¹⁷. Przepisy te przyczyniały się do dalszego ograniczenia rozwoju prasy na Śląsku Cieszyńskim, gdzie wkrótce jedyną wydawaną gazetą polską pozostała „Gwiazdka Cieszyńska”. Okupione było to jednakże wielkim wysiłkiem i taktycznymi ustępstwami¹⁸. W praktyce powrócono w Cesarstwie Austriackim do rządów absolutnych, w tym także w zakresie rynku wydawniczego. Dalszy rozwój mediów lokalnych stał się możliwy dopiero po dekadzie, wraz z przekształceniem się Austro-Węgier w monarchię konstytucyjną.

Okres konstytucyjny

Sytuacja zaczęła zmieniać się dopiero po przegranej Austrii z Francją w wojnie o panowanie w północnych Włoszech (1859). Skutkiem niepowodzeń militarnych była trudna sytuacja finansowa, a także ujawniona słabość państwa. Wszystko to razem spowodowało, iż Franciszek Józef I zdecydował o wprowadzeniu reform i przekształceniu Austrii w *de facto* monarchię konstytucyjną. Powołano parlament, a dyplom październikowy¹⁹ z 1860 roku oraz patent lutowy²⁰ z 1861 roku stały się w praktyce obowiązującą konstytucją austriacką, która uzupełniona w grudniu 1867 roku²¹ utrzymywała się w mocy aż do upadku monarchii w 1918 roku. Zwłaszcza konstytucja grudniowa i jej 19 artykuł (stanowiący, iż wszystkie „szczepy ludowe” w monarchii są uprawnione do pielęgnowania swego języka i narodowości)²² dały podstawy do dal-

¹⁶ Po dwukrotnym uprzedzeniu, że dalsze publikowanie treści zagrażających jedności i podstawom państwa skutkuje zawieszeniem tytułu, następowało przerwanie wydawania pisma przez urząd polityczny na okres trzech miesięcy, a decyzją Rady Ministrów – na stałe.

¹⁷ A. PILCH: *Czasopiśmiennictwo na Śląsku Cieszyńskim w latach 1848–1920 (materiały do bibliografii)*. W: *Studia i materiały z dziejów Śląska*. T. III. Wrocław 1960, s. 457.

¹⁸ J. GLENSK: *Czarna księga...* T. 2, s. 9; I. HOMOLA: *Tygodnik Cieszyński...*, s. 42–72.

¹⁹ Dyplom październikowy – akt prawny wydany 20 października 1860 roku reformujący Cesarstwo Austriackie. Dyplom stanowił normę konstytucyjną, okrojowaną przez monarchę.

²⁰ Patent lutowy – konstytucyjny akt prawny wydany 26 lutego 1861 roku w Cesarstwie Austriackim. Formalnie stanowił normę wykonawczą do wydanego kilka miesięcy wcześniej dyplomu październikowego.

²¹ Konstytucja grudniowa – popularne określenie zbioru ustaw z 21 grudnia 1867 roku, które do 1918 roku stanowiły podstawy ustrojowe funkcjonowania austriackiej części Austro-Węgier oraz regulowały sposób postępowania w sprawach wspólnych obu części monarchii.

²² Artykuł 19: “All the races of the state shall have equal rights, and each race shall have the inviolable right of maintaining and cultivating its nationality and language. The state recognizes the equality of the various languages in the schools, public offices, and in public life. In the countries populated by several races, the institutions of public instruction shall be so organized that each race may receive the necessary instruction in its own language, without being obliged to learn a second language”. Zob. W.F. DODD: *Modern Constitutions: A Collection of the Fundamental Laws*

szego rozwoju ruchów narodowych. Ożywieniu uległo życie polskie na Śląsku Cieszyńskim²³.

Sytuację na rynku wydawniczym kształtowała nowa ustawa prasowa z grudnia 1862 roku, wedle której koncesja na wydawanie pism nie była już wymagana; zniesiona została również cenzura prewencyjna (zachowano cenzurę represyjną), chociaż nadal należało uiszczać kaucję wydawniczą, płacić podatek od ogłoszeń (zniesiony całkowicie dopiero w 1874 roku) oraz opłacać stempel dziennikarski (do końca 1899 roku)²⁴.

Zdawałoby się, że po ogłoszeniu w roku 1867 liberalnej grudniowej konstytucji na Śląsku Cieszyńskim nic nie zakłóci pomyślnych warunków do swobodniejszego życia narodowego. Zwłaszcza biorąc pod uwagę artykuł 13 konstytucji, wedle którego „każdy ma prawo wyrażać swobodnie swą opinię słowem, pismem, drukiem, lub przez obrazowe przedstawienie w obrębie ustawowych granic. Prasy nie wolno stawiać ani pod cenzurę ani też ograniczać systemem koncesyjnym”²⁵. Jednak na przełomie lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XIX wieku doszło do rozbicia początkowo jednolitego polskiego obozu narodowego, reprezentowanego przez „Gwiazdkę Cieszyńską”. Gazeta w coraz większym stopniu stawała się wyrazicielką poglądów wyłącznie katolickich, co związane było głównie z tym, iż zdecydowana przewaga prenumeratorów pisma była katolikami.

W odpowiedzi na katolizację „Gwiazdki” pojawiło się pierwsze ewangelickie czasopismo – „Zwiastun Ewangeliczny”, który był wydawany przez pastora zboru cieszyńskiego ks. Leopolda Otta²⁶, głównego ideologa polskiego protestantyzmu i ruchu narodowego na Śląsku Cieszyńskim. Gdy po wyjeździe ks. Otta do Warszawy w 1875 roku redakcja pisma przeniosła się razem z nim, w Cieszynie powstał nowy ewangelicki tytuł, dwutygodnik „Ewangelik”, wypełniając tym samym lukę w obozie narodowych protestantów.

Odejście z Cieszyna ks. Otta doprowadziło do podziału wśród samych ewangelików na frakcję propolską i proniemiecką. Duży wpływ na taki roz-

of Twenty-two of the Most Important Countries of the World, With Historical and Bibliographical Notes. T. 1. Chicago 1909, s. 74.

²³ Założono szereg instytucji społeczno-oświatowych, m.in.: Czytelnię Ludową (1862), Dzielectwo Błogosławionego Jana Sarkandra dla Ludu Polskiego na Śląsku (1871), Towarzystwo Naukowej Pomocy dla Księstwa Cieszyńskiego (1872) czy Macierz Szkolną Księstwa Cieszyńskiego (1885).

²⁴ A. PILCH: *Czasopiśmiennictwo na Śląsku Cieszyńskim...*, s. 457.

²⁵ A. DZIADZIO: *Antysemityzm jako powód konfiskat prasowych. Orzecznictwo sądów krakowskich (XIX/XX w.)*. W: *Cuius Regio Eius Religio?*. T. 2. Red. G. GÓRSKI, L. ĆWIKŁA, M. LIPSKA. Lublin 2006, s. 212.

²⁶ Leopold Otto (ur. 2.11.1819 w Warszawie, zm. 22.09.1882 w Warszawie) – działacz narodowy, pastor. W latach 1866–1875 działał w Cieszynie. Wydawca „Zwiastuna Ewangelicznego”, twórca kazań i pism religijnych.

wój wypadków miał jego następca, dr Teodor Haase²⁷, jeden z przywódców niemieckich liberałów. Z jego inicjatywy zaczęło się ukazywać czasopismo „Nowy Czas” (1877) o podtytule: *Organ niemieckiego stronnictwa liberalnego*. Wprawdzie można było na jego łamach przeczytać artykuły o nastawieniu polskim i antyniemieckim, jednak najwyraźniej zaznaczał się w nim niemiecki nacjonalizm i uwidaczniały próby germanizacji Ślązaków.

„W związku z osłabieniem polskiego obozu narodowego przez przejście sporej części ewangelików do wspomnianego wyżej niemieckiego obozu liberalnego pastora Haasego, jak i w odpowiedzi na powstanie katolickiego Związku Śląskich Katolików (ZŚIK), ofensywnie nastawieni działacze ewangelicy (Fr. Michejda, J. Cienciała, A. Cinciała) wraz z katolikami niechętnymi ZŚIK założyli w 1884 r. Polityczne Towarzystwo Ludowe (PTL), które postawiło sobie za cel obronę politycznych i narodowych praw ludności polskiej”²⁸. Należący do PTL Franciszek Michejda aktywnie zaangażował się w działalność wydawniczą. Z jego inicjatywy ukazał się dwutygodnik ewangelicki o tematyce religijno-świeckiej „Przyjaciel Ludu” (1885; ukazywał się do 1910 roku, kiedy to na rynku jego miejsce zajął „Poseł Ewangelicki”). Zapoczątkował również publikację „Rolnika Szląskiego” (1885) oraz „Przeglądu Politycznego” (1887), będącego pismem ogólnoinformacyjnym reprezentującym ogólny kierunek PTL.

Współpraca narodowych ewangelików z katolikami zacieśniała się w latach dziewięćdziesiątych XIX wieku, równocześnie coraz bardziej słabły antagonizmy we współżyciu wewnętrznym tych dwóch grup wyznaniowych. Porozumienie to przyspieszyło, prócz germanizacyjnej działalności ks. Haasego, coraz silniej rozwijającą się nieprzychylnie do Polaków nastawioną aktywność mniejszości czeskiej.

Okres nasilenia konfliktu narodowościowego

Lata dziewięćdziesiąte XIX wieku przyniosły ze sobą bardzo znaczne ożywienie ruchu wydawniczego. Złożyło się na to m.in. „zaostrenie antagonizmów narodowościowych wyrosłych na gruncie ekonomicznej rywalizacji między polskim a czeskim drobnomieszczaństwem przy trwałym niejako wspólnym froncie antyniemieckim, narodziny pierwszych klasowych organizacji proletariatu przemysłowego”²⁹. Ponadto warto zaznaczyć, iż prasa w ogóle, nie tylko na Śląsku czy w Austrii, przeżywała wtedy swój „złoty wiek” (przypadający na lata 1870–1914)³⁰. Druga połowa XIX wieku to również czas najwyższego eko-

²⁷ Teodor Haase (ur. 14.07.1834 we Lwowie, zm. 27.03.1909 w Cieszynie) – niemiecki polityk i pastor ewangelicki, czołowy działacz Niemieckiej Partii Postępowej na Śląsku Austriackim, związany z nurtem Związku Ślązaków Austriackich.

²⁸ P. KENIG: *150 lat prasy polskiej...*, s. 9.

²⁹ A. PILCH: *Czasopiśmiennictwo na Śląsku Cieszyńskim...*, s. 459.

³⁰ G. WEILL: *La journal origines, evolution et role de la presse periodique*. Paryż 1934, cyt. za: H. JABŁOŃSKI: *Opinia, parlament, prasa. Wstęp do badań roli opinii publicznej w epoce rozkwitu kapitalizmu*. Warszawa 1947, s. 265.

nomicznego, przemysłowego i demograficznego rozwoju regionu – robotnicy licznie przybywający w poszukiwaniu pracy w rozwijającym się przemysłowo regionie zgrupowani byli w trzech ośrodkach: bielsko-bialskim, tryniecko-ustronińskim oraz ostrawsko-karwińskim. Zaczęły wtedy powstawać pierwsze organizacje robotnicze, które były podwalinami późniejszego ruchu socjalistycznego na terenie Śląska Cieszyńskiego. W 1890 roku założono Socjalno-Demokratyczną Partię Galicji, przekształconą w 1899 roku w Polską Partię Socjalno-Demokratyczną (PPSD) Galicji i Śląska.

„Dla skuteczniejszego oddziaływania na polski proletariat zaistniała wkrótce konieczność powołania do życia lokalnego pisma robotniczego w języku polskim. Początkowo bowiem w zagłębiu węglowym kolportowano wśród robotników głównie prasę w języku czeskim: »Odborne Listy«, »Prokop« i »Na Zdar!«³¹. W lipcu 1897 roku Tadeusz Regier, jeden z głównych działaczy i twórców ruchu socjalistycznego na Śląsku Cieszyńskim, rozpoczął wydawanie w Cieszynie pisma „Równość”, poświęconego sprawom zawodowym, społecznym i politycznym ludu pracującego. Atakowało ono kapitalizm, klerykalizm i szowinizm narodowy, a równocześnie z powodzeniem propagowało, szczególnie w ośrodkach przemysłowych, nowy kierunek społeczny i polityczny, jakim był wówczas socjalizm. „Równość”, z powodu kłopotów finansowych i prześladowań przez ówczesne władze, przestała wychodzić w 1900 roku, ale już pod koniec roku 1903 miejsce jej zajął „Robotnik Śląski” (organ PPSD) oraz szereg związanych z nim dodatków: „Górnik” – organ Unii Górników w Austrii; „Głos Kobiet” – organ kobiecej organizacji socjalistycznej na Śląsku Cieszyńskim; „Po pracy” – dodatek o charakterze literacko-naukowym; „Gmina” – dodatek poświęcony sprawom polityki gminnej³². Większość z nich zdołała się usamodzielnąć.

Pod koniec wieku XIX na terenach Śląska Cieszyńskiego zaczęły narastać konflikty narodowościowe, zwłaszcza między polską i czeską ludnością, której znaczny napływ odnotowano na terenie Zagłębia Ostrawsko-Karwińskiego. Zepchnęły one na dalszy plan dotychczasowe spory polsko-niemieckie i czesko-niemieckie. „Rok 1883 stanowił [...] symboliczną datę w stosunkach polsko-czeskich na Śląsku Cieszyńskim. Wiązało się to z rzuconym wtedy w Pradze hasłem odzyskania Śląska przez szkołę dla Korony Czeskiej i powstaniem w Cieszynie pierwszej czeskiej organizacji – »Snaha« (Dążność)³³. Jednak dopiero dekadę później, w roku 1894, zaczęło ukazywać się pierwsze czeskojęzyczne czasopismo o charakterze nacjonalistyczno-konserwatywnym – „Noviny Těšinske”. W odpowiedzi na nasilające się działania czeskiego ruchu narodowościowego od połowy lat dziewięćdziesiątych XIX wieku zapoczątkowało swą działalność

³¹ A. PILCH: *Czasopiśmiennictwo na Śląsku Cieszyńskim...*, s. 460–461.

³² M. PRZEWECKA-SAMECKA, J. REITER: *Bibliografia polskich czasopism śląskich (do 1939 roku)*. Wrocław 1960, s. 123; J. CHLEBOWCZYK: *Cieszyn...*, s. 199.

³³ K. NOWAK: *Polskość i ruch narodowy*. W: *Pierwsza Niepodległość*. Red. IDEM. Cieszyn 2008, s. 78.

polskie Stronnictwo Radykalno-Narodowe (SRN). Z jego inicjatywy wychodziły: od 1897 roku „Głos Ludu Śląskiego” (początkowo jako dwutygodnik, później przekształcony w tygodnik), ukazujące się w 1898 roku efemeryczne ogólnoinformacyjne pismo „Świt” oraz od 1905 roku „Osa”, ilustrowany dodatek satyryczno-humorystyczny do „Głosu”.

W 1906 roku nastąpiło przekształcenie SRN w śląską organizację galicyjskiego Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL) oraz wspomnianego wcześniej PTL w Polskie Stronnictwo Narodowe (PSN). Jeszcze jako PTL, na początku 1906 roku zaczęło ono wydawać pierwszą na ziemiach Śląska Cieszyńskiego gazetę codzienną – „Dziennik Cieszyński” z podtytułem: *pismo codzienne poświęcone sprawom ludu polskiego na Śląsku*. Gazeta owa była, jak już wspomniano, organem prasowym PSN i jako taki prezentowała linię polityczną tego ugrupowania. Tytuł redagowany był w duchu nacjonalistycznym, a jego charakter był antyniemiecki i antyczeski. Szybko stał się on sztandarowym organem polskiego ruchu narodowego. Wraz z „Dziennikiem” ukazywały się dodatki: „Dodatek Niedzielný”, „Tygodnik Ilustrowany” oraz „Gazeta Bielska”³⁴. W 1911 roku doszło do połączenia PSL i PSN. Razem utworzyły one Polskie Zjednoczenie Narodowe (PZN) z dwoma głównymi nurtami: radykalno-ludowym oraz narodowo-demokratycznym (endeckim). Postanowiono, iż „Głos Ludu Śląskiego” ukazywać się będzie odtąd jako tygodniowe wydanie „Dziennika Cieszyńskiego”; dopiero od 1916 roku zaistniał znów jako samodzielny tygodnik.

Osobną grupę czasopism stanowiły tytuły wydawane głównie na przełomie wieków XIX i XX z inicjatywy działacza i organizatora stronnictwa chrześcijańsko-ludowego w Galicji i na Śląsku ks. Stanisława Stojałowskiego³⁵. Są to m.in.: „Dzwon” (1890) – z podtytułem: *pismo chrześcijańsko-demokratyczne*; efemeryczna „Polska” (1891) – organ założonej w 1891 roku Macierzy Katolickiej; „Wieniec Polski” oraz „Pszczółka” (przekształcone w 1900 roku w jeden tytuł „Wieniec-Pszczółka” z licznymi dodatkami, jako organ prasowy Stronnictwa Chrześcijańsko-Ludowego).

Przykładem narastających postaw separatystycznych ludności Śląska Cieszyńskiego, będących odpowiedzią na przymus wyborów narodowościowych, jest m.in. powstała w 1909 roku z inicjatywy Józefa Koźdonia³⁶ Śląska Partia Ludowa (ŚPL). Zdobyła ona znaczne wpływy zwłaszcza we wschodniej

³⁴ J. CHLEBOWCZYK: *Cieszyn...*, s. 217–219.

³⁵ Stanisław Stojałowski (ur. 14.05.1845 w Zniesieniu, zm. 23.10.1911 w Krakowie) – polski duchowny katolicki, polityk, poseł na sejm galicyjski i do parlamentu austriackiego, zwolennik panslawizmu, wydawca pism ludowych: „Wieniec” i „Pszczółka”, propagator haseł: oddzielenia Kościoła od państwa, parcelacji wielkiej własności ziemskiej, bezpłatnego szkolnictwa i wyboru hierarchów kościelnych przez wiernych; w 1896 roku wyklęty przez Watykan.

³⁶ Józef Koźdoń (ur. 8.09.1873 w Lesznej Górnej k. Cieszyna, zm. 7.12.1949 w Opawie) – polityk śląski, założyciel i przywódca Śląskiej Partii Ludowej oraz współzałożyciel i sekretarz generalny Związku Ślązaków na Śląsku Cieszyńskim, zwolennik autonomii i niepodległości Śląska, ideolog narodu śląskiego.

części Śląska Cieszyńskiego. Reprezentowała tzw. ruch ślązakowski, akcentujący odrębność Ślązaków od Polaków, przywiązanie do swej małej śląskiej ojczyzny oraz pragnienie rozwijania kultury regionalnej. W partii nie prezentowało poglądów nowych, były one obecne w Księstwie Cieszyńskim od czasów Wiosny Ludów, jednak po raz pierwszy taka opcja zorganizowała się w siłę polityczną³⁷. Jej organem prasowym był wydawany od 1909 roku tygodnik „Ślązak”, na którego łamach głoszono m.in., iż Ślązacy stanowią odrębny naród.

Poza czasopismami politycznymi wydawane były w tym czasie na Śląsku Cieszyńskim tytuły niezwiązane z życiem narodowym. W 1892 roku zaczął ukazywać się z inicjatywy cieszyńskich nauczycieli „Miesięcznik Pedagogiczny”, pismo poświęcone szkole i rodzinie, które od 1896 roku stało się organem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na Śląsku. W 1907 roku wydano pierwszy numer „Zarania Śląskiego”, kwartalnika poświęconego kulturze i historii Śląska. Było to pierwsze polskie pismo literackie na Śląsku skierowane do kręgów inteligentnych związanych z oświatą i kulturą. Artykuły publikowane na jego łamach poruszały tematykę związaną z folklorem, literaturą i historią Ziemi Śląskiej. Kwartalnik „Zaranie Śląskie” wydawany był w Cieszynie w latach 1907–1912 oraz 1929–1935. W późniejszych latach wydawany był w Katowicach³⁸. Od 1911 roku ukazywała się również „Jutrzenka”, z podtytułem *pisemko obrazkowe dla młodzieży*, założona przez nauczyciela Klemensa Matusiaka, późniejszego inspektora szkolnictwa na Śląsku Cieszyńskim.

Okres I wojny światowej

Wybuch I wojny światowej osłabił ruch wydawniczy na Śląsku Cieszyńskim; zawieszono działalność organizacji społeczno-kulturalnych, prasa poddana została dość ostrej cenzurze, wielu redaktorów powołano do wojska. Jedynymi nowymi gazetami były efemeryczne tytuły, związane z pobytem na Śląsku Cieszyńskim Legionów Polskich (I Brygady), które zimą roku 1914/1915, po walkach w Galicji, wypoczywały w okolicy Jabłonkowa³⁹. Mowa tutaj o tytułach takich jak: „Echa Maruderskie”, „Echa Milikowskie”, „Wiadomości Polskie”, „Legionista Polski” oraz „Wśród Walki”⁴⁰. Dopiero na początku 1918 roku władze austriackie złagodziły cenzurę i umożliwiły częściowe odrodzenie ruchu społeczno-politycznego, a do miejscowej prasy powróciła tematyka społeczna i narodowościowa.

³⁷ E. BUŁAWA: *Od wspólnoty etnicznej do ukształtowania się wspólnot narodowych (1840–1917)*. W: *Śląsk Cieszyński. Środowisko naturalne. Zarys dziejów. Zarys kultury materialnej i duchowej*. Red. W. SOSNA. Cieszyn 2001, s. 185.

³⁸ J. CHLEBOWCZYK: *Nad Olzą. Śląsk Cieszyński w wiekach XVIII, XIX i XX*. Katowice 1971, s. 107; IDEM: *Cieszyn...*, s. 214.

³⁹ K. NOWAK: *Polskość i ruch narodowy*. W: *Pierwsza Niepodległość...*, s. 86.

⁴⁰ M. PRZEWECKA-SAMECKA, J. REITER: *Bibliografia...*, s. 24, 157, 162.

Okres konfliktu polsko-czeskiego o Śląsk Cieszyński

Upadek monarchii Habsburgów po I wojnie światowej oraz konflikt polsko-czechosłowacki o Śląsk Cieszyński (1919–1920)⁴¹, w wyniku którego granicę utworzono na rzece Olzie, nie stanowiły większej przeszkody w ukazywaniu się prasy. Wręcz przeciwnie; w czasie sporu o Śląsk Cieszyński założono wiele nowych pism. Większość z nich stanowiły jednakże efemerydy ukazujące się przez krótki czas, służąc doraźnym celom politycznym w okresie przedplebiscytowym⁴². Czasopisma w tym okresie ulegały częstej konfiskacie po obu stronach linii demarkacyjnej. Nieraz władze wprost zakazywały kolportowania pewnych tytułów: tak jak w przypadku „Republiki” (tygodnik reprezentował kierunek propolski z wyraźnym zaznaczeniem idei separatyzmu śląskiego, a jego zdecydowanie antyczeski charakter był powodem zakazu kolportażu przez władze czeskie)⁴³. Jednocześnie obok nowo powstałych periodyków na rynku działały tytuły o ugruntowanej już pozycji. W okresie kampanii plebiscytowej wzrosły ich nakłady i częstotliwość ukazywania się (np. „Gwiazdka Cieszyńska” od stycznia do sierpnia 1920 roku ukazywała się jako dziennik), a zawartość merytoryczną, określaną dotąd poprzez wzajemne animozje, zdominowała tematyka związana ze sporem o Śląsk Cieszyński⁴⁴.

Wśród najważniejszych czeskich czasopism tego okresu wymienić należy: „Těšinská Korespondence”, które były organem czechosłowackiej komisji plebiscytowej, „Svoboda Venkova” oraz „Obrona Slezska”, pismo obozu czeskich radykałów. Prócz tego wydawano tygodnik „Teschner Volksblat”, który adresowany był przede wszystkim do niemieckich odbiorców, z zamiarem pozyskania ich przychylności. Czescy propagandyści drukowali również pisma mające spełniać tę samą funkcję w stosunku do ludności polskiej. Były to: „Nasz Kocur” (wydawany w języku polskim), polskojęzyczna mutacja „Invalidy”, pismo humorystyczno-satyryczne „Kocur” oraz tytuły ślązakowskie (pisane w gwarze cieszyńskiej, transkrybowanej na język czeski): „Stara Slajfirka” i „Slonzak” (jako dodatek do „Svobody Venkova”). Także wspomniany już wcześniej organ prasowy ŚPL „Ślązak” ściśle współpracował z obozem czeskim i agitował na rzecz przyłączenia Śląska Cieszyńskiego do Czechosłowacji. Gdy pismo decyzją Rady

⁴¹ Więcej o konflikcie polsko-czechosłowackim o Śląsk Cieszyński i plebiscycie zob. *Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*. Red. J. BAHLCKE, D. GAWRECKI, R. KOWALCZYK. Gliwice 2011, s. 449–455; *Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*. T. 3. Red. I. PANIC. Cieszyn 2010, s. 227–246.

⁴² Plebiscyt na Śląsku Cieszyńskim, Spiszu i Opawie planowany na rok 1920 ostatecznie nie doszedł do skutku. Sporne tereny podzielono w drodze arbitrażu międzynarodowego Rady Ambasadorów Ententy podczas konferencji w Spa w lipcu 1920 roku.

⁴³ A. PILCH: *Czasopiśmiennictwo na Śląsku Cieszyńskim...*, s. 463; P. KENIG: *150 lat prasy polskiej...*, s. 19.

⁴⁴ K. SZELONG: *Słowo drukowane w polskiej propagandzie plebiscytowej na Śląsku Cieszyńskim (1919–1920)*. „Pamiętnik Cieszyński” 1994, t. 9, s. 100.

Narodowej zostało zmuszone zawiesić działalność w 1918 roku, redakcję przeniesiono na tereny czechosłowackie.

Nowe polskie pisma wydawane w tamtym okresie to przede wszystkim periodyki urzędowe. Jednym z pierwszych był oficjalny organ Rady, „Dziennik Urzędowy Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego” (1919–1920), w którym zamieszczano jej rozporządzenia, przepisy wykonawcze i obwieszczenia. Nieregularnie publikowany był „Dziennik Urzędowy Komisarza Rządowego Śląska Cieszyńskiego” (1920–1922). Natomiast „Śląskie Wiadomości Wojenne” (1919) mimo, iż ukazywały się stosunkowo krótko, to jednak były wydawane codziennie ze świeżymi wiadomościami z linii frontu. Redaktorem tytułu było Biuro Prasowe Ekspozytury Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego. Po przybyciu do Cieszyna Międzynarodowej Komisji zaczął wychodzić „Dziennik Urzędowy Prefekta przy Komisji Międzynarodowej w Cieszynie dla Wschodniej Części Księstwa Cieszyńskiego” (1920). Publikowany po polsku i niemiecku zawierał komunikaty i obwieszczenia Komisji Międzynarodowej, Prefekta oraz innych instytucji. Po ukazaniu się jego ostatniego numeru jego miejsce zajęły „Wiadomości Cieszyńskie” (1919–1920) będące organem urzędowym Komisji Rządowej dla Śląska Cieszyńskiego. Te ostatnie, razem z wydawanym w Bielsku radykalno-narodowym tygodnikiem „Republika” (1919–1920), odgrywały istotną rolę wśród ludności polskiej. Podobny charakter do „Republiki” miał tygodnik „Inwalida Śląski” (1920). Formalnie był on organem niezależnych Inwalidów Śląska Cieszyńskiego, faktycznie jednak był pomyślany jako przeciwwaga czeskiego „Invalidy”. Polską akcją plebiscytową wspierały też niemieckie czasopisma, m.in. „Ostschlesische Deutsche Zeitung” („Wschodniośląska Niemiecka Gazeta”), „Ostschlesische Post” czy wreszcie „Teschner Zeitung” („Gazeta Cieszyńska”).

Wśród prasy tego okresu niezwiązanej bezpośrednio z konfliktem polsko-czeskim warto wymienić choćby takie tytuły jak „Biuletyn Strajkowy” Związku Polskich Górników czy „Proletariusz”, będący organem Komisji Związków Zawodowych, o tematyce socjaldemokratycznej, a także „Metalowiec”⁴⁵. Po podziale Śląska Cieszyńskiego między Polskę a Czechosłowację, losy i rozwój prasy w obu jego częściach potoczyły się odmiennie.

3.1.2. Okres międzywojenny (1920–1939)

Rozstrzygnięcie konfliktu o Śląsk Cieszyński i włączenie polskiej jego części (powiatów cieszyńskiego oraz bielskiego) do nowo utworzonego autonomicznego województwa śląskiego w 1922 roku⁴⁶ odbiło się negatywnie na egzystencji prasy; pozbawiona zaplecza w Zagłębiu Karwińskim, zasięg swój musiała ograniczyć do

⁴⁵ P. KENIG: *150 lat prasy polskiej...*, s. 19.

⁴⁶ J. MEISSNER: *Problem plebiscytu w czechosłowacko-polskim sporze terytorialnym na Śląsku Cieszyńskim w 1919 r. (do podjęcia decyzji o plebiscycie)*. „Studia Śląskie” 1977, T. 31, s. 58–84.

jednego powiatu, w bielskim bowiem dominowała prasa niemiecka oraz prasa polska kolportowana z pobliskiej Białej. Dodatkowo, począwszy od drugiej połowy lat dwudziestych XX wieku, Cieszyn stopniowo tracił na znaczeniu jako centrum prasowe regionu na rzecz Katowic oraz Bielska.

„O prasie międzywojennej, z większym prawdopodobieństwem niż wcześniej i później można powiedzieć, że była zwierciadłem swej epoki, zwłaszcza w sferze życia politycznego. [...] stanowiła potężne narzędzie urabiania opinii publicznej i prezentowania poglądów. Także ta najbardziej niezależna, nastawiona tylko na zaspokajanie głodu informacyjnego, z trudem ukrywała źródła politycznej inspiracji”⁴⁷.

Ze względu na wysoki stopień upolitycznienia tytułów prasowych tego okresu, prasę usystematyzowano według kierunków politycznych, na końcu zaś wprowadzono kryterium rodzajowe opisywanych pism i przedstawiono je z podziałem na: branżowe, religijne i inne.

Prasa o charakterze politycznym

A. Konserwatyści – Związek Śląskich Katolików (ZŚK)

Gdy w 1923 roku ZŚK połączył się z Polskim Stronnictwem Chrześcijańskiej Demokracji (PSChD), jego organ prasowy, „Gwiazdka Cieszyńska”, zyskał możliwość rozszerzenia terenu ukazywania się na pobliskie powiaty: pszczyński oraz rybnicki. Jednocześnie zespolenie z chadecją odbiło się niekorzystnie na zawartości pisma, które stało się politycznie bezbarwne i mało atrakcyjne dla czytelników przyzwyczajonych do wysokiego poziomu publikowanych materiałów. Na łamach „Gwiazdki” propagowano konsolidację wszystkich odłamów konserwatystów oraz przywrócenie w Polsce monarchii, równocześnie niemal zupełnie ustały spory z innymi ugrupowaniami politycznymi (głównie z ludowcami).

Z powodu śmierci właściciela „Gwiazdki Cieszyńskiej”, ks. Józefa Londzina, tytuł w 1929 roku przeszedł w posiadanie „Dziedzictwa Błogosławionego Jana Sarkandra”. Wkrótce też, tuż przed wyborami do Sejmu Śląskiego w 1930 roku, doszło do rozdziewięku między kierownictwem „Dziedzictwa” a reaktywowanym ZKS, wskutek czego Związek został pozbawiony swego organu prasowego. Było to bezpośrednią przyczyną reaktywowania „Posła Związku Śląskich Katolików” (uprzednio wychodzącego w latach 1883–1919); później ukazującego się pod zmienioną nazwą „Gwiazdka Śląska” (1930–1935). Tak więc wychodziły dwie „Gwiazdki”: „Cieszyńska” – chadecka oraz „Śląska” – sanacyjna.

B. Narodowa Demokracja (endecja) – „Dziennik Cieszyński”

Na Śląsku Cieszyńskim Narodową Demokrację (endecję) reprezentował nurt narodowo-demokratyczny PZN, w którym skupili się działacze narodowego

⁴⁷ E. DŁUGAJCZYK: *Oblicze polityczne i własnościowe prasy polskiej w województwie śląskim 1922–1935*. Katowice 1990, s. 9.

nurtu protestanckiego. Ich organem prasowym był wychodzący od 1906 roku „Dziennik Cieszyński”. Na początku 1923 roku na rynku pojawił się konkurencyjny „Dziennik Śląski”, jednak wkrótce doszło do połączenia obu wydawnictw w „Dziennik Śląska Cieszyńskiego” (wychodził w latach 1923–1934, od 1926 roku ponownie pod nazwą „Dziennik Cieszyński”). Głównym powodem fuzji był fakt, iż w Cieszynie nie mogły utrzymać się dwa rywalizujące ze sobą pisma codzienne.

Miał to być tytuł informacyjny, umiarkowany pod względem narodowościowym oraz bezpartyjny, adresowany do jak najszerszego grona odbiorców, w tym Polaków na Zaolziu. Od 1928 roku rozpoczęto rozpowszechnianie działalności endecji za pośrednictwem prasy: zakupiono „Placówkę Kresową” (1921–1931) wraz z jej mutacją „Głosem Ziemi Żywieckiej”, będącą organem endecji w Bielsku i przekształcono je w mutację „Dziennika Cieszyńskiego”, różniącego się od niego jedynie kroniką miejscową. W dwa lata później zaczęto wydawać „Silesię” (1930–1934), mutację „Dziennika” przeznaczoną dla Górnego Śląska. Jednakże tytuły te, jako gazety opozycyjne w stosunku do władz sanacyjnych, często były represjonowane i w efekcie w połowie lat trzydziestych XX wieku zniknęły z rynku wydawniczego⁴⁸.

C. Chrześcijańska Demokracja (chadecja)

Jednym z głównych tytułów ruchu chadeckiego była, ukazująca się w Katowicach od 1924 roku pod redakcją Wojciecha Korfantego, „Polonia”. Zamieszczano w niej liczne materiały dotyczące Śląska Cieszyńskiego; niektóre numery w całości były poświęcone tej tematyce.

Charakterystyczny dla terenów Bielska i Białej był spór między chadecją i endecją; oba te ugrupowania uważały się za spadkobierców ideologii wspomnianego już wcześniej ks. Stojałowskiego. Chadecję reprezentował na tym obszarze „Nasz Tygodnik”, który na przestrzeni kilku lat wielokrotnie zmieniał nazwę: z „Tygodnika Białskiego” na „Tygodnik Bielsko-Bialski”, by w końcu mianować się „Przyszłością”. Czasopismo przez cały czas swego ukazywania się (1920–1931) borykało się z problemami, wynikiem których było częste przenoszenie redakcji i druku oraz kilkakrotne przerwy w ukazywaniu się. Przetrwało jednak aż do 1931 roku, kiedy to ostatecznie upadło z powodu licznych konfiskat. Kilka lat później wznowiono jego ukazywanie się w Katowicach, gdzie wychodziło jako organ tamtejszej chadecji aż do wybuchu II wojny światowej. Prócz tego, jak już wspomniano, w 1930 roku na pozycje chadeckie przeszła „Gwiazdka Cieszyńska”.

D. Polskie Stronnictwo Ludowe (Ludowcy)

Działacze Śląska Cieszyńskiego utworzyli w 1906 roku nowy okrąg PSL z własną „Radą Okręgową”. Ich organem prasowym został „Głos Ludu Śląskiego” (1897–1930). Jednak już w 1930 roku, podczas przygotowań do wyborów, doszło

⁴⁸ Ibidem, s. 24.

do rozłamu wśród ugrupowania, w wyniku czego część opowiadająca się za rządzącym obozem sanacyjnym zaczęła wydawać własne czasopismo pod nazwą „Nowiny Śląskie” (1930–1937). Jednocześnie dążono do przejęcia Śląskiego Towarzystwa Wydawniczego (ŚTW) wraz z wydawanym przezeń „Głosem Ludu Śląskiego”. Ostatecznie do przejęcia nie doszło, ale z obawy przed utratą „Głosu” pozostali Ludowcy zaczęli wydawać „Śląską Gazetę Ludową” (1930–1936). W efekcie ukazywały się dwa oficjalne tytuły ludowców – „Głos Ludu Śląskiego” oraz „Śląska Gazeta Ludowa”, oba pod redakcją Pawła Kalety. Mimo przejęcia ŚTW Ludowcy mieli problemy z utrzymaniem aż dwóch gazet; w 1931 roku połączono je w jeden tytuł „Śląska Gazeta Ludowa (Głos Ludu Śląskiego)”. Ukazywał się on aż do 1939 roku, przy czym od 1935 drukowany był w Katowicach.

E. Obóz sanacyjny

Sanacja to potoczna nazwa obozu zwolenników nowego porządku, który zapanaował po zamachu stanu przeprowadzonym przez Józefa Piłsudskiego w maju 1926 roku. W Cieszynie sanację reprezentowały dwa wspomniane już tytuły: docierająca głównie do katolików „Gwiazdka Śląska” (pismo ZSK) oraz „Nowiny Śląskie”. Pierwszy tytuł ukazywał się do końca roku 1935; po jego likwidacji wydający go prorządowcy zbliżyli się ponownie do konkurencyjnej chadeckiej „Gwiazdki Cieszyńskiej”. Natomiast „Nowiny Śląskie” zawieszono w 1936 roku. Po odkupieniu praw do tytułu od dotychczasowego właściciela przez Spółkę Wydawniczą „Polska Zachodnia”, tygodnik zaczął ponownie ukazywać się pod zmienionym tytułem „Nowiny Śląska Cieszyńskiego” (przy czym redakcję przeniesiono do Katowic). Ostatecznie gazeta upadła w 1937 roku, m.in. z powodu pojawienia się w Cieszynie nowego dwutygodnika, „Głosu Stanu Średniego” (1935–1939), który wkrótce zmienił nazwę na „Głos”. Poruszał on tematykę gospodarczą, polityczną, interesował się także sprawami społecznymi i kulturalnymi. Na terenie Bielska ukazywał się od 1927 roku tygodnik „Zjednoczenie”, organ komitetu powiatowego Narodowego Chrześcijańskiego Zjednoczenia Pracy (NChZP). W 1934 roku zmieniono jego nazwę na „Zjednoczenie Śląskie”, później zaś na „Echo Beskidzkie”. Cechą charakterystyczną tytułu był brak stałej redakcji, prócz redaktora naczelnego w osobie Zygmunta Lubertowicza; artykuły do gazety nadsyłała i redagowała ówczesna „śmietanka towarzyska” Bielska, co skutkowało inteligenckim i liberalnym charakterem pisma⁴⁹.

F. Socjaliści

W wyniku podziału Śląska Cieszyńskiego w 1920 roku, główny organ prasowy socjalistów „Robotnik Śląski” pozostał na terenie Czechosłowacji. W związku z tym już w roku 1920 działacze PPS w Cieszynie przystąpili do wydawania nowego tygodniowego organu prasowego partii pod nazwą „Pobudka”. Jednak tygodnik utrzymał się jedynie do początku roku następnego. Wznowiono go

⁴⁹ P. KENIG: *150 lat prasy polskiej...*, s. 24–25.

na krótko przy okazji wyborów parlamentarnych w 1922 roku oraz wyborów komunalnych w 1925 roku. Rolę głównego organu prasowego PPS przejęło wydawane w Białej antyklerykalne i antykomunistyczne „Wyzwolenie Społeczne”. Jego początki sięgają roku 1918, kiedy powstało pismo „Tygodnik Bialski” wydawane przez Powiatowy Związek Gospodarczy. Rok później „Tygodnik” zmienił nazwę na „Wyzwolenie Śląskie”, zwiększając przy tym objętość i zakres tematyczny. Pismo przestało się ukazywać w 1931 roku; tym samym organem socjalistów na terenie bielsko-bialskim pozostał krakowski „Naprzód”⁵⁰.

G. Komuniści

Ubogo prezentują się dokonania komunistów na polu prasowym w pierwszych latach rządów sanacyjnych: w latach 1931–1932 ukazywał się w Cieszynie tygodnik społeczno-polityczny „Chłopska Przyszłość”. Jednak było to czasopismo krakowskie, które w Cieszynie szukało ucieczki przed krakowskim cenzorem i policją. Pismo miało charakter ogólnopolski i nie zajmowało się sprawami lokalnymi. Większość jego numerów uległa konfiskacie, ze względu na komunistyczne treści. Ostatecznie przestało się ukazywać po aresztowaniu redaktora naczelnego Józefa Trzaskosia. Również w roku 1931 w Komorowicach koło Białej próbowano wydawać podobne w treści czasopismo pod tytułem „Chłopska Dola”. Pierwszy numer został w całości skonfiskowany, następny ukazał się pod zmienionym tytułem „Głos Chłopski”. Gazeta została zlikwidowana w roku następnym z polecenia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych⁵¹.

H. Ślązakowcy

Ruch ślązakowski swe korzenie wiąże z działalnością Związku Austriaków Śląskich i z wspomnianym już tytułem pastora Žlika „Nowinami dla Ludu Wiejskiego”. Adresowany był do części społeczności Śląska Cieszyńskiego o niewykryształizowanych poglądach narodowych. W czasie plebiscytowym Ślązakowcy głosili potrzebę utworzenia niezależnego państwa na spornym terytorium, a gdy okazało się to nierealne, opowiedzieli się za przynależnością do Czechosłowacji⁵². Po podziale Śląska Cieszyńskiego w 1920 roku działania Ślązakowców były kontynuowane głównie na terenie Czechosłowacji, dokąd za liderem Śląskiej Partii Ludowej Koždoniem przeniosło się wielu jego zwolenników. Po polskiej stronie Ślązakowcy zgrupowani byli głównie wokół „Nowego Czasu”, założonego przez Haasego w 1877 roku.

Czasopisma branżowe

W okresie międzywojennym na terenie Śląska Cieszyńskiego ukazywało się sporo tytułów branżowych. Wśród najważniejszych można wymienić: zało-

⁵⁰ E. DŁUGAJCZYK: *Oblicze polityczne...*, s. 37–40, 90–93, 146–151, 227–233.

⁵¹ *Ibidem*, s. 151, 236–238.

⁵² P. DOBROWOLSKI: *Ugrupowania i kierunki separatystyczne na Górnym Śląsku i w Cieszyńskiem*. Warszawa–Kraków 1972, s. 44–56.

żony w 1885 roku „Rolnik Śląski”, kwartalnik „Stenograf Polski” (1920–1922), po dwóch latach ukazywania się w Cieszynie przeniesiony do Warszawy, kwartalnik „Gazeta Lekarska Śląska Polskiego” (1936–1939) czy ukazujący się w Bielsku przez kilkanaście lat miesięcznik „Urzędnik Prywatny” (z podtytułem *czasopismo poświęcone ochronie interesów stanu urzędniczego*). Nieco krócej wydawany był miesięcznik „Wiadomości Związkowe” (1927–1932), będący organem Cieszyńskiego Związku Pożarniczego. Natomiast efemerycznymi wydawnictwami były: „Gospoda” (1922), związany z przemysłem, handlem i rzemiosłem „Przegląd Tygodniowy Śląski” (1932), skoczowski „Modny Krawiec” (1935–1936) oraz „Fryzjer i Perukarz” (1936).

Czasopisma pedagogiczne, szkolne, młodzieżowe

Do czasopism pedagogicznych zaliczyć należy wydawany w latach 1892–1939 „Miesięcznik Pedagogiczny”, organ Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w Cieszynie, a także organ Związku Nauczycielstwa, dwutygodnik „Szkoła Śląska” (1927–1932). W latach 1934–1935 Inspektor Szkolny w Cieszynie wydawał „Naszą Szkołę”, będącą pismem poświęconym *współpracy szkoły z domem*.

Do tytułów skierowanych do młodzieży należał „Przyrodnik” (1924–1926) oraz „Głos Młodzieży Ewangelickiej” (1932–1939). W tym czasie wychodziło również kilka tytułów redagowanych i wydawanych przez młodzież. Od 1921 roku miejscowy Związek Młodzieży wydawał miesięcznik „Promień”, jednak czasopismo okazało się efemerydą. Z inicjatywy młodzieży z Gimnazjum Polskiego w Cieszynie ukazało się kilka numerów gazetki „Towarzysz” (1923), a w następnym roku szkolnym – „Hermesa”. Na początku roku 1939 społeczność Gimnazjum zaczęła wydawać „Głos Młodzieży”, czasopismo młodzieży szkół średnich Śląska Cieszyńskiego. Najdłużej ukazującą się gazetką szkolną okresu międzywojennego w Cieszynie było „Przedkuźnie” (1932–1935). Znacznie dłużej ukazywały się podobne tytuły w Bielsku: od 1930 roku wychodziła „Nasza Gazetka”, będąca miesięcznikiem młodzieży Państwowego Gimnazjum Polskiego w Bielsku. W 1935 roku tytuł połączył się z wydawanym w Białej „Próbnym lotem” oraz pszczyńskim „Głosem Młodych” i pod wspólnym tytułem „Głos Młodych. Pismo młodzieży szkół średnich Białej-Bielska-Pszczyny” ukazywał się do 1939 roku⁵³.

Czasopisma religijne

Na Śląsku Cieszyńskim od początku ukazywania się prasy licznie reprezentowane były tytuły związane z tematyką religijną i duchową. Nie inaczej było w okresie międzywojennym. W 1910 roku zaczęto wydawać tygodnik „Poseł Ewangelicki”, który po zajęciu Zaolzia w 1938 roku został połączony z „Ewangelikiem”; tym samym powstał „Ewangelicki Poseł Cieszyński”

⁵³ M. PRZEWECKA-SAMECKA, J. REITER: *Bibliografia...*, s. 44, 59, 63, 74, 112, 119, 136, 146.

(1938–1939). Również od 1910 roku ukazywał się ewangelicki miesięcznik „Słowo Żywota” (1910–1939), przemianowany na „Głosy Kościelne”, a później na „Godzina dawniej Głosy Kościelne”, wydawany przez Towarzystwo Ewangeliczne w Cieszynie. Przez dziesięć lat publikowany był w Wiśle miesięcznik „Hejnał nad Morzem Życia” (tytuł skrócono później do „Hejnał”; 1929–1939); było to pismo poświęcone wiedzy duchowej.

Inne

W Cieszynie od 1920 roku wydawany był „Dziennik Urzędowy Komisarza Rządowego Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie”. Rok później nazwę gazety zmieniono na „Dziennik Urzędowy Tymczasowej Komisji Rządowej Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie”. Pismo przestało się ukazywać w 1922 roku, po połączeniu terenów Śląska Cieszyńskiego z nowo utworzonym województwem śląskim. Od roku 1924 w Cieszynie publikowano „Wiadomości Słowackie” (później „Wiadomości Polsko-Słowackie”; 1924–1929), będące organem Ligii Polsko-Słowackiej. W Bielsku natomiast z inicjatywy organizacji syjonistycznej wychodził „Haszachar”, „Tygodnik Żydowski” (1925–1937), w którym teksty publikowano zarówno w języku polskim, jak i hebrajskim. Krótki żywot miał ukazujący się w Skoczowie „Tygodnik Skoczowski” (1937–1938), będący w założeniu bezpartyjnym tygodnikiem poruszającym sprawy społeczne, kulturalne i gospodarcze.

3.1.3. Okres Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej (1945–1989)

Po zakończeniu II wojny światowej na terenie Śląska Cieszyńskiego, tak jak w całej Polsce, sytuacja na rynku prasowo-wydawniczym była niesprzyjająca. Miały na to wpływ nie tylko zniszczenia wojenne, w wyniku których system prasowy musiano tworzyć niemal od nowa, ale również realia prawno-polityczne. „Przez całe 45 lat istnienia PRL prasę mogły wydawać tylko partie i stronnictwa polityczne, spółdzielnie wydawnicze, organizacje społeczne i religijne, stowarzyszenia naukowe bądź instytucje państwowe. Wydawać by się mogło, iż było to znaczące zróżnicowanie podmiotów mających prawo do wydawania prasy. Forma instytucjonalna tych podmiotów, które systemowo były uzależnione od instytucji państwowych zawłaszczonych przez ówczesną partię władzy (w pierwszych latach po wojnie przez PPR, a następnie przez PZPR), nie pozwalała na legalne funkcjonowanie mediów podważających dominację tejże partii. Inaczej mówiąc, decydujący wpływ na treść i organizację przestrzeni medialnej tak na poziomie ogólnokrajowym, jak również regionalnym i lokalnym miała partia, która zawłaszczyła struktury państwa, czyli PZPR. Dlatego stosunkowo wcześniej zaczęto eliminować nie tylko legalną prasę opozycyjną, (co stało się definitywnie po 1947 roku), ale także te tytuły, w których przypadku nie było pewności

co do możliwości pełnej kontroli nad nimi. [...] W sferę kultury działalności medialnej zaczęto wprowadzać metody ideologicznej, politycznej i ekonomicznej (reglamentacja papieru, pozbawianie pracy w zawodzie dziennikarza niepokornych ideologicznie) eliminacji. Po zjednoczeniu ruchu robotniczego w grudniu 1948 roku metody te stały się już stałym elementem zasad kierowania mediami periodycznymi⁵⁴.

Na terenie Śląska Cieszyńskiego w pierwszych powojennych latach ukazywały się mutacje katowickich dzienników. Pierwszym była „Trybuna Robotnicza”, która na „poziomie regionu, ale również na poziomie lokalnym stała się skutecznym instrumentem partii, służącym do likwidacji lub zatrzymania oddolnych inicjatyw wydawniczych w ramach dokonującej się centralizacji mediów periodycznych⁵⁵. Dziennik ten do 1948 roku posiadał już szesnaście mutacji, najwięcej w całej Polsce. W regionie były to „Bielsko-Bialska Trybuna Robotnicza” oraz „Cieszyńska Trybuna Robotnicza”. Drugim dziennikiem katowickim ukazującym się na Śląsku Cieszyńskim był „Dziennik Zachodni”, który w połowie lat sześćdziesiątych miał pięć lokalnych mutacji. Początkowo obejmował swym zasięgiem zarówno cały Śląsk, jak i ziemie zachodnie. Stąd też jego nazwa: „Pełnomocnik Rządu, gen. Aleksander Zawadzki, godząc się z koncepcją redakcji, [uznał – M.K.-G.] że tytuł powinien nawiązywać do sprawy powrotu Polski na stare piastowskie ziemie zachodnie, a samo pismo nie ograniczać się do spraw lokalnych, lecz zająć się problematyką tych ziem, współdziałać w odbudowie życia polskiego, tworzenia polskiej państwowości na tych terenach⁵⁶. Po powstaniu we Wrocławiu samodzielnej prasy regionalnej zasięg „Dziennika Zachodniego” ograniczył się do Górnego Śląska (w tym Śląska Cieszyńskiego). W pierwszych powojennych latach powstały w Bielsku również oddziały terenowe katowickiej „Gazety Robotniczej” oraz „Gazety Krakowskiej”.

Wraz z odwilżą polityczną połowy lat pięćdziesiątych XX wieku doszło do rozwoju inicjatyw społeczno-kulturalnych, w tym również do powstawania nowych tytułów prasowych. Lata 1955–1960 to czas, kiedy rozpoczął się proces odradzania prasy lokalnej. Zdaniem Marka Jachimowskiego „ten typ prasy w naszym regionie od tamtego czasu stał się trwałym elementem krajobrazu mediów. Odrodził się przez aktywność różnych środowisk. Prasę tę określano jako »powiatową«⁵⁷. W takich realiach w 1955 roku ukazał się pierwszy numer

⁵⁴ M. JACHIMOWSKI: *Raport. Media periodyczne w przestrzeni województwa śląskiego*. Katowice 2010, www.regionalneobserwatoriumkultury.pl/obserwatorium.html [dostęp: 20.03.2013].

⁵⁵ J. JAKUBOWSKI: *Prasa Polskiej Partii Robotniczej*. W: *Materiały Pomocnicze do Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej*. Z. 1. Red. J. CENTKOWSKI, A. SŁOMKOWSKA, J. WEGNER. Warszawa 1971, s. 22.

⁵⁶ M. JACHIMOWSKI: *Raport. Media periodyczne w przestrzeni...*, www.regionalneobserwatoriumkultury.pl/obserwatorium.html [dostęp: 20.03.2013].

⁵⁷ Ibidem.

„Głosu Ziemi Cieszyńskiej” (1955–obecnie), którego formalnym wydawcą był Komitet Frontu Narodowego w Cieszynie⁵⁸. W artykule wstępnym *Nareszcie własne pismo!* nawiązano do tradycji czytelniczo-wydawniczych miejscowej prasy: „Rozpoczynamy wydawanie własnego, regionalnego pisma, nawiązując do tradycji postępowej prasy polskiej, ukazującej się na przestrzeni ostatnich stu lat na naszej Ziemi Cieszyńskiej”⁵⁹.

Grafika 7. Pierwszy numer „Głosu Ziemi Cieszyńskiej”

Źródło: „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1955, nr 1, Śląska Biblioteka Cyfrowa, <http://sbc.org.pl/dlibra/publication?id=38273&tab=3> [dostęp: 20.03.2013].

„Głos”, współtworzony przez środowisko miejscowych regionalistów, obszerne miejsce rezerwował dla tekstów odnoszących się do dziejów i kultury Śląska Cieszyńskiego, systematycznie, wszechstronnie i szczegółowo dokumentując także współczesne życie kulturalne regionu. Na łamach tygodnika wyniki swoich badań ogłaszali najbardziej znani miejscowi historycy i etnografowie. Swoje utwory publikowali tu także cieszyńscy literaci. W 1961 roku, podobnie

⁵⁸ Więcej na temat okoliczności powstania „Głosu Ziemi Cieszyńskiej” zob. R. DANIEL: *50 lat Głosu Ziemi Cieszyńskiej*. Cieszyn 2005, s. 9–10.

⁵⁹ „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1955, nr 1, Śląska Biblioteka Cyfrowa www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=35006&from=publication [dostęp: 20.03.2013].

jak inne pisma w województwie katowickim, przejęty został przez Robotniczą Spółdzielnię Wydawniczą „Prasa” (RSW „Prasa”). Tygodnik swym zasięgiem obejmował Cieszyn, Skoczów, Wisłę i cały powiat cieszyński. W 1975 roku dokonano nowego podziału administracyjnego kraju, w związku z czym w następnym roku „Głos Ziemi Cieszyńskiej” połączono z bielskim tygodnikiem mikroregionalnym „Kronika Beskidzka” (1956–obecnie), tworząc w ówczesnym województwie bielskim jeden tygodnik – „Kronikę”. Pismo było organem Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR) w Bielsku-Białej. Starania o reaktywację „Głosu”, czynione od razu po zniknięciu pisma z rynku wydawniczego, przyniosły ostatecznie skutek i 1 października 1981 roku tygodnik zaczął ponownie się ukazywać⁶⁰. Wspomniana już „Kronika Beskidzka” początkowo przeznaczona była dla miasta i powiatu Bielsko-Biała, jednak szybko powiększono jej zasięg oddziaływania na Żywiecczyznę. Pod koniec 1957 roku ukazywało się odrębne wydanie dla Żywca i powiatu, wykraczając tym samym poza granice ówczesnego województwa katowickiego. Na początku lat sześćdziesiątych XX wieku zasięg ograniczono wyłącznie do powiatu bielskiego. Obecnie tygodnik oddziałuje na cały obszar dawnego województwa bielskiego, czyli powiaty: bielski, cieszyński, oświęcimski, wadowicki, suski, żywiecki oraz miasto Bielsko-Biała.

3.2. Prasa lokalna współcześnie

Zmiana systemu społeczno-politycznego w Polsce, która dokonała się po 1989 roku, zapoczątkowała gwałtowny rozwój i przeobrażenia systemu medialnego, którym to zmianom podlegał również rynek prasy lokalnej. Na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku szczególnie dobrze widoczne było zjawisko dynamicznego wzrostu ilości wydawanych tytułów sublokalnych i mikroregionalnych. Przed transformacją ustrojową w Polsce oficjalnie ukazywało się zaledwie ok. 370–390 periodyków lokalnych, a dekadę później było ich już ponad 2 500⁶¹. Równocześnie z rozszerzaniem się rynku prasy lokalnej odbywała się zasadnicza przebudowa jego struktury. Marginalizacji uległa pozycja pism zakładowych oraz tych związanych ze strukturami partyjnymi. Natomiast liczebność tych rodzajów tytułów lokalnych, które nie występowały w PRL (tzn. prasa parafialna, samorządowa oraz prywatno-komercyjna), rosła w szybkim tempie⁶².

⁶⁰ R. DANIEL: „Głos” *recidivus*. „Kalendarz Cieszyński 2006”. Cieszyn 2005, s. 205–207.

⁶¹ W. CHORAŹKI: *Polskie media lokalne i sublokalne 1989–1999*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1999, nr 1–2, s. 59–81.

⁶² M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000. Typologia i społeczne funkcjonowanie*. Katowice 2005, s. 75–77. Według danych OBP UJ, w 1999 roku co piąty wydawany w Polsce periodyk

Przemianom tym podlegał także rynek prasy lokalnej Śląska Cieszyńskiego. W latach 1945–1989 prasę sztucznie ograniczano i reglamentowano przez podporządkowanie jej komunistycznym władzom partyjno-rządowym. Jak już wspomniano w podrozdziale dotyczącym historii mediów lokalnych regionu, poza kilkoma efemerydami, przez długi czas na Śląsku Cieszyńskim wychodziły zasadniczo dwie mutacje lokalne dzienników katowickich oraz dwa tygodniki lokalne. Dopiero po roku 1989 możliwy stał się ponowny rozwój lokalnych wydawnictw prasowych, będących częstokroć nawiązaniem do dawnej tradycji wydawniczej regionu.

Współczesną prasę lokalną ukazującą się na terenie Śląska Cieszyńskiego ujęto w następujące grupy typologiczne, które następnie scharakteryzowano:

- prasa samorządowa;
- prasa prywatna (komercyjna);
- prasa kościelna;
- prasa lokalnych organizacji pozarządowych;
- prasa oddziałów partii i organizacji politycznych;
- prasa zakładowa;
- prasa innych podmiotów.

3.2.1. Prasa samorządowa

Wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie terytorialnym (Dz. U. 1990 Nr 16, poz. 95) gmina uzyskała samodzielność oraz osobowość prawną, co pozwoliło jej na wydawanie prasy. Od tego czasu prasa samorządowa, która opiera swe funkcjonowanie na środkach finansowych pochodzących z budżetów samorządów lokalnych⁶³, jest powszechnie występującym elementem polskiego krajobrazu medialnego.

Jedną z cech charakterystycznych prasy samorządowej jest jej powiązanie z podziałem administracyjnym kraju, co determinuje zasięg oddziaływania poszczególnych tytułów (odpowiada on jednostkom podziału administracyjnego). W skład Śląska Cieszyńskiego wchodzi piętnaście gmin; w każdej z nich ukazuje się pismo samorządowe. Ponadto w latach 1997–2007 Starostwo Powiatowe w Cieszynie wydawało, jako samodzielny tytuł, biuletyn informacyjny „Wiadomości Powiatowe” o zasięgu mikroregionalnym. Obecnie przybrał on formę insertu do „Głosu Ziemi Cieszyńskiej”. Tabela zawierająca listę omawianych tytułów została zamieszczona w aneksie (zob. aneks 2).

lokalny był pismem parafialnym, co czwarty tytułem komercyjnym, a przeszło jedna trzecia – samorządowym. Zob. W. CHORĄZKI: *Polskie media lokalne i...*, s. 64.

⁶³ S. MICHALCZYK: *Krajobraz prasy samorządowej na Śląsku*. W: *Regionalna prasa polska na Górnym Śląsku w latach 1845–1996*. Materiały sesyjne. Red. J. GOŁĘBIEWSKA, M. KAGANIEC. Katowice 1999, s. 193.

Pisma samorządowe mogą być wydawane przez różnorodne podmioty. Wyróżnić wśród nich można:

- organy ustawodawcze samorządu (rady gmin) i/lub organy wykonawcze (zarządy gmin);
- instytucje podległe i finansowane przez władze samorządowe (np. gminne/miejskie ośrodki kultury, biblioteki, muzea);
- osoby i firmy prywatne, wydające prasę samorządową na zlecenie organów samorządu;
- podmioty gospodarcze (najczęściej spółki z ograniczoną odpowiedzialnością) powoływane przez władze samorządowe samodzielnie lub z innymi firmami prywatnymi⁶⁴.

Dwie trzecie wydawców prasy samorządowej Śląska Cieszyńskiego stanowią urzędy gminy/miasta, natomiast pozostałymi wydawcami są miejskie/gminne ośrodki kultury. W przypadku, gdy pismo samorządowe jest bezpośrednio wydawane przez drugi z wymienionych podmiotów, a tym samym usytuowane w strukturach owych placówek, może wytwarzać się niebezpieczna dwutorowa zależność dziennikarzy, gdyż są oni zatrudnieni na etatach i służbowo podlegają najczęściej kierownikom niniejszych instytucji⁶⁵.

Kolejną cechą charakterystyczną pism samorządowych jest tytuł, który stanowi „istotną, początkową część każdej publikacji, zachęca do lektury i odpowiada treści utworu; powinien być lapidarny, ciekawy, celny i treściwy, a przy tym zgodny z charakterem przekazu, w jakim się ukazuje”⁶⁶. Tytuły prasy samorządowej Śląska Cieszyńskiego nawiązują do lokalności i mają wyraźny związek z miejscem ukazywania się danego pisma. W większości z nich występuje nazwa konkretnej miejscowości, np. „Echo Wisły”, „Panorama Golezowska”, „Echo Jaworza”. Dwa związane są z elementami miejscowego krajobrazu naturalnego, konkretnie z nazwami lokalnych rzek; są to: „Więści znad Brennicy” (Brenna) oraz „Wiadomości znad Piotrówki” (Zebrzydowice). Pismo samorządowe z Istebnej („Nasza Trójwieś”) nawiązuje zaś do potocznej nazwy gminy, określanej Trójwsią Beskidzką. Jedynym tytułem niemającym związku z nazwą terenu, na którym się ukazuje, są cieszyńskie „Wiadomości Ratuszowe”. Można spekulować, że zabieg ten miał na celu podkreślenie faktu, iż Cieszyn jest miastem będącym siedzibą powiatu (na zasadzie skojarzenia ratusza z siedzibą władz miasta; podkreślenie miejskiego charakteru).

Prasa samorządowa Śląska Cieszyńskiego powstawała głównie na przestrzeni lat dziewięćdziesiątych XX wieku, a więc w czasie trwania transformacji ustrojowej, i w latach następnych. Najwcześniej, bo już w maju 1990 roku, pojawiła się na rynku „Gazeta Ustrońska” wydawana ówczesnie przez Izbę Gospodarczą

⁶⁴ M. GIERUŁA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 112.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ *Słownik terminologii medialnej*. Red. W. PISAREK. Kraków 2006, s. 225.

(obecnie przez Radę Miejską Uzdrowiska Ustroń). Termin ukazania się pierwszego numeru wiązał się z planowanymi na maj 1990 roku wyborami samorządowymi do rad gmin; gazeta miała pełnić funkcję forum dla kandydatów na samorządowców. Pojedyncze tytuły zostały powołane do życia po roku 2000 („Chybie – pismo urzędowe”, „Strumień” oraz „Wieści Skoczowskie”). W tym kontekście zastanawiające jest, w jakim stopniu prawdziwe jest przekonanie, iż prasa samorządowa była tworzona w celach marketingowych przed kolejnymi wyborami samorządowymi. Na podstawie danych zebranych w tabeli 2 wyraźnie widać, że w przypadku Śląska Cieszyńskiego nie było to istotnym impulsem do zakładania takich pism, przeważająca ich ilość nie zaczęła się bowiem ukazywać w roku poprzedzającym wybory ani w roku wyborczym.

Tabela 2. Ilość zakładanych tytułów samorządowych Śląska Cieszyńskiego na przestrzeni lat 1990–2013

Rok	Liczba powstałych tytułów	Rok	Liczba powstałych tytułów
1990	1	2002	–
1991	6	2003	1
1992	1	2004	–
1993	1	2005	–
1994	–	2006	–
1995	2	2007	–
1996	–	2008	1
1997	–	2009	–
1998	–	2010	–
1999	1	2011	–
2000	–	2012	1
2001	–	2013	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów. Na niebiesko zaznaczono lata wyborów samorządowych.

Wedle szacunków Mariana Gieruli, nakład ponad 95% polskich pism samorządowych nie przekracza 5 000 egzemplarzy, zdecydowanie zaś dominują te o nakładzie ok. 1000 (stanowią one 63,5% ogółu pism samorządowych)⁶⁷. Nakład danego tytułu samorządowego jest związany głównie z wielkością gminy, jej możliwościami finansowymi, a także z aktywnością i zainteresowaniem samej spo-

⁶⁷ M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 116.

łeczności lokalnej, do której adresowane jest pismo. Z ukazującej się na terenie Śląska Cieszyńskiego prasy samorządowej cieszyńskie „Wiadomości Ratuszowe” osiągały nakład 7 000 egzemplarzy, a czechowicki „Biuletyn” niewiele mniej, bo 6 000. Pozostałe tytuły plasują się między 450 a 2 400 egzemplarzy. Odrębny przypadek stanowi natomiast grupa pism wydawanych w formie insertu do płatnych prywatnych tytułów. Są to: „Chybie – pismo urzędowe”, „Strumień” – inserty do lokalnego dwutygodnika „Nowa Formacja” oraz „Informator Powiatowy” – insert do tygodnika „Głos Ziemi Cieszyńskiej”. Ich nakład (i cena) jest zatem determinowany nakładem wydawanej gazety-matki, nie zaś rzeczywistym zapotrzebowaniem czytelników⁶⁸.

Wydawcy prasy samorządowej coraz częściej otwierają się na nowe formy kontaktu z odbiorcami i zamieszczają gazety w formie PDF na stronie internetowej miasta czy gminy. Z takiej formy korzystają obecnie wszystkie podmioty, prócz wydawców wspomnianego już „Chybia – pisma samorządowego”, „Strumienia” oraz „Informatora Powiatowego” (z uwagi na ich postać insertu). E-wydanie pisma jest publikowane zazwyczaj w terminie późniejszym niż jego wersja papierowa, na ogół płatna (cena mieści się w przedziale 1–3 zł za egzemplarz).

Najbardziej charakterystyczną częstotliwością ukazywania się dla tej grupy prasy są miesięczniki⁶⁹. Nie inaczej jest w przypadku Śląska Cieszyńskiego, gdzie z tą frekwencją wychodzi ponad połowa (dziesięć tytułów) pism samorządowych. Drugie pod względem liczebności są dwumiesięczniki (jeden tytuł) i kwartalniki (dwa tytuły), a później po jednym tytule: tygodnik („Gazeta Ustrońska”) i dwutygodnik („Wiadomości Ratuszowe”). Nieregularnie ukazuje się „Informator Powiatowy”, będący dodatkiem do „Głosu Ziemi Cieszyńskiej”.

Wszystkie omawiane tytuły wydawane są w formacie A4 (21 × 29,7 cm), z wyjątkiem pisma samorządowego z Chybia, „Strumienia” i „Informatora Powiatowego”, które mają format nieco większy – A3 (29,7 × 42 cm) – tak jak gazeta, do której są dołączone. Objętość prasy samorządowej jest zależna od tego, ile środków finansowych zostaje przeznaczonych na jej wydawanie, od możliwości twórczych zespołu dziennikarskiego oraz obszaru funkcjonowania czasopisma. W przypadku Śląska Cieszyńskiego nie znalazła potwierdzenia teza Gieruli, który pisał, iż gminy wiejskie wydają pisma samorządowe

⁶⁸ Więcej o początkach lokalnej prasy na Śląsku Cieszyńskim zob. *Katalog prasy – radia – telewizji '91 województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego, opolskiego*. Red. M. JACHIMOWSKI, M. GIERULA. Katowice 1991, s. 7–15; *Katalog prasy – radia – telewizji '93 województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego, opolskiego. Poradnik reklamy*. Red. EIDEM. Katowice 1993, s. 41–46; *Katalog prasy – radia – telewizji '94 województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego, opolskiego. Poradnik medialno-reklamowy*. Red. M. JACHIMOWSKI, M. GIERULA, B. GRZONKA. Katowice 1994, s. 38–44; *Śląski przegląd medioznawczy. Katalog prasy – radia – telewizji '96 województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego, opolskiego*. Red. EIDEM. Katowice 1996, s. 38–45.

⁶⁹ R. KOWALCZYK: *Zarys dziejów prasy lokalnej w Wielkopolsce (analiza prasoznawczo-politologiczna)*. Poznań 2002, s. 135.

w mniejszym formacie i mniej obszerne⁷⁰. Porównując objętość – największą mogą poszczycić się „Dębowieści”, „Echo Jaworza” oraz „Wieści znad Brennicy” (średnio ponad 30 kolumn), a więc pisma z gmin wiejskich. W przedziale 20–25 kolumn mieszczą się tytuły z Wisły, Zebrzydowic, Jasienicy oraz Goleszowa (tylko Wisła jest gminą miejską). Natomiast prasa wydawana w największych miastach powiatu – Cieszynie oraz Skoczowie – osiąga średnio ok. 20 kolumn. Przy czym zaznaczyć trzeba, iż porównując objętość danych tytułów, należałoby wziąć pod uwagę korelację ilości kolumn z częstotliwością ukazywania się danego czasopisma; np. „Wiadomości Ratuszowe”, które liczą średnio „tylko” 20 kolumn, ukazują się dwukrotnie częściej niż „Wieści Skoczowskie” o takiej samej liczbie stron.

Najmniejszą objętość mają „Wiadomości Gminy Hażlach” (ok. dziesięć stron) oraz omawiane inserty (np. „Chybie – pismo urzędu gminy” – ok. cztery strony, ale w większym formacie). Ze względu na zawartość i formułę relacji dziennikarskiej można je zakwalifikować do biuletynów informacyjnych, które zawierają głównie „suche” informacje na temat działalności samorządu i mają za zadanie kreowanie pozytywnego wizerunku władz w oczach odbiorców. Charakteryzują się one kancelaryjno-urzędowym stylem wypowiedzi. Najczęściej są to pisma kolportowane bezpłatnie. Natomiast pozostałe periodyki samorządów terytorialnych Śląska Cieszyńskiego odpowiadają, w większym lub mniejszym stopniu, modelowi gazety samorządowej (tzn. charakteryzuje je to, iż wykraczają poza ramy informatora samorządowego i prezentują w szerszym stopniu niż periodyki pierwszej grupy treści społeczne i kulturalne, np. recenzje nowości wydawniczych w „Wiadomościach Ratuszowych”)⁷¹.

Pod względem graficznym tytuły samorządowe Śląska Cieszyńskiego wpisują się w tendencje tej grupy typologicznej – dominuje statyczny, blokowy sposób łamania kolumn, zazwyczaj są one czarno-białe, jedynie z kolorową okładką i niektórymi elementami wewnątrz (często ostatnie strony, gdzie publikowane są reklamy bądź fotorelacje z wydarzeń gminnych). Ozdobniki graficzne należą do rzadkości, a czcionki, poza winietą, nie są zbyt urozmaicone. Natomiast liczba i jakość zdjęć zamieszczanych w omawianych tytułach samorządowych jest zadowalająca i dorównuje analogicznej prasie prywatnej regionu. Warto zauważyć, że wersje wydań, papierowa oraz elektroniczna w formacie PDF, często różnią się od siebie tym, iż ta druga jest wydawana w całości w kolorze (tak jest m.in. w przypadku „Wiadomości znad Piotrówki”, „Echa Jaworza” czy „Jasienicy”). Jest to możliwe głównie dlatego, że nie pociąga to za sobą dodatkowych kosztów, jak w przypadku druku w kolorze.

⁷⁰ M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 115.

⁷¹ R. KOWALCZYK: *Podstawy przeobrażeń ilościowych prasy lokalnej w Polsce po 1989 roku*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007, s. 81–82.

Grafika 8. Kolumny tytułowe e-wydań przykładowych pism samorządowych Śląska Cieszyńskiego

Źródło: „Wiadomości Ratuszowe” 2015, nr 1(850), https://www.um.cieszyn.pl/files/2_stycznia_2015.jpg; „Wiadomości z nad Piotrówki” 2017, nr 4(218), http://zebrzydowice.pl/uploads/pub/news/news_176/zajawki/original_54a0fee06d034a98ad49736a298269dba9b6dca0.jpg; „Jasienica” 2016, nr 5(285), <http://jasienica.pl/data/gazeta/plik/Jasienica%20maj%202016.pdf>.

Prasa samorządowa Śląska Cieszyńskiego stanowi dobry przykład tego, iż na omawianym terenie mocno zakorzenione są tradycje wydawniczo-czytelnicze. Na przestrzeni lat przestał ukazywać się tylko jeden samodzielny tytuł – „Wiadomości Powiatowe” – nie licząc wydawanego w Wiśle „Informatora Miejskiego Wisły”, który w 1999 roku został płynnie przekształcony w obecnie wychodzące „Echo Wisły”.

Rynek samorządowej prasy lokalnej Śląska Cieszyńskiego jest bogaty i różnorodny, mamy do czynienia zarówno z kilkustronicowymi informatorami, jak i z pismami przekraczającymi objętość dwudziestu stron, poruszającymi tematy niezwiązane z władzami samorządowymi. O stałym zainteresowaniu mieszkańców świadczy z jednej strony to, iż tytuły te obecne są na rynku wydawniczym od kilkunastu lat, z drugiej zaś – to, że mimo ogólnego spadku czytelnictwa prasy, niektóre z nich na przestrzeni ostatnich kilku lat podniosły swoje nakłady (m.in. „Wieści Skoczowskie”, „Echo Jaworza”) bądź zmieniły periodyczność (np. „Dębowieści” z dwumiesięcznika przekształciły się w miesięcznik, przy okazji stając się czasopismem bezpłatnym).

3.2.2. Prasa prywatna

Prasa prywatna określana jest również mianem „niezależnej”. W pojęciu Jerzego Mianowskiego, prezesa SPL, niezależne media to te, których jedyną

zależność stanowią ich odbiorcy, którzy poprzez konsumpcję danego medium utożsamiają się z nim. Zatem wyznacznikami niezawisłości prasy będą:

- niezależność ekonomiczna (utrzymywanie się wyłącznie ze sprzedaży nakładu i reklam);
- niezależność od władz lokalnych (co umożliwia spełnianie funkcji kontroli działań organów władzy poprzez podawanie tych działań do publicznej informacji i oceny);
- niezależność od lokalnych struktur instytucjonalno-biznesowych;
- niezależność wydawniczo-redakcyjno-techniczna (samowystarczalność redakcji w zakresie sprzętu, pomieszczeń, środków transportu itd.);
- niezależność psychologiczna (subiektywne poczucie własnej niezależności członków zespołu jako Autorów i twórców w zakresie relacji wewnętrznych i zewnętrznych)⁷².

Niezależność jest niezbędnym warunkiem wiarygodności gazety. Dzięki niej może ona sprawować w lokalnej społeczności funkcję kontrolną, podstawową dla prawidłowego rozwoju demokratycznego społeczeństwa, której prasa samorządowa nie jest w stanie realizować⁷³. Jednak należy podkreślić, że inne zadania prasy, jak np. informowanie, integrowanie czy zapewnienie rozrywki, może spełniać każdy rodzaj prasy lokalnej, niezależnie od specyfiki podmiotu wydającego.

Wśród wydawców prywatnej prasy lokalnej najczęściej spotyka się:

- osoby fizyczne (indywidualna działalność gospodarcza – właściciel gazety jest zazwyczaj również redaktorem naczelnym oraz pełni inne obowiązki, często współpracując w tym zakresie z członkami swojej rodziny; ewentualne nadwyżki finansowe pozwalają zatrudnić dodatkowe osoby);
- spółki cywilne (tworzone przez osoby fizyczne lub prawne) – tworzą je fachowcy lub dziennikarze i osoby z odpowiednim kapitałem;
- fundacje – prawodawstwo polskie umożliwia prowadzenie działalności wydawniczej w postaci fundacji, która ponosi odpowiedzialność za podejmowane działania;
- spółki z ograniczoną odpowiedzialnością – stanowią najpopularniejszą formę aktywności wydawniczej, dla nich wydawanie pisma lokalnego stanowi podstawową postać działalności;
- spółdzielnie dziennikarskie (samodzielne lub połączone z innymi podmiotami gospodarczymi są organizacjami dobrowolnymi i samorządowymi; najbardziej reprezentatywną formą jest spółdzielnia pracy opierająca się na prowadzeniu wspólnego przedsiębiorstwa na podstawie osobistej pracy członków);
- podmioty gospodarcze o różnej strukturze własnościowej, dla których wydawanie pisma jest jedną z wielu form działalności ekonomicznej; pismo

⁷² S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie komunikowania. Współczesne tendencje i uwarunkowania rozwojowe*. Katowice 2000, s. 189–190.

⁷³ A. HEJMAN: *Między misją a biznesem. Niezależna prasa lokalna*. W: *Dziennikarstwo, media, społeczeństwo*. Red. S. MOCEK. Warszawa 2005, s. 332–333.

- stanowi część struktury w ramach różnych przedsiębiorstw produkcyjnych, usługowych lub agencji reklamowych; zarządem zajmuje się bezpośrednio lub pośrednio właściciel; mimo że organizacyjnie pismo wchodzi w skład firmy, może działać na własny rachunek z pełną niezależnością merytoryczną;
- koncerny wydawnicze krajowe lub zagraniczne – duży kapitał polski lub obcy przejmuje i wydaje pisma lokalne w postaci „wkładek” do gazet regionalnych lub też w formie osobnych czasopism;
 - formy mieszane – stwarzają możliwość wydawania pism lokalnych przez wydawnictwa prywatno-samorządowe; gminy uczestniczą w ich finansowaniu w zamian za możliwość publikacji na stronach samorządowych; gminne ośrodki kultury lub specjalnie powołane fundacje współpracują z prywatnym wydawcą⁷⁴.

Na obszarze Śląska Cieszyńskiego ukazuje się osiem prywatnych, lokalnych tytułów. Z tego trzy to pisma mikroregionalne, obejmujące oddziaływaniem obszar powiatu lub większy („Głos Ziemi Cieszyńskiej”, „Cieszyn” oraz „Szafa”). Pozostałe tytuły ograniczają zasięg do konkretnego miasta bądź gminy (wyjątek stanowi ukazująca się na terenie dwóch sąsiadujących ze sobą gmin Chybia i Strumienia „Nowa Formacja”). Wśród podmiotów wydających prasę prywatną badanego obszaru dominującą formą jest indywidualna działalność gospodarcza (pięć tytułów), dwie gazety należą do spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, a jedna – do grupy wydawniczej Polska Press, wchodzącej w skład międzynarodowego koncernu Verlagsgruppe Passau. Tabela zawierająca spis tytułów prywatnych ukazujących się na badanym obszarze została zamieszczona w aneksie (zob. aneks 3).

Można zaobserwować pełną periodyczność prasy prywatnej – od dziennika do rocznika. Jednak najczęściej spotykane są miesięczniki, tygodniki i dwutygodniki. Nie inaczej jest w przypadku Śląska Cieszyńskiego – prawie połowa prywatnych tytułów to dwutygodniki (trzy tytuły). Pozostałe periodyki ukazują się z inną częstotliwością (dwa tygodniki, dwa miesięczniki oraz jeden kwartalnik). Nakład lokalnej prasy prywatnej oscyluje od 3 000 do 18 000 egzemplarzy, a w przypadku dodatku lokalnego do „Dziennika Zachodniego” średni nakład jednorazowy wynosi 50 905 egzemplarzy⁷⁵, co stawia go wysoko w rankingu najpoczytniejszych periodyków regionu, a nawet województwa.

Dla rynku Śląska Cieszyńskiego charakterystyczny jest swoisty duopol własności prywatnych informacyjno-publicystycznych periodyków. Wydawnictwo Prasa Beskidzka Spółka z o.o. posiada cztery tytuły mikroregionalne:

⁷⁴ M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 110; S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 191–196.

⁷⁵ Średni nakład jednorazowy „Dziennika Zachodniego” w 2016 roku; dane za: Związek Kontroli i Dystrybucji Prasy (ZKDP), zob. *Komunikat ZKDP o wysokości nakładów i dystrybucji tytułów kontrolowanych przez ZKDP w 2016*, http://www.zkdp.pl/images/Komunikat_2016.pdf [dostęp: 20.06.2018].

prócz omawianego „Głosu Ziemi Cieszyńskiej” (ukazującego się od 1955 roku) wydaje w Bielsku-Białej tygodnik „Kronika Beskidzka” (który ukazuje się od 1956 roku) na terenie powiatów suskiego i wadowickiego, „Małopolską Kronikę Beskidzką” (ukazuje się od 2010 roku) oraz „Żywiecką Kronikę Beskidzką” (na rynku od 2017 roku). W ostatnich latach Wydawnictwo rozwija się także na innych płaszczyznach – w 2012 roku uruchomiło regionalny serwis internetowy beskidzka24.pl oraz telewizję internetową BeskidNews.pl.

Drugim podmiotem jest Wydawnictwo Prasa Lokalna, będące właścicielem lokalnych dwutygodników: „Nowej Formacji” (ukazującej się od 1990 roku), „Gazety Czechowickiej” (która ukazuje się od 2002 roku) oraz „Czasu Skoczowa” (ukazywał się w latach 2008–2017). W 2009 roku wydawca chciał wejść na rynek medialny Cieszyna z dwutygodnikiem „Puls Cieszyna”, jednak próba zakończyła się fiaskiem. W analizowanej grupie, poza periodykami omawianych wydawnictw, dodatkiem lokalnym do „Dziennika Zachodniego” (właściciel: Polska Press Grupa), bezpłatnym kwartalnikiem kulturalnym „Szafa”, społeczno-kulturalnym miesięcznikiem „Tramwaj Cieszyński” oraz dwoma bezpłatnymi tytułami reklamowymi, nie ukazuje się żaden inny, samodzielny informacyjno-publicystyczny tytuł. W ciągu ostatniego ćwierćwiecza odnotowano sporo inicjatyw wydawniczych, jednak w dłuższej perspektywie żadnemu tytułowi nie udało się osiągnąć ekonomicznej stabilizacji pozwalającej na długoterminową egzystencję na rynku wydawniczym. Może to prowadzić do potencjalnie niebezpiecznej sytuacji, w której lokalny rynek zostanie zdominowany przez dwie grupy – silne tytuły samorządowe oraz informacyjno-publicystyczne periodyki dwóch omawianych wydawnictw.

Rozwój prywatnej prasy lokalnej regionu przebiegał raczej stabilnie: blisko połowa z nadal ukazujących się tytułów prywatnych badanego obszaru rozpoczęła działalność w latach dziewięćdziesiątych, kiedy prasa lokalna w Polsce gwałtownie się rozwijała, pozostałe zaś pojawiły się na rynku wydawniczym badanego obszaru w latach dwutysięcznych. Najmniej jest starszych tytułów z tradycjami, silnie zakorzenionych w krajobrazie wydawniczo-czytelniczym regionu (jeden tytuł – „Głos Ziemi Cieszyńskiej”). Jednym z powodów, dla których obecnie na rynku ukazuje się ich tak mało, są omawiane już realia prawno-polityczne panujące w czasach PRL-u, które nie sprzyjały rozwojowi prywatnych inicjatyw wydawniczych.

Objętość prasy prywatnej charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem i oscyluje między ośmioma a trzydziestoma stronami. Najczęściej spotykany format to wartość zbliżona do A3 (29,7 × 42 cm). Zdecydowana większość prasy prywatnej Śląska Cieszyńskiego to gazety posiadające kolorowe okładki, inserty, reklamy czy fotografie. Szata graficzna prasy prywatnej jest atrakcyjna i zróżnicowana. Skład jest bardziej urozmaicony niż w przypadku prasy samorządowej, jednak nie cechuje się przesadną dynamicznością. Wśród prywatnych gazet wydawanych na badanym obszarze połowa (cztery tytuły) to periodyki płatne.

Prasa bezpłatna środki finansowe czerpie z reklam, które stanowią dominującą część zawartości gazety, lub też działa na zasadzie non-profit (jak w przypadku „Szafy”). Periodyki bezpłatne można zatem podzielić na dwie grupy:

- tytuły bezpłatne o charakterze reklamowo-promocyjnym („O krok”, „Region”);
- tytuły bezpłatne specjalistyczne o charakterze kulturalno-literackim czy społeczno-kulturowym („Szafa”, „Tramwaj Cieszyński”).

Interesującym tytułem, na który warto zwrócić uwagę, jest ukazujący się od 2017 roku, bezpłatny miesięcznik społeczno-kulturalny „Tramwaj Cieszyński”.

Grafika 9. Pierwszy numer „Tramwaju Cieszyńskiego”

Źródło: „Tramwaj Cieszyński” 2016/2017, nr 1, https://issuu.com/aprspot/docs/tramwaj_cieszynski_nr01 [dostęp: 20.06.2018].

Powstał on z inicjatywy dziennikarzy zatrudnionych w ogólnoinformacyjnym regionalnym portalu GazetaCodzienna.pl. Jak sami piszą o sobie: „Chociaż granica w Cieszynie w końcu na szczęście się otworzyła, tramwaj jako środek publicznego transportu pewnie już tutaj nie wróci. Tym niemniej nadal potrzebujemy nad Olzą lepszej komunikacji, lepszego porozumienia, kultury bliższej ludziom, spolegliwej cywilizacji. Upowszechnianiu właśnie takich wartości będzie służył miesięcznik »Tramwaj Cieszyński«. [...] Magazyn przeznaczony jest dla każdego mieszkańca naszego regionu, bez względu na wiek. Każdy znajdzie w nim coś ciekawego dla siebie. Jest m.in. delikatna nuta ideologiczna, gospodarka, historia, psychologia, sprawy społeczne, czy kolorowanka. [...] Będziemy poruszać tematy poważne i trudne, przyjemne i lekkie. Zależy nam

na różnorodności pisma. Temu, co istotne, będziemy przyglądać się z dystansem i szacunkiem⁷⁶. Tytuł cieszy się dużym zainteresowaniem mieszkańców Śląska Cieszyńskiego, wypełniając przy tym lukę na lokalnym rynku wydawniczym.

Jak już wspomniano, na przestrzeni ostatniego ćwierćwiecza na Śląsku Cieszyńskim odnotowano sporo inicjatyw wydawniczych, jednak w dłuższej perspektywie żadnemu tytułowi, poza wyżej omawianymi, nie udało się osiągnąć ekonomicznej stabilizacji pozwalającej na długoterminową egzystencję na rynku wydawniczym. Ich spis został zamieszczony w aneksie (zob. aneks 4).

Ciekawym zjawiskiem na cieszyńskim rynku prasowym była próba wejścia na rynek tytułu „Puls Cieszyna” w 2009 roku. Był to trzeci tytuł wydawnictwa, które publikuje „Nową Formację” w Chybiu i Strumieniu i „Gazetę Czechowicką”. Gazeta ukazywała się w czwartki – dzień przed „Głosem Ziemi Cieszyńskiej”, dlatego też niektórzy zastanawiali się, czy „Puls” chce konkurować o czytelników z „Głosem”. Wojciech Trzcionka, redaktor naczelny *Gazetycodziennej.pl* i zaolziańskiego „Głosu Ludu” uważał, że sam „Puls Cieszyna” nie zagrozi pozycji „Głosu Ziemi Cieszyńskiej” (oba tytuły kosztowały tyle samo – 2,2 zł). „Gazeta jest tylko dwutygodnikiem i nie ma ugruntowanej pozycji na rynku, a cieszyński czytelnik jest tradycjonalistą i długo przekonuje się do nowinek. Łącznie jednak trzy tytuły – „Puls Cieszyna”, „Nowa Formacja” i „Czas Skoczowa” stanowią już pewną siłę i mogą przełożyć się na niewielki spadek czytelnictwa »GZC«” oceniał Trzcionka. Pomysł wydawania nowej gazety uważał za dość ryzykowny. „Bo czytelnictwo prasy w Polsce dramatycznie spada i gazety raczej się zamyka, niż otwiera⁷⁷. Właściciel tytułu Mirosław Siemiński kontrargumentował, że owszem „czytelnictwo gazet w Polsce spada, ale nie na poziomie lokalnym. Dlatego zdecydowałem się na otwarcie »Pulsu«. Nasz nowy dwutygodnik ma zapełnić lukę na cieszyńskim rynku lokalnym⁷⁸”.

Sami czytelnicy dość pozytywnie podchodzili do idei nowej gazety lokalnej w Cieszynie: „GZC przydałaby się konkurencja. Kupują tę gazetę bo nie ma żadnej, innej, dobrej lokalnej. Poza tym GZC zrobiła błąd, przed laty była rubryka, w której mógł każdy pisać⁷⁹. „GZC dużo stracił, gdy przestał drukować listy czytelników. Każdy mieszkaniec może coś ciekawego zauważyć i zwrócić na to uwagę czytelników. Redaktorzy GZC nie są wszechwiedzący i muszą liczyć się ze zdaniem czytelników jeżeli nie chcą ich stracić⁸⁰”. Jednak „Puls Cieszyna” nie

⁷⁶ „Tramwaj Cieszyński” 2016/2017, nr 1, s. 1, https://issuu.com/aprspot/docs/tramwaj_cieszynski_nr01 [dostęp: 20.06.2018].

⁷⁷ *Słaby czy mocny „Puls”?*, www.gazetacodzienna.pl/node/87558 [dostęp: 18.09.2015].

⁷⁸ *Puls przed Głosem*, www.gazetacodzienna.pl/article/wydarzenia/puls-przed-glosem [dostęp: 18.09.2015].

⁷⁹ Cieszynianka, w komentarzach, www.gazetacodzienna.pl/article/wydarzenia/puls-przed-glosem [dostęp: 8.09.2015].

⁸⁰ Jorg, w komentarzach, www.gazetacodzienna.pl/article/wydarzenia/puls-przed-glosem [dostęp: 18.09.2015].

utrzymał się na cieszyńskim rynku medialnym – czytelnicy, mimo początkowego pozytywnego podejścia do nowej gazety, szybko wrócili do „Głosu”, co sugeruje, że lokalny rynek wydawniczy był w tamtym okresie nasycony.

Na lokalny rynek w dość nietypowy sposób próbował wejść w 2005 roku Maciej Kalarus z pismem „Południk 18°47'” (współrzędne Skoczowa). Początkowo był to produkt warsztatów literacko-dziennikarskich, organizowanych dla młodzieży, jednak czasopismo szybko weszło do ogólnego obiegu. Miesięcznik reklamowano jako „publicystyczne czasopismo mieszkańców Ziemi Skoczowskiej i okolic”. Ostatni numer miesięcznika ukazał się tuż po wyborach samorządowych w grudniu 2006 roku. Wydawcy zarzucano, iż założył czasopismo, by osiągnąć cele polityczne, co wydaje się być przynajmniej po części prawdą. „Skoczowski lekarz Piotr Gruszczyk oskarżył Macieja Kalarusa o narażenie go na utratę zaufania jako kandydata na burmistrza podczas wyborów samorządowych w 2006 roku. Sąd, wyrokiem z 31 marca, uznał Macieja Kalarusa winnym tego, że w 2006 w nr 9 prowadzonego przez niego miesięcznika »Południk 18°47'« pomówił Gruszczyka, który wówczas kandydował na stanowisko burmistrza o to, że miał sprawę w sądzie o nielegalne posiadanie narkotyków. Opublikowana informacja okazała się jednak nieprawdziwą⁸¹. Sami mieszkańcy Skoczowa byli wzburzeni i ostro komentowali poczynania Kalarusa: „Facet zasłaniał się dziećmi, że niby gazetę stworzył pod warsztaty dziennikarskie, potem chciał na niej zarobić, a jak mu nie wyszło to zaczął uprawiać politykę. Tak się w tym zaplątał, że zwinął interes, a rzekomo zakończył działalność, bo zrobił swoje”⁸².

Na przestrzeni ostatnich lat przestał ukazywać się również „Czas Skoczowa” – tytuł, który wydawał się mieć stabilną pozycję. Był wydawany przez blisko dziesięć lat (w latach 2008–2017) przez mini-koncern wydawniczy Prasa Lokalna Wydawnictwo, będący również właścicielem innych lokalnych tytułów w regionie. Powodów, dla których tytuł nie utrzymał się na rynku, z pewnością było wiele, jednak główną przyczynę można upatrywać w sytuacji finansowej Wydawnictwa i spadku zainteresowania tytułem. Brak jednak danych potwierdzających to założenie (Wydawnictwo nie wypowiedzia się w tej kwestii).

W ubiegłym ćwierćwieczu na terenie Śląska Cieszyńskiego odnotowano również sporo inicjatyw o charakterze ogłoszeniowo-reklamowym (m.in. „Cieszyńska Gazeta Reklamowa”, „Piechur Beskidzki”, „Tygodnik Skoczowski” czy „Kurier Cieszyński”) oraz oscylujących wokół tematyki społeczno-kulturalnej (m.in. „Kwadrat” czy „Kurier Skoczowski”). Mniej ukazywało się tytułów informacyjnych⁸³.

⁸¹ A. CZERNY: *Skoczów: Lekarz wygrał w sądzie z byłym wydawcą miesięcznika*, <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,8291,byly-wydawca-zaplaci-kare.html> [dostęp: 18.09.2015].

⁸² Ala, w komentarzach, [www.wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,8291,byly-wydawca-zaplaci-kare.html](http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,8291,byly-wydawca-zaplaci-kare.html) [dostęp: 01.09.2015].

⁸³ Więcej o początkach lokalnej prasy na Śląsku Cieszyńskim zob. *Katalog prasy – radia – telewizji '91...*; *Katalog prasy – radia – telewizji '93...*; *Katalog prasy – radia – telewizji '94...*; *Śląski przegląd medioznawczy...*

3.2.3. Prasa kościelna

Prasa kościelna jest ściśle powiązana z podziałem terytorialnym, a precyzując – z podziałem danego regionu na parafie, diecezje i archidiecezje (w przypadku prasy katolickiej) oraz foliały, parafie oraz diecezje (w przypadku prasy ewangelickiej). Można zatem wyróżnić kilka typów pism kościelnych. W przypadku prasy kościoła katolickiego spotkać można pisma:

- Parafialne (o zasięgu jednej lub kilku parafii) – są kolportowane na terenie wspólnoty wyznaniowej w formie sprzedaży bądź też są rozdawane bezpłatnie. Redaktorami najczęściej są wierni działający pod zwierzchnictwem duszpastorza. Z pismami takimi spotkać się można zarówno w parafiach ewangelickich, jak i katolickich.
- Dekanalne (o zasięgu dekanatu) – zasięg jest znacznie większy niż w przypadku pism pierwszego typu. Czasami redaguje się specjalne wkładki przeznaczone dla poszczególnych parafii z informacjami, które bezpośrednio im poświęcono. Wydawaniem zajmuje się ta parafia, która ma do tego odpowiednie warunki, finansowanie zaś na ogół jest wspólne. Jako że podział na dekanaty funkcjonuje tylko w przypadku Kościoła Rzymskokatolickiego, spotkać można tylko pisma katolickie o zasięgu dekanalnym.
- Mikroregionalne – tego rodzaju prasy jest mało, ma szerszą formułę, wydawnictwem zajmuje się jedna parafia lub kilka sąsiadujących. Funkcjonują na obszarach mikroregionów o utrwalonej tożsamości historycznej oraz w średnich i dużych aglomeracjach. Zakres tematyczny obejmuje życie dekanatów i parafii oraz treści ogólnoreligijne. Pojawiają się w nich wkładki drukowane dla poszczególnych parafii lub dekanatów. Tak samo, jak w przypadku prasy dekanalnej i w omawianej podgrupie, istnieje tylko katolicka prasa mikroregionalna⁸⁴.

W przypadku prasy kościelnej innej niż katolicka występują głównie tytuły o zasięgu parafialnym. Założenie to znajduje potwierdzenie w ukazujących się na terenie Śląska Cieszyńskiego wydawnictwach ewangelickich – są to bowiem tylko pisma parafialne.

Śląsk Cieszyński znajduje się w obrębie katolickiej diecezji bielsko-żywieckiej, sam zaś podzielony jest na osiem dekanatów (są to dekanaty: Cieszyn, Czechowice-Dziedzice, Golezów, Istebna, Jasienica, Skoczów, Strumień, Wisła), na które składają się siedemdziesiąt trzy parafie. W przypadku Kościoła Ewangelickiego – na badanym obszarze znajduje się dziewiętnaście parafii leżących w obrębie diecezji cieszyńskiej.

Tabela zawierająca spis tytułów katolickich oraz ewangelickich ukazujących się w latach 1989–2017 została zamieszczona w aneksie (zob. aneks 5).

⁸⁴ M. GIERULA: *Polska prasa lokalna 1989–2000...*, s. 118; S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 201–202.

Medioznawcy podkreślają, iż prasa kościelna ze względu na swój efemeryczny charakter oraz częstokroć brak rejestracji sądowej jest trudna do opisanego w aspekcie ilościowym⁸⁵, przez co zebrane dane mają charakter szacunkowy.

Cechą charakterystyczną dla wielu pism parafialnych jest to, iż redaktorem naczelnym, a częstokroć i filarem redakcji, jest ksiądz (proboszcz, wikary). Ze względu na specyfikę zawodową nieraz zdarza się, że po kilku latach pracy w jednej parafii zostaje on przeniesiony do innej placówki. Jeżeli zaś przez czas swej pracy duszpasterskiej w danej parafii nie udało mu się zorganizować zespołu redakcyjnego złożonego z ludzi świeckich, którzy po jego odejściu kontynuowaliby pracę nad tytułem – w takim przypadku pismo zazwyczaj skazane jest na upadek. Jest to jeden z głównych powodów, dla których w tej grupie typologicznej występuje tak duży odsetek pism efemerycznych. Zestawienie na osi czasu danych, kiedy powstawały poszczególne tytuły, pokazuje wyraźnie, iż tak jak w przypadku prasy lokalnej, widać znaczne ożywienie trendu wydawniczego w pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku, co związane jest z omawianymi już wcześniej przemianami prawno-ustrojowymi zachodzącymi w Polsce. Okres ten odpowiada przedstawionej w rozdziale pierwszym fazie pierwszej przemian na rynku wydawniczym (żywiłowego entuzjazmu nowych wydawców). Natomiast drugi okres aktywności wydawniczej przypada na przełom wieków XX/XXI oraz pierwszą dekadę nowego stulecia. Pokrywa się on z etapem wstępnej przebudowy oferty mediów tradycyjnych wobec spodziewanej inwazji technologii medialnych i jednocześnie związany jest ze wzrostem zainteresowania prasą darmową (prasa kościelna w większości jest bezpłatna bądź kosztuje przysłowiowe „co łaska”).

Pod względem częstotliwości ukazywania się widać wyraźną różnicę między prasą katolicką a ewangelicką. W tej pierwszej największą grupę stanowią miesięczniki. Jest to najbardziej optymalny cykl wydawniczy, jeśli weźmie się pod uwagę, że redakcje tych pism pracują społecznie i na wydawanie pisma parafialnego poświęcają swój wolny czas. Miesięczne odstępy między poszczególnymi numerami pozwalają w miarę na bieżąco informować o tym, co się dzieje w parafii oraz o planach na następny miesiąc.

Drugą pod względem liczebności wśród prasy katolickiej stanowi grupa tygodników. Odnosnie do funkcji, jakie spełniają pisma parafialne – informowanie o bieżących wydarzeniach – tygodniki powinny lepiej zaspokajać potrzeby odbiorców. Wśród pism wydawanych w cyklu tygodniowym trzeba jednak wyróżnić dwie podgrupy: pisma samodzielne i dodatki do tygodnika rodzin katolickich „Źródło” (np. nieistniejące już „Hermanickie Słowo” czy „Po górach, dolinach...” – do czasu usamodzielnienia się tytułu w 2004 roku). Pisma samodzielne ukazują się w cyklu tygodniowym, gdy wykształciły stały, silny zespół redakcyjny, który decyduje się na podjęcie takiego wysiłku. Często na czele ta-

⁸⁵ R. KOWALCZYK: *Zarys dziejów prasy lokalnej...*, s. 142.

kiego pisma stoi książd, który traktuje pracę w redakcji jako jeden z priorytetów swojej pracy duszpasterskiej.

Kwartalniki (np. „Informator Parafialny” i „Natanael”) stanowią niewielką grupę wśród gazet parafialnych. Natomiast wśród tytułów ewangelickich znajdują się prawie wyłącznie kwartalniki (poza jednym tytułem ukazującym się w cyklu miesięcznym – „Wieści Wyższobramskie”). Taki stan rzeczy można łączyć z różnicami w treści i funkcjach pełnionych przez te periodyki. W przypadku pism ewangelickich, znacznie większych pod względem objętości (przebieganie od trzydziestu do pięćdziesięciu stron), dominują teksty uniwersalne, ogólnoreligijne. Najczęściej są to czasopisma religijno-społeczne, z ambicjami publicystycznego oglądu rzeczywistości, spraw i zagadnień. Główny nacisk kładzie się na problematykę społeczną. Z tego względu tytuły ewangelickie pełnią funkcje interwencyjne, próbują wskazywać kierunki działań np. charytatywnych czy resocjalizacyjnych. Często też występują w nich teksty bezpośrednio niezwiązane z tematyką religijną, np. kąciki kulinarne (np. w „Głosie Parafialnym”, „W naszym Zborze”, „Naszej Gazecie”), recenzje najnowszych pozycji z biblioteki (np. w „Informatorze Parafialnym” ze Skoczowa), materiały humorystyczne, wiadomości zza granicy, ogłoszenia świeckie czy artykuły poświęcone przybliżaniu historii danej miejscowości. Prasa ewangelicka w większym stopniu niż katolicka związana jest z życiem społeczności lokalnej, z regionem. Życie parafii jest przedstawiane zazwyczaj w formie sprawozdań (także w formie fotorelacji); ze względu na rozpiętość czasową, w jakiej pisma te się ukazują, oddalają się aktualnością od codziennego życia swych parafian. Cechą charakterystyczną prasy ewangelickiej jest również duża waga przywiązywana do najmłodszych odbiorców. W każdym z tytułów znajdziemy kącik dla dzieci, czy to z kolorowanek, czy też z rebusami, czytankami, krzyżówkami. Zdarzają się także oddzielne rubryki redagowane przez młodzież (np. *Głos ma młodzież* w „Informatorze Parafialnym” ze Skoczowa).

Prasa katolicka zaś, o zauważalnie mniejszej objętości wahającej się średnio od sześciu do dwunastu stron, charakteryzuje się większą aktualnością, co przejawia się w dużej liczbie zapowiedzi wydarzeń mających miejsce w parafii, ogłoszeń oraz komunikatów. Pod względem treści są to najczęściej tytuły religijno-ewangelizacyjne, z dominującą tematyką dotyczącą wiary, moralności chrześcijańskiej, życia kościelnego. Teksty nawiązują do okresu danego roku liturgicznego, świąt. Często zamieszczane są komentarze do czytań mszalnych czy artykuły pogłębiające wiedzę o sakramentach itp. Niekiedy mają one charakter stałych cykli. W mniejszym stopniu natomiast eksponowane są treści dla dzieci. Tylko w jednym tytule („Strumień: prawdy, dobra, piękna”) znajduje się dział przeznaczony dla dzieci – *Kącik Pocieszki* oraz dla młodzieży szkolnej – *Kurier Gimnazjalny*.

Formatem pisma, który przeważa wśród prasy kościelnej, jest format A4. Związane jest to z łatwością dostępu do papieru i druku w tej wielkości,

nie wymaga on bowiem żadnych dodatkowych zabiegów, a redakcje samodzielnie wykonujące skład komputerowy nie muszą martwić się ograniczeniami sprzętowymi. Szata graficzna jest zróżnicowana, choć można wyszczególnić kilka charakterystycznych cech. Większość omawianych tytułów jest opatrzona kolorową okładką drukowaną na papierze kredowym (np. „Niepomuc”), natomiast w środku materiały są czarno-białe, ewentualnie z wyróżnionymi kilkoma kolorowymi zdjęciami (najczęściej na ostatniej stronie). Średnie nakłady wahają się od 100 do 1 000 egzemplarzy, co wiąże się z liczbą parafian. Warto zwrócić uwagę, iż nierzadko liczba egzemplarzy waha się z numeru na numer. Kolportaż odbywa się w kościołach parafialnych. Niekiedy gazeta dostępna jest również w innych punktach na terenie parafii: sklepikach, bibliotekach, szkołach, ale są to pojedyncze przypadki (np. „Niepomuc” dostępny jest w bibliotece). Niektóre tytuły są również do pobrania na stronach internetowych danej parafii. Przy czym zauważalnie lepiej zdigitalizowane są parafie ewangelickie.

Najlepszym podsumowaniem roli prasy kościelnej w życiu wiernych będzie cytata pochodzący ze strony internetowej gazety parafialnej „Po górach, dolinach...” – „Ten tygodnik wrósł w rzeczywistość naszej Parafii tak dobrze, że nie wyobrażamy sobie już życia parafialnego bez niego. Przynosi nam bieżące wiadomości, jak też i rozważania na różne tematy. Przypomina zasady życia chrześcijańskiego oraz pozwala na zagłębianie się w tematy, które potrzebują refleksji i zastanowienia się, podaje gotowe rozwiązania w bardzo praktycznych sprawach – takich jak zdrowie, dieta czy smaczna potrawa. Ze zbioru artykułów, jakie się ukazały w tym czasopiśmie została wydana ciekawa książka. Coraz częściej osoby nie związane z Redakcją podejmują trud napisania jakiegoś artykułu”⁸⁶.

3.2.4. Prasa lokalnych organizacji pozarządowych

W dobie rosnącej komercjalizacji oferty programowej oraz fragmentaryzacji czytelników istnieje coraz silniejsze zapotrzebowanie na treść niszową, pomijaną lub niewystarczająco eksponowaną zarówno przez media publiczne, jak i komercyjne. Tę lukę wypełniają media różnorodnych organizacji, związków i towarzystw lokalnych, zwane często mediami trzeciego sektora. Ich cechą charakterystyczną jest to, iż najczęściej są finansowane z wielu alternatywnych źródeł, wśród których niemały procent stanowią dobrowolne składki członków danej organizacji oraz publiczne środki (w postaci np. dotacji, subwencji, grantów lub zwolnień z opłat koncesyjnych)⁸⁷. Dopuszczalną formą finansowania są także darowizny i dochody z reklam.

⁸⁶ www.klemens.beskidy.pl/pgd/index.htm [dostęp: 17.06.2013].

⁸⁷ P. STĘPKA: *Rozwój mediów trzeciego sektora w Europie*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2007, nr 1–2, s. 72–73.

Wśród wydawców tego typu prasy najczęściej pojawiają się rozmaite towarzystwa miłośników (miast, ziem, regionów, tematyczne itp.), organizacje kulturalno-społeczne, różnego rodzaju związki wspierania inicjatyw lokalnych, a także fundacje czy towarzystwa przyjaciół pisma. W przypadku prasy trzeciego sektora ukazującej się na terenie Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017 pojawiają się cztery główne grupy wydawców. Są to:

- organizacje kulturalno-społeczne (np. Polskie Towarzystwo Harfowe w Cieszynie, Klub Literacki Macierzy Ziemi Cieszyńskiej (MZC) w Cieszynie, Klub pod Amfiteatrem, Amatorski Klub Filmowy w Chybiu);
- towarzystwa miłośników terenów lokalnych (np. Towarzystwo Miłośników Zarzeczca w Chybiu, Zarząd Główny MZC);
- stowarzyszenia ekologiczne (np. Stowarzyszenie Ekologiczne „EKO-ŻYCIE” w Chybiu, Polski Klub Ekologiczny „Koło” w Ustroniu, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Rybacka „Żabi Kraj”);
- różnorodne kluby hobbyistyczne (Cieszyński Klub Hobbyistów, Cieszyński Interklub Społeczny, Klub Młodych „Exodus” w Chybiu, Klub Komputerowy w Drogomyślu).

Tabela zawierająca spis tytułów lokalnych organizacji i towarzystw pozarządowych ukazujących się w latach 1989–2017 została zamieszczona w aneksie (zob. aneks 6). Cechą charakterystyczną łączącą wszystkie omawiane tytuły, bez względu na podmiot wydający, jest to, iż ukazują się (bądź ukazywały się) zazwyczaj rzadziej niż raz w miesiącu. Niejednokrotnie pisma te w ogóle nie miały określonej periodyczności; wychodziły „od okazji do okazji”, co w znacznym stopniu utrudniało czytelnikom regularny ich odbiór.

Do głównych zadań prasy trzeciego sektora należy promowanie interesów i potrzeb danej grupy społecznej, a także podejmowanie działań na rzecz integracji i umacniania współpracy między tytułem prasowym a czytelnikami. Nie mniej ważne jest spełnianie funkcji edukacyjnej, promowanie lokalnych inicjatyw oraz dostarczanie wszechstronnej bieżącej informacji lokalnej. Pisma tego typu w większym stopniu niż lokalna prasa komercyjna czy samorządowa przywiązują wagę do tematyki historii bądź szeroko rozumianej kultury lokalnej. Potwierdza to zawartość omawianych gazet – bez względu na tematykę danego tytułu (czy będą to zagadnienia ekologiczne, czy historyczno-społeczne, czy też jeszcze inne) zawsze w centrum uwagi pozostają sprawy bliskie miejscu wydawania danego pisma. I tak np. w „Cieszyńskim Kwartalniku Militarnym” można było znaleźć artykuły opisujące prace członków Klubu Hobbyistów zmierzające do odrestaurowania lokalnych obiektów militarnych (np. schronu z okresu II wojny światowej znajdującego się w Cieszynie-Boguszowicach), na łamach zaś „Gazety Zarzeckiej” – konkurs dotyczący historii zarzeckich rodów czy rozprawy na temat specyfiki zarzeckiej gwary.

Ze względu na swój niszowy charakter oraz najczęściej brak reklamodawców (lub ich niewielką liczbę) prasa trzeciego sektora charakteryzuje się skromną sza-

tą graficzną i niezbyt dużą objętością. Wraz z rozwojem technologii i wpływem lat obserwować można jednak jej ewolucję: od tytułów pisanych na maszynie i powielanych metodą kserografii (np. „CIS: informator Cieszyńskiego Interklubu Społecznego” jeszcze w połowie lat dziewięćdziesiątych) do wydań kolorowych, z elementami graficznymi w postaci zdjęć, mapek i różnego rodzaju ilustracji. Nadal jednak dominuje bardzo statyczny skład. Pisma te w większości przypadków wydawane były w formacie A4 (można domniemywać, że był on powszechnie stosowany ze względu na łatwą dostępność papieru w tym rozmiarze).

Wśród tytułów prasy środowiskowej liczną grupę stanowią lokalne kalendarze. Tradycja wydawania polskojęzycznych kalendarzy trwa na Śląsku Cieszyńskim już od 1857 roku, kiedy to Stalmach zaczął wydawać „Kalendarz Cieszyński dla Katolików i Ewangelików”. Niegdyś były to wydawnictwa będące w powszechnym użyciu. Przez długie lata aktualność zachowywało powiedzenie, że *Cieszyniok bez kalendorza je jak farorz bez brewiorza*⁸⁸. Również dziś wydawanie kalendarzy, będące jedną z pieczołowicie kultywowanych tradycji wydawniczych, stanowi o specyfice regionu. Można w nich znaleźć przystępnie napisane opracowania na temat lokalnej historii i wybitnych postaci, wspomnienia, twórczość literacką (także gwarową) czy sprawozdania z działalności regionalnych instytucji.

Pod względem tematyki i periodyczności do kalendarzy podobne są czasopisma regionalistyczne. Są to tytuły charakteryzujące się zawężoną tematyką (folklor, historia, tradycja itd.), ograniczoną periodycznością (brak dzienników, tygodników czy dwutygodników; częściej można w tej grupie spotkać półroczniki czy roczniki), szczególnymi funkcjami (poznawcze, edukacyjne, kulturowe, integracyjne, prognostyczne), składem zespołu redakcyjnego (zazwyczaj pasjonaci zafascynowani swoją „małą ojczyzną”) czy specyficznymi czynnikami organizacyjno-ekonomicznymi (m.in. niestabilność źródeł finansowania, praca wolontariuszy)⁸⁹. W tej kategorii na terenie Śląska Cieszyńskiego ukazują się: „Rocznik Wiślański”, wydawany od 2009 roku przez Parafię Ewangelicko-Augsburską w Wiśle, oraz „Kronika Skoczowska” Towarzystwa Miłośników Skoczowa, ukazująca się od 1985 roku. Tworzą one charakterystyczną grupę tytułów – publikowane w formacie B5 (17,6 × 25 cm), w dość dużym nakładzie (oscylującym między 200 a 1000 egzemplarzy), o sporej objętości (od stu dwudziestu do trzystu stron) oraz w większości płatne (w przedziale 15–25 zł).

Czytelnicy prasy organizacji i towarzystw lokalnych to z reguły osoby ponadprzeciętnie zainteresowane życiem najbliższego otoczenia w różnych dzie-

⁸⁸ Lokalne przysłowie cieszyńskie.

⁸⁹ R. KOWALCZYK: *Czasopiśmiennictwo regionalistyczne w Polsce – pojęcie, ideowe założenia, postawy, cechy, zadania, typy*. „Przegląd Politologiczny” 2014, nr 2, s. 70. Więcej o czasopiśmiennictwach regionalistycznych zob. IDEM: *Czasopiśmiennictwo regionalistyczne w Polsce*. Opole 2013; IDEM: *Rozwój czasopiśmiennictwa regionalistycznych w Wielkopolsce po 1989 roku*. Poznań 2016; IDEM: *Wielkopolskie szkice regionalistyczne*. T. 7. Poznań 2017.

dzinach, częstokroć będące jednocześnie członkami organu wydającego dany tytuł. Również osoby należące do zespołów dziennikarskich z reguły pochodzą z kręgu aktywnych działaczy danej organizacji. Są to przede wszystkim działacze kulturalni, społeczni i gospodarczy, miejscowi pasjonaci interesujący się historią własnego obszaru. Charakter prasy środowiskowej celnie oddają słowa artykułu wstępnego zamieszczonego w pierwszym numerze „Cieszyńskiego Kwartalnika Militarnego”: „jest to fan magazine, dla ludzi z branży [...] i przez takowych tworzony – głównie po to by integrować środowisko”⁹⁰. Pisma te są najczęściej rozpowszechniane na obszarze działalności danej organizacji; dostępne w siedzibach towarzystw, klubów, w lokalnych bibliotekach oraz punktach Informacji Turystycznej (w Cieszynie), a także (w niektórych przypadkach) bywają zamieszczane w formie e-wydania w internecie (np. „Rybacka Gazeta Lokalna”). Analizując tytuły prasy środowiskowej Śląska Cieszyńskiego, Autorka zwróciła uwagę na to, iż w przeważającej liczbie przypadków nie podano informacji o cenie. Można zatem wnioskować, że były to wydania bezpłatne.

3.2.5. Prasa oddziałów partii i organizacji politycznych

Na terenie Śląska Cieszyńskiego nie ukazuje się obecnie żaden tytuł wydawany przez partię bądź organizację polityczną. Jednak w przeszłości na omawianym obszarze istniała prasa tego typu; jej spis został zamieszczony w aneksie (zob. aneks 7). Tak jak już wspomniano, równocześnie z rozszerzaniem się rynku prasy lokalnej na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku następowała przebudowa jego struktury, czego skutkiem była m.in. marginalizacja pozycji pism zakładowych i tych związanych ze strukturami partyjnymi. Można domniemywać, że współcześnie nie ma zapotrzebowania na inicjatywy wydawnicze tego typu, głównie z powodu zmian w sposobach komunikacji z wyborcami oraz rozwoju i popularyzacji innych technik marketingu politycznego.

Wszystkie tytuły polityczne omawianego regionu wydawane były w formacie A4, na zwykłym papierze (prócz „Śląska Cieszyńskiego” drukowanego na papierze kredowym). Objętość pism oscylowała od czterech („Równość”) do ośmiu kolumn („Konfederat”). W większości były to wydania bezpłatne, ukazujące się raz w miesiącu bądź rzadziej. Z tego powodu nie spełniały funkcji informacyjnej, lecz raczej komentująco-publicystyczną. Wpływało to na publikowane materiały – w znacznej mierze, prócz krótkich informacji bieżących, były to dłuższe teksty publicystyczne o tematyce politycznej, wywiady (np. z Henryką Bochniarz w „Śląsku Cieszyńskim”), listy, polemiki i opinie nadsyłane przez czytelników, artykuły związane z zagadnieniami historycznymi regionu czy nawet kącik poezji (w „Konfederacie”) oraz działały „Limeryki stela” i „Partia od kuchni” („Śląsk

⁹⁰ „Cieszyński Kwartalnik Militarny” 1997, nr 1, s. 1.

Cieszyński”). W przypadku prasy politycznej Śląska Cieszyńskiego nie znajduje zatem potwierdzenia założenie, iż cechą charakterystyczną tego typu periodyków była tematyka skupiona głównie wokół bieżących działań lokalnych oddziałów partii bądź działań partii na szczeblu wyższym. W omawianych tytułach dominują bowiem zagadnienia społeczno-polityczne i kulturalne.

3.2.6. Prasa zakładowa

W czasach PRL prasa zakładowa stanowiła bardzo istotny element polskiego systemu medialnego. Własne pisma wydawała większość dużych zakładów produkcyjnych czy fabryk⁹¹. Przemiany związane z przełomem lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku doprowadziły do kryzysu w branży prasy zakładowej – z około 200 ukazujących się w latach osiemdziesiątych, po 1990 roku zostało mniej niż 50 pism⁹². Dopiero w drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych odrodziło się zainteresowanie tego typu wydawnictwami. Również na Śląsku Cieszyńskim podjęto wtedy kilka inicjatyw wydawniczych, jednak do czasów obecnych wydawany jest tylko jeden z omawianych tytułów – „Wiadomości z Bielskiej 4” – bezpłatny informator Zespołu Zakładów Opieki Zdrowotnej (ZZOZ) w Cieszynie, który zawiera m.in. informacje bieżące o działalności szpitali cieszyńskich oraz artykuły naukowe przedstawiane przez lekarzy ZZOZ na różnego rodzaju konferencjach i informacje kadrowe. Jest on dostępny w formie e-wydania na stronie internetowej ZZOZ. Tabela zawierająca spis tytułów zakładowych ukazujących się w latach 1989–2017 została zamieszczona w aneksie (zob. aneks 8).

W porównaniu do tytułów ukazujących się za czasów PRL-u prasa zakładowa zmieniła swój charakter. Obecnie adresowana jest zarówno do pracowników firmy, jak i jej klientów, zdecydowanie rzadziej zaś do lokalnej społeczności. Pełni funkcje informacyjne, integracyjne, edukacyjne, ale przede wszystkim służy promocji firmy⁹³. Do głównych zadań prasy zakładowej należą zatem m.in.: popularyzacja dokonań firmy i jej reklama; ułatwianie funkcjonowania firmy; integrowanie pracowników; stanowienie forum wymiany poglądów na temat warunków pracy, rozwoju zakładu itp.; prezentowanie firmy na zewnątrz, wprowadzenie jej w szerszy obieg społeczny⁹⁴.

Większość tytułów zakładowych wydawanych na Śląsku Cieszyńskim ukazywała się w formacie A4, na kredowym papierze, w pełnym kolorze; objętość nie przekraczała dwunastu stron. Tematy poruszane na ich łamach oscyływały wokół

⁹¹ J. KĘPA-MĘTRAK: *Gazeta zakładowa – narodziny, rozwój... i co dalej? Studium przypadku*. „Studia Medioznawcze Media Studies” 2012, nr 4(51), s. 51.

⁹² R. KOWALCZYK: *Prasa lokalna w Polsce*. Poznań 2000, s. 109.

⁹³ IDEM: *Media lokalne w Polsce*. Poznań 2008, s. 54–57.

⁹⁴ R. DZIESZYŃSKI: *Gazety zakładowe to także prasa lokalna*, www.pspl.info/gazety-zakladowe-to-takze-prasa-lokalna [dostęp: 5.08.2015].

spraw związanych z bieżącą działalnością danej firmy bądź zakładu produkcyjnego, oferowanych przez nie usług czy produktów oraz spraw samych pracowników. Prócz treści czysto informacyjnych znaleźć w nich można było się również ciekawostki, kącik humoru cieszyńskiego (w „Koniczynie”), wywiady (np. „Blisko Banku”, „Z Celmą za pan brat” – cykl poznaj swoją dyrekcję) czy artykuły o charakterze poradniczym (np. „Tęcza” o BHP w pracy czy „Wiadomości z Ulicy Bielskiej 4” o wyborze lekarza opieki podstawowej). Zasadniczo prasa zakładowa Śląska Cieszyńskiego realizowała funkcje przypisywane jej przez medioznawców.

Według Gieruli prasa szkolna i akademicka jest odłamem prasy zakładowej. Można ją zdefiniować jako „ogół czasopism o zróżnicowanej [...] lub specjalistycznej treści, wydawanych przez różne podmioty należące do środowiska szkolnego (np. samorząd uczniowski, dyrekcję szkoły, grono pedagogiczne, uczniów, rodziców), adresowane do zamkniętego kręgu odbiorców [...], kolportowane zazwyczaj na obszarze tych placówek. Elementami różnicującymi je są: częstotliwość ukazywania się, nakład, objętość, format, technika druku, szata graficzna oraz sposób finansowania”⁹⁵.

W latach 1989–2014 na terenie Śląska Cieszyńskiego ukazało się ponad sto tytułów gazetek szkolnych⁹⁶. Ze względu na swą specyfikę⁹⁷ są one najczęściej efemerydami, które przestają wychodzić po kilku (kilkunastu) numerach, kiedy osoby zaangażowane w redagowanie danego tytułu kończą edukację bądź zniechęcają się i porzucają projekt. Jednak sama skala omawianego zjawiska świadczy o dużej żywotności uczniów wychowanych w kulturze lokalnej, dla której charakterystyczne jest znaczne zainteresowanie słowem pisanym. Szkolne czasopisma, przez medioznawców określane mianem zjawisk prasopodobnych, nie tylko są atrakcyjną formą kształcenia, ale mają też wpływ na umiejętności komunikowania się z rówieśnikami, podejmowania dialogu z dyrekcją i nauczycielami. Komunikacja ta odbywa się dwukierunkowo na zasadzie wymiany informacji, poglądów i doświadczeń. Wśród cech charakteryzujących ten typ prasy można wymienić m.in.: okresowy charakter ukazywania się, niskie nakłady, powielanie własnymi środkami, uniwersalność treści poświęconych danemu środowisku szkolnemu, dydaktyczny i wychowawczy walor oraz brak komercyjnego charakteru⁹⁸.

⁹⁵ P. OLECHOWSKA: *Prasa szkolna – teoria, funkcje, tematyka*. Szczecin 2015, s. 39.

⁹⁶ Gazetek szkolnych ukazywało się na Śląsku Cieszyńskim w ostatnim ćwierćwieczu dużo więcej; niedoszacowanie jest wynikiem ich ulotnego charakteru oraz niewielkiej liczby zachowanych egzemplarzy archiwalnych.

⁹⁷ Jak podkreśla Paulina Olechowska: „pisma szkolne mają charakter okresowy – zazwyczaj są to miesięczniki, dwumiesięczniki i kwartalniki. Znaczna ich część ukazuje się nieregularnie – periodyczność jest uzależniona od systematycznej pracy zespołu redakcyjnego”. P. OLECHOWSKA: *Prasa szkolna...*, s. 46.

⁹⁸ Szerzej o funkcjach, cechach i typologii prasy szkolnej zob. EADEM: *Prasa szkolna...*; J. DZIENIAKOWSKA: *Pisma uczniowskie jako źródło informacji dla lokalnej społeczności szkolnej (komunikat)*. „Studia Kieleckie. Seria Bibliologiczno-Prasoznawcza” 2003, nr 3.

Tabela zawierająca spis gazetek szkolnych ukazujących się w latach 1989–2017 została zamieszczona w aneksie (zob. aneks 9). Gazetki szkolne ukazujące się na terenie Śląska Cieszyńskiego są z reguły redagowane przez zespoły uczniowskie (w formie redakcji, klubu itp.) pod nadzorem osoby pracującej w szkole (nauczyciel, pracownik biblioteki szkolnej, pracownik świetlicy szkolnej itp.). Rzadziej występują tytuły samodzielnie redagowane i wydawane przez uczniów. Jeżeli już dochodziło do takiej sytuacji, organem wydającym był Samorząd Szkolny. Przeciętna objętość gazetki to od czterech do piętnastu stron. W gazetkach znajdują się informacje o wydarzeniach, które miały miejsce w szkole, są też komunikaty dyrekcji i nauczycieli dotyczące życia szkoły oraz utwory literackie uczniów, humor, różne ciekawostki, zadania np. matematyczne, jak również sondaże czy treści promujące osiągnięcia uczniów. Dzięki pojawiającym się wywiadom z pracownikami szkoły uczniowie bliżej poznają ludzi, z którymi niemal codziennie mają kontakt.

Dominujący format w tego typu prasie to A4 (ze względu na łatwość dostępu do papieru tego formatu). Zdecydowana większość z nich wydawana jest techniką powielaczową (kserograficzną), co ze względu na cenę związane jest z czarno-białą szatą graficzną. Cechą charakterystyczną tego typu wydawnictw jest również nieregularność ukazywania się. Obecnie coraz więcej gazetek szkolnych jest dostępnych on-line na stronach placówek edukacyjnych. Warto odnotować, że spora liczba ukazujących się obecnie gazetek bierze udział w edukacyjnym projekcie Junior Media Polska Press Grupy. Uczestnicy programu mają możliwość uzyskania wskazówek od profesjonalnych dziennikarzy i reporterów, szansę na uczestnictwo w bezpłatnych warsztatach i szkoleniach dziennikarskich oraz na promocję swojej gazetki na platformie Junior Media. Młodzi ludzie zajmujący się prasą szkolną w coraz większym stopniu dążą do profesjonalizacji wydawanych przez siebie tytułów. Potwierdzeniem ich osiągnięć było np. wygranie przez redakcję „Proroka Niecodziennego” z Zespołu Szkół im. Władysława Szybińskiego w Cieszynie w 2014 roku Wojewódzkiego Przeglądu Pism Uczniowskich „SZPALTA”⁹⁹.

W Cieszynie znajdują się dwa wydziały zamiejscowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach (dawniej stanowiły one Filię Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach). W ostatnim ćwierćwieczu w Cieszynie ukazywały się cztery tytuły akademickie; ich spis został dołączony w aneksie (zob. aneks 10). Wszystkie wydawane były w formacie A4, dostępne bezpłatnie. „Etnofil”, periodyk Koła Naukowego Etnologów, początkowo był powielany metodą kserografii, czarno-biały o objętości czterech a później dwudziestu pięciu stron. Koncentrował się na zagadnieniach związanych z działalnością Koła oraz treściach popularyzujących tematykę

⁹⁹ „Prorok Niecodzienny” najlepszą gazetką szkolną w województwie!, http://www.szybinski.cieszyn.pl/szybinski_new/content/%E2%80%9Eprorok-niecodzienny%E2%80%9D-najlepsze%85-gazetk%C4%85-szkoln%C4%85-w-wojew%C3%B3dztwie [dostęp: 5.08.2015].

etnologiczną. Z kolei „Filia” (w trzech kolejnych odsłonach) początkowo była biuletynem wewnątrzuniwersyteckim, jednak stosunkowo szybko przekształciła się w pismo społeczno-kulturalne, później zaś w akademicką gazetę informacyjno-promocyjną, by wreszcie skoncentrować się na *nauce, sztuce i życiu* (podtytuł „Fili”)”. Zawierała m.in. relacje z wydarzeń kulturalnych i naukowych, dyskusje nad problemami środowiska naukowego, prezentację pracowników, promowała najlepszych studentów, poruszano na jej łamach również problemy całej społeczności akademickiej, publikowano sprawozdania, mini wywiady (np. z kierownikiem dziekanatu) oraz ogłoszenia tematyczne. Później, wraz ze zmianą linii pisma, dodano elementy publicystyczne (takie jak np. eseje czy cykl „Naukowy groch z kapustą”) oraz humorystyczne (żarty, krzyżówka, ciekawostki). Po kilku latach zaprzestano jednak wydawania „Fili”) – jak twierdzi Prodziekan ds. Studenckich i Kształcenia Wydziału Etnologii i Nauk o Edukacji dr Jolanta Skutnik – z braku funduszy¹⁰⁰.

3.2.7. Prasa innych podmiotów

Prasa innych podmiotów wydawniczych jest bardzo heterogeniczna. Wynika to poniekąd z tego, iż jest ona tworzona przez bardzo zróżnicowane podmioty. W przypadku Śląska Cieszyńskiego są to m.in. placówki kultury (muzeum, Śląski Zamek Sztuki i Przedsiębiorczości), biblioteka publiczna, spółdzielnia mieszkaniowa, klub studencki czy wreszcie pensjonariusze Zakładu Karnego znajdującego się w Cieszynie (zob. aneks 11). Ze względu na ową różnorodność poszczególne tytuły zostaną scharakteryzowane osobno.

„**Bon Appetit NEWS**” to bezpłatny rozrywkowo-informacyjny tygodnik wydawany na terenie Cieszyna. Znajdują się w nim nie tylko lokalne reklamy, ale też artykuły i horoskop oraz informacje kulturalne z regionu, dzięki którym odbiorcy reklam chętnie po niego sięgną. Ukazywał się w latach 2011–2016; wydawany w nakładzie od 1000 do 1200 egzemplarzy, w kolorze w formacie A3 (treści znajdują się po jednej stronie).

Od 2003 roku Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie, we współpracy z Muzeum Těšínska w Czeskim Cieszynie, wydaje rocznik muzealny „**Cieszyńskie Studia Muzealne / Těšínský Muzejní Sborník**”. Czasopismo ma na celu przybliżanie czytelnikom problemów historii i kultury materialnej Śląska Cieszyńskiego. Część artykułów poświęcona jest praktycznym aspektom działalności obu muzeów. Format periodyku to A5, a objętość oscyluje od dwustu do czterystu stron.

„**Czytelniczek**” to kwartalnik wydawany przez Oddział dla Dzieci i Młodzieży Miejskiej Biblioteki Publicznej w Cieszynie, który ukazuje się od 1997 roku. Ma swobodny charakter, pozbawiony wewnętrznych podziałów na konkretne działy,

¹⁰⁰ Prywatna rozmowa odbyta 24 kwietnia 2014 roku w Rektoracie Uniwersytetu Śląskiego.

co zachęca do czytelnictwa. Generalnie przeznaczony jest dla młodych odbiorców, przez nich też jest redagowany, przy merytorycznym wsparciu bibliotekarek. Stara się zaciekawić dzieci literaturą (np. „Wesołe pomyłki czytelników”), przy czym ma również walor edukacyjny. Każdy numer zawiera rebusy i zgadywanki oraz minikomiks; format A4, powielany metodą kserografii.

„Bibliowieści” były informatorem Biblioteki Miejskiej w Cieszynie. Pierwszy numer ukazał się w 2001 roku – wydanie tego tytułu wiązało się z nadaniem Bibliotece Miejskiej w Cieszynie statusu biblioteki powiatowej. We wstępie do numeru pierwszego redakcja napisała: „Mamy nadzieję, że będzie on dodatkowym przewodnikiem po naszej instytucji oraz ułatwi korzystanie ze zbiorów”¹⁰¹. Prócz treści informacyjnych związanych z funkcjonowaniem biblioteki pismo zawierało sylwetki sławnych pisarzy, kalendarium rocznic, zachęcało także do publikowania na jego łamach własnych utworów literackich oraz do udziału w konkursach organizowanych przez placówkę. Wydawane w formacie A4; objętość średnio od czterech do sześciu stron, czarno-biała szata graficzna.

Według pracowników Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, którzy w 2008 roku wizytowali Zakład Karny w Cieszynie, redagowanie „Więziennego Echa” rozpoczęto już w latach pięćdziesiątych XX wieku¹⁰², jednak Autorce nie udało się potwierdzić tej informacji. Zgodnie z danymi zawartymi w katalogach „Książnicy Cieszyńskiej” tytuł funkcjonuje od roku 1999. W „Więziennym Echu” znaleźć można treści związane z aktualnymi problemami istotnymi dla osadzonych, pismo przekazuje najważniejsze dla nich informacje, pozwala również podzielić się więzienną twórczością literacką czy poetycką, a w szerszym rozumieniu stanowi formę rozrywki pozwalającą zapełnić czas odbywania kary. Ukazuje się w formacie A4, składane jest w programie Word i powielane metodą kserografii.

„I: przedsiębiorczość i dizajn” to branżowy magazyn publikowany w ramach projektu Design Silesia. Finansowany był ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. W tradycyjnej formie wydawany na papierze kredowym, dostępny również on-line. Prócz krótkich informacji o bieżącej działalności Śląskiego Zamku Sztuki i Przedsiębiorczości w Cieszynie zawierał głównie artykuły z dziedziny dizajnu. Bardzo kolorowy, dużo ilustracji, dynamiczny skład; o objętości w granicach od pięćdziesięciu pięciu do sześćdziesięciu pięciu stron.

„Panopticum” był informatorem klubu studenckiego działającego pod tą samą nazwą. Koncentrował się głównie na bieżącej działalności klubu (dział „Co w Klubie piszczy”), prócz tego publikowano w nim sporo tekstów okolicznościowych (np. o dniu kobiet), humor, poezję czytelników itp. Wydawany w formacie A4, o statycznym składzie i czarno-białej szacie graficznej; dystrybuowany na

¹⁰¹ „Bibliowieści” 2001, nr 1, s. 1.

¹⁰² Informacja o czynnościach przeprowadzonych w ramach działań Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Cieszynie, www.rpo.gov.pl/sites/default/files//Wyci%C4%85g%20-%20ZK%20Cieszyn%202008.pdf [dostęp: 5.08.2015].

terenie Kawiarni Pro Art, w samym Klubie „Panopticum”, w czytelni i bufecie uniwersyteckim.

„Biuletyn informacyjny” Cieszyńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej „Cieszynianka” ukazuje się od 1998 roku, zarówno w formie papierowej, jak i jako PDF do pobrania na stronie WWW instytucji. Prócz materiałów o bieżącej działalności spółdzielni i spraw dotyczących mieszkańców (np. plan remontów na następny rok) w „Biuletynie” znaleźć można również informacje z życia osiedla (np. o turnieju piłki siatkowej zorganizowanym przez spółdzielnię czy o konkursie kolęd i pastorałek dla dzieci) oraz twórczość literacką nadsyłaną przez mieszkańców. Dostarczany do skrzynek pocztowych na terenie spółdzielni, wydawany w formacie A4, o objętości między piętnaście a dwadzieścia stron.

3.3. Media elektroniczne

3.3.1. Radio lokalne

Lokalna radiofonia w Polsce składa się z kilku sektorów: stacji komercyjnych (osób fizycznych i spółek prawa handlowego), kościelnych, samorządowych, akademickich oraz stowarzyszeń i fundacji¹⁰³. Jeszcze na progu XXI wieku medioznawcy uważali, że z mediów elektronicznych o zasięgu lokalnym radiofonia jest najważniejsza¹⁰⁴. Obecnie na pierwszym miejscu znajdują się media internetowe, głównie ze względu na upowszechnianie się internetu oraz na postępujący proces konwergencji mediów¹⁰⁵. Jednak lokalne stacje radiowe, zwłaszcza niezależne, nadal odgrywają ważną rolę w krajobrazie medialnym Polski. Badania prowadzone przez KRRiT wykazują, że radiostacje lokalne działające samodzielnie realizują uniwersalny program o bardziej zróżnicowanym rodzaju audycji i z większą ilością słowa niż te działające w ramach różnych grup kapitałowych. Tematyka lokalna w tych radiostacjach występuje częściej i ma bardziej zróżnicowane

¹⁰³ R. KOWALCZYK: *Radio lokalne w Polsce*. Poznań 2007, s. 321; S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 215–227.

¹⁰⁴ W. CHORAŹKI: *Polskie media lokalne i...*, s. 75.

¹⁰⁵ Według badań przeprowadzonych przez TNS Polska w 2012 roku 60% młodych ludzi (18–24 lata) deklaroowało, że internet właściwie zastępuje im już wszystkie inne media (spośród wszystkich internautów takiego zdania jest połowa). Z telewizora rezygnują, bo wystarczy im dostęp do sieci (deklaruje to prawie połowa osób, które zrezygnowały z siedzenia przed małym ekranem); dlatego że „nie ma w niej nic ciekawego” albo po prostu z braku czasu, który doskwiera jednej czwartej respondentów; zob. <http://www.rp.pl/arttykul/905326-Western-TNS-Internet-inter-nauci-smartfony-tablety-komputery-siec.html> [dostęp: 17.12.2015].

formy i rodzaje audycji. Ponadto mają stały i żywy kontakt ze słuchaczami, realizowany poprzez różnorodne formy¹⁰⁶.

Mimo bogatego katalogu radiostacji, których sygnał dociera na Śląsk Cieszyński, na badanym obszarze nie znajduje się żadna legalnie działająca stacja poruszająca tematykę lokalną. Przyczyn takiego stanu rzeczy można się doszukiwać w przesunięciu ośrodka kulturalnego, administracyjnego i oświatowego do Bielska-Białej, po tym jak w wyniku reformy administracyjnej w latach 1975–1998 miasto stało się stolicą województwa bielskiego. Cieszyn stracił więc znaczenie administracyjno-polityczne na rzecz Bielska-Białej i dopiero w latach dziewięćdziesiątych odrodził się jako kulturalna stolica regionu. Jednak „sieć stacji lokalnych w Polsce ma głównie charakter miejski, w znacznej mierze nawet – wielkomiejski”¹⁰⁷, a Cieszyn obecnie jest miastem raczej niewielkich rozmiarów, bazującym bardziej na kulturze i turystyce niż na rozwoju przemysłu czy handlu; jedną z bolączek Śląska Cieszyńskiego jest brak inwestorów zewnętrznych. W przeważającej mierze jest to teren o charakterze rolniczo-turystycznym, co wpływa na poziom jego rozwoju. Media elektroniczne, w szczególności zaś radio i telewizja, są przedsięwzięciami wymagającymi sporych nakładów finansowych, stąd ich usytuowanie w pobliskim Bielsku-Białej.

Na terenie powiatu cieszyńskiego można odbierać stacje radiowe zarówno o zasięgu lokalnym czy lokalno-regionalnym, jak i ogólnopolskim¹⁰⁸. Szczegółowy wykaz tych rozgłośni radiowych zawierają aneksy (zob. aneksy 12, 13, 14). Największą słuchalność na Śląsku wśród stacji sieciowych ma ESKA, natomiast łączna słuchalność rozgłośni radiowych sieciowych wynosi 22,6%. Najpopularniejszą stacją pozasieciowego radia lokalnego na Śląsku jest Radio Bielsko (2,7%). Na drugim miejscu plasuje się Radio 90 FM, z siedzibą w Rybniku (2,2%)¹⁰⁹. Warto zaznaczyć, że Radio 90 FM porusza tematykę związaną nie tylko z Rybnickim Okręgiem Przemysłowym i Raciborszczyzną, ale również ze Śląskiem Cieszyńskim.

Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji przywiązuje wielką wagę do programów radiofonii publicznej kierowanych do społeczności lokalnych. Ich emisja jest jednak uwarunkowana możliwością ich finansowania. Mimo systematycznie spadającej liczby gospodarstw domowych regularnie opłacających abonament radiowo-telewizyjny, udało się w planach finansowo-programowych kilku rozgłośni wygospodarować niewielkie środki na programy lokalne. Wśród tych rozgłośni jest także Polskie Radio Katowice, które od początku 2015 roku rozpo-

¹⁰⁶ KRRiT: *Raport otwarcia: rynek radiowo-telewizyjny w Polsce*, www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/pliki/publikacje/raporty/raport_otwarcia20_071106.pdf [dostęp: 30.09.2015].

¹⁰⁷ S. MICHALCZYK: *Media lokalne w systemie...*, s. 214.

¹⁰⁸ Charakterystyka typów lokalności stacji radiowych na podstawie zasięgu przestrzennego została omówiona w rozdziale pierwszym.

¹⁰⁹ Dane za rok 2007; zob. R. KOWALCZYK: *Media lokalne...* T. 2, s. 307, 375.

częło emisje rozszczepianych lokalnych programów, adresowanych do słuchaczy w trzech subregionach województwa śląskiego:

- subregionu bielsko-cieszyńskiego na częstotliwości 103,0 MHz;
- subregionu częstochowskiego na częstotliwości 98,4 MHz;
- konurbacji Górnośląskiej na częstotliwości 102,2 MHz, 101,2 MHz i 89,3 MHz.

Programy są emitowane od poniedziałku do piątku i mają charakter informacyjno-publicystyczny. Zamiarem tej rozgłośni jest docieranie do najbardziej odległych zakątków województwa śląskiego i przedstawianie ważnych problemów małych społeczności lokalnych. Prócz programów przeznaczonych dla wszystkich słuchaczy Radio Katowice okazjonalnie emituje także inne rozszczepiane programy dla poszczególnych subregionów. Są to np. transmisje ważnych wydarzeń sportowych z udziałem drużyn z danego subregionu. Zamiarem strategicznym Radia Katowice jest systematyczne zwiększanie czasu programów lokalnych, m.in. poprzez plasowanie ich w różnych porach dnia. Jest to jednak uzależnione od możliwości ich finansowania¹¹⁰. Polskie Radio Katowice współpracuje z innymi lokalnymi mediami, m.in. z „Głosem Ziemi Cieszyńskiej”. Dodatkowo Radio ma redakcje terenowe w Bielsku-Białej, Częstochowie i Zawierciu, co sprawia, że ich dziennikarze są blisko lokalnych wydarzeń.

Rozszczepianie programu wpisuje się w „misyjne” funkcje radia publicznego na poziomie lokalnym. Jan Beliczyński wyróżnił wśród nich funkcje: informacyjną; promocyjną (usługi na zlecenie, promowanie inicjatyw lokalnych, promocja „małej ojczyzny”); oświatowo-poznawczą; kształtowania postawy i zachowania; edukacyjną i poradniczą; wspierania kultury w regionie; funkcję wychowawczą; kontroli społecznej (kontrola władz lokalnych – *watchdog*); kształtowania opinii społecznej; stymulatora rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu; integratora regionalnej społeczności; trybuny lokalnej społeczności oraz etyczną i estetyczną¹¹¹.

Cyfryzacja radia to nowy rozdział w historii radiofonii. Wprowadzenie zmian oznacza lepszą jakość dźwięku, większy wybór i nowe możliwości. Digital Audio Broadcasting Plus (DAB+) umożliwia emisję dźwięku cyfrowego, oferując szereg dodatkowych rozwiązań, m.in. przesyłanie opisów, obrazów oraz informacji o ruchu drogowym dla systemów nawigacji. Polskie Radio jest prekursorem nadawania w sygnale cyfrowym¹¹².

Na terenie Śląska Cieszyńskiego w chwili obecnej część gmin znajduje się w zasięgu nadajnika Mysłowice/„Kosztowy” i może odbierać stacje nieposiada-

¹¹⁰ *Rozpoczęło emisję rozszczepianych lokalnych programów Radia Katowice*, www.media-podbeskidzie.pl/?324,rozpoczelo-emisje-rozszczepianych-lokalnych-programow-radia-katowice [dostęp: 23.06.2015]; *Polskie Radio Katowice zmienia się dla Państwa*, www.radio.katowice.pl/zobacz,8507,Polskie-Radio-Katowice-zmienia-sie-dla-Panstwa.html#.Vg5jHZcvtCG [dostęp: 23.06.2015].

¹¹¹ J. BELICZYŃSKI: *Misja i wizja radia publicznego*. „Studia Medioznawcze” 2006, nr 3, s. 38–39.

¹¹² *Cyfrowe Radio DAB+*, www.dab.polskieradio.pl/ [dostęp: 20.09.2015].

nym; ok. 10–15% czasu antenowego zajmują zagadnienia religijne; radiostacje nadają ogłoszenia i reklamy, co zapewnia im wpływy finansowe¹¹³.

Anioł Beskidów – nadawane przez diecezję bielsko-żywiecką – reprezentuje typ stacji religijny; najważniejszym punktem programu jest emitowana codziennie msza św. Większość programu wypełnia muzyka katolicka, w ciągu dnia zaś o regularnych porach pojawiają się audycje modlitewne, np. godzinki lub miesięczne nabożeństwa (np. majowe). Ewangelizacja w Aniele Beskidów odbywa się także poprzez rozmowy i audycje refleksyjne z udziałem duchownych i świeckich. Rozgłośnia jest społeczna; nie nadając reklam, utrzymuje się w całości z dotacji i dobrowolnych datków słuchaczy.

CCM to radio typu półkomercyjnego – chrześcijański charakter stacji realizowany jest przez audycje refleksyjne i modlitewne, szczególnie w niedzielę. Radio CCM za dnia nadaje muzykę rozrywkową, prezentując co godzinę lub pół aktualne informacje z regionu, kraju i świata. Dodatkowo stacja nadaje informacyjny materiał reporterów Radia CCM – „Czym żyje region”. Radio jest własnością Chrześcijańskiego Stowarzyszenia *DeoRecordings*.

Radio eM, będące rozgłośnia archidiecezji katowickiej, jest przykładem stacji społeczno-kulturalnej – w jej ramówce dominują programy społeczno-religijne, kulturalne, a także audycje publicystyczne oraz poradnikowe. Jest to radio ceniące bliski kontakt ze słuchaczem, dlatego dziennikarze starają się poruszać problemy istotne dla mieszkańców regionu, dając im przy tym możliwość aktywnego włączenia się w ich rozwiązywanie.

Cechą charakterystyczną Górnego Śląska jest wysoki stopień zurbanizowania, w związku z czym niewielki zasięg stacji pozwala na dotarcie do licznej grupy słuchaczy. Jednak nie zawsze możliwy jest odbiór przez wszystkie osoby zamieszkujące w promieniu teoretycznego zasięgu sygnału – przeszkody mogą wynikać np. z ukształtowania terenu (trudności z odbiorem sygnału miewają mieszkańcy terenów górzystych (np. Istebnej) czy mieszkańcy dolin) oraz zakłóceń spowodowanych nakładaniem się sygnałów różnych rozgłośni (co zdarza się zwłaszcza na pograniczu, gdy stacje radiowe z dwóch krajów nadają na tej samej częstotliwości).

Obecnie zdecydowana większość stacji radiowych w Polsce jest osiągalna nie tylko dla słuchaczy znajdujących się w zasięgu nadajnika danej stacji, ale również za pośrednictwem internetu. Poprzez zwiększone możliwości wyboru i interaktywność, radio internetowe zwiększa swobodę wyboru programu, a także uniezależnia odbiór od miejsca i czasu kontaktu z radiem. Nowa technologia przynosi radiu ogromne korzyści i sprawia, że wiele ograniczeń rozwoju radia ulega unieważnieniu¹¹⁴. Przestają mieć znaczenie czynniki takie jak zasięg

¹¹³ J. CHRAPEK: *Pięćciolecie transformacji radia katolickiego w Polsce*. W: *Transformacja radia w Polsce i na świecie*. Red. J. KANTYKA, M. JACHIMOWSKI. Katowice 1996, s. 198–199.

¹¹⁴ S. JĘDRZEJEWSKI: *Radio. Narodziny – ewolucja – perspektywy*. W: *Dziennikarstwo i świat mediów*. Red. Z. BAUER, E. CHUDZIŃSKI. Kraków 2008, s. 115.

radia oraz ukształtowanie terenu. Dzięki rozpoczęciu prowadzenia transmisji w internecie radio ma więc większą szansę na dotarcie do liczniejszej grupy odbiorców. Umożliwia również małym podmiotom uruchomienie własnych stacji, co nie byłoby możliwe w przypadku radia tradycyjnego. Doskonałym tego przykładem jest jedyna sublokalna rozgłośnia radiowa działająca na terenie Śląska Cieszyńskiego – amatorskie, internetowe radio Istebna. Powstało ono w 2014 roku, z inicjatywy grupy ośmiu osób, które miały na celu dostarczenie solidnej informacji lokalnej oraz przybliżenie mieszkańcom gminy przedsięwzięć różnych środowisk lokalnych. Radio Istebna to góralska muzyka wpleciona w najnowsze hity oraz informacje o Trójwsi i jej mieszkańcach. W ramówce można znaleźć audycje tematyczne poświęcone lokalnej kulturze, historii oraz bieżące informacje, np. „Informator Radia Istebna”, „Wieczór Góralski” czy „Życie jest podróżą”. Radio transmituje również niedzielną mszę św. z udziałem dzieci. Średni czas transmitowania własnego programu (z wyłączeniem muzyki) to ok. dwie godziny dziennie. Stacja nadaje w godzinach późnopopołudniowych i wieczornych, głównie ze względu na to, iż osoby prowadzące poszczególne audycje pracują zawodowo gdzie indziej, a radio Istebna jest dla nich projektem zrodzonym z pasji i zainteresowań¹¹⁵.

3.3.2. Telewizja lokalna

Poszukując kryteriów lokalności stacji telewizyjnych, można oczywiście zwracać uwagę na różne aspekty podnoszone w literaturze przedmiotu, ale podobnie jak w wypadku prasy, decydujące znaczenie ma kryterium treści. W wypadku telewizji kablowej liczy się także, co oczywiste, techniczny zasięg oddziaływania, jak również przeszkody terenowe ograniczające zasięg sygnału. W wypadku telewizji satelitarnej bariery przestrzenne mają mniejsze znaczenie, w wypadku zaś telewizji internetowej – znikają całkowicie (potencjalnie ma ona zasięg globalny)¹¹⁶. Tak więc zasadniczo „określanie telewizji [...] jako lokalnej wskazuje na środowiskowy charakter jej działalności. Społeczność, w której funkcjonuje, determinuje to medium masowe, określa i poniekąd narzuca tematykę pojawiających się na jego antenie programów oraz dobór form i metod ich realizacji. Nadawane są tam głównie wiadomości z najbliższego otoczenia oraz te, które bezpośrednio dotyczą odbiorców tego typu telewizji”¹¹⁷. Nadawca realizuje tematykę lokalną za pomocą różnych rodzajów i gatunków telewizyjnych, w których prezentowane są: aktualne wydarzenia i problemy (spo-

¹¹⁵ Na podstawie: www.radioistebna.pl [dostęp: 9.09.2015]; www.trojwies.panelradiowy.pl/embed.php?script=ramowka [dostęp: 9.09.2015].

¹¹⁶ R. FILAS: *Czy w Polsce jest miejsce na lokalną telewizję komercyjną? Doświadczenia i perspektywy*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2012, nr 4, s. 10.

¹¹⁷ M. ROGUSKA: *Telewizja lokalna w upowszechnianiu kultury lokalnej*. Kraków 2008, s. 19.

łeczne, polityczne, gospodarcze, artystyczne, sportowe i inne) dotyczące lokalnej społeczności, kultura i historia danego regionu (w tym twórczość ludowa i muzyka ludowa regionu w wykonaniu zespołów ludowych itp.), a także użyteczne informacje lokalne. Formy realizacji tej tematyki (lokalnej) mogą być bardzo różnorodne; KRRiT wymienia następujące:

- własne lokalne serwisy informacyjne (dzienniki);
- informacje o lokalnych wydarzeniach, nadawane poza serwisami informacyjnymi (dziennikami), np. relacje reporterskie z wydarzeń na żywo, korespondencje;
- informacje o działaniach administracji państwowej i samorządowej odnoszących się do regionu i jego mieszkańców;
- przeglądy prasy lokalnej/regionalnej;
- lokalne informatory pogodowe, drogowe dla kierowców, medyczne, o pracy służb miejskich, urzędów, służby zdrowia, o awariach, wypadkach, repertuary kin i teatrów, zapowiedzi imprez kulturalnych, rozrywkowych, sportowych;
- publicystyka na temat problemów lokalnych, realizowana przez różne formy telewizyjne: dyskusje, rozmowy, felietony, komentarze, recenzje, wywiady, sondaże opinii;
- transmisje i relacje z lokalnych imprez, akcji społecznych i wydarzeń, które stacja inicjuje, w których współuczestniczy, nad którymi sprawuje patronat;
- konkursy i quizy antenowe na temat wiedzy o miejscu i społeczności, dla której nadawany jest program (jego historii, kultury, aktualnych problemów);
- audycje i inne przekazy prezentujące lokalnych twórców danego regionu i ich twórczość;
- muzyka ludowa danego regionu (w wykonaniu zespołów ludowych)¹¹⁸.

Rynek lokalnych mediów elektronicznych w Polsce uległ uporządkowaniu prawnemu przez przyznawanie od 1994 roku koncesji ośrodkom radiowym i telewizyjnym. Jak już wspomniano, stacje telewizyjne zakładane są najczęściej w dużych miastach, prężnie działających ośrodkach gospodarczych. Rozległy teren funkcjonowania i duży zasięg społeczny wiążą się z potencjalnie szerszym rynkiem reklamowym i większą liczbą abonentów. Jednak procedury koncesyjne nie należą do łatwych, a uzyskanie pozwolenia na rozpoczęcie działalności może się przedłużyć¹¹⁹. Przeszło dwudziestoletnie już doświadczenia z budowaniem lokalnej telewizji komercyjnej w Polsce nie są zbyt optymistyczne. Juliusz Braun, były szef KRRiT, twierdził wprost: „Życie pokazało, że słuszna idea istnienia telewizji lokalnych o znaczeniu dla małych społeczności nie jest możliwa

¹¹⁸ Ogłoszenie Przewodniczącego KRRiT z dnia 10 listopada 2005 o możliwości uzyskania koncesji na rozpowszechnianie programu telewizyjnego (M.P. 2005, Nr 70, poz. 971); zob. R. FILAS: *Czy w Polsce jest miejsce...*, s. 10–11.

¹¹⁹ M. GIERULA, M. JACHIMOWSKI: *Zmiany mediów i dziennikarstwa lokalnego w Polsce (prasa, radio, telewizja)*. W: *Media i dziennikarstwo w Polsce 1989–1995*. Red. G.G. KOPPER, I. RUTKIEWICZ, K. SCHLIEP. Kraków 1996, s. 97–98.

do realizacji. Nawet jeśli rynek reklamy rośnie, to i tak w większości regionów szansę przetrwania ma tylko regionalna telewizja publiczna (bo bez abonamentu i wsparcia z centrali nie da się utrzymać na tak małym rynku)¹²⁰. Może to tłumaczyć poniekąd, prócz omówionych wcześniej uwarunkowań, dlaczego na terenie Śląska Cieszyńskiego nie działa żadna lokalna telewizja kablowa (najbliższa znajduje się w Bielsku-Białej¹²¹), cyfrowa czy satelitarna.

W tym kontekście rosnące umasowienie internetu, jak również rozwój nowych technologii sprawiających, że coraz powszechniejsze są zjawiska wymykające się Ustawie o radiofonii i telewizji (odbiegające od kanonu mediów tzw. koncesjonowanych, których działalność wymaga koncesji KRRiT), jest pozytywnym zjawiskiem. Mowa w szczególności o telewizji internetowej, której cechą charakterystyczną, prócz nieposiadania koncesji, jest jej niekoniecznie komercyjny charakter (np. telewizja internetowa tzw. środowiskowa bądź utrzymywana przez samorządy lokalne). Mieszkańcy Śląska Cieszyńskiego mogą korzystać z kilku stacji telewizji internetowych oraz jednej stacji naziemnej, których szczegółowy wykaz przedstawiono w aneksie (zob. aneks 15).

Pierwsza z nich to projekt mikroregionalnego portalu społecznościowo-informacyjnego OX.pl. Działa on od 2007 roku, początkowo jako tv.OX.pl, gdzie można było zobaczyć krótkie filmiki z imprez, jakie miały miejsce w regionie. Stacja stopniowo przekształcała się i obecnie jest profesjonalnym mikroregionalnym internetowym kanałem telewizyjnym, który publikuje materiały dotyczące najważniejszych wydarzeń i spraw zajmujących społeczność lokalną. Wśród form dziennikarskich wyróżnić można m.in. serwisy informacyjne, programy sportowe (transmisje i relacje wydarzeń sportowych), wywiady, zapowiedzi. Zasięgiem tematycznym obejmuje cały teren Śląska Cieszyńskiego pozostającego po polskiej stronie granicy oraz, sporadycznie, Zaolzie. Materiały nie są podzielone ani tematycznie, ani terytorialnie; pojawiają się regularnie, od kilku do kilkunastu razy w tygodniu. Przy każdym z materiałów video dodatkowo zamieszczona jest krótka informacja tekstowa streszczająca materiał wizualny. Właścicielem telewizji jest Portal Śląska Cieszyńskiego OX.pl Sp. z o.o.

Czechowice.tv są najmniejszą z omawianych telewizji internetowych. Zasięgiem obejmuje wyłącznie teren Czechowic-Dziedzic. Czechowice.tv to serwis tworzony przez dziennikarzy oraz widzów. W telewizji internetowej zamieszczane są materiały zarówno reporterów portalu czecho.pl, jak i internautów. Każdy może przesłać swój film nakręcony aparatem, kamerą, a nawet telefonem komórkowym. Wśród kategorii tematycznych można znaleźć: wiadomości bieżące, rozrywkę, sport, filmy bez komentarza, edukację, motoryzację, czechowickie teledyski, na wesoło, politykę. Wśród form dzienni-

¹²⁰ K. LUBINIECKA: *Odra nadaje wzdłuż Odry*. „Gazeta Wyborcza”, 20.12.2004, s. 31.

¹²¹ Telewizja Kablowa „BIELSAT” Sp. z o.o.

karskich wyróżnić można m.in. relacje, reportaże, wywiady ze znanymi i ciekawymi osobami oraz sondy na interesujące i nurtujące opinię publiczną tematy. Materiały zamieszczane są regularnie, średnio co kilka dni. Telewizja wchodzi w skład Pless Intermedia. Należą do niej również lokalne portale internetowe (z Bielska-Białej, Czechowic-Dziedzic, Pszczyny i Tychów) oraz dwie lokalne telewizje internetowe tworzone w podobnym formacie (z Bielska-Białej oraz Pszczyny). Stacja korzysta z portalu społecznościowego Facebook, umieszczając tam niektóre swoje nagrania.

BeskidNews.tv to telewizja internetowa oraz portal informacyjny, gdzie przedstawiane są bieżące wydarzenia, wiadomości, ogłoszenia kulturalne i sportowe z całego regionu Śląska Cieszyńskiego, a także części województwa śląskiego i małopolskiego. Serwis podzielony jest tematycznie na powiaty: cieszyński, bielski, oświęcimski, suski, wadowicki, żywiecki. W skład redakcji BeskidNews wchodzi dziennikarze trzech mikroregionalnych gazet, będących (podobnie jak i BeskidNews) własnością Wydawnictwa Prasy Beskidzkiej (są to: „Głos Ziemi Cieszyńskiej”, „Kronika Beskidzka” oraz „Małopolska Kronika Beskidzka”). BeskidNews, telewizja i portal informacyjny, działają od 2012 roku. Materiały publikowane są z różną częstotliwością – od kilku tygodniowo do kilku dziennie. Prócz podziału terytorialnego w serwisie można wyszukiwać i oglądać newsy ujęte w następujące działy tematyczne: za miedzą (o Zaolziu); cykliczne (Gość BeskidNews, Obiektyw... na, wiadomości, Kalejdoskop, Zaprosili nas, zdrowie, moda, uroda, Poza sceną, O co cho...?!, Ciekawie przy kawie, Z ratusza); sport (Na hali, Na boisku, sporty walki, sporty zimowe, wywiady/konferencje); nadesłane; kultura (wideoklipy, koncerty, rozmaitości, wywiady); eko sprawy; reklamowe; newsy; artykuły; fotoreportaże. Warto zwrócić uwagę, iż umożliwiono odbiorcom publikowanie własnych materiałów (oczywiście po zatwierdzeniu materiału przez redakcję). Część realizacji można zobaczyć na kanale YouTube telewizji oraz na jej profilu facebookowym. Redakcja korzysta również z Twittera.

Najmłodszą telewizją internetową w regionie są **Wiadomości Ratuszowe TV**. Samorządowy kanał Urzędu Miejskiego w Cieszynie zaczął swoją działalność w 2016 roku. Pojawiają się w nim relacje z imprez, informacje z urzędu oraz zapowiedzi wydarzeń z Cieszyna. Jest to propozycja kierowana w większym stopniu do mieszkańców niż turystów. Jeden odcinek „Wiadomości Ratuszowych TV” trwa ok. kwadrans. Inicjatywa przekształciła się i obecnie dostępne są raczej pojedyncze sprawozdania czy relacje niż zmontowane w całość odcinki.

RegionalnaTV to jedyny kanał naziemnej telewizji lokalnej na Śląsku Cieszyńskim. Jest to bielska telewizja, która zasięgiem obejmuje Bielsko-Białą, Cieszyn, Skoczów (czyli dwa największe ośrodki na terenie Śląska Cieszyńskiego i ich najbliższe okolice), Tychy oraz Oświęcim. Stacja jest członkiem Stowarzyszenia Polskich Telewizji Lokalnych i Regionalnych. Koncesję KRRiT stacja uzyskała

w 2006 roku¹²². Program jest emitowany na kanale BTV w Telewizji Kablowej Vectra i dociera do przeszło 200 tys. widzów. Niezależnie od sieci kablowej swoją działalność prowadzi ona również w internecie pod adresem www.regionalna.tv. Producentem materiałów w RegionalnaTV jest BTV Studio Sp. z o.o. z Bielska-Białej. Prócz wiadomości z regionu (w tym m.in. sportowych, kulturalnych) stacja emituje również reportaże, relacje, materiały publicystyczne, wywiady oraz lokalne reklamy. Nagrania dostępne są również na profilu stacji w serwisie społecznościowym Facebook.

Generalnie internetowe telewizje lokalne, które zawierają informacje ze Śląska Cieszyńskiego, obejmują swym zasięgiem tematycznym znacznie większy teren: z Bielskiem-Białą, a często również i Beskidami czy Żywiecczyną. Jedynie Telewizja OX.pl związana jest tylko z terenem Śląska Cieszyńskiego, a Czechowice.tv – z miastem Czechowice-Dziedzice (co czyni z niej najmniejszą omawianą telewizję, odpowiednik prasy sublokalnej). Warto zauważyć, że TV OX.pl i Czechowice.tv są przy tym w mniejszym stopniu sprofesjonalizowane (biorąc pod uwagę wyznaczniki takie jak np. sprzęt, dizajn strony itp.); daje się zauważyć, iż telewizja internetowa w ich przypadku jest rozszerzeniem działalności portalu internetowego. Stacje te nie emitują również reklam, co może być potwierdzeniem wcześniejszego założenia, że są one dodatkiem do portali (reklamy są publikowane na portalach, czyli tam, gdzie reklamodawcy mają pewność, że dotrą do jak największej liczby odbiorców, co stawia omawiane telewizje internetowe na drugim planie). Odbiorcy mogą oglądać materiały bez przerw na reklamy, bez programów sponsorowanych itp. Pozostałe dwie telewizje są lepiej rozwinięte – mają własne, bardzo dobrze ukształtowane strony internetowe z ułatwieniami w dostępie do konkretnych materiałów w postaci np. działu newsów na kategorie tematyczne czy terytorialne. Również różnorodność publikowanych materiałów (czy to pod względem tematycznym, czy też formy dziennikarskiej) jest znacznie większa.

3.3.3. Lokalne portale internetowe

Wyznacznikiem lokalności mediów internetowych nie jest, jak w przypadku ich tradycyjnych odpowiedników, fizyczny związek z określonym terytorium, ograniczony zasięg oddziaływania czy miejsce wydawania; internet przekracza bowiem wszelkie bariery terytorialne. Najważniejszą kategorią pozwalającą wyróżnić wirtualne media lokalne jest, jak w przypadku telewizji lokalnej, ich zawartość, tematyka związana z określonym miejscem i społecznością lokalną. W konsekwencji wirtualne media lokalne można zdefiniować jako wszelkiego

¹²² KRRiT: *Wykaz koncesji i decyzji*, www.krrit.gov.pl/dla-nadawcow-i-operatorow/koncesje/wykaz-koncesji-i-decyzji/details,TK-0022--06.html [dostęp: 2.10.2015].

typu portale informacyjne¹²³ lub portale tematyczne (wortale), których zawartość, tematyka związana jest ze ściśle z określonym miejscem. Przedmiotem zainteresowania są więc lokalne strony internetowe Śląska Cieszyńskiego, będące portalami bądź aspirujące do tego miana.

Portali, blogów i fanpage'ów traktujących o Cieszynie i Śląsku Cieszyńskim jest w internecie bardzo dużo. Powstawaniu takich stron internetowych sprzyjają m.in. ciągły rozwój internetu, zwiększająca się liczba osób, które mają dostęp do sieci, a także wysokie poczucie przynależności do swojego regionu, jakie cechuje mieszkańców Śląska Cieszyńskiego. Według analiz przeprowadzonych przez Ryszarda Kowalczyka, internet jako źródło wiedzy o najbliższej okolicy w 2007 roku wskazało przeszło 30% badanych osób. Natomiast w świetle najnowszych badań, przeprowadzonych przez Patrycję Szostok, już przeszło 50% osób korzysta z internetu jako źródła informacji lokalnej¹²⁴. Można wnioskować, że w przyszłości ich odsetek będzie się stale zwiększał. Oczywiście zaznaczyć trzeba, że media internetowe, z racji swojej specyfiki, nie są ogólnodostępne, a wśród ich użytkowników przeważają osoby w młodym i średnim wieku. Jednak wraz z upowszechnianiem się nowych technologii przesuwana się również granica wieku użytkowników internetu¹²⁵.

„Szacunkowo można założyć, że wszystkich lokalnych inicjatyw internetowych o ogólnoinformacyjnym lub zbliżonym do ogólnoinformacyjnego charakterze jest około cztery razy więcej niż wszelkiego typu współcześnie istniejących tytułów prasy lokalnej oraz prasy sublokalnej”¹²⁶. A liczba ta stale rośnie, w miarę jak internet dociera do coraz szerszego kręgu odbiorców. Należy przy tym zaznaczyć, iż wciąż jednak funkcjonuje duża grupa stron o wyraźnie lokalnym charakterze bez usystematyzowanej formy i treści czy regularności, których nie sposób zaliczyć do form medialnych. Lokalne portale internetowe zajmujące się tematyką Śląska Cieszyńskiego, które można było zakwalifikować do form medialnych, ujęto w następujące grupy typologiczne, które następnie scharakteryzowano:

– portale ogólnoinformacyjne;

¹²³ Portal internetowy to rozbudowana witryna internetowa zawierająca bogaty i usystematyzowany zbiór odsyłaczy do innych miejsc w sieci (katalog) oraz serwis informacyjny, oferująca darmowe konta poczty elektronicznej i usługi społecznościowe (grupy dyskusyjne i czaty). Uszczegółowieniem idei portalu jest wortal, czyli witryna internetowa zawierająca katalog i serwis informacyjny poświęcony ściśle określonej tematyce; zob. *Słownik terminologii...*, s. 152.

¹²⁴ P. SZOSTOK: *Poczucie podmiotowości komunikacyjnej w samorządzie terytorialnym w Polsce*. Toruń 2017, s. 286.

¹²⁵ Na Śląsku Cieszyńskim wśród osób do 30. roku życia utrzymuje się bardzo wysoki poziom (średnio 95%) użytkowania internetu, by stopniowo maleć i w przedziale wiekowym 60+ osiągnąć ok. 30%; badania własne Autorki przeprowadzone wśród mieszkańców Śląska Cieszyńskiego w 2015 roku ($N = 400$).

¹²⁶ R. POŁAK: *Internet 2.0 a komunikowanie lokalne*. „Edukacja Humanistyczna” 2011, nr 1(24), s. 112.

- tematyczne portale osób prywatnych i organizacji lokalnych;
- portale publiczne;
- portale Kościołów i związków wyznaniowych¹²⁷.

W niniejszym opracowaniu ograniczono się do obecnie¹²⁸ istniejących i funkcjonujących portali lokalnych Śląska Cieszyńskiego, ze względu na fakt, iż nie jest możliwe odtworzenie krajobrazu mediów wirtualnych już nieistniejących. W przypadku np. prasy istnieją fizyczne dowody jej funkcjonowania (np. archiwalne numery gazet znajdujące się w bibliotekach; dostępne są dane sądowe, gdzie rejestrowany był dany tytuł). Na tej podstawie można próbować takie media charakteryzować i przedstawiać. Natomiast w przypadku internetu jest to o tyle trudne, że portale nie są nigdzie rejestrowane, nie ma żadnego ich spisu, a kiedy przestaną funkcjonować – znikają z wirtualnej przestrzeni i nie można odtworzyć ich zawartości, a w wielu przypadkach po ich egzystencji nie pozostaje żaden ślad.

Publiczne serwisy internetowe

Portale samorządowe wpisują się w szeroko prowadzoną politykę komunikacyjną gmin, mającą na celu upodmiotowienie społeczności lokalnej. Samorząd terytorialny w Polsce ma obowiązek udzielania informacji w postaci: ogłoszenia jej w BIP, wyłożenia/wywieszenia informacji w miejscu ogólnodostępnym oraz w postaci prawa wstępu obywateli na posiedzenia kolegialnych organów władzy samorządowej¹²⁹. Tak sformułowane obowiązki informacyjne gmin nie narzucają samorządom konieczności posiadania własnych mediów, w tym stron internetowych (poza BIP), jednak na terenie Śląska Cieszyńskiego każda z piętnastu gmin ma własny portal samorządowy, co dalej nie jest standardem w skali Polski. Według badań przeprowadzonych przez Patrycję Szostok oraz Roberta Rajczyka w 2013 roku zaledwie 42% samorządów deklarowało korzystanie z tej formy komunikacji¹³⁰. Dziś w województwie śląskim wszystkie gminy mają własny serwis internetowy¹³¹. Możliwości internetu jako narzędzia w polityce komunikacyjnej są olbrzymie, jednak w przypadku samorządów lokalnych pozostają one, w większości przypadków, możliwościami jedynie potencjalnymi. Internet wykorzystuje się jako wsparcie dla polityki informacyjnej, poniekąd dublując albo nawet multiplikując informacje przekazywane innymi kanałami.

¹²⁷ Podrozdział zawiera publikowane wcześniej ustalenia; zob. M. KORNACKA-GRZONKA: *Lokalne portale internetowe – przyszłość komunikowania medialnego na poziomie lokalnym*. „Studia Polticae Universitatis Silesiensis” 2017, t. 18, s. 275–293.

¹²⁸ Stan na rok 2017.

¹²⁹ M. KRAJEWSKI: *Funkcjonowanie prawa do informacji publicznej w działalności samorządu lokalnego*. W: *Władza lokalna a media. Zarządzanie informacją – Public Relations – promocja jednostek samorządu terytorialnego*. Red. S. MICHAŁOWSKI. Lublin 2006, s. 14–15.

¹³⁰ P. SZOSTOK, R. RAJCZYK: *Komunikowanie lokalne w Polsce. O instrumentach polityki komunikacyjnej w Polsce*. Katowice 2013, s. 57.

¹³¹ Badania własne Autorki, stan na rok 2017.

Portale internetowe, które są oficjalnymi kanałami informacyjnymi gmin, miast i starostwa powiatowego Śląska Cieszyńskiego, przedstawiono w aneksie (zob. aneks 16). W powiecie cieszyńskim znajdują się najlepiej oceniane internetowe serwisy rządowe województwa śląskiego; jest on tym samym najbardziej dbającym o komunikację internetową powiatem województwa¹³².

Analizując samorządowe portale, łatwo dostrzec, iż lepiej przygotowane serwisy internetowe mają urzędy miast, natomiast w przypadku gmin wiejskich często pozostawiają one wiele do życzenia. Od tej reguły są oczywiście wyjątki – m.in. serwis gminy wiejskiej Jaworze, który razem z Cieszynem został uznany za jeden z najbardziej profesjonalnych i kompleksowych serwisów samorządowych województwa śląskiego¹³³.

Mieszkańcy Śląska Cieszyńskiego w stosunkowo łatwy sposób i dość powszechnie mogą za ich pomocą zdobywać informacje tak bieżące, jak i inne, konieczne dla sprawnego funkcjonowania w lokalnych społecznościach, w działach takich jak np. „Strefa Mieszkańca”. Materiały są regularnie aktualizowane i zazwyczaj zawierają elementy graficzne, uatrakcyjniające odbiór newsów. Serwisy gmin turystycznych (np. Wisły, Cieszyna, Ustronia) zawierają ponadto liczne elementy promocyjne skierowane do osób z zewnątrz (np. zakładki „Dlaczego warto odwiedzić Cieszyn”, „Przewodniki”). Widać, że przywiązują one dużą wagę do działań popularyzatorskich. Wśród nienastawionych na turystykę gmin wiejskich zazwyczaj brak wyraźnych informacji i elementów promocyjnych skierowanych do osób z zewnątrz. Władze samorządowe nie kładą silnego nacisku na działania zmierzające do promowania dwustronnego kontaktu z obywatelami (w postaci np. for internetowych, ksiąg gości, możliwości kierowania pytań do władz czy sond), przynajmniej w przypadku oficjalnych stron internetowych. Można przypuszczać, że obawiają się one dopuścić użytkowników do głosu, co mogłoby skutkować niekontrolowaną krytyką. Prosty sposób zarządzającym potencjalnym niecenzuralnym treściami jest moderowanie zamieszczanych materiałów. Jednak wymaga to bardziej zaawansowanych technologicznie elementów oraz osób, które mogłyby takie treści moderować. Wiąże się to także z dodatkowymi nakładami finansowymi, na które niektórych samorządów nie stać – a inne nie widzą sensu w inwestowaniu w takie działania. Z drugiej strony władze samorządowe niektórych gmin (m.in. Cieszyna, Jaworza, Hażłacha, Skoczowa czy Ustronia) prowadzą oficjalne konta w serwisach społecznościowych (Facebook, NK.pl, YouTube, Google+), na których stopień interaktywności jest zazwyczaj wysoki, a użytkownicy aktywnie komentują i współtworzą treści. Można zatem przypuszczać, że działania mobilizacyjne władz samorządowych skupiają się na portalach społecznościowych, a strona rządowa pełni inne funkcje.

¹³² P. SZOSTOK: *Konwergencja mediów na przykładzie funkcjonowania miejskich i gminnych portali samorządowych w województwie śląskim*. W: *Konwergencja mediów masowych i jej skutki dla współczesnego dziennikarstwa*. T. 2. Red. M. GIERULA, P. SZOSTOK. Katowice 2012, s. 162–165.

¹³³ *Ibidem*, s. 162–163.

Wśród innych elementów charakterystycznych dla omawianej grupy portali lokalnych wymienić można funkcjonowanie takich elementów jak: newsletter, informacyjny system sms-owy, różne wersje językowe stron (co jest istotne zwłaszcza dla terenów przygranicznych), kalendarium wydarzeń, możliwość pobrania prasy samorządowej oraz podział na działy tematyczne, który ułatwia nawigację po serwisie.

Ogólnoinformacyjne prywatne serwisy internetowe

Większość ogólnoinformacyjnych portali Śląska Cieszyńskiego rozpoczęło swoją działalność na początku lat dwutysięcznych, kiedy to dostęp do sieci zaczął się gwałtownie upowszechniać. Można więc powiedzieć, że mimo iż obiektywnie liczą sobie one niewiele ponad średnio dziesięć lat, to jednak są to media z tradycjami o stabilnej pozycji na lokalnym rynku medialnym, silnie zakorzenione w społecznościach, do których są skierowane. Sama liczba odwiedzin może potwierdzać popularność portali – w przypadku *Gazetycodziennej.pl* jest to ok. 7 tys. osób dziennie, *OX.pl* natomiast według statystyk oglądalności wizytuje średnio ok. 1 mln osób miesięcznie¹³⁴. W przestrzeni wirtualnej Śląska Cieszyńskiego widać wyraźny podział na portale mniejsze (o zasięgu lokalnym ograniczającym się do danego miasta bądź gminy):

- *CzDz.pl*;
- *Czecho.pl*;
- *Jasienica24*;
- *Strumien.com*;
- *Zebrzydowice.net*;

oraz większe (mikroregionalne oraz jeden regionalny; zasięg tematyczny pokrywa cały teren Śląska Cieszyńskiego oraz tereny pobliskie w przypadku portalu regionalnego):

- *Beskidzka24.pl* (regionalny);
- *Cieszyn.NaszeMiasto.pl* (mikroregionalny);
- *GazetaCodzienna.pl* (mikroregionalny);
- *OX.pl* (mikroregionalny).

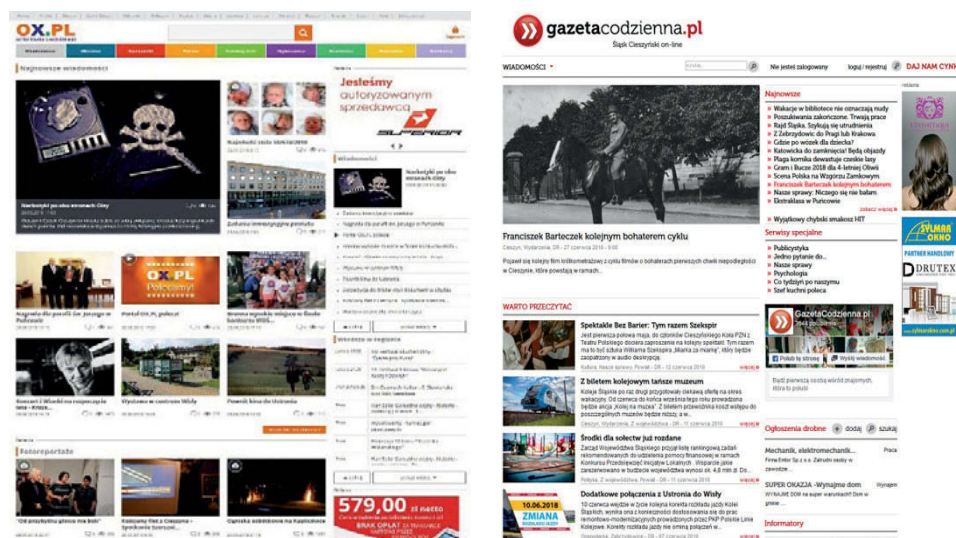
Tabela zawierająca wykaz ogólnoinformacyjnych portali internetowych Śląska Cieszyńskiego została zawarta w aneksie (zob. aneks 17).

Prócz bieżących, regularnie aktualizowanych informacji większość portali oferuje użytkownikom możliwość zapisania się do newslettera, funkcjonują również działy ogłoszeń lokalnych, katalogi firm i usług oraz kalendaria wydarzeń nadchodzących – wszystko to podnosi poziom poinformowania o lokalnych wydarzeniach, usługach, instytucjach. Charakterystyczne dla omawianej grupy portali jest to, iż wszystkie z nich stwarzają użytkownikom możliwość założenia indywidualnego konta, co wiąże się z dalszymi udogodnieniami,

¹³⁴ www.reklama.ox.pl/#research [dostęp: 18.10.2015].

m.in. komentowaniem i ocenianiem opublikowanych materiałów bądź nadsyłaniem własnych treści. Są to przejawy prób kreowania wirtualnych społeczności wokół danego portalu. Generalnie ogólnoinformacyjne portale internetowe Śląska Cieszyńskiego rozwijają się dość prężnie, co jakiś czas modernizując wygląd swych stron oraz dostępne funkcje i elementy (wprowadzając np. telewizję internetową, miniblogi, fora dyskusyjne). Coraz częściej korzystają również z mediów społecznościowych (głównie z Facebooka). Warto zauważyć, że na terenie Śląska Cieszyńskiego funkcjonują obok siebie dwa ogólnoinformacyjne portale mikroregionalne i nic nie wskazuje na to, aby któryś z nich przestał istnieć ze względu na nasycenie lokalnego rynku medialnego. Są to najpopularniejsze źródła informacji w internecie dla mieszkańców regionu i choćby dlatego warto scharakteryzować je dokładniej.

Grafika 11. OX.pl i GazetaCodzienna.pl

Źródło: www.ox.pl; www.gazetacodzienna.pl [dostęp: 29.06.2018].

OX.pl – rozpoczął działalność w 2003 roku jako pierwszy portal tego typu w regionie. Na portalu jest m.in. możliwość założenia konta pocztowego, można przeczytać wiadomości z regionu, sprawdzić najbliższe imprezy, wysłać pocztówkę, dodać ogłoszenie, porozmawiać na czacie. W 2004 roku pojawiły się ułatwiające nawigację zakładki, możliwość logowania się do portalu, fotoreportaże, a także nowe elementy graficzne. Wraz z upływem czasu OX.pl wzbogacił się o mapy i relacje wideo. W 2009 roku strona zyskała zakładkę redakcyjną, która umożliwiła kontakt z wybranym członkiem redakcji. Rosnąca popularność sprawiła, że w roku 2010 portal OX.pl mógł pochwalić się ponad 278 tys. użytkowników posiadających prywatne konta. Wprowadzono ocenę wiadomo-

ści, interaktywne sondy oraz serwisy tematyczne, np. walentynkowy, wyborczy. W 2011 roku powstał dział „Nekrologi” oraz „Nasze dzieci”. Uruchomiono także bogate w funkcjonalności (m.in. miniblog) forum oraz zdobywający coraz większą popularność dział „Kontakt24”, w którym każdy odwiedzający może zamieścić własne treści¹³⁵.

GazetaCodzienna.pl – to prywatny internetowy dziennik Śląska Cieszyńskiego, który swym zasięgiem informacyjnym obejmuje cały powiat, a także Zaolzie. Jak twierdzi redakcja – informacja publikowana na stronie dociera do około 7 tys. odbiorców dziennie. Portal opisuje ciekawe wydarzenia życia codziennego oraz problemy mieszkańców powiatu. Dziennik porusza również tematykę Zaolzia – pisze się o Polakach mieszkających w Czechach, problemach pogranicza i atrakcjach turystycznych. Odwiedzający, prócz zapoznania się z najnowszymi wiadomościami, ma możliwość zamieszczenia na stronie własnych treści w zakładce „Moim zdaniem”, wybierając jedną z podkategorii: opinie, felietony, recenzje lub reportaże. Na takiej samej zasadzie każda organizacja pozarządowa, fundacja, instytucja samorządowa, władze miasta bądź gminy, szkoły czy inne jednostki mogą promować się na stronie, publikując treści w dziale „Artykuł społecznościowy”. Ciekawym rozwiązaniem jest istnienie serwisów specjalnych, np. „Wybory samorządowe 2014”. Dużym zainteresowaniem cieszy się zakładka „Daj nam cynk”, będąca internetowym odpowiednikiem „gorącej linii” istniejącej w redakcjach gazet tradycyjnych. Przedstawiając portal *Gazetacodzinna.pl*, warto zauważyć, iż nazwa celnie oddaje charakter strony – przypomina on tradycyjną prasę; jest zdecydowanie bardziej informacyjny niż społecznościowy (zwłaszcza w porównaniu z *OX.pl*), a co za tym idzie – na rozwiązania mające na celu budowanie poczucia dumy i identyfikacji z miejscem zamieszkania kładzie się mniejszy nacisk (chodzi o takie elementy jak np. pliki wideo, informacje o lokalnej pogodzie, możliwość wirtualnego spaceru po okolicy, newsletter, wyszukiwarka czy gotowe do ściągnięcia pisma lokalne lub sublokalne)¹³⁶.

Portale tematyczne osób fizycznych i organizacji lokalnych

Tak jak w przypadku prasy środowiskowej, lokalne portale tematyczne są w wysokim stopniu heterogeniczne. Wynika to z tego, iż są one tworzone przez bardzo zróżnicowane podmioty, zajmujące się różnymi dziedzinami tematycznymi. Ze względu na ową różnorodność poszczególne portale zostały scharakteryzowane osobno, a ich wykaz zawarty jest w aneksie (zob. aneks 18). Omawiając grupę portali tematycznych osób prywatnych i organizacji lokalnych Śląska Cieszyńskiego, pominięto strony internetowe stowarzyszeń i organizacji lokalnych, które mimo swego wyraźnie lokalnego charakteru, nie charakteryzują się usystematyzowaną formą, periodycznością czy treścią.

¹³⁵ Opracowano na podstawie: www.portal.ox.pl/?p=historia [dostęp: 10.10.2015].

¹³⁶ Opracowano na podstawie: www.gazetacodzinna.pl/ [dostęp: 10.10.2015].

Twórca portalu **Beskit Cieszyński 43400**, działacz społeczny i dziennikarz obywatelski Aleksander Górny, w mocno subiektywny sposób opisuje życie Cieszyna, nie stroniąc od sarkastycznych komentarzy i wykpiwania poczynań władz samorządowych oraz innych podmiotów. Jak sam charakteryzuje swój portal: „to miejsce gdzie każdy może spokojnie i bez owijania w lukrowaną otoczkę opisać zjawiska związane ze Śląskiem Cieszyńskim, które pozornie miały być modne, ciekawe i interesujące, a w rzeczywistości okazały się niczym innym jak tandetną prowizorką, tanim popisem, szmirowatym bezguściem albo prostackim sposobem na wyłudzenie pieniędzy”¹³⁷. Treści publikowane na portalu można znaleźć również na koncie facebookowym witryny.

Cieszyn na obcasach jest typowym portalem lifestyle’owym, poświęconym *dziedzinom życia bliskim każdej kobiecie*, skupiającym się na *kobięcym punkcie widzenia*. Publikowane materiały ujęte są w następujące działy tematyczne: lifestyle, uroda, moda, po godzinach, eventy (również te organizowane przez redakcję portalu), ludzie z pasją, miasto w kadrze. Informacje, mimo że o tematyce uniwersalnej, zawsze odwołują się do lokalnej społeczności Cieszyna (np. materiał o trendach w modzie ze zdjęciami mieszkanek Cieszyna obrazującymi opisywane trendy). Redakcja organizuje oraz włącza się w różne tematyczne spotkania, akcje społeczne (np. „Babskie kooperacje”); korzysta też z wielu mediów społecznościowych: Facebook, Instagram, Tweeter, Pinterest, YouTube. Jak o portalu mówi sama jego twórczyni: „Ideą portalu jest skupienie się na tematyce bliskiej w szczególności kobietom, chociaż zapewne i mężczyźni znajdą w nim coś dla siebie. Chcę pokazać, że życie jest pełne przygód, emocji, że można z niego czerpać przyjemność w najbardziej prozaicznych czynnościach. Moda, literatura, kulinaria, biznes... to jedne z nielicznych sfer, w których na co dzień porusza się każda kobieta. Powinniśmy przestawić życie na najwyższe obroty, czerpać z niego to co najlepsze. Przedstawiam również w formie wywiadu wyjątkowe, kobiece sylwetki, osoby często nieznanne szerszemu gronu odbiorców, które mają w życiu pasję i wykorzystują ją do realizacji swoich marzeń i aspiracji”¹³⁸. Portal z przyczyn finansowych zakończył swoją działalność w 2015 roku.

Portal **Sportowe Beskidy** obejmuje zasięgiem region Podbeskidzia¹³⁹, Żywiecczyny i Śląska Cieszyńskiego, jak również szerzej – obszar dawnego województwa bielskiego. Pisze o sporcie, ukazując szeroką gamę dyscyplin w regionie – od piłki nożnej począwszy, przez siatkówkę i futsal, po sporty walki, motorowe czy mniej popularne, a dostrzegalne poprzez sukcesy lokalnych spor-

¹³⁷ www.beskitcieszynski43400.blogspot.com [dostęp: 10.10.2015].

¹³⁸ K. KOCZWARA: *Klub Przedsiębiorcy w Cieszynie: Rozmowa z właścicielką portalu dla kobiet*, <http://wisla.naszemiasto.pl/artykul/klub-przedsiębiorcy-w-cieszynie-rozmowa-z-wlascicielka,2230246,art,t,id,tm.html> [dostęp: 10.05.2014].

¹³⁹ Podbeskidzie – określenie nieformalne używane do określenia terenów położonych u podnóża zachodniej części pasma Beskidów Zachodnich, obszaru dawnego województwa bielskiego bądź obszaru metropolitalnego / okręgu przemysłowego Bielska-Białej.

towców, jak łucznictwo, piłka ręczna, tenis stołowy czy akrobatyka. Prócz informacji na portalu publikowane są również materiały publicystyczne związane z tematyką sportową, m.in. felietony czy wywiady. Serwis prowadzi konto na Facebooku, gdzie udostępniane są materiały z portalu.

Główną ideą powstałego w 2011 roku portalu **HaloCieszyn** jest promocja kultury, szkół, stowarzyszeń oraz przedsiębiorczości ziemi cieszyńskiej, a także publikacja zdjęć, głównie z imprez kulturalnych i sportowych odbywających się na terenie powiatu cieszyńskiego, ale także innych wydarzeń. Prócz fotoreportaży na portalu ukazują się artykuły publicystyczne, wywiady i felietony. Od dnia założenia witryna stale ewoluuje, stając się platformą wymiany poglądów i opinii, przy zachowaniu funkcji informacyjnej. Portal współpracuje z wieloma instytucjami kulturalnymi na terenie powiatu cieszyńskiego. Redakcję stanowi grupa dziennikarzy lokalnych oraz pasjonatów fotografii, zwłaszcza prasowej i reportażowej. Pracując w różnych mediach na terenie powiatu cieszyńskiego, udało im się dobrze poznać ich mocne i słabe strony, a także teren, na którym od lat działają. Stąd chęć stworzenia własnego portalu prasowego, skupionego głównie na fotoreportażach z wydarzeń w regionie, a także na wszystkim, co regionalne i cieszyńskie. Obecnie portal funkcjonuje tylko na Facebooku.

Portale Kościołów i związków wyznaniowych

Na terenie Śląska Cieszyńskiego działają siedemdziesiąt trzy parafie Kościoła Katolickiego, z czego dwanaście nie ma internetowych kanałów komunikacyjnych (w formie strony internetowej, bloga bądź konta na portalu społecznościowym). W ramach Kościoła Ewangelickiego na terenie Śląska Cieszyńskiego funkcjonuje dziewiętnaście parafii, z których szesnaście prowadzi własne witryny internetowe przeznaczone dla wiernych. Tabela zawierająca spis portali kościelnych Śląska Cieszyńskiego została zamieszczona w aneksie (zob. aneks 19).

Portale kościelne zamieszczają na swoich stronach zarówno informacje bieżące dla wiernych (np. porządek mszy św., intencje mszalne itp.), jak i wiadomości ogólne o działalności różnych grup parafialnych (np. chór, koło pań) czy innych foliałach wchodzących w skład parafii (w przypadku parafii ewangelickich). Zdarzają się również działy poświęcone historii danej parafii, kapłanom czy ciekawostkom związanym z tematyką religijną. Jednak poziom poszczególnych stron parafii jest skrajnie różnorodny – zdarzają się siermiężne witryny przypominające wyglądem i funkcjonalnością serwisy z połowy lat dziewięćdziesiątych XX wieku, jak i nowoczesne portale wykorzystujące rozwiązania nowej generacji. Jednak generalnie w przypadku omawianych portali kościelnych, związanych z poszczególnymi wyznaniem, można zauważyć pewną tendencję. Strony parafii ewangelicko-augsburskich charakteryzują się większym stopniem multimedialności i wykorzystaniem nowoczesnych technik. Ich dizajn przypomina w większości strony graficznie nawiązujące wyglądem do stylistyki systemu operacyjnego Windows 8. Natomiast portale katolickie są w porównaniu do nich dość

staroświeckie. Poza informacjami bieżącymi nie znajdzie się na nich np. wtyczek do portali społecznościowych czy nagrań audio/video. Społeczność ewangelicka jest bardziej zdigitalizowana i przywiązuje większą wagę do komunikacji internetowej niż społeczność katolicka. Być może dzieje się tak dlatego, że gminy wyznaniowe są od siebie nieraz bardzo oddalone, a łączność internetowa ułatwia podtrzymanie kontaktu. Dbłość o kanał komunikacji internetowej przejawia się również w adresach stron www parafii – w przypadku ewangelickich można bardzo łatwo znaleźć daną stronę, gdyż każda z nich ma nazwę zbudowaną z tych samych elementów – nazwy miejscowości i słowa „luteranie” (np. www.goleszow.luteranie.pl, www.brenna.luteranie.pl).

3.4. Media lokalne Śląska Cieszyńskiego – zarys przeobrażeń na tle procesów ogólnopolskich

Krajobraz mediów lokalnych Śląska Cieszyńskiego charakteryzuje funkcjonowanie bardzo dobrze rozwiniętego segmentu prasy lokalnej oraz licznych portali internetowych. Pozostałe lokalne media elektroniczne (głównie telewizja) są dostępne w sieci, stanowią więc w swojej istocie uzupełnienie oferty internetowej.

Rynek prasy lokalnej Śląska Cieszyńskiego jest rozbudowany i typologicznie różnorodny. Pod względem ilościowym doskonale prosperuje prasa samorządowa wydawana w każdym mieście i w każdej gminie. Tytuły prywatne stanowią natomiast tę część lokalnego sektora prasowego, która wydawana jest w formie najbardziej zróżnicowanej i profesjonalnej. Wśród lokalnej prasy wyróżniają się charakterystyczne dla kultury badanego obszaru kalendarze promujące miejscową historię i tradycje, charakterystyczne jest również bogactwo wydawnictw kościelnych i szkolnych.

Na przestrzeni ostatnich trzydziestu lat na Śląsku Cieszyńskim można było dostrzec żywiołowość przejawiającą się w tworzeniu nowych tytułów i zaniku istniejących. Literatura naukowa prezentuje koncepcję wyjaśniającą tendencję i dynamikę zmian w wydawnictwach lokalnych, którą roboczo można nazwać „modelem cyklu życia gazety lokalnej”, gdyż przypomina ekonomiczne ujęcie tzw. cyklu życia produktu. W odniesieniu do prasy lokalnej Kowalczyk wyróżnił następujące fazy przemiany:

- fazę wstępną, charakteryzującą się wzrostem znaczenia prasy lokalnej i możliwościami jej oddziaływania;
- fazę przejściową, w której dochodzi do ogólnego wzmocnienia siły prasy lokalnej przy występowaniu oznak jej osłabienia, wynikającego z konkurencji na rynku wydawniczym lub niewłaściwego zarządzania wydawnictwem albo będącego efektem obu tych czynników;

- fazę transformacji oznaczającej próbę dostosowania zawartości pisma, jego organizacji i zarządzania do nowych wyzwań konkurencyjnego rynku i oczekiwań odbiorców;
- fazę schyłkową, której podstawowym wyznacznikiem jest spadający nakład i objętość pisma oraz gorączkowe poszukiwania szans na uratowanie wydawnictwa przed upadkiem (czasami poprzez poszukiwanie afer i skandali, a nawet wulgaryzację języka i brutalizację zjawisk społecznych)¹⁴⁰.

Biorąc pod uwagę tytuły komercyjne, ukazujące się na lokalnym rynku medialnym, można stwierdzić, że znajdują się one bądź w fazie schyłkowej („Głos Ziemi Cieszyńskiej”¹⁴¹), bądź w fazie transformacji (m.in. „Nowa Formacja”¹⁴²).

Rynek mediów elektronicznych Śląska Cieszyńskiego jest rozwinięty niejednorodnie; media internetowe zyskują coraz większą popularność¹⁴³ (m.in. ze względu na aktualność podawanych informacji oraz nieograniczony i bezpłatny dostęp), działają bardzo sprawnie i jest ich sporo. Natomiast tradycyjne media elektroniczne, radio i telewizja (czyli media, które wymagają dużych nakładów finansowych, a pośrednio również dobrze rozbudowanego zaplecza przemysłowo-społecznego), nie funkcjonują na terenie Śląska Cieszyńskiego. Dzięki konwergencji mediów ich odpowiedniki dostępne są w internecie, co jednak przyczynia się do wzmocnienia roli i znaczenia tego medium.

Również prasa lokalna coraz częściej współlistnieje z mediami internetowymi lub jest przenoszona do internetu. Najczęściej lokalne redakcje tytułów prasowych decydują się na jeden z trzech modeli obecności w sieci:

- założenie strony bądź portalu internetowego reklamującego czy też odnoszącego się do zawartości tytułu drukowanego;
- prowadzenie profilu na portalu społecznościowym (najczęściej na Facebooku);
- redystrybucja treści „papierowych” w formie cyfrowej – najczęściej w formacie PDF¹⁴⁴.

Prasa samorządowa Śląska Cieszyńskiego w dużej części korzysta z trzeciego modelu – wydania poszczególnych tytułów, które są dostępne do pobrania w for-

¹⁴⁰ R. KOWALCZYK: *Między polityką a dziennikarstwem: szkice politologiczno-prasoznawcze*. Poznań 2004, s. 21–22.

¹⁴¹ W przypadku „Głosu Ziemi Cieszyńskiej” o przynależności do fazy schyłkowej świadczą m.in. stałe obniżanie się nakładu tytułu, spadek zainteresowania ze strony odbiorców, co związane jest z obniżeniem się jakości publikowanych materiałów, pod względem zarówno merytorycznym, jak i językowym. Sami czytelnicy „GZC” zwracają uwagę, że tytuł kupują raczej z przyzwyczajenia, narzekając przy tym na niekorzystne zmiany, jakim ulegał na przestrzeni lat.

¹⁴² Po zamknięciu bliźniaczego tytułu „Nowej Formacji”, jakim był „Czas Skoczowa”, właściciel dokonał zmian w zawartości gazety.

¹⁴³ Badania własne Autorki przeprowadzone wśród mieszkańców Śląska Cieszyńskiego w 2015 roku ($N = 400$).

¹⁴⁴ J. KUBIK: *Internetowe oblicza prasy lokalnej. W: Społeczne i historyczne konteksty funkcjonowania mediów*. Red. M. KACZMARCZYK, D. ROTT, M. BOCZKOWSKA, M. KOSZEMBAR-WIKLIK. Sosnowiec 2015, s. 183–184.

macie PDF. Jeżeli gazeta jest płatna, najczęściej publikowane są dopiero numery archiwalne. Profil na Facebooku zakładają głównie mniejsze tytuły komercyjne Śląska Cieszyńskiego, jak i te z trzeciego sektora. Zaletą korzystania z tej formy obecności w sieci jest to, iż „polubienie” profilu danej gazety nie wymaga dalszego intencjonalnego poszukiwania treści; użytkownikowi na bieżąco dostarczane są wszelkie informacje i komentarze pojawiające się na profilu. Sprzyja to również budowaniu lokalnej tożsamości i tworzeniu wirtualnych społeczności; z drugiej strony wymaga to od redakcji bieżącego uzupełniania i monitorowania treści czy komentarzy na profilu.

Obecnie znajdujemy się w okresie przejściowym, gdzie wysoka koncentracja w mediach elektronicznych jest równoważona przez strukturę mediów tradycyjnych. Jednak wyniki badań niebicie wskazują, że internet, m.in. jako źródło informacji o życiu najbliższej okolicy, stopniowo wypiera inne sposoby zdobywania wiedzy lokalnej (czy to interpersonalne, czy medialne). W efekcie udział i potencjalne oddziaływanie tego środka masowej komunikacji na lokalnym poziomie jest duże i stale rośnie.

Tradycyjne środki przekazu stają obecnie przed dylematem funkcjonowania w przestrzeni, która niezwykle szybko ewoluuje. Postępujący rozwój i upowszechnianie nowych technologii oraz stanowiąca jej pokłosie konwergencja, cyfryzacja, fragmentaryzacja czy tabletyzacja¹⁴⁵ w dużej mierze spowodowały zmianę we wzorcach korzystania z mediów, w tym również lokalnych. Współcześnie mamy do czynienia z postępującym spadkiem czytelnictwa prasy w ogóle i przechodzeniem młodszych pokoleń do nowych mediów.

Z jednej strony na Śląsku Cieszyńskim rzeczywiście można obserwować na realizację opisanych powyżej tendencji, z drugiej jednak w dalszym ciągu jest to społeczność, w której nawyk czytelnictwa druków periodycznych, tradycje prasowo-wydawnicze i czytelnicze oraz wieloletnie związki z mediami są niezwykle silne i wpisują się w tożsamość badanej społeczności. Czytelnictwo prasy lokalnej na badanym obszarze deklaruje bardzo wysoki odsetek osób¹⁴⁶. Mimo iż po prasę lokalną na Śląsku Cieszyńskim sięgają głównie osoby po 30. roku życia¹⁴⁷, to jednak w porównaniu z innymi obszarami w Polsce, gdzie przepro-

¹⁴⁵ Tabletyzacja sprowadza się do zmiany z tradycyjnego czytelnika gazety na użytkownika jej wydania elektronicznego, dostępnego na komputerach, tabletach oraz iPadach. Równocześnie prasa, przechodząc z formuły tabloidowej do tabletovej, uzyskuje „cyfrowe i sieciowe możliwości technicznego uatrakcyjnienia materiałów przez multimedialność, interakcyjność, częstą zmianę i aktualizację treści”. T. GOBAN-KLAS: *Wartki nurt mediów. Ku nowym formom społecznego życia informacji*. Kraków 2011, s. 135.

¹⁴⁶ Odbiorcy (bardziej lub mniej regularni) prasy lokalnej stanowią ok. 85% wszystkich mieszkańców Śląska Cieszyńskiego; badania własne Autorki przeprowadzone wśród mieszkańców Śląska Cieszyńskiego w 2015 roku ($N = 400$).

¹⁴⁷ Badania własne Autorki przeprowadzone wśród mieszkańców Śląska Cieszyńskiego w 2015 roku ($N = 400$).

wadzano podobne badania¹⁴⁸, sytuacja jest wyraźnie korzystniejsza dla mediów drukowanych. Nie można jednak zaprzeczyć, że przyszłość prasy związana jest z jej przejściem na płaszczyznę wirtualną. Na razie jednak wydaje się, że jest to przyszłość dość odległa w czasie, mieszkańcy Śląska Cieszyńskiego równie chętnie sięgają bowiem po swoje lokalne drukowane periodyki, jak „zaglądają” do lokalnych portali internetowych.

¹⁴⁸ M. GIERULA, B. GRZONKA, M. JACHIMOWSKI: *Społeczny odbiór i funkcjonowanie mediów w województwach śląskich. Badania Zakładu Dziennikarstwa UŚ z lat 1989, 1991–1998*. Archiwum Zakładu Dziennikarstwa UŚ; R. FILAS: *Czytelnictwo prasy u progu roku 2000*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2012, nr 1–2, s. 210; A. GRUCHOT: *Sytuacja ekonomiczna prasy lokalnej w kontekście jej przeobrażeń i perspektyw rozwoju (1989–2006)*. W: *Polskie media lokalne...*, s. 160; S. NOWICKI: *Zainteresowanie prasą codzienną w Polsce. Tendencje i zróżnicowanie korzystania z prasy codziennej i co z tego wynika dla przyszłości czytelnictwa prasy*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2008, nr 1–2, s. 33.

Zakończenie

Śląsk Cieszyński to specyficzny region, na którego wyjątkowość składają się różnorakie czynniki, wśród których można wymienić choćby te o podłożu kulturowym, historycznym, wyznaniowym czy politycznym. Wszystkie one spowodowały w konsekwencji wykształcenie się silnej tożsamości lokalnej. Dla rdzennego mieszkańca Śląska Cieszyńskiego tożsamość, wyrażana prosto przez kategorię gwarowo-semiotyczną pochodzenia *tu stela*¹, jest niezwykle istotna. Zawiera się ona m.in. w indywidualnej identyfikacji ze społecznością lokalną, funkcjonującym w świadomości zbiorowej podziale na „my” i „oni” wraz z towarzyszącą mu świadomością odrębności i ekskluzywizmu, w przypisaniu do określonej przestrzeni, terytorium, w świadomości dziedzictwa kulturowego oraz związku z dziejami regionu, jego bohaterami i instytucjami historycznymi. Poczucie tożsamości lokalnej mieszkańców badanego obszaru było wyrażane na łamach lokalnej prasy od początku kształtowania się świadomości (najpierw narodowej, później regionalnej).

Śląsk Cieszyński może poszczycić się długoletnimi tradycjami czytelniczymi i wydawniczymi; pierwsze miejscowe media zaczęły powstawać wraz ze wzrostem poziomu świadomości narodowej w XIX wieku i od tego czasu stale towarzyszą mieszkańcom regionu. W czasach, kiedy (głównie tradycyjne) media odnotowują spadek zainteresowania ze strony odbiorców, krajobraz mediów lokalnych

¹ „Kategoria ta («stela») świadczy o dużym poczuciu więzi i ekskluzywizmie mieszkańców regionu, aby sobie lub komuś ją przypisać, wymaga to dużego poziomu samoświadomości regionalnej i wdrażania jej w życie, wymaga wrośnięcia korzeniami w ziemię – co jest sumą czynnika pochodzeniowego i świadomościowego [...]. Oznacza ona pochodzenie zobowiązujące do kontynuowania tradycyjnych form życia i wartości uznanych w regionie”. R. GLAJCAR, Sz. BRODA: *Wyznaczniki tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego*. W: *Wokół tożsamości regionalnej. Zagłębie Dąbrowskie i jego sąsiedzi*. Red. M. KACZMARCZYK, W. WOJTASIK. Sosnowiec 2008, s. 137.

obszaru może zaskakiwać bogactwem i różnorodnością. Obok form komunikacji bezpośredniej można obserwować bogate spektrum środków komunikacji pośredniej, a więc prasę (tytuły samorządowe, prywatne, kościelne, organizacji pozarządowych i innych podmiotów), telewizję (kanały lokalnej telewizji internetowej) oraz lokalne portale internetowe (publiczne i niepubliczne – ogólnoinformacyjne, tematyczne oraz należące do Kościołów). Najślabszym elementem lokalnego systemu komunikacji masowej jest lokalne radio. Na badanym terenie działa jedna *stricte* lokalna stacja, przy czym jest to radio raczej hobbystyczne niż komercyjne, nadawane w internecie.

Media na Śląsku Cieszyńskim ulegają stałym przekształceniom, wpisując się w ogólnopolskie tendencje i procesy przemian zachodzące wśród mediów lokalnych. Dotychczasowe obserwacje pozwalają wyciągnąć wniosek, że najsilniejszą pozycję wśród lokalnych mass mediów ma sektor prasowy (czytelnik ma do wyboru prasę o zasięgu mikroregionalnym i lokalnym; pod względem ilościowym dominuje prasa samorządowa wydawana we wszystkich gminach i miastach subregionu). Coraz mocniej swoje miejsce zaznacza jednak internet, stając się jednym z głównych kanałów komunikowania lokalnego. Za pośrednictwem portali internetowych (zarówno publicznych, jak i niepublicznych) można szybko i w prosty sposób uzyskać informacje ułatwiające codzienne życie. Dzięki postępującej konwergencji mediów, która dopuszcza przepływ treści między różnymi medialnymi platformami², odbiorca ma ponadto możliwość np. obejrzeć kanał lokalnej telewizji na platformie internetowej. Dziś sieć stanowi isticie „multimedialne medium”, jest pierwszym nośnikiem informacji łączącym w sobie wszystkie media tradycyjne. Również prasa lokalna stopniowo przenosi się na płaszczyznę wirtualną, najczęściej zamieszczając wydania w sieci bądź zakładając profile w mediach społecznościowych.

Współcześnie społeczności lokalne są w coraz mniejszym stopniu odporne na zewnętrzne wpływy, podlegają erozji ze strony kultury globalnej, bywają również podatne na „rozmywanie” się pod wpływem już nie tylko mediów ogólnokrajowych, ale przede wszystkim internetu. Media lokalne, mimo wszystkich swoich niedoskonałości, kształtują i umacniają tożsamość lokalną swoich odbiorców. Ich działalność zaś paradoksalnie jest efektem postępującej globalizacji świata, w której zachodzi potrzeba poszukiwania lub umacniania własnej tożsamości.

² H. JENKINS: *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*. Warszawa 2006, s. 9.

Aneksy

Aneks 1. Prasa Śląska Cieszyńskiego w latach 1846–1989

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca/osoba związana z periodykiem	Informacje dodatkowe
„Bielsko-Biała Trybuna Robotnicza”	Organ Śląskiego Komitetu Wojewódzkiego PRR w Katowicach	mutacja „Trybuny Robotniczej”
„Biuletyn Strajkowy” 1919	Związek Polskich Górników	
„Chłopska Przyszłość” 1931–1932	Stanisław Kruszyna, obóz komunistów	
„Cieszyńska Trybuna Robotnicza”	Organ Śląskiego Komitetu Wojewódzkiego PRR w Katowicach	mutacja „Trybuny Robotniczej”
„Dziennik Cieszyński” 1906–1935	Władysław Zabawski, organ Polskiego Towarzystwa Ludowego (PTL)	dodatki: „Dodatek Niedzielnny”; „Tygodnik ilustrowany”; „Gazeta Bielska”
„Dziennik Śląska Cieszyńskiego” 1923–1934	Narodowa Demokracja (endecja)	powstały z połączenia dwóch tytułów: „Dziennika Cieszyńskiego” oraz „Dziennika Śląskiego”
„Dziennik Urzędowy Komisarza Rządowego Śląska Cieszyńskiego” 1920–1922	bd	publikowany nieregularnie

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca/osoba związana z periodykiem	Informacje dodatkowe
„Dziennik Urzędowy Prefekta przy Komisji Międzynarodowej w Cieszynie dla Wschodniej Części Księstwa Cieszyńskiego” 1920	Komisja Międzynarodowa	kontynuacja: „Wiadomości Cieszyńskie”
„Dziennik Urzędowy Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego” 1919–1920	Organ Rady Narodowej	
„Dzwon” 1890–1909	Ks. Stanisław Stojałowski	
„Echo Maruderskie” 1915	bd	ukazywał się zaledwie kilka tygodni
„Echo Milikowskie” 1915	bd	ukazywał się zaledwie kilka tygodni
„Ewangelicki Poseł Cieszyński” 1938–1939	bd	powstał z połączenia „Ewangelika” oraz „Posła Ewangelickiego”
„Ewangelik” 1876–1877	bd	
„Fryzjer i Pevukarz” 1936	bd	redakcja w Skoczowie
„Gazeta Lekarska Śląska Polskiego” 1936–1939	Organ Towarzystwa Lekarzy Polaków na Śląsku	
„Głos Młodzieży Ewangelickiej” 1932–1939	bd	
„Głos Stanu Średniego” 1935–1939	Obóz sanacyjny, Powszechne Zjednoczenie Gospodarcze Stanu Średniego	w 1936 zmienił nazwę na „Głos”
„Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1955–obecnie	Komitet Frontu Narodowego w Cieszynie	w latach 1976–1981 wspólnie z „Kroniką Beskidzką” połączono w jeden tytuł „Kronika”
„Głos Ludu Śląskiego” 1897– bd	Inicjatywa wydawnicza Stronnictwa Radykalno-Narodowego (SRN)	
„Gospoda” 1922	bd	
„Gwiazdka Cieszyńska” 1851–1939	Paweł Stalmach	

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca/osoba związana z periodykiem	Informacje dodatkowe
„Gwiazdka Śląska” 1930–1935	Związek Śląskich Katolików (ZŚK)	w latach 1883–1919 jako „Poseł Związku Śląskich Katolików”
„Hejnał nad Morzem Życia” 1929–1939	Jerzy Hadyna	w 1930 skrócono tytuł do „Hejnał”
„Inwalida Śląski” 1920	Organ Inwalidów Śląska Cieszyńskiego	
„Jutrzenka” 1911–1914; 1922	Klemens Matusiak – inspektor szkolnictwa na Śląsku Cieszyńskim	pismo obrazkowe dla młodzieży
„Kronika Beskidzka” 1956–obecnie	Organ Frontu Narodowego w Bielsku-Białej	w latach 1976–1981 wspólnie z „Głosem Ziemi Cieszyńskiej” połączono w jeden tytuł „Kronika”
„Legionista Polski” 1914–1915	Tadeusz Regier	
„Metalowiec” 1907– bd	Organ Polskiego Związku Metalowców	od 1919 pismo ukazywało się w Krakowie
„Miesięcznik Pedagogiczny” 1892–1939	Cieszyńscy nauczyciele: Jerzy Kubisz, Jerzy Michejda	od 1896 organ Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego na Śląsku
„Miesięcznik Pedagogiczny” 1892–1939	Organ Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w Cieszynie	
„Miesięcznik” 1851–1852	Paweł Stalmach	dodatek polityczny do „Gwiazdki Cieszyńskiej”
„Modny Krawiec” 1935–1936	bd	redakcja w Skoczowie
„Nasz Tygodnik” 1920–1931	Chrześcijańska Demokracja (chadecja)	wielokrotnie zmieniał nazwę: 1920 – „Tygodnik Bielski”; 1921 – „Tygodnik Bielsko-Bialski”; 1923 – „Przyszłość”
„Nasza Szkoła” 1934–1935	Inspektor Szkolny w Cieszynie	pismo poświęcone <i>współpracy szkoły z domem</i>
„Nowiny dla Ludu Wiejskiego” 1848–1849	Józef Paduch, później Andrzej Żlik	
„Nowiny Śląskie” 1930–1931	Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)	w 1931 razem ze „Śląską Gazetą Ludową” połączony w jeden tytuł „Śląska Gazeta Ludowa (Głos Ludu Śląskiego)”
„Nowy Czas” 1877–1927	Ks. Teodor Haase	

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca/osoba związana z periodykiem	Informacje dodatkowe
„Osa” 1905–1906	bd	dodatek satyryczno-ilustrowany do „Głosu Ludu Śląskiego”
„Placówka Kresowa” 1921–1931	Narodowa Demokracja (endecja)	tytuł zakupiony w 1928; mutacja „Dziennika Śląska Cieszyńskiego” przeznaczona dla Bielska
„Pobudka” 1920–1921	Tadeusz Regier, Organ socjalistów	
„Polska” 1890–bd	Ks. Stanisław Stojałowski, Macierz Katolicka	
„Poseł Ewangelicki” 1910–1938	bd	w zamian za „Przyjaciela Ludu”; połączony z „Ewangelikiem” w jeden tytuł „Ewangelicki Poseł Cieszyński”
„Proletariusz” 1919–1920	Organ Komisji Związków Zawodowych	
„Promień” 1921	Związek Młodzieży	
„Przegląd Polityczny” 1887–1907	Ks. Franciszek Michejda	do 1891 jako dodatek do „Rolnika Śląskiego”; do 1902 dodatek do „Rolnika Śląskiego” i „Przyjaciela Ludu”; w 1903 usamodzielniał się
„Przegląd Rolniczy” 1887–1909	Towarzystwo Rolniczo-Leśne dla Wschodniego Śląska	dodatek do „Nowego Czasu”; w 1888 usamodzielniało się; w 1893 zmiana nazwy na „Przegląd Rolniczy i Polityczny”
„Przegląd Tygodniowy Śląski” 1932	bd	
„Przegląd Wypadków politycznych” 1849–1851	Paweł Stalmach	dodatek polityczny do „Tygodnika Cieszyńskiego”
„Przyjaciół Ludu” 1885–1910	Ks. Franciszek Michejda	
„Przyrodnik” 1924–1926	Księgarnia Brunona Kotuli w Cieszynie	pismo dla młodzieży poświęcone naukom przyrodniczym
„Pszczółka” bd–1900	Ks. Stanisław Stojałowski, Stronnictwo Chrześcijańsko-Ludowe	w 1900 wraz z „Wieńcem” przekształcony w „Wieniec-Pszczółka”

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca/osoba związana z periodykiem	Informacje dodatkowe
„Robotnik Śląski” 1903–bd	Peter Cingr, Tadeusz Regier	dodatki: „Górnik”; „Głos Kobiet”; „Po pracy”; „Gmina”. W 1912 wydawnictwo przeniosło się do Frysztadu
„Rolnik Szląski” 1885–1939	Towarzystwo Rolnicze dla Księstwa Cieszyńskiego	w 1902 zmiana nazwy na „Rolnik Śląski”
„Równość” 1897–bd	Tadeusz Regier	
„Silesia” 1930–1934	Narodowa Demokracja (endecja)	mutacja „Dziennika Śląska Cieszyńskiego” przeznaczona dla Górnego Śląska
„Słowo Żywota” 1910–1939	Towarzystwo Ewangeliczne w Cieszynie	w 1925 zmienił tytuł na „Głosy Kościelne”, a później na „Godzina dawniej Głosy Kościelne”
„Stenograf Polski” 1920–1922	bd	w 1922 przeniesiono tytuł do Warszawy
„Szkoła Śląska” 1927–1932	Organ Związku Nauczycielstwa	
„Śląska Gazeta Ludowa (Głos Ludu Śląskiego)” 1931–1939	Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)	
„Śląska Gazeta Ludowa” 1930–1931	Polskie Stronnictwo Ludowe (PSL)	w 1931 razem z „Nowinami śląskimi” połączony w jeden tytuł „Śląska Gazeta Ludowa (Głos Ludu Śląskiego)”
„Śląskie Wiadomości Wojenne” 1919	Biuro Prasowe Ekspozytury Rady Narodowej Księstwa Cieszyńskiego	dziennik ze świeżymi wiadomościami z linii frontu
„Ślązak” 1909–bd	Organ śląskiej Partii Ludowej	
„Świt” 1898	Ks. Franciszek Friedel	
„Tygodnik Cieszyński” 1848–1851	Andrzej Cinciała, Paweł Stalmach	kontynuacja: „Gwiazdka Cieszyńska”
„Tygodnik Skoczowski” 1937–1939	bd	bezpartyjny tygodnik skoczowski
„Tygodnik Żydowski” 1925–1937	Organizacja syjonistyczna „Haszachar”	
„Urządник Prywatny” 1925–1939	bd	

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca/osoba związana z periodykiem	Informacje dodatkowe
„Wiadomości Cieszyńskie” 1919–1920	Organ urzędowy Komisji Rządowej dla Śląska Cieszyńskiego	
„Wiadomości Polskie” 1914–1915	Legiony Polskie	ukazywał się zaledwie kilka miesięcy; przeznaczone dla żołnierzy
„Wiadomości Słowackie” 1924–1929	Organ Ligii Polsko-Słowackiej	
„Wiadomości Związkowe” 1927–1932	Organ Cieszyńskiego Związku Pożarniczego	
„Wieniec” bd–1900	Ks. Stanisław Stojałowski, Stronnictwo Chrześcijańsko-Ludowe	w 1900 wraz z „Pszczołką” przekształcony w „Wieniec-Pszczołka”
„Wśród Walki” 1915–1916	bd	tematyka religijna
„Zaranie Śląskie” 1907–1912; 1929–1935	Ernest Farnik, Polskie Towarzystwo Ludoznawcze w Cieszynie	kwartalnik literacki; wznowione w Katowicach w latach 1945–1948, a następnie 1957–1992
„Zwiastun Ewangeliczny” 1863–bd	Ks. Leopold Otto	redakcja przeniesiona z Warszawy do Cieszyna w 1869, w 1876 redakcja powróciła do Warszawy

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów; bd – brak danych.

Aneks 2. Prasa samorządowa Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017

Tytuł i data powstania	Wydawca	Periodyczność	Nakład	Cena	Dystrybucja
„Biuletyn Samorządowy Czechowic-Dziedzic” 1991	Urząd Gminy Czechowice-Dziedzice	miesięcznik	6000	bezpłatna	druk i internet
„Chybie – pismo urzędowe” 2012	Urząd Gminy Chybie	kwartalnik	3000 („NF”)	2,9 zł („NF”)	druk (insert do „NF”)
„Dębowieści” 1995	Gminny Ośrodek Kultury, Sportu i Turystyki w Dębowcu	dwumiesięcznik	1000	bezpłatny od 2017, wcześniej 1,5 zł	druk i internet
„Echo Jaworza” 1991	Urząd Gminy Jaworze	miesięcznik	2900	bezpłatna	druk i internet
„Echo Wisły” 1999	Wiślańskie Centrum Kultury	miesięcznik	600	3,0 zł	druk i internet
„Gazeta Ustrońska” 1990	Rada Miejska Uzdrowiska Ustroń	tygodnik	1500	2,0 zł	druk i archiwum
„Informator Powiatowy” 2008	Starostwo Powiatowe w Cieszynie	nieregularnie	18 000 („GZC”)	3,0 zł („GZC”)	druk (insert do „GZC”)
„Jasienica” 1991	Urząd Gminy Jasienica	miesięcznik	2400	bezpłatna	druk i internet
„Nasza Trójwieś” 1993	Urząd Gminy Istebna	miesięcznik	1200	2,0 zł	druk i internet
„Panorama Golezowska” 1991	Urząd Gminy Golezów	miesięcznik	2000	bezpłatna	druk i internet
„Strumień” 2013	Urząd Gminy Strumień	kwartalnik	3000 („NF”)	2,9 zł („NF”)	druk (insert do „NF”)
„Wiadomości Gminy Hażlach” 1995	Od 2015 Gminny Ośrodek Kultury, wcześniej Wójt Gminy Hażlach	miesięcznik	1500	bezpłatna	druk i internet
„Wiadomości Ratuszowe” 1991	Urząd Miejski w Cieszynie	dwutygodnik	7000	bezpłatna	druk i internet

cd. Aneks 2

Tytuł i data powstania	Wydawca	Periodyczność	Nakład	Cena	Dystrybucja
„Wiadomości znad Piotrówki” 1992	Gminny Ośrodek Kultury w Zebrzydowicach	miesięcznik	2000	bezpłatna	druk i internet
„Wieści Skoczowskie” 2003	Miejskie Centrum Kultury „Integrator”	miesięcznik	2500	bezpłatna	druk i internet
„Wieści znad Brennicy” 1991	Ośrodek Promocji, Kultury i Sportu Gminy Brenna	miesięcznik	600	2,0 zł	druk i internet

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów (stan na rok 2017); „NF” – „Nowa Formacja”; „GZC” – Głos Ziemi Cieszyńskiej; druk – wersja tradycyjna prasy ukazująca się w wydaniu papierowym.

Aneks 3. Prywatna prasa lokalna Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017 (ukazująca się)

Tytuł i data powstania	Wydawca	Periodyczność	Nakład	Cena	Zasięg
„Cieszyn” 1998 (dodatek do „DZ”)	Polska Press Sp. z o.o.	tygodnik	„DZ” 50 905	2,7 zł („DZ”)	Powiat cieszyński
„Gazeta Czechowicka” 2002	osoba fizyczna; Prasa Lokalna Wydawnictwo	dwutygodnik	3000	2,6 zł	Czechowice- -Dziedzice, Bronów, Ligota, Zabrzeg
„Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1955	Wydawnictwo Prasa Beskidzka Spółka z o.o.	tygodnik	18 000	3,0 zł	Powiat cieszyński
„Nowa Formacja” 1992	osoba fizyczna; Prasa Lokalna Wydawnictwo	dwutygodnik	3000	2,9 zł	Strumień, Chybie
„O Krok” 2010	osoba fizyczna: Przemysław Plisz	miesięcznik; od 2015 nie- regularnie	6000	bezpłatna	Wisła, Istebna, Ustroń
„Region” 2006	MD-House Sp. z o.o.	dwutygodnik	12 000	bezpłatna	Powiat bielski
„Szafa” 1997	osoba fizyczna: Damian Cielepa	kwartalnik	nd	bezpłatna	Powiat cieszyński
„Tramwaj Cieszyński” 2017	osoba fizyczna: Wojciech Krawczyk	miesięcznik	bd	bezpłatna	Powiat cieszyński

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów (stan na rok 2017); „DZ” – Dziennik Zachodni; nd – nie dotyczy; bd – brak danych.

* Średni nakład jednorazowy „Dziennika Zachodniego” w 2016, dane za: Związek Kontroli i Dystrybucji Prasy (ZKDP): *Komunikat ZKDP o wysokości nakładów i dystrybucji tytułów kontrolowanych przez ZKDP w 2016*, http://www.zkdp.pl/images/Komunikat_2016.pdf [dostęp: 20.06.2018].

Aneks 4. Prywatna prasa lokalna Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017 (nieukazująca się)

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca	Periodyczność	Nakład	Cena
Cieszyn				
„Cieszyńska Gazeta Reklamowa” 1994	osoba fizyczna	tygodnik	bd	bezpłatna
„Hit na granicy” 1990–1994	INTERFON Co. Ltd	tygodnik	1000	2 zł
„Impuls Stela” 1998	bd	tygodnik	2000	0,9 zł
„Info Stela” 2010–2012	osoba fizyczna: Maciej Niemiec NLF	miesięcznik	5000	bezpłatna
„InfoRegion” 1999–2001	bd	miesięcznik	40 000	bezpłatna
„Kurier Cieszyński” 1996–2002	bd	dwutygodnik	3000	bezpłatna
„Kurier Lokalny” 1993	„Info” spółka cywilna	tygodnik	bd	bezpłatna
„Nad Olzą” 1992–1995	osoby fizyczne: Krzysztof Matloch, Dariusz Czernik	dwutygodnik	bd	bd
„Piechur Beskidzki” 1997	bd	nieregularnie	600	bezpłatna
„Puls Cieszyna” 2009–2010	osoba fizyczna: Mirosław Siemiński; Prasa Lokalna Wydawnictwo	dwutygodnik, później miesięcznik	2000	2,2 zł
„Rynek Cieszyński” 2009–2010	osoba fizyczna	dwutygodnik	2500	bezpłatna
„Znad Olzy” 1998–2004	osoba fizyczna	miesięcznik, później półrocznik	850	1 zł, później 2 zł
Skoczów				
„Czas Skoczowa” 2008–2017	osoba fizyczna; Prasa Lokalna Wydawnictwo	dwutygodnik	3000	2,6 zł
„Południk 18°47’” 2005–2006	osoba fizyczna	miesięcznik	800	2 zł
„Tygodnik Skoczowski” 1990–1992	Agencja reklamowo- -wydawnicza GRA- KAZ	tygodnik	2500	700 zł (cena przed denominacją)
Wiśła				
„Gazeta Wiślańska” 2011	osoba fizyczna	dwutygodnik	5000	bezpłatna

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów (stan na rok 2017); bd – brak danych.

Aneks 5. Prasa parafialna Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017

Tytuł i data ukazywania się	Wydawca	Periodyczność	Informacje dodatkowe
Prasa Kościoła katolickiego			
„Boże Ziarno: gazetka dla dzieci” 2009–obecnie	Parafia Znalezienia Krzyża Świętego w Wiśle	tygodnik	poprzednio „Droga Krzyża dla Dzieci: bezpłatny dodatek do Drogi Krzyża dla dzieci” 2004–2009
„Droga Krzyża” 1999–obecnie	Parafia Znalezienia Krzyża Świętego w Wiśle	tygodnik	druk
„Effatha” 1992–obecnie	Parafia Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Skoczowie	miesięcznik	druk, dostępny w internecie
„Głos Maryi” 1997–2010	Parafia Wniebowzięcia NMP w Zebrzydowicach	tygodnik	druk
„Głos serca” 1992–obecnie	Parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa w Bierach	miesięcznik	ukazuje się również „Dodatek dla Dzieci”
„Hermanickie Słowo” 1994–1996	Parafia NMP Królowej Polski w Ustroniu	tygodnik	bezpłatny dodatek do Tygodnika Rodzin Katolickich „Zródło”
„Informator Parafialny” 1997–obecnie	Parafia Świętego Michała Archanioła w Golezowie	kwartalnik	druk; kontynuacja ukazującego się w latach 1993–1996 „Nowego Słowa”
„Iskra: pismo parafii Chrystusa Króla w Chybiu” 1995–1997	Parafia Chrystusa Króla w Chybiu	nieregularnie	druk
„Matka i Królowa” 2002–obecnie	Parafia NMP Królowej Polski w Pogórze	tygodnik	druk
„Nasza Misja” 1993–1995	Parafia Matki Bożej Różańcowej w Skoczowie	miesięcznik	druk
„Natanael” 1995–obecnie	Parafia Świętego Bartłomieja w Hażlachu	kwartalnik	druk
„Nepomuc” 2006–obecnie	Parafia Świętego Jana Nepomucena w Pogwizdowie	miesięcznik	druk

Tytuł i data ukazywania się	Wydawca	Periodyczność	Informacje dodatkowe
„Po górach, dolinach...” 1994–obecnie	Parafia Świętego Klemensa w Ustroniu	tygodnik	bezpłatny dodatek do Tygodnika Rodzin Katolickich „Źródło”, od 9.10.2004 jest samodzielnym pismem dostępnym w internecie
„Ponad granicami” 2008–obecnie	Parafia Świętego Jerzego w Puńcowie	miesięcznik	druk, w internecie zapowiedź numeru
„Strumień: prawdy, dobra, piękna” 1996–2008	Parafia Świętej Barbary w Strumieniu	miesięcznik	dostępny w internecie
„Szpitolek” 1992–obecnie	Parafia Świętego Jerzego w Cieszynie	miesięcznik	druk
„Św. Jakub” 1998–obecnie	Parafia Świętego Jakuba w Simoradzu	miesięcznik	druk, format A5
„Świadek Jedności” 2009–obecnie	Parafia Świętego Jozafata Kuncewicza w Markłowicach Górnych	miesięcznik	dostępny w internecie
„U Dobrego Pasterza” 1999–2004	Parafia Dobrego Pasterza w Ustroniu	nieregularnie	druk
„U Św. Małgorzaty: biuletyn parafialny” 2001–2006	Parafia Świętej Małgorzaty w Dębowcu	nieregularnie	druk
„Zostań Aniołem! gazetka parafialna redagowana przez młodzież Parafii św. Jana Chrzyciela w Brennej” 2007	Parafia Świętego Jana Chrzyciela w Brennej	nieregularnie	druk
„Zostań Aniołem” 2005–obecnie	Parafia Świętego Jana Chrzyciela w Brennej	miesięcznik	dostępny w internecie
Prasa Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego			
„Gazeta Ewangelicka” 1997–2002	Parafia Ewangelicko-Augsburska w Cieszynie	miesięcznik	na bazie cieszyńskiego „Informatora Parafialnego” 1992–1997; do 2002 jako część „Gazety Ewangelickiej”
„Głos parafialny” 1990–obecnie	Parafia Ewangelicko-Augsburska w Ustroniu	kwartalnik	dostępny w internecie
„Informator Parafialny” 1992–2008	Parafia Ewangelicko-Augsburska w Cieszynie	miesięcznik	kontynuacja: „Wieści Wyzszobramskie”

Tytuł i data ukazywania się	Wydawca	Periodyczność	Informacje dodatkowe
„Informator Parafialny” 2006–obecnie	Parafia Ewangelicko- -Augsburska w Cisownicy	kwartalnik	druk, dostępny w in- ternecie
„Informator Parafialny” 1996–obecnie	Parafia Ewangelicko- -Augsburska w Skoczowie	kwartalnik	druk, dostępny w in- ternecie
„Informator Parafialny” 1997–2001	Wiśla i Istebna: Parafie Ewangelicko- -Augsburskie w Wiśle (Centrum, Czarne, Głębcze, Jawornik i Malinka) oraz Istebnej	dwumiesięcz- nik	poprzednio: „Informator Parafialny Parafii Ewangelicko- Augsburskiej w Wiśle Centrum”
„Luteranin” 2002–obecnie	Wiśla i Istebna: Parafie Ewangelicko- -Augsburskie w Wiśle (Centrum, Czarne, Głębcze, Jawornik i Malinka) oraz Istebnej	kwartalnik	druk, w internecie zapowiedź numeru
„Nasza Gazetka” 1991–obecnie	Parafia Ewangelicko- -Augsburska w Goleszowie	kwartalnik	dostępny w internecie
„W naszym Zborze” 2007–2009	Parafia Ewangelicko- -Augsburska w Dzięgielowie	kwartalnik	druk, dostępny w in- ternecie
„Wieści Wyższobramskie” 2009–obecnie	Parafia Ewangelicko- -Augsburska w Cieszynie	miesięcznik	druk, archiwum do- stępne w internecie

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów (stan na rok 2017); druk – wersja tradycyjna prasy ukazująca się w wydaniu papierowym.

Aneks 6. Prasa organizacji lokalnych Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca	Periodyczność	Zasięg	Informacje dodatkowe
„Eko-Gazeta” 2002–2010	Stowarzyszenie Ekologiczne „EKO-ŻYCIE” w Chybiu	kwartalnik	gminy: Chybie, Strumień	dodatek do „Nowej Formacji”
„Biuletyn Polskiego Towarzystwa Harfowego” 2004–obecnie	Polskie Towarzystwo Harfowe w Cieszynie	nieregularnie	powiat cieszyński	
„Cieszyński Kwartalnik Militaryny” 1997–2002	Cieszyński Klub Hobbystów	kwartalnik	Cieszyn	
„CIS” 1991–2005	Cieszyński Interklub Społeczny	nieregularnie	Cieszyn	
„Exodus” 1990	Klub Młodych „Exodus” w Chybiu	kwartalnik	Chybie	redaguje zespół „Formacji”; tematyka skupiona wokół literatury, poezji
„Gazeta Zarzecka” 1995–2010	Towarzystwo Miłośników Zarzeczka w Chybiu	kwartalnik	gminy: Chybie, Strumień	dodatek do „Nowej Formacji”
„Hobbysta” 1991	Klub Komputerowy w Drogomyślu	nieregularnie	Drogomyśl	
„Kalendarz Cieszyński” 1985–obecnie	Macierz Ziemi Cieszyńskiej (MZC)	rocznik	Cieszyn	nakład: 600 egz., cena: 22 zł
„Kalendarz Gminy Skoczów” 1998–obecnie	Miejskie Centrum Kultury „Integrator”	rocznik	Skoczów	nakład: 500 egz., cena: 25 zł (od 2015 bezpłatnie)
„Kalendarz Golezowski” 1999–obecnie	Gmina Golezów	rocznik	Golezów	nakład: 1000 egz., cena: bezpłatny
„Kalendarz Miłośników Skoczowa” 1996–obecnie	Towarzystwo Miłośników Skoczowa	rocznik	Skoczów	nakład: 250 egz., cena: 20 zł

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca	Periodyczność	Zasięg	Informacje dodatkowe
„Kalendarz Ustroński” 1998–obecnie	Muzeum Ustrońskie	rocznik	Ustroń	nakład: 1000 egz., cena: 21 zł
„Kalendarz z Istebnej, Koniakowa i Jaworzynki” 2008–obecnie	Związek Podhalań Górali Śląskich / Stowarzyszenie im. artysty Jana Wałacha	rocznik	Istebna, Koniaków, Jaworzynka	nakład: 500 egz., cena: 20 zł
„Kronika Skoczowska” 1985–obecnie	Towarzystwo Miłośników Skoczowa	rocznik	Skoczów	nakład: 200 egz.
„Nadolzie” 1982–2005	Klub Literacki Macierzy Ziemi Cieszyńskiej (MZC) w Cieszynie	rocznik	powiat cieszyński	
„Przyrodnik Ustroński” 2002–obecnie	Polski Klub Ekologiczny. Koło w Ustroniu	rocznik	Ustroń	cena: 10 zł
„Rocznik Wiślański” 2009–obecnie	Wydawnictwo „Luteranin”, współ-wydawca: Interfon Sp. z o.o.	rocznik	Wisła	cena: 15 zł
„Rybacka Gazeta Lokalna” 2009–obecnie	Stowarzyszenie Lokalna Grupa Rybacka „Żabi Kraj”	kwartalnik	Chybie, Strumień, Skoczów, Dębowiec, Zebrzydowice, Pawłowice, Goczałkowice-Zdrój	dostępna na www.zabikraj.pl
„Stop klatka” 1999–obecnie	GOK, „Klub pod Amfiteatrem”, AKF „Klaps”	miesięcznik	gminy: Chybie, Strumień	dodatek do „Nowej Formacji”
„Wstęga” 1993–1996	Związek Komunalny Ziemi Cieszyńskiej w Cieszynie	nieregularnie	Cieszyn	
„Z życia Macierzy” 1997–1998	Zarząd Główny Macierzy Ziemi Cieszyńskiej	nieregularnie	powiat cieszyński	

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów (stan na rok 2017).

Aneks 7. Prasa partii politycznych i organizacji politycznych Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca	Periodyczność	Zasięg	Informacje dodatkowe
„Głos Lewicy Cieszyńskiej” 1999–2005	Klub Radnych Sojuszu Lewicy Demokratycznej Powiatu Cieszyńskiego	miesięcznik	powiat cieszyński	bezpłatny, nakład: 1200 egz.
„Konfederat Śląska Cieszyńskiego” 1996–1999	Konfederacja Polski Niepodległej Rejonu Cieszyńskiego	miesięcznik	powiat cieszyński	bezpłatny do grudnia 1998; później cena: 1 zł
„Równość: przegląd lokalno-społeczny” 2010–2012	Stowarzyszenie Wydawnicze im. Tadeusza Regiera w Cieszynie	nieregularnie	Cieszyn	cena: 1,5 zł
„Równość” 1990–1991	Socjaldemokracja Rzeczypospolitej Polskiej w Cieszynie	dwumiesięcznik	powiat cieszyński	bezpłatny
„Śląsk Cieszyński – pismo polityczno-kulturalne” 1998–2005	Unia Wolności	miesięcznik	powiat cieszyński	

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów (stan na rok 2017).

Aneks 8. Prasa zakładowa Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca	Periodyczność	Zasięg	Informacje dodatkowe
„Blisko Banku” 2006–2008	Bank Spółdzielczy w Cieszynie	nieregularnie	Cieszyn	bezpłatna
„Koniczynka” 1997	Polifarb Cieszyn S.A	miesięcznik	tereny zakładu pracy	bezpłatna; kontynuacja: „Tęcza”
„Lakma S.A” 1998	PPW Lakma S.A Cieszyn	nieregularnie	tereny zakładu pracy	
„Tęcza” 1997–1998	Polifarb Cieszyn-Wrocław S.A	miesięcznik	tereny zakładu pracy	poprzednio: „Koniczynka”
„Wiadomości z Ulicy Bielskiej” 1992–obecnie	Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej w Cieszynie	nieregularnie	Cieszyn	bezpłatny, dostępny na: www.szpital.netus.pl/index.php/gazetka
„Z Celmą za Pan Brat” 1999–2000	Celma S.A	miesięcznik	tereny zakładu pracy	

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów (stan na rok 2017).

Aneks 9. Gazetki szkolne Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017

Szkoła	Tytuł, Lata ukazywania się	Periodyczność	Informacje dodatkowe
Brenna			
Gimnazjum im. Króla Jana III Sobieskiego w Brennej	„Czytuś” 2012–obecnie	bd	dostępna na: www.gimbrenna.szkolnastrona.pl/index.php?p=m&idg=zt,146
Zespół Szkół Publicznych w Górkach Wielkich	„Gazetka na 1000-latków” 2005–2008	bd	dostępna na: www.zspgorki.net/module/school/after_lessons/gazetka_szkolna
Zespół Szkół Publicznych w Górkach Wielkich	„What’s up?!” 2009–obecnie	bd	
Chybie			
Szkoła Podstawowa nr 1	„Nie!? Lubię się Uczyc: miesięcznik (może) uczniów SP-1 Chybie” 1991–1992	miesięcznik	
Szkoła Podstawowa im. Pawła Kojzara w Mniechu	„Niecodziennik Uczniowski” bd–obecnie	bd	Junior Media Polskapresse: www.juniormedia.pl/redakcje/panel/niecodziennik-uczniowski
Cieszyn			
Alternatywna Szkoła Podstawowa	„Akademia Szkolnych Pieronów” 2000–2001	bd	
Szkoła Podstawowa nr 1	„O.K.” 1992	miesięcznik	redaguje Samorząd Szkolny
Szkoła Podstawowa nr 1	„Bez Sensu” 1992 (wydanie specjalne)	bd	
Szkoła Podstawowa nr 1	„Nowinki z Jedyńki” 1998–1999	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Galimatias” 1990–1991	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Figielek: gazetka klasowa” 1991–1992	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Agrafka” 1991–1993	bd	

Szkoła	Tytuł, Lata ukazywania się	Periodyczność	Informacje dodatkowe
Szkoła Podstawowa nr 2	„Tasiemiec” 1992–1993	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Promyk” 1994–1995	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Sala 26” 1995	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Gazeta Szkolnego Małolata” 1995–1997	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Pod Budą” 1998–1999	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Ściąga” 1999–2000	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„PPP – Pismo Przebojowych Pierwszaków” 2000	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Ploteczki z Dwójeczki” 2001	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Nasze Sprawy: gazetka szkolna klas I–III” 2002–2003	bd	
Szkoła Podstawowa nr 2	„Dwójkoświat” BD–obecnie	bd	Junior Media Polskapsresse: www.juniormedia.pl/ redakcje/panel/dwojko swiat
Szkoła Podstawowa nr 3	„Bez Tytułu” 1991–1992	bd	
Szkoła Podstawowa nr 3	„Nudy z Budy” 1994–1995	bd	dodatek: „Mały Ekolog”
Szkoła Podstawowa nr 3	„Wiadomości ze Szkolnego Plecaka” 1997–1998	bd	
Szkoła Podstawowa nr 3	„Co w Trójce Piszczą” 1998–1999	bd	
Szkoła Podstawowa nr 3	„3[trzy]maj klasę!” 2008–obecnie	miesięcznik	Junior Media Polskapsresse: www.juniormedia.pl/re dakcje/panel/3majklase
Szkoła Podstawowa nr 4	„Opozycja Legalna” 1991	bd	

Szkoła	Tytuł, Lata ukazywania się	Periodyczność	Informacje dodatkowe
Szkoła Podstawowa nr 4	„Elefantan” 1998–1999	bd	
Szkoła Podstawowa nr 4	„Express Szkolny” 1998–1999	bd	kontynuacja: „Szkolny Express”
Szkoła Podstawowa nr 4	„Szkolny Express” 2000–2001	dwutygodnik	
Szkoła Podstawowa nr 4	„Informator” 2001–2003	miesięcznik	
Szkoła Podstawowa nr 5	„Garfield Szkolny” 1991–1992	bd	kontynuacja: „Kleksik”
Szkoła Podstawowa nr 5	„Kleksik” 1993–1999	bd	
Szkoła Podstawowa nr 5	„Grosik” 1997	bd	
Szkoła Podstawowa nr 5	„Wesoła Matma” 1998–1999	bd	
Szkoła Podstawowa nr 6	„Szcurek” 1994–1995	bd	
Szkoła Podstawowa nr 6	„Szóstka” 1995–obecnie	bd	redaguje Samorząd Szkolny
Szkoła Podstawowa nr 7	„7 na Fali” 1995–2001	bd	
Szkoła Podstawowa Towarzystwa Ewangelicznego	„Okno na Szkołę” bd–obecnie	bd	Junior Media Polskapresse: www.juniormedia.pl/redakcje/panel/okno-na-szkole
Gimnazjum nr 1	„Nowinki z Gimnazjalnej Jedyнки” 1999–2000	bd	
Gimnazjum nr 1	„Nowinki Nie Tylko z Jedyнки” 2000–2001	bd	
Gimnazjum nr 2	„Czytadelko” 2000–obecnie	bd	Junior Media Polskapresse: www.juniormedia.pl/redakcje/panel/czytadelko
Gimnazjum nr 3	„Plusik” 1999–2003	bd	

Szkoła	Tytuł, Lata ukazywania się	Periodyczność	Informacje dodatkowe
Gimnazjum nr 3	„Witajcie” 1999–2000	bd	kontynuacja: „Gazetka Szkolna”
Gimnazjum nr 3	„Gazetka szkolna” 1999	bd	kontynuacja: „Read Me”
Gimnazjum nr 3	„Read Me” 1999–2001	bd	kontynuacja: „Bez Cenzury”
Gimnazjum nr 3	„Bez Cenzury” 2003–2004	nieregularnie	
Gimnazjum nr 3	„Za3macz czas!” 2006–2007	nieregularnie	
Gimnazjum nr 3	„Trójkomania” 2011–obecnie	nieregularnie	dostępna na: www.gim3ciesz.republika.pl/gazetka.htm
Gimnazjum Towarzystwa Ewangelicznego	„U nas wszystko pod kontrolą” 2000–2001	bd	
Gimnazjum Towarzystwa Ewangelicznego	„Schola Nostra” 2001–2003	bd	
II LO im. Mikołaja Kopernika	„Expres Licealny” 1990–1992	bd	
II LO im. Mikołaja Kopernika	„Fajfus cocterotygodnik: magazyn sportów szkolnych” 1992–1993	miesięcznik	
II LO im. Mikołaja Kopernika	„Hanka Koperowca: pismo dla każdego wyzwolonego” 1993–1994	bd	
II LO im. Mikołaja Kopernika	„Po Naszymu” 1996	bd	
II LO im. Mikołaja Kopernika	„Koperek” 1998	bd	
Katolickie LO im. św. Melchiora Grodzieckiego	„Szkolna Panorama” 1997–2002	bd	
LO Towarzystwa Ewangelicznego	„Gazeta Uczniowska LOTE” 1994–1995	bd	kontynuacja: „Zaś bez Tytułu”
LO Towarzystwa Ewangelicznego	„Zaś bez Tytułu” 1994–1995	bd	kontynuacja: „LOTOS”
LO Towarzystwa Ewangelicznego	„LOTOS” 1995–2006	nieregularnie	

Szkoła	Tytuł, Lata ukazywania się	Periodyczność	Informacje dodatkowe
Szkoła Organizacji i Zarządzania	„O.K.” 1993–1994	bd	
Szkoła Organizacji i Zarządzania	„Ekspress Szkolny” 2001	bd	
Zespół Szkół Budowlanych	„Bez Cenzury” 1994–1998	bd	
Zespół Szkół Budowlanych	„Obserwator” 1995–1997	bd	
Zespół Szkół Budowlanych	„Budowlaniec” 2002–obecnie	bd	dostępna na: www.zsb.cieszyn.pl/index.php?menu=static02
Zespół Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych	„Bez Cenzury” 1995–1996	bd	
Zespół Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych	„Żaczek 2” 1990–1996	bd	
Zespół Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych	„Euro Żaczek” 2000–2001	bd	
Zespół Szkół Ekonomiczno-Gastronomicznych	„The Londzin Times” 2008–obecnie	bd	
Zespół Szkół im. Władysława Szybińskiego	„Super Afera: podpatrzone – podsłuchane – powielone” 1990–1991	bd	
Zespół Szkół im. Władysława Szybińskiego	„Stopa” 1994	bd	
Zespół Szkół im. Władysława Szybińskiego	„Agroflash” 1997–2001	bd	
Zespół Szkół im. Władysława Szybińskiego	„Łaciata” 1997	bd	
Zespół Szkół im. Władysława Szybińskiego	„Flesh” 2002–2008	bd	
Zespół Szkół im. Władysława Szybińskiego	„Prorok Niecodzienny: gazetka szkolna od uczniów dla uczniów bez cenzury i kłamstw” 2010–obecnie	nieregularnie	tytuł Najlepszej Gazetki Szkolnej w konkursie Wojewódzki Przegląd Pism Uczniowskich „SZPALTA” 2014;

Szkoła	Tytuł, Lata ukazywania się	Periodyczność	Informacje dodatkowe
			dostępna na: www.prorok.szybinski.cieszyn.pl/prorok
Zespół Szkół Technicznych	„Zu-Pa: zeszyt uczniowsko-profesorskiej aktywności” 1991–1993	bd	
Zespół Szkół Technicznych	„Fry-Ga: frysztacka gazetka” 1994–1998	bd	
Czechowice-dziedzice			
Gimnazjum Publiczne nr 3 im. Ignacego Łukasiewicza	„Śledź” 2014–obecnie	miesięcznik	płatna, cena: 1 zł; dostępna na: www.gp3.czechowice-dziedzice.pl/index.php?option=com_remository&Itemid=650&func=select&id=12
Dębowiec			
Gimnazjum w Dębowcu	„Gimnazjalnik” 2001–obecnie	nieregularnie	dostępna na: www.gimnazjum.debowiec.cieszyn.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=81&Itemid=79
Goleszów			
Gimnazjum w Goleszowie	„Gimgol Times” bd–obecnie	bd	Junior Media Polskapsresse: www.juniormedia.pl/redakcje/panel/gimgol-times
Istebna			
Szkoła Podstawowa nr 2 w Jaworzynie	„Entliczek Pentliczek” bd–obecnie	bd	Junior Media Polskapsresse: www.juniormedia.pl/redakcje/panel/entliczek-pentliczek
Jasienica			
Gimnazjum im. Jana Pawła II w Rudzicy	„HAPPY TIME” bd–obecnie	bd	
Gimnazjum w Jasienicy	„Gimzетка” 2009–obecnie	miesięcznik	płatna, cena: 0,5 zł; dostępna na: www.gimnazjum.jasienica.pl/

Szkoła	Tytuł, Lata ukazywania się	Periodyczność	Informacje dodatkowe
Jaworze			
Gimnazjum nr 1 w Jaworzu	„Delfin” 1997–obecnie	kwartalnik	dostępna na: www.gimmaczekjaworze.pl/strona_81095/gazeta_szkolna.html
Skoczów			
Zespół Szkół w Pierścicu	„Wieści z Pierścieckiej Szkoły” 1995	bd	
Liceum Ogólnokształcące w Skoczowie	„Sztama” 1994–1995	bd	
Zespół Szkół Zawodowych w Skoczowie	„Non Stop Buda” 1991–1993	bd	
Strumień			
Liceum Rolnicze	„My i Nasz Świat” 1991	bd	
Szkoła Podstawowa w Drogomyślu	„Info-Szkolnik” 1990–1992	bd	
Ustroń			
Gimnazjum nr 1 im. prof. Jana Szczepańskiego	„GimNews” 2012–2013	bd	dostępna na: www.gimlustron.vot.pl/25/materialy/e-gimnews-2
Wiśła			
Liceum Ogólnokształcące w Wiśle	„Reakcje” 1990–obecnie	nieregularnie	
Szkoła Podstawowa nr 1	„Szok” 1992–1994	bd	
Zespół Szkół nr 1 w Wiśle	„Aspiryna” 2011–obecnie	bd	Junior Media Polskapresse: www.juniormedia.pl/redakcje/panel/aspiryna
Zespół Szkół Gastronomiczno- -Hotelarskich w Wiśle	„Patelniok Times” 1996–obecnie	kwartalnik	Junior Media Polskapresse: www.juniormedia.pl/redakcje/panel/patelniok-times
Zebrzydowice			
Gimnazjum im. Krzysztofa K. Baczyńskiego	„Więź” 2001–obecnie	miesięcznik	

Szkoła	Tytuł, Lata ukazywania się	Periodyczność	Informacje dodatkowe
Szkoła Podstawowa w Zebrzydowicach	„Ratunku! Jestem bez Nazwy!” 1992–1993	bd	kontynuacja: „Kamillek”
Szkoła Podstawowa w Zebrzydowicach	„Kamillek: piśmko bractwa szkolnego pod patronatem K. Kamila Baczyńskiego” 1992–obecnie	bd	
Zespół Szkół im. Macierzy Szkolnej dla Księstwa Cieszyńskiego w Kaczycach	„Bazgroły z Kaczyszkoły: miesięcznik szkoły podstawowej w Kaczycach” 2003–obecnie	miesięcznik	
Zespół Szkół im. Macierzy Szkolnej dla Księstwa Cieszyńskiego w Kaczycach	„Gimzетка: miesięcznik gimnazjum w Kaczycach” 2004–obecnie	miesięcznik	dostępna on-line: www.zskaczyce.zebrzydowice.pl/gazetka.php

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów (stan na rok 2017); bd – brak danych.

Aneks 10. Prasa akademicka Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca	Zasięg	Periodyczność
„Etnofil” 1996–1999	Koło Naukowe Etnologów UŚ	Kampus aka- demicki w Cieszynie	nieregularnie
„Filia: biuletyn wewnętrz- ny” 1991–1998	kolegium redakcyjne	Kampus aka- demicki w Cieszynie	miesięcznik
„Filia: nauka, sztuka, życie: miesięcznik Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego UŚ w Cieszynie” 2000–2006	Biuro Promocji i Karier; redaguje zespół	Kampus aka- demicki w Cieszynie	miesięcznik
„Nowa Filia: akademicka gazetka informacyjno-pro- mocyjna” 1998–2000	redaguje zespół (Miroslawa Pindór et al.)	Cieszyn	miesięcznik

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów (stan na rok 2017).

Aneks II. Prasa innych podmiotów wydawniczych Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017

Tytuł i lata ukazywania się	Wydawca	Periodyczność	Nakład	Informacje dodatkowe
„Bibliowieści” 2001–2007	Biblioteka Miejska w Cieszynie	kwartalnik	bd	bezpłatna, format A4
„Biuletyn informacyjny” 1998–obecnie	Spółdzielnia Mieszkaniowa „Cieszynianka”	nieregularnie	bd	dostępny na: www.smcieszynianka.org.pl/biuletyn_informacyjny.htm
„Bon appetit NEWS” 2011–2016	Agencja Reklamowa	tygodnik	1200– 1000	bezpłatna
„Cieszyńskie Studia Muzealne” 2003–obecnie	Muzeum Śląska Cieszyńskiego, Muzeum Těšínska	rocznik	300	format A5
„Czytelniczek” 1997–obecnie	Biblioteka Miejska w Cieszynie	kwartalnik	300	dla dzieci, bezpłatna, format A4
„I: przedsiębiorczość i dizajn” 2005–2013	Śląski Zamek Sztuki i Przedsiębiorczości w Cieszynie	kwartalnik	1000	bezpłatna, format A4
„Panopticum” 1993–1995	Klub Studencki „Panopticum” Uniwersytet Śląski Filia w Cieszynie	dwutygodnik	50	bezpłatna, format A4
„Więzienne Echo” 1999–obecnie	Zakład Karny w Cieszynie	nieregularnie	bd	bezpłatna, format A4

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych materiałów (stan na rok 2017); bd – brak danych.

Aneks 12. Naziemne komercyjne stacje radiowe na Śląsku Cieszyńskim

Program	Lokalizacja	Kanał/ częstotliwość	Data powstania	Charakter programu	Nadawca
AntyRadio 106,4 FM	Będzin, Bielsko-Biała, Zabrze	89,9 105 106,4	powstało w 2005 z po- łączenia Radia 94 z Warszawy i Radia Flesh z Katowic	muzyka rockowa, odważne audycje i wyraziste osobo- wości antenowe, lokalne serwisy informacyjne	Eurozet Radio Sp. z o.o.
Radio 90	Cieszyn, Rybnik	95,2 90	1994	muzyka i informa- cja lokalna	Radio 90 Sp. z o.o.
RADIO BIELSKO	Bielsko-Biała, Wisła, Ustroń	106,7 99,9 103,3	1994	muzyka i informa- cja lokalna	Radio Bielsko Sp. z o.o.
Radio ESKA BESKIDY	Żywiec	97	2010	muzyka młodzie- żowa; program sie- ciowy produkowany w Warszawie wzbo- gacony o lokalne serwisy informacyj- nie i własne pasma poranne	Grupa ra- diowa Time Sp. z o.o.
RADIO ZET	Częstochowa, Siemianowice Śl., Wisła	103,4 102,8 95,7	1990: zaczę- ła nadawać początkowo pod nazwą „Radio Gazeta”	ogólnopolska stacja radiowa o charak- terze muzyczno- -informacyjnym	Eurozet Radio Sp. z o.o.
RMF FM	Bielsko-Biała, Częstochowa, Katowice	89,2 105,9 93	1990	ogólnopolska stacja radiowa o charak- terze muzyczno- -informacyjnym	Grupa RMF Sp. z o.o. sp. k.
ZET GOLD	Zabrze, Bielsko-Biała	95,1 87,9	nadaje od 2013, powstało z przekształ- cenia radia Planeta	muzyka w formacie classic hits, pro- gram adresowany głównie do dojrza- łego słuchacza	Eurozet Radio Sp. z o.o.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KRRiT oraz stron WWW rozgłośni (stan na rok 2017).

Aneks 13. Naziemne państwowe stacje radiowe na Śląsku Cieszyńskim

Program	Lokalizacja	Kanał/ częstotliwość	Data powstania	Charakter programu
PROGRAM 1 PR	Częstochowa, Katowice, Wisła	87,5 97,9 91,5	1926	program uniwersalny z dużą ilością informacji, publicystyki, analizy; komentarze, edukacja i poradnictwo
PROGRAM 2 PR	Bielsko-Biała, Częstochowa, Katowice, Żywiec	104,5 90,6 105,6 95,1	1937: uruchomiono w Warszawie II lokalną stację PR; regularna emisja od 1949	audycje kulturalne, popularyzowanie literatury i filozofii, muzyka poważna, jazz i folkowa oraz przedstawienia teatru wyobraźni
PROGRAM 3 PR	Częstochowa, Katowice, Wisła	91,7 99,7 100,8	1962	stacja muzyczno-rozrywkowa, audycje publicystyczne, słuchowiska, kabarety, powieści czytane w odcinkach, informacje z kraju i świata, wiadomości ze świata sztuki
RADIO KATOWICE	Bielsko-Biała, Gliwice, Częstochowa, Katowice, Racibórz, Wisła	103 89,3 98,4 102,2 97 103	1927	regionalne radio informacyjno-muzyczne; reportaże, publicystyka, sport, kultura, muzyka, audycje edukacyjne; w 2015 zaczęto rozszczepiać program

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KRRiT oraz stron WWW rozgłośni (stan na rok 2017).

Aneks 14. Naziemne stacje radiowe chrześcijańskie na Śląsku Cieszyńskim

Program	Lokalizacja	Kanał/ częstotliwość	Data powstania	Charakter programu	Nadawca
ANIOŁ BESKIDÓW – Beskidzkie Radio Katolickie	Andrychów, Bielsko-Biała, Żywiec	90,9 92,7 98,5	1994	tematyka religijna i modlitwa; audycje popularnonaukowe i poradnicze	diecezja bielsko-żywiecka
Radio CCM	Bielsko-Biała, Cieszyn, Gliwice, Oświęcim, Ustroń	97,6 90,5 93,4 94,6 107,1	1998	lokalne serwisy informacyjne i relacje reporterskie, audycje refleksyjno-modlitewne	Chrześcijańskie Stowarzyszenie <i>DeoRecordings</i>
Radio eM	Katowice	107,6	2001	stacja muzyczno-informacyjno-ewangelizacyjna, tematyka kulturalna, poradnictwo i publicystyka	archidiecezja katowicka
RADIO MARYJA	Bielsko-Biała, Jastrzębie Zdrój, Katowice, Racibórz, Ustroń	88,4 102,5 103,7 94,3 93,9	1991	radiostacja narodowo-katolicka nastawiona na ewangelizację	Warszawska Prowincja Redemptorystów

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z KRRiT oraz stron WWW rozgłośni (stan na rok 2017).

Aneks 15. Telewizje Śląska Cieszyńskiego

Nazwa	Adres WWW	Data powstania	Zasięg terytorialny	Właściciel
Kanały internetowe				
BeskidNews.TV	www.beskidnews.pl	2012	regionalny	Wydawnictwo „Prasa Beskidzka” Sp. z o.o.
Czechowice.TV	www.czechowice.tv	2013	lokalny	Pless intermedia – jednoosobowa własność prywatna
Telewizja OX.PL	http://telewizja.ox.pl	2007	mikroregionalny	Portal Śląska Cieszyńskiego OX.pl Sp. z o.o.
Wiadomości Ratuszowe TV	www.youtube.com/channel/UCrTPICYVv17Tx5QBRI__Elw	2016	lokalny	UM Cieszyna
Kanały naziemne				
Regionalna.TV	www.regionalna.tv	2006	regionalny	BTV Studio Sp. z o.o.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://telewizja.ox.pl/>, www.beskidnews.pl/, www.regionalna.tv/, www.regionalna.tv/s2-btv_studio, www.krrit.gov.pl/dla-nadawcow-i-operatorow/koncesje/wykaz-koncesji-i-decyzji/details,TK-0022--06.html, www.vectra.pl/programylokalne [dostęp: 30.09.2015] (stan na rok 2017).

Aneks 16. Portale jednostek samorządu terytorialnego Śląska Cieszyńskiego

Jednostka samorządu	Adres portalu
Starostwo powiatowe w Cieszynie	www.powiat.cieszyn.pl
UG Brenna	www.brenna.org.pl
UG Chybie	www.chybie.pl
UG Dębowiec	www.debowiec.cieszyn.pl
UG Golezów	www.goleszow.pl
UG Hażlach	www.hazlach.pl
UG Istebna	www.istebna.eu
UG Jasienica	www.jasienica.pl
UG Jaworze	www.jaworze.pl
UG Zebrzydowice	www.zebrzydowice.pl
UM Cieszyn	www.cieszyn.pl
UM Czechowice-Dziedzice	www.czechowice-dziedzice.pl
UM Skoczów	www.skoczow.pl
UM Strumień	www.strumien.pl
UM Ustroń	www.ustron.pl
UM Wisła	www.wisla.pl

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze stron WWW wymienionych podmiotów (stan na rok 2017).

Aneks 17. Ogólnoinformacyjne serwisy internetowe Śląska Cieszyńskiego

Nazwa	Adres WWW	Data powstania	Zasięg terytorialny	Właściciel
Beskidzka 24	www.beskidzka24.pl	2012	regionalny	Wydawnictwo „Prasa Beskidzka” Sp. z o.o.
Cieszyn Nasze Miasto	www.cieszyn.naszemiasto.pl	2011	mikroregionalny	Polska Press Sp. z o.o.
Czecho	www.czecho.pl	2002	lokalny	Pless intermedia – jednoosobowa własność prywatna
Gazeta Codzienna	www.gazetacodzienne.pl	2007	mikroregionalny	Agencja Promocyjno-Reklamowa SPOT S.C.
Jasienica24	www.jasienica24.pl	2013	lokalny	Stowarzyszenie Wspólna Inicjatywa Rozwoju Gmina Jasienica
OX.PL	www.ox.pl	2003	mikroregionalny	Portal Śląska Cieszyńskiego OX.pl Sp. z o.o.
Portal Informacyjny Miasta i Gminy Czechowice-Dziedzice	www.czdz.pl	2003	lokalny	osoby fizyczne
Strumień.com – niezależny portal informacyjny	www.strumien.com	2005	lokalny	osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą – SurfNet
Zebrzydowice	www.zebrzydowice.net	2002	lokalny	osoba fizyczna

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze stron WWW wymienionych podmiotów (stan na rok 2017).

Aneks 18. Portale tematyczne osób prywatnych i organizacji lokalnych Śląska Cieszyńskiego

Nazwa	Adres WWW	Data powstania / okres działalności	Charakter zawartości	Właściciel
Beskit cieszyński 43400	www.beskitcieszynski43400.blogspot.com	2012	informacyjno-satyryczny	osoba prywatna: Aleksander Górny
Cieszyn na obcasach	www.cieszynnaobcasach.pl	2013–2015	moda, uroda, lokalne informacje tematyczne	DMS Studio Dominika Stasik
Halo Cieszyn. Portal ludzi otwartych	www.halocieszyn.pl	2011	społeczno-kulturalny	Wieczorek Enterprise
Sportowe Beskidy	www.sportowebeskidy.pl	2006	informacyjno-tematyczny (sport lokalny)	MSC Group s.c.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze stron WWW wymienionych podmiotów (stan na rok 2017).

Aneks 19. Portale Kościołów i związków wyznaniowych Śląska Cieszyńskiego

Parafia	Adres WWW
Kościół katolicki	
Dekanat cieszyński	
Parafia Imienia Najświętszej Marii Panny	www.parafiabobrek.ox.pl
Parafia Najświętszego Serca Jezusowego	www.cieszyn-krasna.pl
Parafia Opatrzności Bożej	www.facebook.com/Parafia-Opatrzno%C5%9Bci-Bo%C5%BCej-w-Cieszynie-624017917667444
Parafia Świętego Jerzego	www.swjerczycieszyn.ox.pl
Parafia Świętej Elżbiety	www.elzbieta.katolik.bielsko.pl
Parafia Świętej Marii Magdaleny	www.paraframagdaleny.pl
Dekanat czechowicki	
Parafia Jezusa Chrystusa Odkupiciela	http://diecezja.bielsko.pl/parafia/57,czechowice_dziedzice_jezusa_chrystusa_odkupiciela
Parafia Miłosierdzia Bożego	www.miliardowice.com
Parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa	www.parafiabronow.czechowice.net
Parafia NMP Królowej Polski	www.lesisko.katolik.bielsko.pl
Parafia NMP Wspomożenia Wiernych	www.wspomozenie.diecezja.bielsko.pl
Parafia Opatrzności Bożej	www.opatrznoscozaligota.pl
Parafia Świętego Andrzeja Boboli	www.bobola.jezuici.pl
Parafia Świętego Józefa	www.zabrzeg.diecezja.bielsko.pl
Parafia Świętej Barbary	www.czechowice-barbara.wiara.org.pl
Parafia Świętej Katarzyny	www.swkatarzyna.org/pl
Dekanat goleszowski	
Parafia Świętego Bartłomieja	www.hazlach.net
Parafia Świętego Jana Nepomucena	www.parafiapogwizdow.ox.pl
Parafia Świętego Jerzego	www.puncow.diecezja.bielsko.pl
Parafia Świętego Marcina	www.leszna.diecezja.bielsko.pl
Parafia Świętego Michała Archanioła	www.archaniolmichal.com.pl
Parafia Świętego Rocha	www.zamarski.pl/parafia
Dekanat istebiański	
Parafia Dobrego Pasterza	www.dobrypasterz-istebna.eu
Parafia Matki Bożej Fatimskiej	www.parafiastecowka.pl
Parafia Świętego Bartłomieja	www.parafiakoniakow.aspnet.pl
Parafia Świętych Apostołów Piotra i Pawła	www.parafia-jaworzynka.pl

Parafia	Adres WWW
Dekanat jasienicki	
Parafia Najświętszego Serca Pana Jezusa	www.parafiabiery.pl
Parafia Opatrzności Bożej	www.katolikjaworze.pl
Parafia Świętego Bartłomieja	www.parafiagrodziec.pl
Parafia Świętego Jerzego	www.jasienica.net.pl
Parafia Świętego Wawrzyńca Diakona	www.bielowicko.pl
Parafia Świętej Marii Magdaleny	www.parafiamazancowice.pl
Dekanat skoczowski	
Parafia Matki Bożej Różańcowej	www.parafiagornybor.ox.pl
Parafia NMP Królowej Polski	www.pogorze.diecezja.bielsko.pl
Parafia Świętego Jakuba	www.sw-jakub.pl
Parafia Świętego Jana Chrzciciela	www.parafia-brenna.pl
Parafia Świętego Jana Nepomucena	www.jannepomucen.beskidy.pl
Parafia Świętego Jana Sarkandra	www.franciszkaniegorki.akcja.pl
Parafia Świętego Mikołaja	www.piersciec.bielsko.opoka.org.pl
Parafia Świętej Małgorzaty	www.debowiec.wiara.org.pl
Parafia Świętych Apostołów Piotra i Pawła	www.parafiaskoczow.ox.pl
Parafia Wszystkich Świętych	www.wszystkichsw-gw.pl
Parafia Znalezienia Krzyża Świętego	www.szpitalik-skoczow.pl
Dekanat strumiński	
Parafia Chrystusa Króla	www.parafia-chybie.pl
Parafia Matki Bożej Częstochowskiej	www.drogomysl.katolik.bielsko.pl
Parafia Matki Sprawiedliwości i Miłości Społecznej	www.mbzaborze.strefa.pl/home.html
Parafia Narodzenia NMP	www.konczycemale.diecezja.bielsko.pl
Parafia Świętego Jozafata Kuncewicza	www.parafia.marklowice.info
Parafia Świętego Marcina	www.zamarski.pl/parafia
Parafia Świętego Michała Archanioła	www.konczyce-wielkie.bielsko.opoka.org.pl
Parafia Świętej Anny	www.parafia-pruchna.pl
Parafia Świętej Barbary	www.sanktuarium.strumien.com
Parafia Wniebowzięcia NMP	www.zebrzydowice.diecezja.bielsko.pl
Dekanat wiślański	
Parafia Dobrego Pasterza	www.dobrypasterz.ox.pl
Parafia NMP Królowej Polski	www.hermanice.dominikanie.pl
Parafia Świętego Brata Alberta	www.chkw.home.pl

Parafia	Adres WWW
Parafia Świętego Klemensa	www.klemens.beskidy.pl
Parafia Świętego Pawła od Krzyża	www.parafianowaosada.wisla.pl
Parafia Świętej Anny	www.nierodzim.wiara.org.pl
Parafia Wniebowzięcia NMP	www.parafia-wisla.pl
Parafia Znalezienia Krzyża Świętego	www.parafiawislaglebce.org.pl
Kościół Ewangelicko-Augsburski	
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Brennej Górki	www.brenna.luteranie.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Cieszynie	www.parafia.cieszyn.org.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Cisownicy	www.cisownica.luteranie.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Istebnej	www.istebna.luteranie.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Jaworzu	www.parafiajaworze.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Skoczowie	www.skoczow.luteranie.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Ustroniu	www.ustron.luteranie.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Wiśle	www.wisla.luteranie.pl/nowa
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Wiśle Czarne	wisla-czarne.luteranie.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Wiśle Jawornik	www.jawornik.eu
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Wiśle Malince	www.malinka.org.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Bładnicach	www.bladnice.luteranie.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Drogomyślu	www.drogomysl.luteranie.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Dziegielowie	www.dziegielow.luteranie.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Golezowie	www.goleszow.luteranie.pl
Parafia Ewangelicko-Augsburska w Międzyrzeczu	www.miedzyrzecze.org.pl/22,grupa.html

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze stron WWW wymienionych podmiotów (stan na rok 2017).

Bibliografia^{*}

Publikacje zwarte

- AKOPOW A.: *Metodika typologicznego issledowanija pieriodycznych izdanij*. Irkuck 1985.
- Animacja kulturalna i społeczno-wychowawcza w środowiskach lokalnych*. Red. J. ŻEBROWSKI. Gdańsk 2003.
- Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby*. Red. A. MATCZAK. Łódź–Ciechanów 1999.
- BAUMAN Z.: *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*. Warszawa 1994.
- BAZIELICH B.: *Atlas polskich strojów ludowych. Strój cieszyński*. Wrocław 2006.
- BEDNORZ Z.: *Nad rocznikami dawnych gazet śląskich: studium z polskiego życia literacko-kulturalnego przełomu XIX i XX wieku*. Wrocław 1971.
- BENDYKT E. et al.: *Kultura 2.0. Wyzwania cyfrowej przyszłości*. Warszawa 2007.
- BENESCH H.: *Atlas psychologii*. T. 2. Warszawa 2003.
- BERELSON B.: *Kontent Analysis in Comunication Research*. Glencoe 1952.
- BERGER P., LUCKMANN T.: *Społeczne tworzenie rzeczywistości*. Warszawa 1983.
- BERNARD J.: *American Community Behavior*. T. 4. New York 1962.
- Bibliografia prasy polskiej 1661–1831*. Oprac. J. ŁOJEK. Warszawa 1965.
- Bibliografia prasy polskiej 1832–1864*. Oprac. B. KORCZAK. Warszawa 1968.
- BLUMLER J.G., KATZ E.: *The Uses of Mass Communications: Current Perspectives on Gratifications Research*. London 1974.
- BOKSZAŃSKI Z.: *Tożsamości zbiorowe*. Warszawa 2005.

* Bibliografia obejmuje zarówno dzieła cytowane lub przywoływane w publikacji, jak i literaturę związaną tematycznie z przedmiotem monografii.

- BOKSZAŃSKI Z.: *Tożsamość – interakcja – grupa. Tożsamość jednostki w perspektywie teorii socjologicznej*. Łódź 1989.
- BUDNIAK J.: *Ekumenizm jutra na przykładzie Śląska Cieszyńskiego. Studium historyczno-pastoralne*. Katowice 2002.
- BULAWA E. et al.: *Śląsk Cieszyński. Zarys dziejów*. Cieszyn 1998.
- CASTELLS M.: *Galaktyka Internetu*. Poznań 2003.
- CASTELLS M.: *Społeczeństwo sieci*. Warszawa 2007.
- CHLEBOWCZYK J.: *Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu*. Katowice 1973.
- CHLEBOWCZYK J.: *Główne problemy i etapy stosunków polsko-czeskich na Śląsku Cieszyńskim w XIX i na początku XX w.* Katowice 1961.
- CHLEBOWCZYK J.: *Nad Olzą. Śląsk Cieszyński w wiekach XVIII, XIX i XX*. Katowice 1971.
- CHORĄZKI W.: *Obraz niezależnej prasy lokalnej w Polsce w I połowie 1994 roku*. Kraków 1994.
- CHUDZIŃSKI E.: *Regionalizm. Idea – ludzie – instytucje*. Warszawa 2013.
- Cieszyn. Zarys rozwoju miasta i powiatu*. Red. J. CHLEBOWCZYK. Katowice 1973.
- CINCIAŁA A.: *Słownik dyalektyczny Księstwa Cieszyńskiego z dodatkiem przysłowiów i frazeologii (reprodukcja rękopisu z 1882)*. Wisła 1998.
- CISAK W.: *Media i dziennikarstwo na przełomie stuleci*. Poznań 2004.
- Community*. Red. C.J. FRIEDRICH. New York 1959.
- Culture, Institutions and Economic Development. A Study of Eight European Regions*. Red. M. KEATING, J. LOUGHLIN, Ch. DESCHOUWER. Cheltenham 2003.
- CZERMARMAZOWICZ E.: *Stan prac i problemy bibliografii czasopism polskich (1901–1955)*. Warszawa 1978.
- Czwarta władza? Jak polskie media wpływają na opinię publiczną*. Red. W. NENTWIG. Poznań 1995.
- DAMROSZ J.: *Region i regionalizm. Studium interdyscyplinarne*. Warszawa 1987.
- DANEL R.: *50 lat Głosu Ziemi Cieszyńskiej*. Cieszyn 2005.
- DEMBINIOK M.: *O Góralach, Wałachach, Lachach i Jackach na Śląsku Cieszyńskim*. REGIO 2010.
- DŁUGAJCZYK E.: *Oblicze polityczne i własnościowe prasy polskiej w województwie śląskim 1922–1935*. Katowice 1990.
- DOBROWOLSKI P.: *Ugrupowania i kierunki separatystyczne na Górnym Śląsku i w Cieszyńskim*. Warszawa–Kraków 1972.
- DODD W.F.: *Modern Constitutions: A Collection of the Fundamental Laws of Twenty-two of the Most Important Countries of the World, With Historical and Bibliographical Notes*. T. 1. Chicago 1909.
- Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim*. Red. H. RUSEK, A. PIEŃCZAK, J. SZCZYRBOWSKI. Katowice–Cieszyn 2010.
- Dzieje Cieszyna od pradziejów do czasów współczesnych*. T. 1, 2, 3. Red. I. PANIC. Cieszyn 2010.
- Dziennikarstwo i świat mediów*. Red. Z. BAUER, E. CHUDZIŃSKI. Kraków 1997. Kraków 2004. Kraków 2008.
- Dziennikarstwo, media, społeczeństwo*. Red. S. MOCEK. Warszawa 2005.

- DZIĘCIELSKA-MACHNIKOWSKA S.: *Sytuacja społeczna dziennikarzy polskich*. Wrocław 1962.
- Encyklopedia socjologii*. Red. Z. BOKSZAŃSKI, A. KOJDER. T. 4. Warszawa 2002.
- Encyklopedia wiedzy o prasie*. Red. J. MAŚLANKA. Wrocław 1976.
- FILIPIAK M.: *Homo Communicans. Wprowadzenie do teorii masowego komunikowania*. Lublin 2004.
- GIERULA M., GRZONKA B., JACHIMOWSKI M.: *Spoleczny odbiór i funkcjonowanie mediów w województwach śląskich. Badania Zakładu Dziennikarstwa UŚ z lat 1989, 1991–1998*. Archiwum Zakładu Dziennikarstwa UŚ.
- GIERULA M.: *Polska prasa lokalna 1989–2000. Typologia i społeczne funkcjonowanie*. Katowice 2005.
- GLENSK J.: *Bibliografia opracowań prasy śląskiej*. T. 1. Opole 1973.
- GLENSK J.: *Bibliografia opracowań prasy śląskiej*. T. 2. Opole 1976.
- GLENSK J.: *Bibliografia opracowań prasy śląskiej*. T. 3. Opole 1995.
- GLENSK J.: *Bibliografia opracowań prasy śląskiej*. T. 4. Opole 2000.
- GLENSK J.: *Czarna księga prasy śląskiej*. T. 1. Opole 2006.
- GLENSK J.: *Czarna księga prasy śląskiej*. T. 2. Opole 2007.
- GLENSK J.: *Diariusz prasy polskiej na Śląsku*. T. 1. Opole 1993.
- GLENSK J.: *Diariusz prasy polskiej na Śląsku*. T. 2. Opole 1994.
- GLENSK J.: *Pierwsze procesy „Gwiazdki Cieszyńskiej”*. B.m. 1994.
- GOBAN-KLAS T.: *Media i komunikowanie masowe. Teorie i analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*. Warszawa 2016.
- GOBAN-KLAS T., SIENKIEWICZ P.: *Społeczeństwo informacyjne: szanse, zagrożenia, wyzwania*. Kraków 1999.
- GOBAN-KLAS T.: *Wartki nurt mediów. Ku nowym formom społecznego życia informacji*. Kraków 2011.
- GODZIC W.: *Telewizja i jej gatunki po „Wielkim Bracie”*. Kraków 2004.
- GODZIC W.: *Telewizja jako kultura*. Kraków 2002.
- GOLKA M.: *Cywilizacja. Europa. Globalizacja*. Poznań 1999.
- GOSPODAREK T.: *Walka o kulturę narodową ludu na Śląsku (1815–1863)*. Wrocław 1968.
- GREŃ Z.: *Śląsk Cieszyński. Dziedzictwo językowe*. Warszawa 2000.
- GREŃ Z.: *Tradycja i współczesność w językowym i kulturowym obrazie świata na Śląsku Cieszyńskim*. Warszawa 2004.
- GRIM E.: *Paweł Stalmach. Jego życie i działalność w świetle prawdy*. Cieszyn 1910.
- GUZEK D.: *Media katolickie w polskim systemie medialnym*. Toruń 2016.
- HAWLEY A.H.: *Human Ecology: A Theory of Community Structure*. New York 1950.
- Historia Górnego Śląska. Polityka, gospodarka i kultura europejskiego regionu*. Red. J. BAHLCKE, D. GAWRECKI, R. KOWALCZYK. Gliwice 2011.
- Historia prasy polskiej. Prasa polska w latach 1661–1864*. Red. J. ŁOJEK. Warszawa 1976.
- Historia prasy polskiej. Prasa polska w latach 1864–1918*. Red. J. ŁOJEK. Warszawa 1976.
- Historia prasy polskiej. Prasa polska w latach 1939–1945*. Red. J. ŁOJEK. Warszawa 1980.
- HOMBEC D.: *Prasa i czasopisma polskie XVIII wieku w perspektywie bibliologicznej*. Kraków 2001.
- HOMOLA I.: *Tygodnik Cieszyński i Gwiazdka Cieszyńska pod redakcją Pawła Stalmacha*. Katowice–Kraków 1968.

- JABŁOŃSKI H.: *Opinia, parlament, prasa. Wstęp do badań roli opinii publicznej w epoce rozkwitu kapitalizmu*. Warszawa 1947.
- JACHIMOWSKI M.: *Regiony periodycznej komunikacji medialnej*. Katowice 2006.
- JAŁOWIECKI B., SZCZEPAŃSKI M.S., GORZELAK G.: *Rozwój lokalny i regionalny w perspektywie socjologicznej*. Tychy 2007.
- JANIK R.: *Diecezja cieszyńska w 80-lecie złączenia z luterańskim kościołem w Polsce (dzieje i przewodnicy duchowi)*. Bielsko-Biała 1998.
- JAROWIECKI J., WÓJCIK E., WRONA G.: *Bibliografia opracowań prasy ukazującej się w Polsce w latach 1939–1945. Cz. 1: Publikacje z lat 1944–1981*. Kraków 1992.
- JAROWIECKI J., WÓJCIK E., WRONA G.: *Bibliografia opracowań prasy ukazującej się w Polsce w latach 1939–1945. Cz. 2: Publikacje z lat 1981–1997*. Kraków 1999.
- JAROWIECKI J.: *Studia nad prasą polską XIX i XX wieku*. Kraków 1997.
- JASKIERNIA A.: *Media masowe w demokratycznych procesach wyborczych. Standardy europejskie i uwarunkowania ich realizacji*. Warszawa 2008.
- Jednostka – grupa – cybersieć. Psychologiczne, społeczno-kulturowe i edukacyjne aspekty społeczeństwa informacyjnego*. Red. M. RADOCHOŃSKI, B. PRZYWARA. Rzeszów 2004.
- JENKINS H.: *Kultura konwergencji. Zderzenie starych i nowych mediów*. Warszawa 2006.
- JĘDRZEJOWSKI B.A.: *Walka o swobodę prasy w Anglii*. Warszawa 1907.
- JONES S.: *Cybersociety. Revisiting Computer-Mediated Communication and Community*. London 1995.
- KADŁUBIEC K.D.: *Cieszyńsko-Zaolziańska polszczyzna*. Katowice 1994.
- KAFEL M.: *Prasoznawstwo. Wstęp do problematyki*. Warszawa 1966.
- Katalog prasy – radia – telewizji '91 województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego, opolskiego*. Red. M. JACHIMOWSKI, M. GIERULA. Katowice 1991.
- Katalog prasy – radia – telewizji '93 województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego, opolskiego. Poradnik reklamy*. Red. M. JACHIMOWSKI, M. GIERULA. Katowice 1993.
- Katalog prasy – radia – telewizji '94 województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego, opolskiego. Poradnik medialno-raklamowy*. Red. M. JACHIMOWSKI, M. GIERULA, B. GRZONKA. Katowice 1994.
- KENIG P.: *150 lat prasy polskiej na Śląsku Cieszyńskim. Zarys historyczny*. Bielsko-Biała 1998.
- KĘPA-MĘTRAK J.: *Prasa samorządowa w polskim systemie medialnym*. Kielce 2015.
- KLUSZCZYŃSKI R.W.: *Spółczesność informacyjna. Cyberkultura. Sztuka multimedialności*. Kraków 2002.
- KŁOSKOWSKA A.: *Z historii i socjologii kultury*. Warszawa 1969.
- KOLCZYŃSKI M., MAZUR M.: *Broń masowego rażenia. Kampania wyborcza 2007 w Polsce*. Warszawa 2009.
- KOLCZYŃSKI M.: *Wojna na wrażenia. Strategie polityczne i telewizja w kampaniach wyborczych 2005 roku w Polsce*. Warszawa 2007.
- KOMAREWICZ J.: *Pisać czy kłaniać się burmistrzowi („ściągą” dla dziennikarzy prasy sublokalnej)*. Tarnów 1995.
- Konflikt nieunikniony. Wspólnoty i władze lokalne wobec konfliktów spowodowanych rozwojem*. Red. P. BUCZKOWSKI, P. MATCZAK. Wydanie drugie. Poznań 2004.
- Konwergencja mediów masowych i jej skutki dla współczesnego dziennikarstwa*. T. 1. Red. Z. ONISZCZUK, M. WIELOPOLSKA-SZYMURA. Katowice 2012.

- Konwergencja mediów masowych i jej skutki dla współczesnego dziennikarstwa*. T. 2. Red. M. GIERULA, P. SZOSTOK. Katowice 2012.
- KOPALIŃSKI W.: *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*. Warszawa 2007.
- KOSIOROWSKI Z.: *Radiofonia publiczna: prawno-ekonomiczne uwarunkowania misji radia publicznego realizowanej przez jednoosobowe spółki Skarbu Państwa*. Szczecin 1999.
- KOSSAKOWSKA-JAROSZ K.: *Polskie kalendarze powszechne na Górnym Śląsku*. Opole 1987.
- KOWALCZYK R.: *Czasopiśmiennictwo regionalistyczne w Polsce*. Opole 2013.
- KOWALCZYK R.: *Media lokalne i społeczeństwo*. Poznań 2003.
- KOWALCZYK R.: *Media lokalne w Polsce*. T. 1, 2, 3. Poznań 2008.
- KOWALCZYK R.: *Media lokalne w Polsce. Podręcznik akademicki*. Poznań 2009.
- KOWALCZYK R.: *Między polityką a dziennikarstwem. Szkice politologiczno-prasoznawcze*. Poznań 2004.
- KOWALCZYK R.: *O mediach lokalnych, regionie i regionalizmie*. Poznań 2015.
- KOWALCZYK R.: *Prasa lokalna w Polsce*. Poznań 2000.
- KOWALCZYK R.: *Prasa lokalna w systemie komunikowania społecznego*. Poznań 2003.
- KOWALCZYK R.: *Prasa lokalna w województwie poznańskim w latach 1989–1999*. Poznań 1999.
- KOWALCZYK R.: *Radio lokalne w Polsce*. Poznań 2008.
- KOWALCZYK R.: *Rozwój czasopism regionalistycznych w Wielkopolsce po 1989 roku*. Poznań 2016.
- KOWALCZYK R.: *Rynek prasy lokalnej w Wielkopolsce 1990–2010. Studium politologiczno-medioznawcze*. Poznań 2010.
- KOWALCZYK R.: *Wczoraj i dziś prasy lokalnej w Polsce*. Poznań 2002.
- KOWALCZYK R.: *Wielkopolskie szkice regionalistyczne*. T. 7. Poznań 2017.
- KOWALCZYK R.: *Zarys dziejów prasy lokalnej w Polsce*. Poznań 1999.
- KOWALCZYK R.: *Zarys dziejów prasy lokalnej w Wielkopolsce (analiza prasoznawczo-politologiczna)*. Poznań 2002.
- KOWALSKI M.M.: *Śląsk Cieszyński. Po obu stronach Olzy*. Kraków 2004.
- KOZŁOWSKA A.: *Oddziaływanie mass mediów*. Warszawa 2006.
- KUBICA G.: *Śląskość i protestantyzm. Antropologiczne studia o Śląsku Cieszyńskim, proza, fotografia*. Kraków 2011.
- KUBICA-HELLER G.: *Luteranie na Śląsku Cieszyńskim, studium historyczno-socjologiczne*. Bielsko-Biała 1996.
- Kultura polska w zintegrowanej Europie – szanse czy zagrożenia?*. Red. R. RYBIŃSKI. Toruń 2003.
- KUŚMIERSKI S.: *Teoretyczne problemy propagandy i opinii publicznej*. Warszawa 1980.
- LEWENSTEIN B.: *Wspólnota społeczna a uczestnictwo lokalne*. Warszawa 1999.
- LONDZIN J.: *Polskość Śląska Cieszyńskiego*. Cieszyn 1924.
- ŁUKOWSKI W.: *Spoleczne tworzenie ojczyzn. Studium tożsamości mieszkańców Mazur*. Warszawa 2002.
- MACHAJ I.: *Spoleczno-kulturowe konteksty tożsamości mieszkańców wschodniego i zachodniego pogranicza Polski*. Warszawa 2005.
- MACIVER R.M., PAGE C.H.: *Society*. London 1961.
- MALINOWSKI B.: *Szkice z teorii kultury*. Warszawa 1958.

- MALISZEWSKI K.: *Obraz świata i Rzeczypospolitej w polskich gazetach rękopiśmiennych z okresu późnego baroku*. Toruń 1990.
- MARTINDALE D.: *Social Life and Cultural Change*. Princenton 1962.
- MCQUAIL D.: *Teoria masowego komunikowania*. Warszawa 2007.
- Media a środowisko społeczne. Dylematy teorii i praktyki*. Red. S. MICHALCZYK, H. ULANECKA. Katowice–Gliwice 2006.
- Media i dziennikarstwo w Polsce 1989–1995*. Red. G.G. KOPPER, I. RUTKIEWICZ, K. SCHLIEP. Kraków 1996.
- Media lokalne a demokracja lokalna*. Red. J. CHŁOPECKI, R. POLAK. Rzeszów 2005.
- Media lokalne i dziennikarstwo. Aspekty współczesne i historyczne*. Red. K. POKORNA-IGNATOWICZ, S. MICHALCZYK. Kraków 2010.
- Media lokalne i regionalne – nierozwiązane problemy, nowe wyzwania*. Red. D. BYCHAWSKA-SINIARSKA, D. GŁOWACKA. Warszawa 2013.
- Media lokalne w świecie wolności i ograniczeń*. Red. I. BORKOWSKI, A. WOŹNY. Wrocław 2003.
- Media regionalne i lokalne a demokracja na szczeblu lokalnym*. Red. W. FURMAN, K. WOLNY. Rzeszów 1998.
- Media wyznaniowe w Polsce 1989–2004*. Red. E. KOSSEWSKA, J. ADAMOWSKI. Warszawa 2004.
- Mediatyzacja kampanii politycznych*. Red. M. KOLCZYŃSKI, M. MAZUR, S. MICHALCZYK. Katowice 2009.
- MERTON R.K.: *Teoria socjologiczna i struktura społeczna*. Warszawa 1982.
- MICHALCZYK S.: *Komunikowanie polityczne. Teoretyczne aspekty procesu*. Katowice 2005.
- MICHALCZYK S.: *Media lokalne w systemie komunikowania. Współczesne tendencje i uwarunkowania rozwojowe*. Katowice 2000.
- MICHALCZYK S.: *Prasa samorządowa. Szkice prasoznawcze*. Katowice 1996.
- MICHALCZYK S.: *Spółczesność medialna*. Katowice 2008.
- MIECZYSLAW J.: *Śląsk Cieszyński*. Kraków 1909.
- MIELCZAREK T.: *Między monopolem a pluralizmem: zarys dziejów środków komunikowania masowego w Polsce w latach 1989–1997*. Kielce 1998.
- MIELCZAREK T.: *Monopol, pluralizm, koncentracja. Środki komunikowania masowego w Polsce w latach 1989–2006*. Warszawa 2007.
- MIKUŁOWSKI POMORSKI J., NĘCKI Z.: *Komunikowanie skuteczne?*. Kraków 1983.
- MILEWSKA H.: *Sztuka porozumiewania się. Rola mediów*. Warszawa 2008.
- Modern Sociology*. Red. E.P. WORSLEY. Harmondsworth 1978.
- MROZOWSKI M.: *Między manipulacją a poznaniem. Człowiek w świecie mediów*. Warszawa 1991.
- NIEĆ M.: *Komunikowanie społeczne i media*. Warszawa 2010.
- NOTKOWSKI A.: *Prasa prowincjonalna II RP (1918–1939)*. Warszawa–Łódź 1982.
- Nowe media a media tradycyjne: prasa, reklama, Internet*. Red. M. JEZIŃSKI. Toruń 2009.
- Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*. Red. J. KURCZEWSKA. Warszawa 2004.
- Od dziennikarstwa tradycyjnego do mobilnego*. Red. M. GIERULA, M. JACHIMOWSKI. Sosnowiec 2014.
- Odkrywanie socjologii: podręcznik dla ekonomistów*. Red. A. KARWIŃSKA. Warszawa 2007.
- ODOJ G.: *Tożsamość kulturowa społeczności małomiasteczkowej*. Katowice 2007.

- OLBRYCHT J.: *Spoistość małej grupy społecznej (próba analizy metodologicznej)*. Katowice 1987.
- OLECHOWSKA P.: *Prasa szkolna – teoria, funkcje, tematyka*. Szczecin 2015.
- OLSZAŃSKI L.: *Dziennikarstwo internetowe*. Warszawa 2006.
- OSSOWSKI S.: *O osobliwościach nauk społecznych*. Warszawa 1962.
- Państwo, samorząd i społeczności lokalne. Piotr Buczkowski in memoriam*. Red. K. BONDYRA, M.S. SZCZEPAŃSKI, P. ŚLIWA. Poznań 2005.
- PIASECKI A.K.: *Samorząd terytorialny i wspólnoty lokalne*. Warszawa 2009.
- Pierwsza Niepodległość*. Red. K. NOWAK. Cieszyn 2008.
- Pięciolecie transformacji mediów (1989–1994)*. Red. A. SŁOMKOWSKA. Warszawa 1995.
- PIROŻYŃSKI J.: *Z dziejów obiegu informacji w Europie XVI wieku: nowiny z Polski w kolekcji Jana Jakuba Wicka w Zurychu z lat 1560–1587*. Kraków 1995.
- PISAREK W.: *O mediach i języku*. Kraków 2007.
- Pogranicza kulturowe i etniczne w Polsce*. Red. Z. KŁODNICKI, H. RUSEK. Wrocław 2003.
- POLAK R.: *Demokracja lokalna: między prasą a władzą*. Rzeszów 2009.
- Polityka: przedmiot badań i formy jej przejawiania się*. Red. P. DOBROWOLSKI, M. STOLARCZYK. Katowice 2000.
- POŁOWCZYK-KUIK Ź.: *Media polskie w Internecie*. Poznań 2001.
- Polskie doświadczenia w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego. Dylematy cywilizacyjno-kulturowe*. Red. L.H. HABER. Kraków 2002.
- Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- Polskie media u progu XXI wieku*. Red. J. ADAMOWSKI, M. JABŁONOWSKI. Warszawa 2001.
- POPIOŁEK K.: *Śląskie dzieje*. Katowice 1976.
- Poradnik dla dziennikarzy i wydawców prasy lokalnej*. T. 1. Red. A. HEJMAN. Warszawa 1997.
- Poradnik dla dziennikarzy i wydawców prasy lokalnej*. T. 2. Red. A. HEJMAN. Warszawa 1998.
- Poradnik dla dziennikarzy i wydawców prasy lokalnej*. T. 3. Red. A. HEJMAN. Warszawa 1998.
- Prasa lokalna Dolnego Śląska. Teoria, tradycja, współczesność*. Red. J. JAROWIECKI, G. NIEĆ. Wrocław 2007.
- Prasa lokalna w budowie społeczeństwa obywatelskiego*. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Kultury i Środków Przekazu przy współudziale Izby Wydawców Prasy pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka 21 września 2004. Oprac. M. LIPIŃSKA. Warszawa 2005.
- Problemy rozwoju lokalnego*. Red. P. DUTKIEWICZ, G. GORZELAK. Warszawa 1988.
- Przemiany mediów regionalnych i lokalnych*. Red. W. FURMAN, P. KUCA. Rzeszów 2015.
- PRZEWECKA-SAMECKA M., REITER J.: *Bibliografia polskich czasopism śląskich (do 1939 roku)*. Wrocław 1960.
- Radio i gazety. Transformacja polskich mediów regionalnych po 1989 roku*. Red. K. WOLNY-ZMORZYŃSKI, W. FURMAN, B. NIERENBERG et al. Toruń 2010.
- Regionalizm – lokalizm – media*. Red. E. CHUDZIŃSKI. Bochnia–Warszawa 2001.
- Regionalna prasa polska na Górnym Śląsku w latach 1845–1996: materiały sesyjne*. Red. J. GOŁĘBIOWSKA, M. KAGANIEC. Katowice 1999.

- Regionalne i lokalne media w społeczeństwie wielokulturowym.* Red. J. GLENSK, M. KALCZYŃSKA. Opole 2004.
- Regionalne i lokalne środki przekazu. Kontekst międzynarodowy i krajowy.* Red. J. ADAMOWSKI, K. WOLNY-ZMORZYŃSKI. Warszawa 2007.
- RHEINGOLD H.: *The Virtual Community. Homesteading on the Electronic Frontier.* New York 1994.
- ROGUSKA M.: *Telewizja lokalna w upowszechnianiu kultury lokalnej.* Kraków 2008.
- ROIK J.: *Dzieje Jaworza na przestrzeni wieków.* T. 1, 2. Jaworze 2010.
- ROMANOWSKI M.: *Wolność słowa w mediach elektronicznych.* Warszawa 2003.
- Rozwój – region – społeczeństwo.* Red. G. GORZELAK, M.S. SZCZEPAŃSKI, T. ZARYCKI. Warszawa–Katowice 1999.
- Samorząd terytorialny w Polsce i Europie (doświadczenia i nowe wyzwania).* Red. J. MARSZAŁEK-KAWA, A. LUTRZYKOWSKI. Toruń 2008.
- SCHULZ W.: *Komunikacja polityczna. Koncepcje teoretyczne i wyniki badań empirycznych na temat mediów masowych w polityce.* Kraków 2006.
- SIMMEL G.: *Socjologia.* Warszawa 1975.
- SITEK P.: *Kształtowanie przez Kościół tożsamości mieszkańców w obszarach pogranicznych.* Dziegielów 2007.
- SKOCZEK T.: *Telewizja regionalna: nowe rozwiązania systemowe.* Warszawa 2004.
- SKOCZEK T.: *Telewizja regionalna: szkic do opisu.* Kraków 2002.
- SKOROWSKI H.: *Europa regionu. Regionalizm jako kategoria aksjologiczna.* Warszawa–Krosno 2006.
- Słownik encyklopedyczny. Edukacja Obywatelska.* Red. R. SMOLSKI, M. SMOLSKI, E.H. STADTMÜLLER. Wrocław 1999.
- Słownik gwarowy Śląska Cieszyńskiego.* Red. J. WRONICZ. Wisła–Ustroń 2010.
- Słownik socjologiczny.* Red. K. OLECHNICKI, P. ZAŁĘCKI. Toruń 1997.
- Słownik terminologii medialnej.* Red. W. PISAREK. Kraków 2006.
- Słownik wiedzy o mediach.* Red. E. CHUDZIŃSKI. Warszawa–Bielsko-Biała 2007.
- SMITH M.: *Voices from the Well: The Logic of the Virtual Common.* Los Angeles 1992.
- SOBOL S.: *Prasa powiatowa w Polsce.* Kraków 1975.
- Sociology – An Introduction.* Red. N.J. SMELSEN. New York 1967.
- Socjologiczne problemy społeczności lokalnych. Prasa lokalna jako czynnik kształtowania się więzi lokalnych.* Red. J. MIKUŁOWSKI POMORSKI. Rzeszów 1990.
- Spółeczeństwo informacyjne – wizja czy rzeczywistość?.* T. 1. Red. L.H. HABER. Kraków 2004.
- Spółeczeństwo w procesie zmian. Zarys socjologii ogólnej.* Red. R. DYONIZIAK, K. IWANICKA, A. KARWIŃSKA et al. Kraków 1997.
- Spółeczne funkcje tygodników lokalnych Śląskiego Wydawnictwa Prasowego.* Red. J. MĄDRY. Katowice 1985.
- Spółeczne i historyczne konteksty funkcjonowania mediów.* Red. M. KACZMARCZYK, D. ROTT, M. BOCZKOWSKA, M. KOSZEMBAR-WIKLIK. Sosnowiec 2015.
- Spółeczności lokalne i regionalne – metamorfozy tożsamości zbiorowych: księga jubileuszowa dedykowana Profesor Ewie Jurczyńskiej-McCluskey.* Red. M.S. SZCZEPAŃSKI, J. WRÓBLEWSKA-JACHNA. Bielsko-Biała 2009.
- Spółeczności lokalne i rozwój demokracji.* Red. M. BARAŃSKI. Katowice 1993.

- Spoleczności lokalne u progu przemian ustrojowych.* Red. J. HRYNIEWICZ. Warszawa 1990.
- Spoleczności lokalne w perspektywie integracji europejskiej: studia i materiały.*
Red. R.B. WOŹNIAK. Koszalin 2000.
- Spoleczności lokalne. Szkice socjologiczne.* Red. J. WÓDZ. Katowice 1986.
- Spoleczności lokalne: terażniejszość i przyszłość.* Red. B. JAŁOWIECKI, W. ŁUKOWSKI.
Warszawa 2006.
- Spoleczność lokalna. Kultura, edukacja.* Red. J. KOSOWSKA-RATAJ. Opole 2005.
- STAROSTA P.: *Poza metropolią. Wiejskie i małomiasteczkowe zbiorowości lokalne a wzory porządku makrosocjalnego.* Łódź 1995.
- Strefa publiczna. Kondycja – przejawy – przemiany.* Red. P. HUDZIK, W. WOŹNIAK. Lublin 2006.
- SVITICZ L.G.: *Sotsiologiya zhurnalistiki (Metodologiya, metody, napravleniya i rezul'taty issledovaniy): Uchebnoye posobiye.* Moskwa 2010.
- SVITICZ L.G.: *Wiedeniye v spetsial'nost. Professiya: zhurnalist. Uchebnoye posobiye.* Moskwa 2008.
- SZACKI J.: *Historia myśli socjologicznej.* Warszawa 1983.
- SZOCKI J.: *Prasa lokalna Dolnego Śląska 1989–2012: (w świetle badań prasoznawczych).*
Wrocław 2015.
- SZOSTOK P.: *Poczucie podmiotowości komunikacyjnej w samorządzie terytorialnym w Polsce.* Toruń 2017.
- SZOSTOK P.: *Prasa samorządowa czy prasa władz samorządowych? Komu służą periodyki finansowane z lokalnych budżetów?.* Katowice 2013.
- SZOSTOK P., RAJCYK R.: *Komunikowanie lokalne w Polsce. O instrumentach polityki komunikacyjnej samorządów.* Katowice 2013.
- SZOT L.: *Dziennikarze mediów lokalnych w Polsce.* Wrocław 2013.
- SZRAMEK E.: *Śląsk jako problem socjologiczny.* Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Górnym Śląsku. Katowice 1934.
- Śląsk Cieszyński u zarania polskiej i czechosłowackiej niepodległości 1918–1920.*
Red. K. NOWAK. Cieszyn 1999.
- Śląsk Cieszyński. Zarys kultury materialnej i duchowej.* Praca zbiorowa. Macierz Ziemi Cieszyńskiej. Cieszyn 2000.
- Śląsk Cieszyński. Środowisko naturalne. Zarys dziejów. Zarys kultury materialnej i duchowej.* Red. W. SOSNA. Cieszyn 2001.
- Śląski przegląd medjoznawczy. Katalog prasy – radia – telewizji '96 województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego, opolskiego.* Red. M. GIERULA, M. JACHIMOWSKI, B. GRZONKA. Katowice 1996.
- Środki masowego komunikowania a społeczeństwo.* Red. M. GIERULA, Z. ONISZCZUK.
Katowice 2006.
- Środki masowej informacji w Polsce po likwidacji instytucji cenzury (1990–2000).*
Red. J. ADAMOWSKI. Warszawa 2000.
- TETELOWSKA I.: *Szkice prasoznawcze.* Kraków 1972.
- Tożsamość lokalna, regionalna, transgraniczna na pograniczu polsko-czeskim.*
Red. D. BERLIŃSKA, M. KORZENIOWSKI. Opole 2007.
- Transformacja radia w Polsce i na świecie.* Red. J. KANTYKA, M. JACHIMOWSKI. Katowice 1996.

- Transformacja telewizji w Polsce: materiały z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej, Katowice, 8–9 grudnia 1994 roku.* Red. W. DUDEK. Katowice 1996.
- Trzysta lat tolerancji na Śląsku Cieszyńskim. W trzystulecie założenia kościoła Jezusowego w Cieszynie.* Red. R. CZYŻ, W. GOJNICZEK, D. SPRATEK. Cieszyn 2010.
- TUROWSKI J.: *Socjologia. Wielkie struktury społeczne.* Lublin 1999.
- TURSKA-KAWA A.: *Poczucie alienacji a użytkowanie mediów.* Katowice 2011.
- Tygodniki lokalne. I ogólnopolskie konfrontacje dziennikarzy pism regionalnych Wigry 1983.* Red. E. KURZAWA. Kraków–Katowice 1984.
- Uniwersalizm i tradycja w kulturze. Wybrane aspekty. Cz. 1.* Red. M. DANIELAK-CHOMAC, A. ROGUSKA. Siedlce 2008.
- Vademecum Śląsk: badania śląskoznawcze.* Red. K. STELMACH, J. PODGÓRSKA-RYKAŁA, J. WICHURA. Katowice 2013.
- VERTOVEC S.: *Transnarodowość.* Kraków 2012.
- WANATOWICZ M.W.: *Historia społeczno-polityczna Górnego Śląska i Śląska Cieszyńskiego w latach 1918–1945.* Katowice 1994.
- WEILL G.: *La journal origines, evolution et role de la presse periodique.* Paryż 1934.
- Władza lokalna a media. Zarządzanie informacją – Public Relations – promocja jednostek samorządu terytorialnego.* Red. S. MICHAŁOWSKI. Lublin 2006.
- Władza. Media. Polityka.* Red. M. GIERULA. Katowice 2006.
- Własność medialna i jej wpływ na pluralizm oraz niezależność mediów.* Red. B. KLIMKIEWICZ. Kraków 2005.
- Wokół tożsamości regionalnej. Zagłębie Dąbrowskie i jego sąsiedzi.* Red. M. KACZMARCZYK, W. WOJTASIK. Sosnowiec 2008.
- WÓDZ J.: *Problemy realizacji podmiotowości zbiorowości lokalnych w świetle empirycznych badań nad ładem społecznym i normami społecznymi.* Katowice 1990.
- Współczesny dziennikarz i nadawca.* Red. M. GIERULA. Sosnowiec 2006.
- ZAHRADNIK S.: *Czasopiśmiennictwo w języku polskim na terenach Czechosłowackich.* Opole 1989.
- ZARAZIŃSKI G.: *Komunikacja i media. Wprowadzenie.* Siedlce 2006.
- ZAREMBA J.: *Polska literatura na Śląsku.* Cz. 1. Katowice 1971.
- Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego.* Red. J. VALENTA. Ostrawa 1992.
- Z historii kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim.* Red. T.J. ZIELIŃSKI. Katowice 1992.

Artykuły

- ADAMCZYK W.: *Rola prasy lokalnej w integracji Polski z Unią Europejską.* W: *Prasa dawna i współczesna.* Cz. 4. Red. B. KOSMANOWA. Poznań 2003.
- ADAMOWSKI J.: *Społeczne funkcje prasy lokalnej.* W: *Media lokalne a demokracja lokalna.* Red. J. CHŁOPECKI, R. POLAK. Rzeszów 2005.
- ADAMSKA J.: *Pisma samorządowe na Kielecczyźnie (1990–1992).* W: *Transformacja prasy polskiej 1989–1992.* Red. A. SŁOMKOWSKA. Warszawa 1992.

- AKOPOW A.: *Miestnyje żurnaly: osobienosti i miesto w sistiemie*. W: *Tipologija miestnoj priessy*. Red. E. KORNIŁOV. Rostów 1991.
- BAJKA Z.: *Czynniki popularności wybranych gazet regionalnych: analiza na przykładzie wybranych dzienników*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2002, nr 1–2.
- BAJKA Z.: *Dziennikarze lat dziewięćdziesiątych*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, nr 3–4.
- BAJKA Z.: *Historia polskiej prasy lokalnej i jej rozwój po 1989 roku*. W: *Poradnik dla dziennikarzy i wydawców prasy lokalnej*. T. 1. Red. A. HEJMAN. Warszawa 1997.
- BAJKA Z.: *Kapitał zagraniczny w polskich mediach*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 1–2.
- BAJKA Z.: *Kapitał zagraniczny w polskich mediach*. Suplement do artykułu w „ZP” 1994, nr 1–2. „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 3–4.
- BAJKA Z.: *Kapitał zagraniczny w polskiej prasie – lata dziewięćdziesiąte*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1998, nr 1–2.
- BAJKA Z.: *Polska prasa codzienna 1990–1991*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1991, nr 3–4.
- BAKALA J.: *Śląsk Cieszyński w średniowieczu (do roku 1450)*. W: *Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Red. J. VALENTA. Ostrawa 1992.
- BALCEROWICZ B.J.: *O niektórych aspektach regionalizmu, mediach regionalnych i lokalnych, a demokracji na szczeblu lokalnym*. W: *Media regionalne i lokalne a demokracja na szczeblu*. Red. W. FURMAN, K. WOLNY. Rzeszów–Kielce 1998.
- BASARA J.: *Stan badań nad słownictwem gwar Śląska Cieszyńskiego po stronie czeskiej*. „Poradnik Językowy” 1964.
- BEDNAREK-MICHALSKA B.: *Ocena jakości bibliotekarskich serwisów informacyjnych udostępnianych w Internecie*. „Bibliotekarz Podlaski” 2002, nr 2(31).
- BELICZYŃSKI J.: *Misja i wizja radia publicznego*. „Studia Medioznawcze” 2006, nr 3.
- BELICZYŃSKI J.: *Rozwój radia w Polsce w latach 1989–2009*. W: *Radio i gazety. Transformacja polskich mediów regionalnych po 1989 roku*. Red. K. WOLNY-ZMORZYŃSKI, W. FURMAN, B. NIERENBERG et al. Toruń 2010.
- BIZOŃ F.: *Wpływ podłoża gwarowego na mówioną polszczyznę ogólną na Śląsku Cieszyńskim*. „Rocznik Cieszyński” VI–VII.
- BULAWA E.: *Od wspólnoty etnicznej do ukształtowania się wspólnot narodowych (1840–1917)*. W: *Śląsk Cieszyński. Środowisko naturalne. Zarys dziejów. Zarys kultury materialnej i duchowej*. Red. W. SOSNA. Cieszyn 2001.
- CAŁKA E.: *Dziennikarstwo lokalne w oczach wieloletniego redaktor*. W: *Społeczne funkcje tygodników lokalnych Śląskiego Wydawnictwa Prasowego*. Red. J. MĄDRY. Katowice 1985.
- CHLEBOWCZYK J.: *Obszary pogranicza językowo-narodowościowego we wschodniej Europie Środkowej XVIII–XX wieku*. W: *Z problemów integracji społeczno-politycznej na Górnym Śląsku przed II Wojną Światową*. Red. W. ZIELIŃSKI. Katowice 1980.
- CHORĄZKI W.: *Aktualna sytuacja mediów elektronicznych w Polsce na podstawie badań ankietowych z przełomu roku 2001/2002*. „Studia Kieleckie” 2003, nr 3.
- CHORĄZKI W., DZIKI S.: *Prasa lokalna i regionalna*. W: *Dziennikarstwo i świat mediów*. Red. Z. BAUER, E. CHUDZIŃSKI. Kraków 2004.
- CHORĄZKI W.: *Prasa lokalna i sublokalna w Polsce 1989–1991*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1991, nr 3–4.
- CHORĄZKI W.: *Prasa regionalistyczna w okresie transformacji*. W: *Regionalizm – lokalizm – media*. Red. E. CHUDZIŃSKI. Bochnia–Warszawa 2001.

- CHORĄZKI W.: *Prasa sublokalna oraz regionalne i lokalne stacje radiowe i telewizyjne*. W: *Katalog mediów polskich 1998*. Red. S. DZIKI. Kraków 1998.
- CHORĄZKI W.: *Sytuacja mediów lokalnych w Polsce w III kwartale 2005 roku*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- CHORĄZKI W.: *Polskie media lokalne i sublokalne 1989–1999*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1999, nr 1–2.
- CHRAPEK J.: *Pięćdziesiąt lat transformacji radia katolickiego w Polsce*. W: *Transformacja radia w Polsce i na świecie*. Red. J. KANTYKA, M. JACHIMOWSKI. Katowice 1996.
- CHUDZIŃSKI E.: *Między regionalizmem a lokalizmem. Uwagi o tożsamości mediów*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- CHUDZIŃSKI E.: *Regionalizm w mediach: geneza – przejawy – funkcje*. W: *Regionalne i lokalne środki przekazu*. Red. J. ADAMOWSKI, K. WOLNY-ZMORZYŃSKI. Warszawa 2007.
- CHYLIŃSKI M.: *Etyka i normy zawodowe dziennikarzy*. „Wiedza i umiejętności”. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznej w Poznaniu. T. 9. Poznań 2006.
- CIEŚLIK I.: *Internet w pracy dziennikarza*. W: *Media a środowisko społeczne. Dylematy teorii i praktyki*. Red. S. MICHALCZYK, H. ULANECKA. Katowice–Gliwice 2006.
- CURRAN J.: *Rise of new media*. W: *Power without responsibility*. Red. J. CURRAN, J. SEATON. London 2003.
- DIERICHS R.: *Regionalisierung als Unternehmensstrategie einer Zeitung*. W: *Journalismus für die Praxis*. Hohenheim 1991.
- DOBEK-OSTROWSKA B.: *Lokalne media masowe i komunikowanie polityczne w demokratyzujących się systemach politycznych*. W: *Media lokalne w świecie wolności i ograniczeń*. Red. I. BORKOWSKI, A. WOŹNY. Wrocław 2003.
- DOBOSZ I.: *Rozwój ustawodawstwa prasowego w Polsce w latach 1981–1993. Perspektywy legislacyjne*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 1–2.
- DOKTOROWICZ K.: *Spółeczności wirtualne – cyberprzestrzeń w poszukiwaniu utraconych więzi*. W: *Spółeczność informacyjna – wizja czy rzeczywistość?*. T. 1. Red. L.H. HABER. Kraków 2004.
- DROŹDŹ M.: *Konwergencja mediów. Tendencje, modele i konsekwencje*. „Studia Medioznawcze” 2008, nr 3.
- DUBIEL P.: *Metody analizy zawartości prasy i jej praktyczne zastosowanie*. W: *Wstęp do prasoznawstwa*. Red. J. MĄDRY. Katowice 1982.
- DUNAJ B., KUREK H.: *Problem interferencji języka literackiego i gwar (na przykładzie Śląska Cieszyńskiego)*. „Zeszyty Naukowe UJ” 1978, Prace Językoznawcze 59.
- DYCZEK B.: *Spółeczno-kulturowe zjawiska warunkujące funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego i postaw obywatelskich na Śląsku Cieszyńskim*. W: *Dziedzictwo kulturowe jako klucz do tożsamości pogranicza polsko-czeskiego na Śląsku Cieszyńskim*. Red. H. RUSEK, A. PIEŃCZAK, J. SZCZYRBOWSKI. Katowice–Cieszyn 2010.
- DZIADZIO A.: *Antysemityzm jako powód konfiskat prasowych. Orzecznictwo sądów krakowskich (XIX/XX w.)*. W: *Cuius Regio Eius Religio?*. T. 2. Red. G. GÓRSKI, L. ĆWIKŁA, M. LIPSKA. Lublin 2006.

- DZIENIAKOWSKA J.: *Pisma uczniowskie jako źródło informacji dla lokalnej społeczności szkolnej (komunikat)*. „Studia Kieleckie. Seria Bibliologiczno-Prasoznawcza” 2003, nr 3.
- DZIERŻYŃSKA-MIELCZAREK J.: *Prasa lokalna i regionalna w dobie Internetu*. W: *Przemiany mediów regionalnych i lokalnych*. Red. W. FURMAN, P. KUCA. Rzeszów 2015.
- DZIERŻYŃSKA-MIELCZAREK J.: *Rynek radiowy w Polsce w latach 2001–2011*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2012, nr 4.
- DZIKI S.: *Krótki rys dziejów polskiej prasy lokalnej (do 1989 r.)*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- DZIKI S.: *Media lokalne i regionalne*. W: *Dziennikarstwo i świat mediów*. Red. Z. BAUER, E. CHUDZIŃSKI. Kraków 1997.
- DZIKI S.: *Polskie czasopiśmiennictwo naukowe, popularnonaukowe i fachowe w roku 1993*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 3–4.
- DZIKI S.: *Prasa lokalna w Polsce po roku 1945: problemy terminologiczne – główne etapy rozwojowe – współczesne tendencje wydawnicze*. „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1986, z. 1.
- DZIKI S.: *Zmiany oferty prasowo-wydawniczej (1990–1991)*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1991, nr 3–4.
- FILAS R.: *15 lat telewizji kablowej w Polsce*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2002, nr 3–4.
- FILAS R.: *Aktywność czytelnicza Polaków na przełomie wieków*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2001, nr 3–4.
- FILAS R.: *Aktywność kulturalna i medialna Polaków (1978–1995)*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1996, nr 3–4.
- FILAS R.: *Czy w Polsce jest miejsce na lokalną telewizję komercyjną? Doświadczenia i perspektywy*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2012, nr 4.
- FILAS R.: *Czytelnictwo gazet i czasopism a gry i konkursy prasowe*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1993, nr 3–4.
- FILAS R.: *Czytelnictwo prasy u progu roku 2000*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2000, nr 1–2.
- FILAS R.: *Czytelnictwo prasy w 1997 roku*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1998, nr 1–2.
- FILAS R.: *Czytelnictwo prasy w połowie lat dziewięćdziesiątych: od czytelnictwa do oglądarki?.* „Zeszyty Prasoznawcze” 1995, nr 3–4.
- FILAS R.: *Dwadzieścia lat przemian polskich mediów (1989–2009) w ujęciu periodycznym*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2010, nr 3–4.
- FILAS R.: *Dziesięć lat przemian mediów masowych w Polsce (1989–1999)*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1999, nr 1–2.
- FILAS R.: *Korzystanie z mediów a czytelnictwo prasy (i odbiór innych mediów)*. W: *Polskie doświadczenia w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego. Dylematy cywilizacyjno-kulturowe*. Red. R.H. HABER. Kraków 2002.
- FILAS R.: *Pięć lat przemian mediów masowych w Polsce: bilans*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 1–2.
- FILAS R.: *Przemiany polskiej prasy lokalnej*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1991, nr 3–4.
- FILAS R.: *Zainteresowanie sprawami lokalnymi a korzystanie z prasy*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1992, nr 3–4.

- FILAS R.: *Zmiany w czytelnictwie prasy 1993 – zmierzch optymizmu?*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 1–2.
- FILAS R.: *Zmiany w czytelnictwie prasy w latach 1993–1994*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1995, nr 1–2.
- FILAS R.: *Zmiany w czytelnictwie prasy w latach 1995–1996*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1997, nr 1–2.
- FIUT I.S.: *Aktywność medialna użytkowników Internetu i ich preferencje aksjologiczne*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2006, nr 1–2.
- FIUT S.I.: *Prasa bezpłatna w Polsce w latach 1989–2009. Nowe zjawiska rynkowe i czytelnicze*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2009, nr 3–4.
- FLYNN L.R., GOLDSMITH R.E., EASTMAN J.K.: *Opinion Leaders and Opinion Seekers: Two New Measurement Scales*. „Journal of the Academy of Marketing Science” 1996, nr 24(2).
- FOMIČEVA I.D.: *Provincial’nyj čitatel’ gazet v Rossii*. “Vestnik MGU”. Ser. 10 Žuralistika 1993, N. 1.
- GAŚSIOR-NIEMIEC A.: *Regionalność jako habitus. Instytucjonalne uwarunkowania podmiotowości na poziomie regionalnym*. W: *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*. Red. J. KURCZEWSKA. Warszawa 2004.
- GIEŁŻYŃSKI W.: *Lokalizm – samosprawdzająca się utopia*. „Państwo i Kultura Polityczna” 1988, nr 5.
- GIERULA M.: *Badania polskiej współczesnej prasy lokalnej, kierunki rozwoju*. „Wiedza i Umiejętności” 2008, t. 11.
- GIERULA M.: *Fragmentaryzacja jako immanentne zjawisko periodycznych mediów masowej komunikacji*. W: *Współczesne procesy fragmentaryzacji i recompozycji*. Red. A. SURDEJ. Kraków 2007.
- GIERULA M., GRZONKA B.: *Prasa lokalna w latach 1989–1991 (na przykładzie województw: bielskiego, częstochowskiego, katowickiego i opolskiego)*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1992, nr 1–2.
- GIERULA M., GRZONKA B.: *Rozwój prasy lokalnej w woj. katowickim w latach 1989–1992*. W: *Społeczności lokalne i rozwój lokalnej demokracji*. Red. M. BARAŃSKI. Katowice 1993.
- GIERULA M., JACHIMOWSKI M.: *Kontrowersje wokół rynku prasowego*. W: *Dylematy transformacji prasy polskiej (1989–1993)*. Red. A. SŁOMKOWSKA. Warszawa 1994.
- GIERULA M., JACHIMOWSKI M.: *Media na Śląsku Górnym i Opolskim w latach 1989–1993*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 1–2.
- GIERULA M., JACHIMOWSKI M.: *Możliwości i ograniczenia w kształtowaniu się mediów lokalnych w okresie transformacji. Wybrane aspekty problemu*. W: *Media regionalne i lokalne a demokracja na szczeblu lokalnym*. Red. W. FURMAN, K. WOLNY. Rzeszów 1998.
- GIERULA M., JACHIMOWSKI M.: *Polska prasa lokalna po II wojnie światowej*. W: *Socjologiczne problemy społeczności lokalnych. Prasa lokalna jako czynnik kształtowania się więzi lokalnych*. Red. J. MIKUŁOWSKI POMORSKI. Rzeszów 1990.
- GIERULA M., JACHIMOWSKI M.: *Społeczny odbiór i funkcjonowanie mediów na Śląsku w okresie transformacji społeczno-ustrojowej 1989–1999*. W: *Polityka: przedmiot badań i formy jej przejawiania się*. Red. P. DOBROWOLSKI, M. STOLARCZYK. Katowice 2000.

- GIERULA M., JACHIMOWSKI M.: *Stosunek społeczeństwa do kapitału zagranicznego w mediach. Przykład Śląska*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1998, nr 1–2.
- GIERULA M., JACHIMOWSKI M.: *Telewizja w województwach śląskich w okresie transformacji*. W: *Transformacja telewizji w Polsce*. Red. W. DUDEK. Katowice 1996.
- GIERULA M., JACHIMOWSKI M.: *Transformacja prasy na Śląsku (1989–1992)*. W: *Transformacja prasy polskiej (1989–1992)*. Red. A. SŁOMKOWSKA. Warszawa 1992.
- GIERULA M., JACHIMOWSKI M.: *Zmiany mediów i dziennikarstwa lokalnego w Polsce (prasa, radio, telewizja)*. W: *Media i dziennikarstwo w Polsce 1989–1995*. Red. G.G. KOPPER, I. RUTKIEWICZ, K. SCHLIEP. Kraków 1996.
- GIERULA M.: *Kształtowanie się lokalno-regionalnego rynku radiowego w województwach śląskich w okresie transformacji na tle zjawisk ogólnopolskich*. W: *Transformacja radia w Polsce i na świecie (1990–1995)*. Red. J. KANTYKA, M. JACHIMOWSKI. Katowice 1996.
- GIERULA M.: *Local press and society organization at the local level*. W: *The role of local and regional media in the democratization of the Eastern and Central European societies*. Red. J. ADAMOWSKI, M. JABŁONOWSKI. Warszawa 2001.
- GIERULA M.: *Media lokalno-regionalne w Polsce – 20 lat zmian*. W: *Przemiany systemu medialnego. Polsko-rosyjskie spojrzenie*. Red. M. GIERULA. Sosnowiec–Krasnodar–Sankt-Petersburg 2011.
- GIERULA M.: *Modeli uralizacji mestnych jeżeniediel’nikow*. W: *Tipologija miestnoj priessy. Sowietiskij Sojuz – Poł’sza*. Red. E. KORNIŁOW. Rostów nad Donem 1991.
- GIERULA M.: *Monopolizacja lokalno-regionalnej przestrzeni komunikacyjnej w Polsce*. W: *Prasa lokalna Dolnego Śląska. Teoria, tradycja, współczesność*. Red. J. JAROWIECKI, G. NIEĆ. Wrocław 2007.
- GIERULA M.: *Obraz życia społeczności lokalnej na łamach pisma lokalnego (na przykładzie „Kroniki Beskidzkiej”)*. W: *Mikrosystemy społeczno-polityczne*. Red. P. DOBROWOLSKI, J.P. GIEORGICA. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 534. Katowice 1982.
- GIERULA M.: *Odbiorca w perspektywie konwergujących się mediów masowych*. W: *Konwergencja mediów masowych i jej skutki dla współczesnego dziennikarstwa*. T. 1. Red. Z. ONISZCZUK, M. WIEŁOPOLSKA-SZYMURA. Katowice 2012.
- GIERULA M.: *Perspektywy rozwoju prasy lokalnej w Polsce w kontekście funkcjonowania dzienników regionalnych*. W: *Polskie media u progu XXI wieku*. Red. J. ADAMOWSKI, M. JABŁONOWSKI. Warszawa 2001.
- GIERULA M.: *Prasa lokalna*. W: *Słownik wiedzy o mediach*. Red. E. CHUDZIŃSKI. Warszawa–Bielsko-Biała 2007.
- GIERULA M.: *Przestrzenne rozmieszczenie zawartości wybranych tygodników lokalnych*. W: *Społeczne funkcje tygodników lokalnych Śląskiego Wydawnictwa Prasowego*. Red. J. MĄDRY. Katowice 1985.
- GIERULA M.: *Radio Katowice – historia i współczesność*. W: *Katowice. Środowisko, dzieje, kultura, język i społeczeństwo*. T. 2. Red. A. BARCIAK, E. CHOJECKA, S. FERTACZ. Katowice 2012.
- GIERULA M.: *Radio na Śląsku – wolny rynek czy monopol*. W: *Radio i telewizja. Informacja, kultura, polityka*. Red. W. DUDEK. Katowice 2000.
- GIERULA M.: *Radio publiczne i radio komercyjne na Śląsku: 15 lat koegzystencji*. „Studia Medioznawcze” 2006, nr 3.

- GIERULA M.: *Rola prasy lokalnej w integracji małych miast i wsi*. W: *Prasa lokalna w budowie społeczeństwa obywatelskiego*. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Kultury i Środków Przekazu przy współudziale Izby Wydawców Prasy pod patronatem Marszałka Senatu RP Longina Pastusiaka 21 września 2004. Warszawa 2005.
- GIERULA M.: *Społeczny odbiór i funkcjonowanie mediów w Zagłębiu Dąbrowskim w okresie transformacji (1989–1999)*. W: *Zagłębie Dąbrowskie. W poszukiwaniu tożsamości regionalnej*. Red. M. BARAŃSKI. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego nr 1977. Katowice 2001.
- GIERULA M.: *Społeczny odbiór mediów na Śląsku w okresie transformacji – wybrane zagadnienia*. W: *Środki masowej informacji w Polsce po likwidacji instytucji cenzury (1990–2000)*. Red. J. ADAMOWSKI. Warszawa 2000.
- GIERULA M.: *Społeczny odbiór mediów w województwach śląskich w okresie transformacji*. W: *Pięciolecie transformacji mediów (1989–1994)*. Red. A. SŁOMKOWSKA, E. CIBORSKA. Warszawa 1995.
- GIERULA M.: *Struktura tematyczno-przestrzenna tygodników lokalnych PZPR*. W: *Tygodniki lokalne. I ogólnopolskie konfrontacje dziennikarzy pism regionalnych, Wigry 1983*. Red. E. KURZAWA. Kraków–Katowice 1984.
- GIERULA M.: *Transformacja prasy lokalnej na Śląsku*. W: *Regionalna prasa polska na Górnym Śląsku w latach 1845–1996: materiały sesyjne*. Red. J. GOŁĘBIEWSKA, M. KAGANIEC. Katowice 1999.
- GIERULA M.: *Typologiczny rozwój prasy lokalnej w Polsce w nowych warunkach społeczno-politycznych i ekonomicznych*. „Studia Kieleckie. Seria Bibliograficzno-Prasoznawcza” 2003, nr 3. Red. J. DZIENIAKOWSKA, T. MIELCZAREK. Kielce 2003.
- GIERULA M.: *Zawartość tygodników lokalnych PZPR*. W: *Socjologiczne problemy społeczności lokalnych. Prasa lokalna jako czynnik kształtowania się więzi lokalnych*. Red. J. MIKUŁOWSKI POMORSKI. Rzeszów 1990.
- GIERULA M.: *Znaczenie mediów lokalnych w życiu społeczności lokalnych*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- GLAJCAR R., BRODA Sz.: *Wyznaczniki tożsamości mieszkańców Śląska Cieszyńskiego*. W: *Wokół tożsamości regionalnej. Zagłębie Dąbrowskie i jego sąsiedzi*. Red. M. KACZMARCZYK, W. WOJTASIK. Sosnowiec 2008.
- GLAJCAR R.: *Polski Kościół w dobie transformacji systemowej*. „Roczniki Administracji i Prawa” 2012, rok XII.
- GLAJCAR R.: *Specyfika Śląska Cieszyńskiego – struktura wyznaniowa i autoidentyfikacja mieszkańców a ich postawy polityczne (na przykładzie powiatu cieszyńskiego)*. W: *Vademecum Śląsk: badania śląskoznawcze*. Red. K. STELMACH, J. PODGÓRSKA-RYKAŁA, J. WICHURA. Katowice 2013.
- GLOGIER M.: *Katolickie media w Polsce po roku 1989. Agencja informacyjna, radiofonia, telewizja*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1994, nr 3–4.
- GŁOWACKI B.: *Internet jako źródło informacji dla dziennikarza – mijanie się z prawdą a etyka dziennikarska*. „Studia Medioznawcze” 2015, nr 1(60).
- GOBAN-KLAS T.: *Internet jako szansa dla mediów lokalnych*. W: *Regionalne i lokalne środki przekazu*. Red. J. ADAMOWSKI, K. WOLNY-ZMORZYŃSKI. Warszawa 2007.

- GOLKA M.: *Czym jest społeczeństwo informacyjne?*. „Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny” 2005, z. 4.
- GOŁĘBIOWSKI B.: *Prasa gminna i lokalna w procesach transformacji*. W: *Pięciolecie transformacji mediów: (1989–1994)*. Red. A. SŁOMKOWSKA, E. CIBORSKA. Warszawa 1995.
- GRASZEWICZ M.: *Media lokalne w systemie komunikowania politycznego*. W: *Regionalne i lokalne środki przekazu. Kontekst międzynarodowy i krajowy*. Red. J. ADAMOWSKI, K. WOLNY-ZMORZYŃSKI. Warszawa 2007.
- GRUCHOT A.: *Sytuacja ekonomiczna prasy lokalnej w kontekście jej przeobrażeń i perspektyw rozwoju (1989–2006)*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- GRZELA J.: *Region, regionalizm, regionalizacja – wybrane aspekty teoretyczne*. „Miscellanea Oeconomicae” 2011, nr 1.
- GRZONKA B.: *Prasa lokalna w opinii czytelników*. W: *Socjologiczne problemy społeczności lokalnych. Prasa lokalna jako czynnik kształtowania się więzi lokalnych*. Red. J. MIKUŁOWSKI POMORSKI. Rzeszów 1990.
- GRZYBCZAK J.: *Czy oddziaływanie mediów jest skuteczne? Stare i nowe teorie*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1995, nr 3–4.
- HABRYŃ M.: *Polskie media katolickie 1989–1999*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1999, nr 3–4.
- HEJMAN A.: *Między misją a biznesem. Niezależna prasa lokalna*. W: *Dziennikarstwo, media, społeczeństwo*. Red. S. MOCEK. Warszawa 2005.
- HILAROWICZ M.: *Rola i konteksty prasy lokalnej*. W: *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*. Red. J. KURCZEWSKA. Warszawa 2004.
- HILLERY G.A.: *Definitions of Community: Areas of Agreement*. „Rural Sociology” 1955.
- HREBENDA Z.: *Internet – nowe relacje społeczne*. „Zeszyty Naukowe Katedry Socjologii i Psychologii GWSH” 2004, nr 25.
- IWANIEK W.: *Złotnictwo na Śląsku Cieszyńskim. Próba zarysu*. „Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu” 1973, z. 6.
- JACHIMCZYK A.: *Internetowe archiwa regionalnej prasy*. W: *Media regionalne: sukcesy i porażki*. Red. J. ADAMOWSKI, K. WOLNY-ZMORZYŃSKI, W. FURMAN. Kielce 2008.
- JACHIMOWSKI M.: *Dziennikarze w społeczności lokalnej. Wybrane aspekty problemu*. W: *Elity w procesie transformacji społeczno-gospodarczej i politycznej Polski*. Red. J. SZTUMSKI. Katowice 1995.
- JACHIMOWSKI M.: *Motywy czytelnictwa prasy lokalnej*. W: *Tygodniki lokalne i ogólnopolskie konfrontacje dziennikarzy pism regionalnych Wigry 1984*. Red. E. KURZAWA. Kraków–Katowice 1984.
- JACHIMOWSKI M.: *Oczekiwania społeczne odbiorców*. W: *Transformacja radia w Polsce i na świecie*. Red. J. KANTYKA, M. JACHIMOWSKI. Katowice 1996.
- JACHIMOWSKI M.: *Regionalne rozgłoszenie Polskiego Radia jako media współkształtujące regiony periodycznej komunikacji medialnej*. „Studia Medioznawcze” 2006, nr 3.
- JACHIMOWSKI M.: *Telewizja regionalna w regionalnym systemie informacji*. W: *Radio i telewizja. Informacja, kultura, polityka*. Red. W. DUDEK. Katowice 2000.
- JACHIMOWSKI M.: *Tradycyjne media elektroniczne w regionach medialnych Polski przed wejściem do Unii Europejskiej*. „Studia Medioznawcze” 2003, nr 5.
- JACHIMOWSKI M.: *Wpływ konwergencji mediów na kształtowanie się przestrzeni medialnej*. „Rocznik Prasoznawczy” 2012, nr 6.

- JADACH J.: *Prasa regionalna i lokalna*. W: *Regionalizm, patriotyzm, europejskość*. Red. M.A. ZARĘBSKI. Zagnańsk 2007.
- JAKUBOWICZ K.: *Decentralizacja: jeden z kierunków ewolucji radia i telewizji w krajach rozwiniętych*. „Aktualności Radiowo-Telewizyjne” 1984, nr 10.
- JAKUBOWSKI J.: *Prasa Polskiej Partii Robotniczej*. W: *Materiały Pomocnicze do Historii Dziennikarstwa Polski Ludowej*. Z. 1. Red. J. CENTKOWSKI, A. SŁOMKOWSKA, J. WEGNER. Warszawa 1971.
- JASKA E.: *Rola lokalnych środków masowego przekazu w rozwoju regionów*. W: *Produkty marketingowe w rozwoju lokalnym i regionalnym*. Red. M. ADAMOWICZ. Warszawa 2007.
- JĘDRZEJEWSKI S.: *Radio. Narodziny – ewolucja – perspektywy*. W: *Dziennikarstwo i świat mediów*. Red. Z. BAUER, E. CHUDZIŃSKI. Kraków 2008.
- KARWIŃSKA A.: *Poziom mezospołeczny*. W: *Odkrywanie socjologii: podręcznik dla ekonomistów*. Red. EADEM. Warszawa 2007.
- KĘPA-MĘTRAK J.: *Between mission and business. What are they like and what (whom) do local media serve?*. W: *Local and regional media – democracy and civil society shaping process*. Nowa Ruda – Wrocław 2012.
- KĘPA-MĘTRAK J.: *Gazeta zakładowa – narodziny, rozwój... i co dalej? Studium przypadku*. „Studia Medioznawcze Media Studies” 2012, nr 4(51).
- KĘPA-MĘTRAK J.: *Komunikowanie lokalne wobec nowych możliwości i oczekiwań. Prasa drukowana czy elektroniczna?*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2014, nr 1(217).
- KĘPA-MĘTRAK J.: *Kto finansuje, ten dyktuje... Prasa samorządowa w lokalnej komunikacji społecznej*. „Naukowy Przegląd Dziennikarski” 2012, nr 4.
- KĘPA-MĘTRAK J.: *Lokalna (r)ewolucja. Charakterystyka rynku mediów lokalnych w Polsce*. W: *Radio i gazety. Transformacja polskich mediów regionalnych po 1989 roku*. Red. K. WOLNY-ZMORZYŃSKI, W. FURMAN, B. NIERENBERG et al. Toruń 2010.
- KĘPA-MĘTRAK J.: *Prasa lokalna – jaka była, jest, będzie? Oczekiwania i... rozczarowania*. W: *Transformacja polskiego systemu medialnego*. Red. M. SOKOŁOWSKI. Toruń 2011.
- KĘPA-MĘTRAK J.: *Prasa samorządowa w lokalnej komunikacji społecznej jako narzędzie kształtowania opinii*. W: *Bibliologia polityczna*. Red. D. KUŹMINA. Warszawa 2011.
- KĘPA-MĘTRAK J.: *Prasa samorządowa w procesie komunikowania władzy ze społeczeństwem*. W: *XX lat samorządu terytorialnego w Polsce. Doświadczenia – problemy – perspektywy*. Red. J. KOWALIK, A. BEDNARZ. Toruń 2011.
- KĘPA-MĘTRAK J.: *Relacje pomiędzy lokalną prasą prywatną a samorządową na przykładzie województwa świętokrzyskiego*. W: *Prasa lokalna w budowie społeczeństwa obywatelskiego. Senat Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa 2005.
- KLIMCZAK-ZIÓŁEK J.: *Czy Internet zbliża ludzi? O społecznych skutkach, szansach i barierach komunikowania w „sieci”*. W: *Techniczne i społeczne problemy zastosowania Internetu. Internet w społeczeństwie informacyjnym*. Red. A. KWIECIEŃ, K. WÓDZ. Warszawa 2005.
- KLIMKIEWICZ B.: *Krajobraz medialny w Polsce: struktura własności i pluralizm mediów*. W: *Własność medialna i jej wpływ na pluralizm oraz niezależność mediów*. Red. IDEM. Kraków 2005.

- KOŁTUN B.: *Teoria użytkowania i korzyści – fazy rozwoju, podstawowe założenia*. W: *Nauka o komunikowaniu. Podstawowe orientacje teoretyczne*. Red. B. DOBEK-OSTROWSKA. Wrocław 2001.
- KONARSKA-PABINIAK B.: *Wokół współczesnej prasy samorządowej. Rozwój, specyfika, kontrowersje, refleksje*. „*Studia Kieleckie. Seria Bibliologiczno-Prasoznawcza*” 2003, nr 3.
- KOPECKA K.: *Rola prasy lokalnej z perspektywy uczestnictwa w lokalnej społeczności*. „*Zeszyty Prasoznawcze*” 2006, nr 1–2.
- KORNACKA M.: *Portale internetowe jako narzędzie kształtujące tożsamość regionalną mieszkańców – na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*. W: *Media a środowisko społeczne. Dylematy teorii i praktyki*. T. 3. Red. S. MICHALCZYK, D. KRAWCZYK. Katowice 2014.
- KORNACKA M.: *Wybory samorządowe w województwie śląskim w 2010 roku*. W: *Wybory samorządowe 2010*. Red. M. KOLCZYŃSKI, W. WOJTASIK. Katowice 2011.
- KORNACKA M.: *Zmierzch prasy lokalnej? Ograniczenia w rozwoju prywatnych tytułów lokalnych na przykładzie Śląska Cieszyńskiego*. W: *Przemiany mediów regionalnych i lokalnych*. Red. W. FURMAN, P. KUĆA. Rzeszów 2015.
- KORNACKA-GRZONKA M.: *Dziennikarze lokalni Śląska Cieszyńskiego. Wybrane aspekty problemu*. W: *Oblicza mediów lokalnych i regionalnych. Szkice medjoznawcze*. Red. S. MICHALCZYK, D. KRAWCZYK. Mikołów 2016.
- KORNACKA-GRZONKA M.: *Lokalne portale internetowe – przyszłość komunikowania medialnego na poziomie lokalnym*. „*Studia Politicae Universitatis Silesiensis*” 2017, t. 18.
- KORNACKA-GRZONKA M.: *Początki funkcjonowania mediów lokalnych na Śląsku Cieszyńskim*. W: *Społeczne i historyczne konteksty funkcjonowania mediów*. Red. M. KACZMARCZYK, D. ROTT, M. BOCZKOWSKA, M. KOSZEMBAR-WIKLIK. Sosnowiec 2015.
- KORNIŁOV E.A.: *Prasa polska w ZSRR (koncepcja, formowanie systemu, i aktualne procesy rozwoju)*. „*Zeszyty Prasoznawcze*” 1989, nr 1.
- KOWALCZYK R.: *Czasopiśmiennictwo regionalistyczne w Polsce – pojęcie, ideowe założenia, postawy, cechy, zadania, typy*. „*Przegląd Politologiczny*” 2014, nr 2.
- KOWALCZYK R.: *Ewolucja zawartości prasy lokalnej w Polsce w latach dziewięćdziesiątych XX wieku*. „*Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*” 2006, nr 2.
- KOWALCZYK R.: *Integracyjna i dezintegracyjna rola prasy lokalnej*. W: *Zderzenie czy dialog państw narodowych w Europie?*. Red. J. SOBCEK, A.W. MIKOŁAJCZAK. Poznań 2008.
- KOWALCZYK R.: *Media lokalne a rynek*. W: *Prasa Dolnego Śląska. Teoria, tradycja, współczesność*. Red. J. JAROWIECKI, G. NIEĆ. Wrocław 2007.
- KOWALCZYK R.: *Metodologiczne podstawy badania zawartości prasy lokalnej*. „*Przegląd Politologiczny*” 2012, nr 1.
- KOWALCZYK R.: *Miejsce i rola mediów lokalnych we współczesnym społeczeństwie informacyjnym (refleksje medjoznawcze)*. „*Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*” 2011, nr 1.
- KOWALCZYK R.: *Podstawy przeobrażeń ilościowych prasy lokalnej w Polsce po 1989 roku*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- KOWALCZYK R.: *Prasa lokalna – między misją a rynkiem*. „*Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*” 2004, t. 2.
- KOWALCZYK R.: *Prasa lokalna na konkurencyjnym rynku – założenia strategii rozwoju*. „*Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*” 2009, nr 3.

- KOWALCZYK R.: *Prasa lokalna samorządów terytorialnych elementem systemu komunikacji na szczeblu lokalnym*. W: *Samorząd gminny w Polsce*. Red. B. NAWROT, J. POKŁADECKI. Poznań 1999.
- KOWALCZYK R.: *Prasa lokalna w perspektywie zmiany społecznej*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- KOWALCZYK R.: *Przeobrażenia prasy lokalnej w Polsce w latach dziewięćdziesiątych XX wieku*. W: *Media i dziennikarstwo na przełomie stuleci*. Red. W. CISAK. Poznań 2004.
- KOWALCZYK R.: *Rola prasy lokalnej w kształtowaniu systemu politycznego (wybrane zagadnienia)*. W: *W kręgu mediów i polityki*. Red. D. PIONTEK. Poznań 2003.
- KOWALCZYK R.: *Samorząd terytorialny jako uczestnik komunikacji społecznej*. „Przegląd Politologiczny” 2011, nr 4.
- KOWALCZYK R.: *Społeczno-polityczne aspekty funkcjonowania prasy lokalnej*. „Przegląd Politologiczny” 1997, nr 1–2.
- KOWALCZYK R.: *Transformacja na rynku dzienników regionalnych*. W: *Media dawne i współczesne*. T. 3. Red. B. KOSMANOWA. Poznań 2008.
- KOWALCZYK R.: *Współczesne media lokalne jako przedmiot refleksji medioznawczej*. „Przegląd Politologiczny” 2011, nr 1.
- KOWALSKI M.: *Geografia wyborcza Polski. Przestrzenne zróżnicowanie zachowań wyborczych Polaków w latach 1989–1998*. „Geopolitical Studies” 2000, vol. 7.
- KRAJEWSKI M.: *Funkcjonowanie prawa do informacji publicznej w działalności samorządu lokalnego*. W: *Władza lokalna a media. Zarządzanie informacją – Public Relations – promocja jednostek samorządu terytorialnego*. Red. S. MICHAŁOWSKI. Lublin 2006.
- KRYCZKA P.: *Teoria i rzeczywistość społeczności osiedlowej w wielkim mieście*. „Studia Socjologiczne” 1977, nr 3(66).
- KRZYSZTOFEK K.: *Kultura globalna i różnorodność*. „Unesco i My” 2000, nr 3–4.
- KSIĘSKI C.: *Relacje między władzą samorządową a gazetą lokalną*. W: *Media lokalne a demokracja lokalna*. Red. J. CHŁOPECKI, R. POLAK. Rzeszów 2005.
- KUBIAK H.: *Region i regionalizm próba analizy typologicznej*. „Przegląd Polonijny” 1994, z. 1.
- KUBIAK H.: *Tożsamość kultury i integracja europejska*. W: *Kultura polska w zintegrowanej Europie – szanse czy zagrożenia?*. Red. R. RYBIŃSKI. Toruń 2003.
- KUBIK J.: *Internetowe oblicza prasy lokalnej*. W: *Społeczne i historyczne konteksty funkcjonowania mediów*. Red. M. KACZMARCZYK, D. ROTT, M. BOCZKOWSKA, M. KOSZEMBAR-WIKLIK. Sosnowiec 2015.
- KURCZEWSKA J.: *Robocze ideologie lokalności. Stare i nowe schematy*. W: *Oblicza lokalności. Tradycja i współczesność*. Red. EADEM. Warszawa 2004.
- KUSTUSZ A.: *Potrzeba rzetelności dziennikarskiej a prasa lokalna*. W: *Centrum Edukacji dla Demokracji*. Red. J.St. MAĆKOWSKA, J. ZASADA, L. ŻBIKOWSKA-JERONIM. Przasnysz 2004.
- KWILECKI A.: *Teoretyczne i metodologiczne aspekty socjologii regionu*. W: *Opolszczyzna w 35-lecie PRL. Teoretyczne i metodologiczne aspekty regionu*. Opole 1980.
- LABOCHA J.: *Kształtowanie się świadomości językowej na Śląsku Cieszyńskim*. „Polszczyzna” 1997.

- LUTRZYKOWSKI A., LEGIĘDŹ-GAŁUSZKA M.: „Wspólnota samorządowa” czy „społeczność lokalna” (regionalna)? Spór nie tylko semantyczny. W: *Samorząd terytorialny w Polsce i Europie (doświadczenia i nowe wyzwania)*. Red. J. MARSZAŁEK-KAWA, A. LUTRZYKOWSKI. Toruń 2008.
- LUTYŃSKI J.: *Monografia terenowa i badania społeczno-kulturalnych przeobrażeń w Polsce współczesnej*. „Przegląd Socjologiczny” 1961, T. 15, nr 2.
- MAZURKIEWICZ J.: *Rzecz o sile i słabościach prasy lokalnej. Refleksje prowincjonalne*. „Media Skrypt” 2006, nr 1.
- MĄDRY J.: *Czynniki sprawczo-rozwojowe i funkcje prasy lokalnej a determinanty dziennikarskiej realizacji tygodników współczesnych*. W: *Społeczne funkcje tygodników lokalnych Śląskiego Wydawnictwa Prasowego*. Red. J. MĄDRY. Katowice 1985.
- MĄDRY J.: *Dziennikarstwo lokalne. Zarys charakterystyki środowiska*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1983, nr 3.
- MĄDRY J.: *Przegląd czynników sprawczych rozwoju polskiej prasy lokalnej*. W: *Socjologiczne problemy społeczności lokalnych. Prasa lokalna jako czynnik kształtowania się więzi lokalnych*. Red. J. MIKUŁOWSKI POMORSKI. Rzeszów 1990.
- MĄDRY J.: *Teoretyczne i praktyczne implikacje przestrzennego umiejscowienia tygodników lokalnych w ogólnokrajowym systemie prasowym*. W: *Tygodniki lokalne i ogólnopolskie konfrontacje dziennikarzy pism regionalnych*. Red. E. KURZAWA. Kraków–Katowice 1984.
- MCQUAIL D.: *Kommerz Und Kommunikationstheorie*. „Media Perspektiven” 1986, nr 10.
- MCQUAIL D.: *Patrząc wstecz: refleksje nad badaniami „użytkowania i korzyści”*. „Przekazy i Opinie” 1987, nr 3–4.
- MEISSNER J.: *Problem plebiscytu w czechosłowacko-polskim sporze terytorialnym na Śląsku Cieszyńskim w 1919 r. (do podjęcia decyzji o plebiscycie)*. „Studia Śląskie” 1977, T. 31.
- MERTON R.: *Patterns of Influence*. W: *Communication Research*. Red. P. LAZARSELD, F. STANTON. New York 1949.
- MĘCFAŁ S.: *Między pozorem a rzeczywistością – specyfika funkcjonowania mediów lokalnych*. W: *Media a opinie i postawy społeczne*. Red. Z. PUCEK, J. BIERÓWKA. Kraków 2011.
- MICHALCZYK S.: *Krajobraz prasy samorządowej na Śląsku*. W: *Regionalna prasa polska na Górnym Śląsku w latach 1845–1996*. Materiały sesyjne. Red. J. GOŁĘBIEWSKA, M. KAGANIEC. Katowice 1999.
- MICHALCZYK S.: *Lokalne komunikowanie polityczne*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2005, nr 1–2.
- MICHALCZYK S.: *Media lokalne a władza i opinia publiczna*. W: *Polityka lokalna*. Red. E. GANOWICZ, L. RUBISZA. Toruń 2008.
- MICHALCZYK S.: *Media lokalne w budowaniu tożsamości lokalnej. Aspekty teoretyczne*. W: *Prasa lokalna Dolnego Śląska. Teoria, tradycja, współczesność*. Red. J. JAROWIECKI, G. NIEĆ. Wrocław 2007.
- MICHALCZYK S.: *Media lokalne w komunikacji społecznej. Aktualne potrzeby badawcze*. W: *Regionalne i lokalne media w społeczeństwie wielokulturowym*. Red. J. GLENSK, M. KALCZYŃSKA. Opole 2004.

- MICHALCZYK S.: *Media lokalne. Terminologia i typologia*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- MICHALCZYK S.: *Obszary badawcze w komunikowaniu lokalnym*. W: *Media lokalne i dziennikarstwo. Aspekty współczesne i historyczne*. Red. K. POKORNA-IGNATOWICZ, S. MICHALCZYK. Kraków 2010.
- MICHALCZYK S.: *Przemiany w prasie lokalnej w okresie transformacji ustrojowej*. W: *Polska w procesie przeobrażeń ustrojowych*. Red. S. WRÓBEL. Katowice 1998.
- MICHALCZYK S.: *Społeczne zapotrzebowanie na informację lokalną*. „Samorząd terytorialny” 1996, nr 7–8.
- MICHALCZYK S.: *Społeczny odbiór tygodnika lokalnego*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1985, nr 4.
- MICHALSKA A.: *Indywidualny i kolektywny wymiar identyfikacji przestrzennej*. „Studia Regionalne i Lokalne” 2003, nr 4(14).
- MICHEJDA K.: *Dzieje Kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim*. W: *Z historii kościoła ewangelickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Red. T.J. ZIELIŃSKI. Katowice 1992.
- MIELCZAREK T.: *Radiofonia lokalna w Polsce w latach 1989–2005*. „Studia Medioznawcze” 2006, nr 3.
- MIKUŁOWSKI POMORSKI J.: *Media lokalne w społeczeństwie sieci*. W: *Media lokalne a demokracja lokalna*. Red. J. CHŁOPECKI, R. POLAK. Rzeszów 2005.
- MIKUŁOWSKI POMORSKI J.: *Społeczne zapotrzebowanie na prasę lokalną*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1970, nr 4.
- MIKUŁOWSKI POMORSKI J.: *Środki masowego komunikowania a problem więzi społecznych*. „Zeszyty Naukowe AE” 1976, nr 33.
- MOKROSIŃSKA K.: *Rola mediów, misja czy kasa?*. W: *Europa wspólnych wartości: chrześcijańskie inspiracje w budowaniu zjednoczonej Europy*. Materiały II Kongresu Kultury Chrześcijańskiej. Katolicki Uniwersytet Lubelski, 24–26 września 2004. Red. S. ZIĘBA. Lublin 2004.
- MRÓZ H.: *Środowisko geograficzne polskiego Śląska Cieszyńskiego*. W: *Śląsk Cieszyński. Środowisko naturalne. Zarys dziejów. Zarys kultury materialnej i duchowej*. Red. W. SOSNA. Cieszyn 2001.
- NAJA W.: *Jak działa gazeta lokalna*. W: *Media regionalne i lokalne w praktyce*. Red. P. KUCA. Rzeszów 2011.
- NOWAK K.: *Polskość i ruch narodowy*. W: *Pierwsza Niepodległość*. Red. IDEM. Cieszyn 2008.
- NOWAKOWSKI S.: *Społeczność lokalna a zagadnienie upowszechnienia kultury*. „Przegląd Socjologiczny” 1957 T. II.
- NOWICKI S.: *Prasa lokalna i dzienniki regionalne – niedoceniony partner akcji społecznych*. W: *Szlachetna propaganda dobroci, czyli drugi tom o reklamie społecznej*. Red. P. WASILEWSKI, D. MAISON, A. STAFIEJ-BARTOSIK. Kraków 2007.
- NOWICKI S.: *Zainteresowanie prasą codzienną w Polsce. Tendencje i różnicowanie korzystania z prasy codziennej i co z tego wynika dla przyszłości czytelnictwa prasy*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2008, nr 1–2.
- Nowy słownik ortograficzny*. Red. A. MARKOWSKI, W. WICHROWSKA, 2005.

- NUREK S.: *Idea społeczności lokalnej w tradycji i współczesnej refleksji socjologicznej*. W: *Społeczności lokalne. Szkice socjologiczne*. Red. J. WÓDZ. Katowice 1986.
- ONISZCZUK Z.: *Polska prasa lokalna na tle innych lokalnych źródeł informacji (na przykładzie aglomeracji częstochowskiej)*. W: *Socjologiczne problemy społeczności lokalnych. Prasa lokalna jako czynnik kształtowania się więzi lokalnych*. Red. J. MIKUŁOWSKI POMORSKI. Rzeszów 1990.
- PAŁKA E.: *Luteranie we współczesnej Polsce i Republice Czeskiej*. W: *Trzysta lat tolerancji na Śląsku Cieszyńskim. W trzystulecie założenia kościoła Jezusowego w Cieszynie*. Red. R. CZYŻ, W. GOJNICZEK, D. SPRATEK. Cieszyn 2010.
- PANIC I.: *Ziemia Cieszyńska w czasach piastowskich (X–XVII wiek)*. W: *Śląsk Cieszyński. Środowisko naturalne. Zarys dziejów. Zarys kultury materialnej i duchowej*. Red. W. SOSNA. Cieszyn 2001.
- PAŃKO W.: *Lokalizm – szansa rozwoju czy mit?*. „Państwo i Kultura Polityczna” 1988, nr 5.
- PARSONS T.: *The Principal Structures of Community*. W: *Community*. Red. C.J. FRIEDRICH. New York 1959.
- PIEKARA A.: *Decentralizacja i samorządność społeczności lokalnych a lokalna jakość życia*. „Samorząd Terytorialny” 1995, nr 5.
- PIELAK A.M.: *Witryny internetowe samorządów mazowieckich – analiza i ocena*. W: *Badania Operacyjne i Systemowe 2004. Na drodze do społeczeństwa wiedzy*. Red. J. STASZCZYK, W. OWSIŃSKI. Warszawa 2004.
- PILCH A.: *Czasopiśmiennictwo na Śląsku Cieszyńskim w latach 1848–1920 (materiały do bibliografii)*. W: *Studia i materiały z dziejów Śląska*. T. III. Wrocław 1960.
- PIOTROWICZ P.: *Prasa lokalna jeszcze pożyje*. W: *Media lokalne i regionalne – nierozwiązane problemy, nowe wyzwania*. Red. D. BYCHAWSKA-SINIARSKA, D. GŁOWACKA. Warszawa 2013.
- PISAREK W.: *Zmiany na rynku prasy codziennej*. W: *Media i dziennikarstwo w Polsce 1989–1995*. Red. G.G. KOPPER, I. RUTKIEWICZ, K. SCHLIEP. Kraków 1996.
- PITRONOWA B.: *Śląsk Cieszyński w latach 1653–1848*. W: *Zarys dziejów Śląska Cieszyńskiego*. Red. J. VALENTA. Ostrawa 1992.
- PIWEK A.: *Mały ma znaczenie, media lokalne i ich znaczenie w polskim systemie medialnym oraz społecznościach lokalnych*. W: *Edukacja kulturalna: teksty i preteksty*. Red. A. PIWEK, J. DRAB-PASIERSKA. Wrocław 2011.
- PLESZCZYŃSKI J.: *Od źródła informacji do medialnego światooobrazu*. W: *Regionalne i lokalne środki przekazu*. Red. J. ADAMOWSKI, K. WOLNY-ZMORZYŃSKI. Warszawa 2007.
- POKORNA-IGNATOWICZ K.: *Próba bilansu „nowego ładu informacyjnego”, czyli o potrzebie badań nad polskim systemem medialnym*. W: *Studia nad mediami i komunikowaniem masowym. Teoria – rynek – społeczeństwo*. Red. J. FRAS. Toruń 2007.
- POKRZYCKA L.: *Kondycja prasy lokalnej w Polsce*. „Infos” 2013, nr 6(143).
- POKRZYCKA L.: *Rozwój mediów lokalnych i regionalnych po 1989 roku*. W: *Oblicza polskich mediów po 1989 roku*. Red. L. POKRZYCKA, B. ROMISZEWSKA. Lublin 2008.
- POKRZYCKA L.: *Rozwój promocji prasy regionalnej w Internecie: przypadek działań koncernu Mecom*. W: *Nowe media w systemie komunikowania: edukacja, cyfryzacja*. Red. M. JEZIŃSKI. Toruń 2011.
- POLAK R.: *Internet 2.0 a komunikowanie lokalne*. „Edukacja Humanistyczna” 2011, nr 1(24).

- POLAK R.: *Lokalne portale internetowe jako nowe narzędzie komunikowania lokalnego (na przykładzie województwa podkarpackiego)*. W: *Media lokalne i dziennikarstwo. Aspekty współczesne i historyczne*. Red. K. POKORNA-IGNATOWICZ, S. MICHALCZYK. Kraków 2010.
- PRZYBYLSKA A.: *Po co komu są media lokalne? Rola lokalnych środków przekazu w opinii władz, dziennikarzy i mieszkańców*. „*Studia Medioznawcze*” 2005, nr 4.
- ROGUSKA A.: *Mass media lokalne w umacnianiu kulturowej tożsamości regionalnej*. W: *Uniwersalizm i tradycja w kulturze. Wybrane aspekty*. Cz. 1. Red. M. DANIELAK-CHOMAĆ, A. ROGUSKA. Siedlce 2008.
- RUDNICKA P.: *Wystarczy się zalogować. Psychologiczne aspekty kształtowania się społeczeństwa informacyjnego*. W: *Oblicza Internetu. Internet a globalne społeczeństwo informacyjne*. Red. M. SOKOŁOWSKI. Elbląg 2005.
- RUGGIERO Th.E.: *Uses and Gratifications Theory in the 21st Century*. „*Mass Communication & Society*” 2000, nr 1.
- RULKA J.: *Media lokalne jako środek integracji społecznej*. W: *Animacja kulturalna i społeczno-wychowawcza w środowiskach lokalnych*. Red. J. ŻEBROWSKI. Gdańsk 2003.
- SCHNORE L.F.: *Community*. W: *Sociology – An Introduction*. Red. N.J. SMELSEN. New York 1967.
- SCHÜTZ W.J.: *Lokalpresse Und Journalistik. Internationale Konferenz am Lehrstuhl für Journalistik der Schlesischen Universität*. „*Publizistik*” 1989, nr 1–2.
- SCHWER M.: *Droga do społeczeństwa z informatyzowanego*. „*Zeszyty Prasoznawcze*” 1997, nr 3–4.
- SITKA J.: „*Vlach*”, „*Lach*” i „*Góral*” (O grupach etnicznych i regionalnych na Śląsku Cieszyńskim i terenach ościennych). W: *Pogranicza kulturowe i etniczne w Polsce*. Red. Z. KŁODNICKI, H. RUSEK. Wrocław 2003.
- SIWEK H.: *Badania czytelnictwa prasy – deklaracje a rzeczywistość. Szkic metodologiczny*. „*Zeszyty Prasoznawcze*” 1997, nr 3–4.
- SIWEK M.: *Rozwój i rola prasy lokalnej w Polsce*. W: *Samorząd miejski: zadania, instytucje, formy*. Red. S. WRÓBEL. Poznań–Chorzów 2008.
- SKOCZEK T.: *Regionalne i lokalne media elektroniczne. Systemowe możliwości rozwoju*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- SKOROWSKI H.: *Regionalizm w ujęciu podmiotowym*. W: *Europa Regionu. Regionalizm jako kategoria aksjologiczna*. Warszawa–Krosno 2006.
- Skrypt do analizy zawartości prasy*. Red. T. GACKOWSKI, M. ŁĄCZYŃSKI, Ł. MAJCHRZYK, A. MATYJA, M. WIECZORKOWSKI. Warszawa 2007.
- SOBCZAK J.: *Wolność prasy w myśl litery prawa i w praktyce prasy lokalnej*. W: *Media lokalne a demokracja lokalna*. Red. J. CHŁOPECKI, R. POLAK. Rzeszów 2005.
- SOKOŁOWSKI M.: *Komunikacja wiary w globalnej wiosce. Kościół katolicki w świecie mediów*. W: *Studia nad mediami i komunikowaniem masowym. Teoria – rynek – społeczeństwo*. Red. J. FRAS. Toruń 2007.
- SOKOŁ Z.: *Lokalne czasopisma samorządowe w Polsce południowo-wschodniej (w latach 1989–1992)*. „*Zeszyty Prasoznawcze*” 1992, nr 1–2.

- SOWA K.Z.: *Zmierzch i odrodzenie lokalizmu w XX stuleciu*. W: *Społeczności lokalne. Teraźniejszość i przyszłość*. Red. B. JAŁOWIECKI, K.Z. SOWA, P. DUTKIEWICZ. Warszawa 1989.
- SREBERNY A.: *Globalism and Localism in Internationales Communication*. W: *Mass Media and Society*. Red. J. CURRAN, M. GUREVITCH. London 2000.
- STAROSTA P.: *O korzyściach płynących z badania społeczności lokalnych na podstawie programu Polska Lokalna*. W: *Społeczności lokalne*. Red. B. JAŁOWIECKI, W. ŁUKOWSKI. Warszawa 2006.
- STAROSTA P.: *Społeczność lokalna*. W: *Encyklopedia socjologii*. Red. Z. BOKSZAŃSKI, A. KOJDER. T. 4. Warszawa 2002.
- STAROSTA P.: *Tożsamość regionalna w perspektywie socjologicznej*. W: *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby*. Red. A. MATCZAK. Materiały z konferencji naukowej. Wrocław 1999.
- STAROSTA P.: *Więź społeczna w dobie globalizacji*. „Annales” 2005, t. 8, nr 1.
- Statut Stowarzyszenia Prasy Lokalnej*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1992, nr 1–2.
- STEFANIAK J.: *Prasa katolicka w systemie prasowym Polski Ludowej 1945–1953*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1996, nr 1–2.
- STĘPKA P.: *Rozwój mediów trzeciego sektora w Europie*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2007, nr 1–2.
- STĘPNIAK A.: *Polska prasa polityczna na Śląsku Cieszyńskim w latach 1848–1920*. „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1988, nr 1.
- SÜSSNER J.: *Culture, Identity and Regional Development in the European Union*. „Informationen zur Raumentwicklung” 2002, Heft 4/5.
- SZALKIEWICZ W.K.: *Wojna z gazetą na poziomie administracji samorządowej. Oręż, taktyka i strategia*. W: *Współczesne oblicza mediów*. Red. J. MARSZAŁEK-KAWA. Toruń 2005.
- SZAROWSKI K.: *Geneza, rozwój i niektóre funkcje współczesnych tygodników lokalnych województwa katowickiego*. W: *Społeczne funkcje tygodników lokalnych Śląskiego Wydawnictwa Prasowego*. Red. J. MĄDRY. Katowice 1985.
- SZCZEPAŃSKI M.: *Przestrzeń i miejsce zbiorowości lokalnej. Szkice z socjologii życia codziennego*. W: *Społeczności lokalne. Teraźniejszość i przyszłość*. Red. B. JAŁOWIECKI, K.Z. SOWA, P. DUTKIEWICZ. Warszawa 1989.
- SZCZEPAŃSKI M.S., ŚLIZ A.: *Dylematy regionalnej tożsamości. Przypadek Górnego Śląska*. „Śląsk” 2010, nr 10.
- SZCZEPAŃSKI M.S., ŚLIZ A.: *Między miejscem i przestrzenią. Tożsamość lokalna – tożsamość regionalna: próba oglądu socjologicznego*. W: *Tożsamość lokalna, regionalna, transgraniczna na pograniczu polsko-czeskim*. Red. D. BERLIŃSKA, M. KORZENIOWSKI. Opole 2007.
- SZCZEPAŃSKI M.S.: *System światowy: między globalizmem a lokalizmem*. W: *Gminy województwa katowickiego. Społeczności lokalne i rozwój lokalnej demokracji*. Red. M. BRAŃSKI. Katowice 1993.
- SZCZEPAŃSKI M.S.: *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych*. W: *Badania nad tożsamością regionalną. Stan i potrzeby*. Red. A. MATCZAK. Łódź–Ciechanów 1999.

- SZCZEPAŃSKI M.S.: *Tożsamość regionalna – w kręgu pojęć podstawowych i metodologii badań*. W: *Rozwój – region – społeczeństwo*. Red. G. GORZELAK, M.S. SZCZEPAŃSKI, T. ZARYCKI. Warszawa–Katowice 1999.
- SZELONG K.: *Słowo drukowane w polskiej propagandzie plebiscytowej na Śląsku Cieszyńskim (1919–1920)*. „Pamiętnik Cieszyński” 1994, t. 9.
- SZOSTOK P.: *Konwergencja mediów na przykładzie funkcjonowania miejskich i gminnych portali samorządowych w województwie śląskim*. W: *Konwergencja mediów masowych i jej skutki dla współczesnego dziennikarstwa*. T. 2. Red. M. GIERULA, P. SZOSTOK. Katowice 2011.
- SZPUNAR M.: *Nowe media a paradygmat kultury uczestnictwa*. W: *Teorie komunikacji i mediów*. Red. M. GRASZEWICZ, J. JASTRZĘBSKI. T. 2. Wrocław 2010.
- SZPUNAR M.: *Spółeczności wirtualne jako nowy typ społeczności*. „Studia Socjologiczne” 2004, nr 2(173).
- SZPUNAR M.: *Spółeczności wirtualne jako społeczności – próba ujęcia socjologicznego*. W: *Jednostka – grupa – cybersieć. Psychologiczne, społeczno-kulturowe i edukacyjne aspekty społeczeństwa informacyjnego*. Red. M. RADOCHOŃSKI, B. PRZYWARA. Rzeszów 2004.
- SZRAMEK E.: *Śląsk jako problem socjologiczny*. „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Górnym Śląsku” 1934.
- TUROWSKI J.: *Spółeczność lokalna*. „Studia Socjologiczne” 1977, nr 3.
- TURSKA-KAWA A.: *Media jako źródło zaspokajania fundamentalnych potrzeb. Rozważania w kontekście teorii „użytkowania i gratyfikacji”*. „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2013, nr 10.
- ULASIŃSKI C., OPAŁKA J.: *Polityka informacyjna samorządu terytorialnego*. W: *Poradnik dla dziennikarzy i wydawców prasy lokalnej*. T. 2. Red. A. HEJMAN. Warszawa 1998.
- Uniwersalny słownik języka polskiego*. Red. S. DUBISZ, 2003.
- WADOWSKI A.: *Spis ludności na Śląsku Cieszyńskim w roku 1790*. „Pamiętnik Cieszyński” 1961, t. 1.
- WAJDZIK J.: *Radio lokalne w Polsce. Narodziny i rozwój*. W: *Polskie media lokalne na przełomie XX i XXI wieku: historia, teoria, zjawiska*. Red. J. JAROWIECKI, A. PASZKO, W.M. KOLASA. Kraków 2007.
- WASILEWSKI K.: *Rola prasy lokalnej w procesie budowania tożsamości „małych ojczyzn” na przykładzie Ziemi Lubuskiej 1945–1999*. W: *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*. T. 3. Red. E. KULCZYCKI, M. WENDLAND. Poznań 2012.
- WĄTROBA W.: *Homo informaticus w globalnym świecie*. W: *Spółeczństwo informacyjne – aspekty funkcjonalne i dysfunkcjonalne*. Red. L.H. HABER, M. NIEZGODA. Kraków 2006.
- WEBER M.M.: *Towards a Definition of the Local Community*. W: *Modern Sociology*. Red. E.P. WORSLEY. Harmondsworth 1978.
- WIELEK M.: *Analiza czynników atrakcyjności współczesnej polskiej prasy wyznaniowej*. „Zeszyty Prasoznawcze” 2001, nr 3–4.
- WIELOPOLSKA-SZYMURA M.: *Misja radia publicznego*. „Studia Medioznawcze” 2006, nr 3.
- WIELOPOLSKA-SZYMURA M.: *Od audialności do wizualności. Zjawisko konwergencji mediów we współczesnej radiofonii*. W: *Konwergencja mediów masowych i jej skutki dla*

współczesnego dziennikarstwa. T. 1. Red. Z. ONISZCZUK, M. WIELOPOLSKA-SZYMURA. Katowice 2012.

WOJNAR I.: *Edukacja i kultura*. „Kultura i Edukacja” 1995, nr 3.

WOLNY-ZMORZYŃSKI K.: *Systematyka źródeł informacji dziennikarskiej – teoria i praktyka*. W: *Źródła informacji dla dziennikarza*. Red. K. WOLNY-ZMORZYŃSKI, A. KALISZEWSKI, W. FURMAN, K. POKORNA-IGNATOWICZ. Warszawa 2008.

ZAHRADNIK S.: *Czasopiśmiennictwo polskie, czeskie i niemieckie na Śląsku Cieszyńskim*. „Zeszyty Prasoznawcze” 1989, nr 1.

Prasa

„Bibliowieści” 2001, nr 1.

„Cieszyński Kwartalnik Militarny” 1997, nr 1.

ALEKSANDROWSKA I.: *Szepty i krzyki lokalne: zależni niezależni*. „Polityka” 2004, nr 45.

AUGUSTYN A.: *Gazety małych ojczyzn*. „Sycyna” 1995, nr 2.

BŁASZCZAK A.: *Chcemy budować biznes przez dziesięciolecia*. „Rzeczpospolita” 2006, nr 153.

BOBIŃSKI M.: *Media przyszłości. Kryzysowa stagnacja*. „Press” 2003, nr 4.

CHĄDZYŃSKI M.: *Skazani na rzetelność, fenomen prasy sublokalnej*. „Rzeczpospolita” 1996, nr 126.

CHORĄZKI W.: *Kieszonkowe koncerty*. „Rzeczpospolita” 1997, nr 8.

DANEL R.: *„Głos” recidivus*. „Kalendarz Cieszyński 2006”. Cieszyn 2005.

DZIŁANIAN D.: *To ja, pirat*. „Radio i Telewizja” 2002, nr 12.

HEJMAN A.: *Jak utrzymać się na rynku, koncentracja kapitału i monopolizacja a niezależna prasa lokalna*. „Rzeczpospolita” 1998, nr 193.

HEJMAN A.: *Lokalne zwierciadło*. „Wiedza i Życie” 1999, nr 8.

HORBACZEWSKI R.: *Kierunek gmina*. „Press” 2006, nr 8.

HORBACZEWSKI R.: *Samotne wyspy*. „Press” 2005, nr 4.

HORBACZEWSKI R.: *Sen o gazetce*. „Press” 2004, nr 9.

HORBACZEWSKI R.: *Sieć tytułów: prasa lokalna*. „Press” 2004, nr 8.

JASTRZĘBOWSKI T.: *Próg bólu*. „Press” 2003, nr 10.

JESKE J.: *Joseph Pulitzer*. „Frankfurter Allgemeine Zeitung” 2001, nr 26.

KACZOROWSKA K.: *Bezpłatny wysyp*. „Press” 1999, nr 12.

KSIĘSKI D.: *Widok z wieży*. „Press” 2008, nr 1.

KUCHARSKI S.: *Regiony do wzięcia*. „Press” 2012, nr 2.

KUJAWSKI M.: *Polska niezależna prasa lokalna*. „Forum Dziennikarzy” 2000, nr 4.

LEMAŃSKA M.: *Razem, choć osobno*. „Press” 2005, nr 11.

LUBINIECKA K.: *Odra nadaje wzdłuż Odry*. „Gazeta Wyborcza”, 20.12.2004.

MACIEJEWSKI M.: *Prasa dworska*. „Press” 2011, nr 8.

PALADE M.: *Polityczne wybory cieszyńskich ewangelików*. „Nowy Czas” 2012, nr 04(1131).

PAŹ Sz.: *Regiony w górę*. „Press” 2005, nr 8.

PINDÓR M.: *Filia w filii*. „Gazeta Uniwersytecka UŚ” 1994, nr 5(14).

- RÓŻYCKA M.: *Globalizacja a lokalizm w perspektywie medialnej*. „Naukowy Przegląd Dziennikarski” 2013, nr 4.
- SĘDEK J.: *Dziennikarze 2016. Wyniki badań*. „Press” 2016, nr 3.
- STASIAK P.: *Jak żyć na papierze?*. „Polityka” 2012, nr 17–18.
- SZYMCZYK J.: *Lotniskowiec, tygodniki lokalne*. „Press” 2006, nr 12.
- WODZICZKO R.: *Lokalność globalna*. „Press” 2000, nr 12.
- WODZICZKO R.: *Łączyć siły*. „Press” 2003, nr 8.
- WRÓBEL M.: *Ziemia nieznaną*. „Press” 1999, nr 3.
- WYSZYŃSKA M.: *Gazety reszty kraju*. „Press” 2011, nr 4.
- WYSZYŃSKA M.: *Lokalna siła*. „Press” 2008, nr 8.
- ZACHURSKI T.: *Nie bój się sieci*. „Press” 1999, nr 6.
- ZASADA S.: *Czas na lokalność*. „Press” 1997, nr 11.
- ZGUTKA M.: *Pogoda w regionach*. „Press” 2000, nr 10.
- ZIELIŃSKI P.: *Lokalna passa*. „Press” 2007, nr 8.

Netografia

- „Głos Ziemi Cieszyńskiej” 1955, nr 1, Śląska Biblioteka Cyfrowa www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=35006&from=publication [dostęp: 20.03.2013].
- „Gwiazdka Cieszyńska” 1851, nr 1, Śląska Biblioteka Cyfrowa, <https://sbc.org.pl/dlibra/publication/39285/edition/36055> [dostęp: 13.11.2012].
- „Prorok Niedzienny” *najlepszą gazetką szkolną w województwie!*, http://www.szybinski.cieszyn.pl/szybinski_new/content/%E2%80%9Eprorok-niedzienny%E2%80%9D-najlepsz%C4%85-gazetk%C4%85-szkoln%C4%85-w-wojew%C3%B3dztwie [dostęp: 5.08.2015].
- „Tramwaj Cieszyński” 2016/2017, nr 1, https://issuu.com/aprspot/docs/tramwaj_cieszynski_nr01 [dostęp: 20.06.2018].
- „Tygodnik Cieszyński” 1848, nr 1, Śląska Biblioteka Cyfrowa, <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=16336&from=FBC> [dostęp: 13.11.2012].
- Bractwo Księstwa Cieszyńskiego: *Cieszyn – historia*, <http://www.ksiestwo.republika.pl/cieszyn.html> [dostęp: 3.08.2012].
- Cieszyn – historia*, <http://www.ksiestwo.republika.pl/cieszyn.html> [dostęp: 5.08.2012].
- Cyfrowe radio DAB+*, www.dab.polskieradio.pl/ [dostęp: 20.09.2015].
- CZERNY A.: *Skoczów: Lekarz wygrał w sądzie z byłym wydawcą miesięcznika*, <http://wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,8291,byly-wydawca-zaplaci-kare.html> [dostęp: 18.09.2015].
- Dr Kubicka-Heller o protestanckim Śląsku Cieszyńskim*. Cz. III, <http://gazetacodzienna.pl/node/91198> [dostęp: 6.08.2012].
- DZIEKANOWSKA M.: *Tożsamość regionalna mieszkańców Lubelszczyzny. Raport z badań*, <http://www.umcs.lublin.pl/images/media/Tozsamosc.Lubelskie/Dzieskanowska.raport.pdf> [dostęp: 1.04.2019].
- DZIESZYŃSKI R.: *Gazety zakładowe to także prasa lokalna*, www.pspl.info/gazety-zakladowe-to-takze-prasa-lokalna [dostęp: 5.08.2015].

- Euroregion Śląsk Cieszyński – podstawowe informacje o Euroregionie*, <http://www.olza.pl/pl/o-nas/euroregion-slask-cieszynski/> [dostęp: 6.08.2012].
- Euroregion Śląsk Cieszyński*, <http://www.euregio-teschinensis.eu/euroregion-slask-cieszynski/> [dostęp: 6.08.2012].
- EWART J.: *Capturing the Heart of the Region – how regional media define a community*. “Transformations 2000” nr 1, http://www.transformationsjournal.org/journal/issue_01/pdf/ewart.pdf [dostęp: 13.02.2013].
- FILAS R.: *Korzystanie z Internetu a czytelnictwo prasy*. W: *Polskie doświadczenia w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego. Dylematy cywilizacyjno-kulturowe*. Kraków 2002, <http://winntbg.bg.agh.edu.pl/skrypty/0037/cz2-r25.pdf> [dostęp: 24.04.2012].
- GĄSIOR-NIEMIEC A.: *Polskie regiony (1999–2009). Studium z perspektywy socjologii pragmatycznej*, s. 21–26, www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/poziom_regionalny/eksperytyzy/Documents/Polskie_regiony_studium_z_perspektywy_socjologii_pragmatycznej_8.pdf [dostęp: 20.06.2013].
- Główny Urząd Statystyczny (GUS): *Ludność w gminach. Stan w dniu 31 marca 2011 – wyniki spisu ludności i mieszkań 2011*, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_13169_PLK_HTML.htm [dostęp: 2.08.2012].
- Główny Urząd Statystyczny (GUS): *Raport: Społeczeństwo Informacyjne w Polsce w 2014*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spolczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2014-r-,2,4.html> [dostęp: 5.08.2012].
- Główny Urząd Statystyczny (GUS): *Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2011*, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_908_PLK_HTML.htm [dostęp: 14.08.2012].
- Główny Urząd Statystyczny (GUS): *Społeczeństwo informacyjne w Polsce. Wyniki badań statystycznych z lat 2013–2017*, s. 115, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spolczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-wyniki-badan-statystycznych-z-lat-2013-2017,1,11.html> [dostęp: 5.01.2018].
- Główny Urząd Statystyczny (GUS): *Wyznania Religijne, Stowarzyszenia Narodowościowe i Etniczne w Polsce 2006–2008*, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_wyzn_rel_stow_nar_i_etn_w_pol_2006-2008.pdf [dostęp: 15.08.2012].
- GOŁĘBIEWSKI B.: *Prasa lokalna w procesach transformacji i kształtowania samorządności w Polsce*, http://www.sierpc.com.pl/sr/5_2001/prasa.html [dostęp: 6.05.2012].
- GREŃ Z.: *Gwara regionu. Śląsk Południowy*, http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=819&Itemid=117 [dostęp: 6.08.2012].
- Informacja o czynnościach przeprowadzonych w ramach działań Rzecznika Praw Obywatelskich w Zakładzie Karnym w Cieszynie*, www.rpo.gov.pl/sites/default/files/Wyci%C4%85g%20-%20ZK%20Cieszyn%202008.pdf [dostęp: 5.08.2015].
- JACHIMOWSKI M.: *Raport. Media periodyczne w przestrzeni województwa śląskiego*. Katowice 2010, <http://www.regionalneobserwatoriumkultury.pl/obserwatorium.html> [dostęp: 20.03.2013].
- Jaki będzie polski Internet?*, <http://www.wsp.krakow.pl/papers/psi.html> [dostęp: 20.04.2012].
- KOCZWARA K.: *Klub Przedsiębiorcy w Cieszynie: Rozmowa z właścicielką portalu dla kobiet*, <http://wisla.naszemiasto.pl/artykul/klub-przedsiębiorcy-w-cieszynie-rozmowa-z-wlascicielka,2230246,art,t,id,tm.html> [dostęp: 10.05.2014].

- Komunikat ZKDP o wysokości nakładów i dystrybucji tytułów kontrolowanych przez ZKDP w 2016*, http://www.zkdp.pl/images/Komunikat_2016.pdf [dostęp: 20.06.2018].
- KRRiT: *Obrona lokalności i demokracji lokalnej. Strategia działania Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji na rzecz ochrony lokalnego charakteru i pluralizmu oferty programowej w lokalnych mediach elektronicznych*. Warszawa 2005, http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/pliki/publikacje/strategie/obrona_lokalnosci.pdf [dostęp: 6.05.2012].
- KRRiT: *Raport otwarcia: rynek radiowo-telewizyjny w Polsce*, www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/pliki/publikacje/raporty/raport_otwarcia20_071106.pdf [dostęp: 30.09.2015].
- KRRiT: *Udział tematyki lokalnej w programach o zasięgu lokalnym na podstawie monitoringów w latach 2009–2011*. Warszawa 2012, <http://www.krrit.gov.pl/dla-mediow-i-analitykow/aktualnosci/news,608,raport-udzial-tematyki-lokalnej-w-programach-o-zasiegu-lokalnym.html> [dostęp: 7.05.2012].
- KRRiT: *Wykaz koncesji i decyzji*, www.krrit.gov.pl/dla-nadawcow-i-operatorow/koncesje/wykaz-koncesji-i-decyzji/details,TK-0022--06.html [dostęp: 2.10.2015].
- Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, <http://stat.gov.pl/spisy-powszechno/nsp-2011/nsp-2011-wyniki/> [dostęp: 20.08.2013].
- MALIK A.: *Prawdziwy początek Internetu w Polsce – sensacyjne odkrycie*, <http://www.komputerswiat.pl/nowosci/wydarzenia/2011/40/prawdziwy-poczatek-internetu-w-polsce---nieznany-fakt.aspx> [dostęp: 20.04.2012].
- Media lokalne, czyli „w gminie nie możemy w ogóle mówić o niezależności mediów”*, <http://natemat.pl/67701,media-lokalne-czyli-w-gminie-nie-mozemy-w-ogole-mowic-o-niezaleznosci-mediow> [dostęp: 15.03.2016].
- MIANOWSKI J.: *Zależni, niezależni...*, <http://www.prasalokalna.eu/home/o-prasie-lokalnej/230-niezaleni-zaleni.html> [dostęp: 20.03.2012].
- Muzeum Drukarstwa w Cieszynie: *Historia*, <http://www.muzeumdrukarstwa.pl/?md=historia> [dostęp: 17.08.2012].
- Obchody 200 lat cieszyńskiego drukarstwa zakończone*, <http://www.cieszyn.pl/?p=articles>Show&iArticle=2661> [dostęp: 24.08.2012].
- Olsztyńscy Macierzowcy i absolwenci UWM o kulturze Śląska Cieszyńskiego*, <http://www.uwm.edu.pl/stowarzyszenie/?p=316> [dostęp: 22.08.2012].
- Oni świetnie mówią cieszyńską gwarą*, <http://gazetacodzienna.pl/artykul/kultura/oni-swietnie-mowia-cieszynsk-gwar> [dostęp: 1.08.2012].
- Państwowa Komisja Wyborcza: *Wybory Samorządowe 2002*, <http://wybory2002.pkw.gov.pl/wojt/t1/gw1/w24/p2403/index.html> [dostęp: 6.08.2012].
- Państwowa Komisja Wyborcza: *Wybory Samorządowe 2006*, <http://wybory2006.pkw.gov.pl/kbw/geoPowiat01f9.html?id=240300&> [dostęp: 6.08.2012].
- Państwowa Komisja Wyborcza: *Wybory Samorządowe 2010*, <http://wybory2010.pkw.gov.pl/geo/pl/240000/240300.html> [dostęp: 6.08.2012].
- Państwowa Komisja Wyborcza: *Wybory Samorządowe 2014*, http://samorząd2014.pkw.gov.pl/357_rady_woj/0/2403 [dostęp: 10.09.2015].
- PARNES J.: *Wyzwania i szanse dla współczesnej polskiej prasy lokalnej*. „Global Media Journal – Polish Edition” 2009, nr 1(5), <http://www.globalmediajournal.collegium>.

- edu.pl/artykuly/wiosna-2009/parnes-jakub-wyzwania-i-szanse-dla-wspolczesnej-polskiej.pdf [dostęp: 12.12.2011].
- Pięć zagrożeń jakie Internet stwarza dla prasy*, <http://mediacafepl.blogspot.com/2006/01/pi-zagroe-jakie-internet-stwarza-dla.html> [dostęp: 6.05.2012].
- PIOTROWSKA A.: *Geografia regionu*. W: *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*. Red. H. KRAS, http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=818&Itemid=117 [dostęp: 6.08.2012].
- PIOTROWSKA A.: *Historia regionu. Śląsk południowy*. W: *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*. Red. H. KRAS, http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=815&Itemid=117 [dostęp: 31.07.2012].
- PIOTROWSKA A.: *Region dziś. Śląsk południowy*. W: *Gwary polskie. Przewodnik multimedialny*. Red. H. KRAS, http://www.gwarypolskie.uw.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=815&Itemid=117 [dostęp: 6.08.2012].
- Polskie Radio Katowice zmienia się dla Państwa*, www.radio.katowice.pl/zobacz,8507,Polskie-Radio-Katowice-zmienia-sie-dla-Panstwa.html#.Vg5jHZcvtCG [dostęp: 23.06.2015].
- Przyszłość prasy jako medium reklamowego*, <http://medialny.net/przyszlosc-prasy-medium.html> [dostęp: 6.05.2012].
- Puls przed Głosem*, www.gazetacodzienna.pl/article/wydarzenia/puls-przed-glosem [dostęp: 18.09.2015].
- Radio Istebna, www.radioistebna.pl [dostęp: 9.09.2015].
- Raport Izby Wydawców Prasy Prasa lokalna w Polsce 2014 – sytuacja, główne problemy, perspektywy rozwoju*, http://www.iwp.pl/pliki/Polska_prasa_lokalna_raport_20140331.pdf [dostęp: 10.02.2016].
- Polskie Badania Internetu (PBI): *Raport: Media on-line*, http://interaktywnie.com/public/upload/data/03/54/35432_raport_media_online.pdf [dostęp: 6.05.2012].
- Raport Diagnoza społeczna 2011. Warunki i jakość życia Polaków*. Red. J. CZAPIŃSKI, T. PANEK. Warszawa 2011, <http://www.diagnoza.com/> [dostęp: 9.05.2012].
- RODEK K.: *Publiczne wymiary eteru. Radio jako narzędzie publicznej komunikacji*. „Kultura i Historia” 2012, nr 21, <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/3186> [dostęp: 11.02.2016].
- Rozpoczęło emisję rozszczepianych lokalnych programów Radia Katowice*, www.media-podbeskidzie.pl/?324,rozpoczelo-emisje-rozszczepianych-lokalnych-programow-radia-katowice [dostęp: 23.06.2015].
- RYBICKA U.: *Medioznawca: internet nie uczy i nie łączy tak, jak nam się wydaje*, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,10129509,Medioznawca__internet_nie_uczy_i_nie_laczy_tak__jak.html [dostęp: 8.05.2012].
- SKOCZEK T.: *Wpływ lokalizmu i regionalizmu na media*. „Realia” 2012, nr 1(27), http://realia.com.pl/dzial_7/artikul_249.html [dostęp: 6.05.2012].
- Słaby czy mocny „Puls”?*, www.gazetacodzienna.pl/node/87558 [dostęp: 18.09.2015].
- Słownik biograficzny Śląska Cieszyńskiego*, <http://slownik.kc-cieszyn.pl/index.php/content,592/> [dostęp: 20.07.2015].
- Słownik języka polskiego PWN*, <http://sjp.pwn.pl/sjp/typologia;2579028> [dostęp: 13.03.2012].

- SPYRA K.: *Dzieje miasta*, <http://www.cieszyn.pl/?p=categoriesShow&iCategory=2> [dostęp: 3.08.2012].
- Starostwo Powiatowe w Cieszynie: *Gospodarka powiatu cieszyńskiego*, http://old.powiat.cieszyn.pl/index.php?page=o_powiecie&id=3#main [dostęp: 15.08.2012].
- Strategia Europa 2010*, www.nauka.gov.pl/strategia-europa-2020/ [dostęp: 25.05.2015].
- Urząd Miasta Czechowice-Dziedzice: *Gospodarka*, http://www.czechowice-dziedzice.pl/www_2.0/index.php?option=com_content&task=view&id=25&Itemid=26 [dostęp: 11.03.2013].
- Urząd Komunikacji Elektronicznej (UKE): *Analiza cen usług stacjonarnego dostępu do Internetu w Polsce 2015*, s. 12–13, https://uke.gov.pl/files/?id_plik=19657 [dostęp: 14.03.2016].
- Vademecum współczesnych twórców kultury i zespołów artystycznych powiatu cieszyńskiego*. Oprac. Ł. KONARZEWSKI, <http://www.powiat.cieszyn.pl/files/file/WT/Vademecum.pdf> [dostęp: 3.03.2016].
- WAŁACH R.: *Góralaska gwara regionu istebniańskiego*, <http://www.ug.istebna.pl/?p=artykulyShow&iArtykul=199> [dostęp: 3.08.2012].
- Web 2.0*, https://pl.wikipedia.org/wiki/Web_2.0 [dostęp: 10.03.2016].
- Western, TNS, Internet, internauci, smartfony, tablety, komputery, sieć*, <http://www.rp.pl/artykul/905326-Western-TNS-Internet-internauci-smartfony-tablety-komputery-siec.html> [dostęp: 17.12.2015].
- Wywiad z prof. dr. hab. Stanisławem Michalczykiem: *Rozmowa miesiąca. Media na szóstkę*. „Gazeta Uniwersytecka Uniwersytetu Śląskiego” 2005, nr 7(127), <http://gu.us.edu.pl/node/225821> [dostęp: 26.08.2012].
- www.gazetacodzienna.pl/article/wydarzenia/puls-przed-glosem [dostęp: 8.09.2015].
- www.gazetacodzienna.pl/article/wydarzenia/puls-przed-glosem [dostęp: 18.09.2015].
- www.klemens.beskidy.pl/pgd/index.htm [dostęp: 17.06.2013].
- www.portal.ox.pl/?p=historia [dostęp: 10.10.2015].
- www.reklama.ox.pl/#research [dostęp: 18.10.2015].
- www.trojwies.panelradiowy.pl/embed.php?script=ramowka [dostęp: 9.09.2015].
- www.wiadomosci.ox.pl/wiadomosc,8291,byly-wydawca-zaplaci-kare.html [dostęp: 1.09.2015].

Strony internetowe

- <http://info.gadu-gadu.pl/producent/historia> [dostęp: 20.04.2012].
- <http://media.nk.pl/press/o-nas> [dostęp: 20.04.2012].
- <http://pl.wikipedia.org/wiki/Cieszyn> [dostęp: 3.08.2012].
- <http://prasa.nazwa.pl/kb/wp-content/uploads/2018/01/prezentacja.pdf> [dostęp: 20.06.2018].
- <http://sbc.org.pl/dlibra/publication?id=38273&tab=3> [dostęp: 13.04.2015].
- <http://www.cieszyn.pl/?p=categoriesShow&iCategory=2437> [dostęp: 1.08.2012].
- http://www.gorolskiswieto.cz/ofestivalu_pl.html [dostęp: 1.08.2012].
- <http://www.powiat.cieszyn.pl/herb-powiatu.htm> [dostęp: 1.08.2012].

https://pl.wikipedia.org/wiki/Facebook [dostęp: 23.04.2012].
 www.beskitcieszynski43400.blogspot.com [dostęp: 10.10.2015].
 www.gazetacodzienna.pl/ [dostęp: 10.10.2015].

Akty Prawne

- Ustawa z dnia 26 stycznia 1984 roku o prawie prasowym (Dz. U. 1984 Nr 5, poz. 24).
 Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie terytorialnym (Dz. U. 1990 Nr 16, poz. 95).
 Ustawa z dnia 22 marca 1990 roku o likwidacji Robotniczej Spółdzielni Wydawniczej „Prasa–Książka–Ruch” (Dz. U. 1990 Nr 21, poz. 125).
 Ustawa z dnia 11 kwietnia 1990 roku o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy Prawo Prasowe (Dz. U. 1990 Nr 29, poz. 173).
 Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 roku o radiofonii i telewizji (Dz. U. 2011 Nr 43, poz. 226).
 Ustawa z dnia 16 lipca 2004 roku o prawie telekomunikacyjnym (Dz. U. 2004 Nr 171, poz. 1800).
 Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 roku o kinematografii (Dz. U. 2005 Nr 132, poz. 1111).
 Ustawa z dnia 29 grudnia 2005 roku o przekształceniach i zmianach w podziale zadań i kompetencji organów państwowych właściwych w sprawach łączności, radiofonii i telewizji (Dz. U. 2005 Nr 267, poz. 2258).
 Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2010 roku w sprawie klasyfikacji zawodów i specjalności na potrzeby rynku pracy oraz zakresu jej stosowania (Dz. U. 2010 Nr 82, poz. 537).
 Ogłoszenie Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji z dnia 10 listopada 2005 roku o możliwości uzyskania koncesji na rozpowszechnianie programu telewizyjnego (Monitor Polski 2005, Nr 70, poz. 971).

Prace naukowe (dysertacje doktorskie, prace magisterskie, licencjackie)

- BRZOZA K.: *System lokalnego komunikowania masowego Ziemi Rybnicko-Wodzisławskiej*. Nieopublikowana praca doktorska napisana w Zakładzie Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 2010.
 GIERULA M.: *Tygodniki lokalne PZPR w latach 1976–1984: analiza prasoznawcza*. Nieopublikowana praca doktorska napisana w Zakładzie Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 1988.
 JACHIMOWSKI M.: *Dziennikarze prasy lokalnej jako kategoria zawodowa*. Nieopublikowana praca doktorska napisana w Zakładzie Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 1988.

- KOZUB-KULIK K.: *Wirtualna przestrzeń funkcjonowania administracji samorządowej*. Nieopublikowana praca doktorska napisana w Zakładzie Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 2010.
- MICHALCZYK S.: *Rola tygodników miejskich i miejsko-regionalnych śląskiego regionu prasowo-wydawniczego w lokalnej komunikacji społecznej*. Nieopublikowana praca doktorska napisana w Zakładzie Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 1987.
- ONISZCZUK Z.: *Spoleczne funkcje masowych środków informacji lokalnej wobec aglomeracji miejskiej średniej wielkości (na przykładzie Częstochowy w latach 1984–1985)*. Nieopublikowana praca doktorska napisana w Zakładzie Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 1988.
- PNIOK K.: *Dziennikarstwo obywatelskie na terenie powiatu cieszyńskiego*. Nieopublikowana praca licencjacka napisana w Zakładzie Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 2018.
- SZOSTOK P.: *Współczesna prasa samorządowa w województwie śląskim. Analiza prasoznawczo-politologiczna wybranych tytułów*. Praca doktorska napisana w Zakładzie Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego. Katowice 2009.
- ŚWIĘS W.: *Mały Wiedeń w Cieszynie. Geneza, studium zjawiska oraz wpływ na tożsamość mieszkańców miasta dziś*. Nieopublikowana praca magisterska napisana w Zakładzie Socjologii Rozwoju Uniwersytet Śląskiego. Katowice 2011.

Spis grafik, tabel, wykresów i aneksów

Grafika	1. Położenie Śląska Cieszyńskiego na mapie Polski	85
Grafika	2. Herb powiatu cieszyńskiego oraz herb Księstwa Cieszyńskiego	87
Grafika	3. Granice geograficzne Śląska Cieszyńskiego	88
Grafika	4. Podział administracyjny Śląska Cieszyńskiego	89
Grafika	5. Pierwszy numer „Tygodnika Cieszyńskiego”	123
Grafika	6. Pierwszy numer „Gwiazdki Cieszyńskiej”	125
Grafika	7. Pierwszy numer „Głosu Ziemi Cieszyńskiej”	141
Grafika	8. Kolumny tytułowe e-wydań przykładowych pism samorządowych Śląska Cieszyńskiego	148
Grafika	9. Pierwszy numer „Tramwaju Cieszyńskiego”	152
Grafika	10. Mapa zasięgu radia cyfrowego z nadajnika „Kosztowy” z zaznaczonym terenem Śląska Cieszyńskiego	170
Grafika	11. OX.pl i GazetaCodzienna.pl	181
Tabela	1. Porównanie społeczności istniejących w świecie realnym (fizycznym) i społeczności wirtualnych	75
Tabela	2. Ilość zakładanych tytułów samorządowych Śląska Cieszyńskiego na przestrzeni lat 1990–2013	145
Wykres	1. Dostęp do internetu w Polsce w latach 2005–2017	40
Wykres	2. Nakład „Głosu Ziemi Cieszyńskiej” w latach 1989–2017	57
Aneks	1. Prasa Śląska Cieszyńskiego w latach 1846–1989	191
Aneks	2. Prasa samorządowa Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017	197

Aneks 3.	Prywatna prasa lokalna Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017 (ukazująca się)	199
Aneks 4.	Prywatna prasa lokalna Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017 (nieukazująca się)	200
Aneks 5.	Prasa parafialna Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017	201
Aneks 6.	Prasa organizacji lokalnych Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017	204
Aneks 7.	Prasa partii politycznych i organizacji politycznych Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017.	206
Aneks 8.	Prasa zakładowa Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017	207
Aneks 9.	Gazetki szkolne Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017	208
Aneks 10.	Prasa akademicka Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017.	216
Aneks 11.	Prasa innych podmiotów wydawniczych Śląska Cieszyńskiego w latach 1989–2017	217
Aneks 12.	Naziemne komercyjne stacje radiowe na Śląsku Cieszyńskim	218
Aneks 13.	Naziemne państwowe stacje radiowe na Śląsku Cieszyńskim	219
Aneks 14.	Naziemne stacje radiowe chrześcijańskie na Śląsku Cieszyńskim	220
Aneks 15.	Telewizje Śląska Cieszyńskiego	221
Aneks 16.	Portale jednostek samorządu terytorialnego Śląska Cieszyńskiego	222
Aneks 17.	Ogólnoinformacyjne serwisy internetowe Śląska Cieszyńskiego	223
Aneks 18.	Portale tematyczne osób prywatnych i organizacji lokalnych Śląska Cieszyńskiego	224
Aneks 19.	Portale Kościołów i związków wyznaniowych Śląska Cieszyńskiego	225

Monika Kornacka-Grzonka

Local media of Cieszyn Silesia. History and the present time

Summary

The monograph is a compendium of the knowledge about the local media of Cieszyn Silesia, which, being part of the historical and cultural regions of modern Poland, has preserved a strong regional identity. Not only does the paper organise the state of the knowledge about how the local media in this interesting region have been developing and functioning, but it also broadens the knowledge. [...]

The monograph has a problem-oriented structure and consists of three chapters that are substantively related to the dominant theme, which is the local media of Cieszyn Silesia. The content of the first chapter comprises reflections on the theory of local media and research practice. It defines the concept of local media, presents their typology and development after 1989, as well as limitations in their functioning. The issue of the local community is dealt with in the second chapter, where first the theory of the local community (including the so-called virtual community) is discussed and the concept of local and regional identity defined, and subsequently the characteristics of the community of Cieszyn Silesia and its territory is brought into focus, while the reference is made both to the complex history of this area and to the present day situation. The presentation of the local media in Cieszyn Silesia is the subject of deliberations in the third chapter. Firstly, the historical development of the local media – mainly the press, in this area until 1989, i.e. until the political and socio-political breakthrough beginning the systemic transformation of our country, has been characterised. Then, the transformations taking place on the local media market of this area after 1989 have been examined. The development of the local press segment [...] and the electronic media market of Cieszyn Silesia, including local radio, local television (mainly online) and local Internet portals [...] have been separately presented. The paper ends with a summary of the studied issue through the presentation of the outline of the transformations of the contemporary local media in Cieszyn Silesia against the background of the nationwide processes in Poland. [...]

The reviewed paper constitutes a valuable publishing position, which apart from systematising the studied issues, also enriches the general knowledge about the formation and functioning of the contemporary local media system in Cieszyn Silesia. It is also of specific practical utility primarily for activists and officials of the local government and regionalists, as well as for students of journalism and social communication as well as political science and sociology.

Redaktor
Anna Piwowarczyk

Projektant okładki
Ewa Paździora-Palus

Redaktor techniczny
Małgorzata Pleśniar

Korektor
Lidia Szumigala

Łamanie
Barbara Wilk

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3592-6

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawus@us.edu.pl

Ark. druk. 16,75. Ark. wyd. 19,5.

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-226-3592-6

9 788322 635926

Więcej o książce

